

L'Institut de sciences
et de recherches
de l'histoire et géographie
de l'immigration géorgienne

de l'Université
Grigol Robakidzé
de Tbilissi

გრიგოლ რობაქიძის
უნივერსიტეტის

ქართული ემიგრაციის
ისტორიისა და გეოგრაფიის
სამეცნიერო-კვლევითი
ინსტიტუტი

Association
française
culturelle & d'amitié
avec le peuple
géorgien

ქართველ ხალხთან
მეგობრობის
ფრანგული
კულტურული
ასოციაცია

Thierry
BERICHVILI

**l'Insurrection nationale
en Géorgie**

1924

ეროვნული აჯანყება
საქართველოში

ტიერი
ბერიშვილი

პარიზი-თბილისი
2013
Paris-Tbilisi

TRADUCTION EN GÉORGIEN
Eka Khamkhadze

ÉDITEUR DE TEXTE GÉORGIEN
Dr. Gotcha Saitidze

CARTOGRAPHIE
Thierry Berichvili,
Archives du Bureau à l'étranger
du parti social-démocrate de Géorgie,
Archives personnelles de l'auteur

ILLUSTRATIONS
Collection personnelle de Thierry Berichvili,
Giorgui Charadze, "La Première République
Démocratique de Géorgie" (Tbilissi, 2003)

DESIGN
Alessandro Pirdapiri
(Maison d'édition de Paata Natsvlichvili)

თარგმანი ფრანგულიდან:
ეკა ხამხაძე

ქართული ტექსტის რედაქტორი:
გოჩა საითიძე, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი

რუკები:
ტიერი ბერიშვილი;
საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის
საზღვარგარეთული ბიუროს არქივი;
ავტორის პირადი არქივი

ილუსტრაციები:
ტიერი ბერიშვილის პირადი კოლექცია;
გიორგი შარაძე, „საქართველოს პირველი
დემოკრატიული რესპუბლიკა“ (თბილისი, 2003)

დიზაინი:
ალესანდრო პირდაპირი
(პაატა ნაცვლიშვილის გამომცემლობა)

PRÉFACE

L'histoire de la Nation géorgienne est remplie d'épisodes héroïques de la résistance de ses fils pour l'indépendance, la liberté, la démocratie et le bien être social. Pendant des siècles, la Géorgie est envahie, pillée et détruite, malgré les coups destructeurs sans pitié, toujours, cette Nation se relève.

Au début du XIXe siècle, l'un des derniers envahisseurs, le tsar de Russie, essaie de faire, ce que même, l'impitoyable empereur des mongols, Tamerlan, n'a pas réussi, faire disparaître la langue géorgienne. Pendant ces 117 ans d'occupation, les fils de cette vieille Nation s'élèvent, combattent, sont battus, emprisonnés, torturés par les troupes russes ou cosaques, et beaucoup, beaucoup trop, vont jusqu'au sacrifice suprême, donner leur vie pour que vive la Nation géorgienne. Pendant ces années, devant l'abandon de la noblesse et de la petite classe bourgeoise, les ouvriers d'une industrie naissante et la large majorité de la paysannerie, habituée à défendre son champs, son pré ou sa vigne, se rebellent contre l'autocratie importée par l'occupant russe.

Pendant près de 40 ans, des années 1880 aux années 1917-1918, les meilleurs fils de Géorgie, très souvent, paysans et ouvriers, s'instruisent,

forgent leur outil de combat pour la Liberté, l'Indépendance, la Démocratie et le Socialisme: le parti Social-démocrate de Géorgie. Ce chemin qu'ils tracent, n'est pas couvert de pétales de fleurs, mais de fusillades, d'emprisonnements, de déportations, d'exils et de condamnations à mort.

Les révolutions de 1905 et 1917 qui secouent l'Empire russe, annoncent le 26 mai 1918. Cette date, qui après 117 ans d'occupation, sonne l'apparition pour toutes les couches sociales géorgiennes ou habitant la Géorgie, l'indépendance, la démocratie et le début de la construction d'un monde nouveau aux couleurs du socialisme «à la géorgienne».

Pendant presque 3 années, 34 mois exactement, toutes les couches sociales, toutes les nationalités demeurant sur le sol «géorgien», enfin défini et reconnu au niveau international par la plupart des nations tentent de construire cette société juste, fraternelle, solidaire et démocratique, pour laquelle ils se sont tant battus.

Cette expérience de la construction d'un «socialisme à la géorgienne»: liberté individuelle, pluralisme politique, réforme agraire consensuelle, développement industriel et économique, autonomie régionale, droits pour les nombreuses minorités nationales, droit de vote pour les femmes, protection et droits des travailleurs, développement du mouvement coopératif, garde nationale, etc. est anéantie par l'invasion des troupes de l'armée rouge.

Malgré un traité de paix, signé avec la Russie soviétique, 9 mois plus tôt, 4 armées soviétiques attaquent la Géorgie dans 5 directions différentes, bientôt aidées par les troupes turques. La Nation géorgienne se bat pendant 6 semaines, et encore une moisson de martyres est fauchée. La force anéantie le droit, c'est la première fois que la Rus-

sie soviétique bafoue un traité signé par ses représentants, il y en aura bien d'autres, ensuite.

Mais la lutte ne s'arrête pas là. Pendant plus de 30 ans, les géorgiens de l'intérieur et les géorgiens de l'extérieur luttent contre l'occupation russe, à l'exception des années de luttes contre la barbarie nazie.

L'Insurrection Nationale d'août-septembre 1924, qui libère la moitié du pays, pendant quelques jours est un vibrant témoignage de cette résistance. Pour certains, l'échec de cette insurrection et la répression impitoyable qui suivit marque la fin des combats pour l'indépendance nationale. Mais lorsque l'on observe les faits, on s'aperçoit que la lutte contre la collectivisation forcée des terres, imposée par Moscou qui dura jusqu'aux années 1932-34, les luttes et sabotages qui se déroulent jusqu'à l'invasion allemande de la Russie soviétique, qui reprirent à la fin de la guerre, jusqu'en 1953, l'année de la disparition du président Jordania, s'inscrivent dans la continuation du 26 mai 1918, dans «l'esprit de 1924»!

Aujourd'hui, la Nation géorgienne se doit de conserver, respecter et fêter ces dates historiques, le 26 mai 1918, jour de l'indépendance retrouvée ainsi que l'Insurrection Nationale d'août-septembre 1924, symbole de la volonté nationale d'indépendance du peuple géorgien contre l'envahisseur russe et par celles-ci honorer tous les martyrs géorgiens qui ont souffert pour l'indépendance, la liberté, la démocratie et le progrès social.

Aucune histoire complète n'a été écrite sur l'insurrection nationale de 1924. Nous avons rassemblé quelques documents, écrits, photographies et essais.

Nous publions cette brochure pour contribuer au débat, nécessaire sur cette période. Elle per-

mettra, aussi de réhabiliter, un certain nombre de patriotes géorgiens, qui avaient été oubliés. Même si ces quelques hommes ne représentent qu'une petite goutte dans un océan de martyres, sacrifiés lors de ces «journées d'août» c'est une pierre que nous apportons au «mur du souvenir».

Le président JORDANIA déclarait en septembre 1925, lors de la commémoration de l'insurrection nationale de 1924 :

« Géorgien, n'oublie jamais nos tombes saintes! »

Aujourd'hui, n'oublions pas ces « tombes saintes » qui gardent ces géorgiens massacrés, eux qui voulaient défendre leur Patrie et la Démocratie.

La Nation géorgienne, l'état géorgien, n'a, à ce jour, toujours pas rendu hommage aux insurgés et aux victimes de l'insurrection nationale de 1924.

En espérant que cette étude puisse aider à une analyse plus approfondie et rappeler la nécessité d'un regard historique indispensable sur cette période.

La Géorgie a retrouvée son indépendance depuis 20 ans, elle a été gouvernée par 3 présidents différents, tous élus démocratiquement et aucun d'eux n'a lancé cet indispensable chantier historique.

Pourtant cette insurrection nationale a été le ressort de toutes les luttes contre l'envahisseur russe jusqu'à l'indépendance de 1991.

Thierry BERICHVILI,

**Président
de l'association française
culturelle & d'amitié
avec le peuple géorgien.**

წინასიტყვაობა

საქართველოს ისტორია სავსეა ქართველთა მიერ დამოუკიდებლობის, თავისუფლების, დემოკრატიისა და სოციალური კეთილდღეობისათვის ბრძოლის გამორჩეული ეპიზოდებით. საუკუნეების განმავლობაში საქართველო მრავალჯერ დაიპყრეს, გაძარცვეს და დაარბიეს, მაგრამ მიუხედავად ამ უმოწყალო, დამანგრეველი დარტყმებისა, ეს ერი ყოველთვის ფეხზე დგებოდა.

მე-19 საუკუნის დასაწყისში დამპყრობთგან ერთ-ერთმა, რუსეთის მეფემ სცადა გაეკეთებინა ის, რაც მონღოლების შეუწყნარებელმა მმართველმა, თემურ ლენგმა ვერ შეძლო – მოესპო ქართული ენა. საქართველომ ოკუპაციაში 117 წელი გაატარა. მრავალი წლის განმავლობაში, ამ ძველი ერის შვილები იბრძოდნენ, მარცხდებოდნენ, მათ ატუსაღებდნენ და აწამებდნენ. მრავალი მათგანი სიცოცხლესაც კი წირავდა იმისთვის, რომ ქართველ ერს არსებობა შეენარჩუნებინა. ამ წლების მანძილზე, თავად-აზნაურთა კლასის გაუქმების პარალელურად, დაბადების პროცესში მყოფი მუშებისა და გლეხების კლასი ჯანყდება რუსი ოკუპანტების მიერ თავსმოხვეული ავტოკრატიის წინააღმდეგ, მიჩვეულია რა თავისი მინდვრებისა და ვენახების დაცვას. აჯანყებები გრძელდება, დაახლოებით 40 წლის მანძილზე. 1880 წლიდან 1917-18 წლებამდე, საქართველოს ღირსეული შვილები, უმეტესად გლეხები და მუშები ვითარდებიან, ჭედავენ რა თავისუფლების, დამოუკიდებლობის, დემოკრატიისა და სოციალიზმისათვის ბრძოლის

იარაღს – ქმნიან საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას. მათი გზა არ ყოფილა ყვაველებით მოფენილი, პირიქით – ის სავსე იყო დახვრეტებით, დაპატიმრებებით, გადასახლებებით, სამშობლოდან გაძევებითა და სიკვდილით დასჯით. 1905 და 1917 წლების რევოლუციები, რომლებმაც შეარყია რუსეთის იმპერია, 1918 წლის 26 მაისის წინამორბედია. ეს თარიღი 117 წლიანი ოკუპაციის შემდეგ ყველა სოციალური ფენისათუ საქართველოში მაცხოვრებელი ყველა ერისთვის იქცა თავისუფლების, დემოკრატიისა და ახალი ცხოვრების შენების დასაწყისად, რომელიც ქართული სოციალიზმით იყო შეფერილი.

თითქმის სამი წლის, უფრო ზუსტად – 34 თვის განმავლობაში საერთაშორისო დონეზე მრავალი სახელმწიფოს მიერ აღიარებული ქვეყნის ყველა სოციალური ფენა და ქართულ მიწაზე მცხოვრები ყველა ეროვნება ცდილობს ააშენოს ის სამართლიანი, მეგობრული, სოლიდარული და დემოკრატიული საზოგადოება, რომლისთვისაც მათ ამდენი იბრძოლეს.

ქართული სოციალიზმის შენებით მიღებული გამოცდილება: პიროვნების თავისუფლება, პოლიტიკური პლურალიზმი, ურთიერთშეთანხმებული აგრარული რეფორმა, მრეწველობისა და ეკონომიკის განვითარება, რეგიონული ავტონომიურობა, ეროვნული უმცირესობის უფლებები, ქალებისათვის არჩევნებში მონაწილეობის უფლების მიცემა, მუშათა კლასისა და მათი უფლებების დაცვა, კოოპერატიული მოძრაობის განვითარება, ეროვნული გვარდიის ჩამოყალიბება და მრავალი სხვა – მოისპო წითელი არმიის ნაწილების შემოჭრის შედეგად. ცხრა თვით ადრე საბჭოთა რუსეთის მიერ ხელმოწერილი სამშვიდობო ხელშეკრულების მიუხედავად, ოთხი საბჭოთა არმია საქართველოს ხუთი მიმართულებიდან ესხმის თავს. მალე მათ თურქეთის ჯარი ეხმარება.

ქართველი ერი ექვსი კვირის განმავლობაში იბრძოდა – კიდევ ერთხელ გაილენა მონამეთა კალო. სამართალი უხეშად გაითელა ფეხქვეშ. ეს იყო პირველი შემთხვევა, როცა საბჭოთა რუსეთმა არაფრად ჩააგდო მისი წარმომადგენლების მიერ ხელმოწერილი ხელშეკრულება, თუმცაღა ასეთი შემთხვევები შემდგომშიც განმეორდება.

მაგრამ ბრძოლა აქ არ წყდება. ოცდაათ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ მცხოვრები ქართველები იბრძვიან რუსული ოკუპაციის წინააღმდეგ. გარდა ნაცისტური ბარბაროსობის წინააღმდეგ ბრძოლის წლებისა.

1924 წლის აგვისტო-სექტემბრის ეროვნული აჯანყება, რომელმაც მხოლოდ რამოდენიმე დღით გაათავისუფლა ქვეყნის ნახევარი, ქართველთა წინააღმდეგობის ამაღელვებელი მაგალითია. ზოგიერთნი ფიქრობდნენ, რომ ამ აჯანყების მარცხი და ის უმოწყალო რეპრესიები, რომელიც მას მოჰყვა, იქნებოდა ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის დასასრული, მაგრამ, მოვლენების გადახედვისას, დავინახავთ, რომ მოსკოვის მიერ თავსმოხვეული მინების იძულებითი კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლა, დაპირისპირებები და საბოტაჟი გრძელდებოდა რუსეთზე გერმანიის თავდასხმამდე, შემდეგ კვლავ განახლდა და 1953 წლამდე, ნოე ჟორდანიას გარდაცვალებამდე გასტანა. მოცემული პერიოდი შეიძლება მივიჩნიოთ 1918 წლის 26 მაისის გაგრძელებად, „1924 წლის სულისკვეთებად“.

დღეს ქართველი ერი ვალდებულია შეინარჩუნოს, პატივი სცეს და საზეიმოდ აღნიშნოს ეს ისტორიული თარიღები. 1918 წლის მაისი – დამოუკიდებლობის აღდგენის დღეა, ხოლო, 1924 წლის აგვისტო-სექტემბრის ეროვნული აჯანყების თარიღი – რუსი დამპყრობლების წინაშე ქართველი ხალხის ეროვნული დამოუკიდებლო-

ბის ნების გამოვლენის სიმბოლო. ამით პატივი მიეგება ყველა იმ ქართველს, რომელიც ეწამა საქართველოს დამოუკიდებლობის, თავისუფლების, დემოკრატიისა და სოციალური პროგრესისათვის.

1924 წლის ეროვნული აჯანყების შესახებ არც ერთი მონათხრობი არაა სრულყოფილი.

ჩვენ მოვაგროვეთ რამდენიმე დოკუმენტი, ნაწერი და ნარკვევი. ვაქვეყნებთ ამ ბროშურას, რათა ხელი შევუწყოთ ამ პერიოდის შესახებ გასამართ აუცილებელ დებატებს. ამ ბროშურის საშუალებით ჩვენ შევძლებთ მოვახდინოთ რეაბილიტაცია იმ პატრიოტებისა, რომლებიც მხოლოდ ერთ წვეთს წარმოადგენდნენ აგვისტოს იმ დღეებში დაღუპულთა ოკეანეში. ესაა ქვა, რომელიც ჩვენ ხსოვნის კედელთან მიგვაქვს.

1925 წლის სექტემბერში, 1924 წლის აჯანყების ხსოვნისადმი მიძღვნილ ღონისძიებაზე, მთავრობის თავმჯდომარემ ნოე ჟორდანიამ განაცხადა:

„ქართველო კაცო, არ დაივიწყო წმიდა საფლავი“...

დღესაც ნუ დავივიწყებთ საფლავებს იმ ქართველებისა, რომელთაც სურდათ თავიანთი სამშობლოს და დემოკრატიის დაცვა. ქართველი ერი, ქართული სახელმწიფო ამ დღეებამდე არც თუ ხშირად მიაგებდა პატივს 1924 წლის აჯანყებაში მსხვერპლად შეწირულებს.

იმედი გვაქვს, რომ ეს ნარკვევი დაგვეხმარება ღრმა ანალიზის გაკეთებაში და შეგვახსენებს, რომ აუცილებელია მოცემული ისტორიული პერიოდის გადახედვა.

**ტიერი ბერიშვილი,
ქართველ ხალხთან მეგობრობის
ფრაგნული კულტურული
ასოციაციის თავმჯდომარე**

ისტორიული მიმოხილვა

ქართველი ერის
ჩამოყალიბიდან
ცარისტული იმპერიის
მიერ ოკუპაციამდე.

HISTORIQUE

**De la constitution de
la Nation géorgienne
à l'occupation
par l'empire tsariste.**

Le territoire caucasien qui abrite la Nation géorgienne, est habité depuis au moins le VIIe millénaire avant notre ère. Le Caucase est de tous temps une zone de travail des métaux; bronze, fer, or et argent. Des comptoirs grecs s'installent sur les côtes de la mer Noire dès le VIe siècle avant notre ère; l'or, les bijoux de Colchide (Jason et la Toison d'or), le vin et les moutons sont échangés.

Pendant plus de 25 siècles, le Caucase est envahi par les Cimmériens, Grecs, Romains, Perses zoroastriens, Arabes, Byzantins, Turcs seljoukides, Turcs osmanlis,

კავკასიის ტერიტორია, სადაც ცხოვრობს ქართველი ერი, დასახლებულია, სულ მცირე, მე-8 ათასწლეულიდან. კავკასია ყოველთვის იყო რეგიონი, სადაც ამუშავებდნენ ლითონს – ბრინჯაოს, რკინას, ოქროს და ვერცხლს.

ჩ.წ.-მდე მე-6 საუკუნიდან შავი ზღვის სანაპიროზე ბერძენი ვაჭრები სახლდებიან. ხდება ოქროს კოლხური სამკაულების (იასონი და ოქროს სანძისი), ღვინისა და ცხვრის გაცვლა-გამოცვლა.

25 საუკუნის განმავლობაში კავკასია დაპყრობილი იყო კიმერიელების, რომაელების, სპარსი ზოროასტრების, არაბების, ბიზანტიელების, თურქი სელჩუკების, თურქი ოსმალების, მონღოლების, სპარსი მუსლიმების, თურქი ოტომანების და

Mongols, Perses musulmans, Turcs ottomans et Russes. Mais en même temps, dans cette région montagneuse, des peuples se réfugient et développent des cultures originales.

Très tôt, des formes étatiques se développent, d'abord la Colchide, l'Ibérie, l'Arménie et l'Albanie caucasienne, le territoire de l'Azerbaïdjan actuel.

L'«Etat chrétien» naît dans le Caucase en Arménie en 301, suivi de la Géorgie en 337. L'Eglise géorgienne joue un triple rôle, d'unification des différentes régions géorgiennes, de résistance aux invasions, et de tolérance; juifs (installés dans cette région depuis la première destruction du Temple de Salomon au VIe siècle avant notre ère) et musulmans vivent en paix, sans persécution, au sein du royaume de la Géorgie féodale.

La Géorgie féodale atteint son apogée au XIIIe siècle, car les arabes régressent et l'Empire Byzantin, orthodoxe, est attaqué par Rome sous les coups de la féodalité latine occidentale. Constantinople, la capitale est attaquée et pillée. L'état féodal

რუსების მიერ. მაგრამ, ამავდროულად, ამ მთიან რეგიონს შეფარებული ხალხი, საკუთარ კულტურას ავითარებდა. ადრევე ყალიბდება სახელმწიფოს ტიპის წარმონაქმნები. ჯერ იყო კოლხეთი, იბერია, სომხეთი და კავკასიური ალბანეთი (დღევანდელი აზერბაიჯანის ტერიტორია). 301 წელს კავკასიაში, სომხეთში, შემდეგ კი, 337 წელს, საქართველოში ჩნდება ქრისტიანული სახელმწიფოები. საქართველოს ეკლესიას სამმაგი ფუნქცია აკისრია – საქართველოს მხარეების გაერთიანება, დამპყრობთა შემოსევებისათვის წინააღმდეგობის გაწევა და შემწყნარებლობა. ებრაელები (დასახლებულნი ამ რეგიონში ჩ.წ.-მდე მე-6 საუკუნეში სოლომონის ტაძრის პირველი დანგრევიდან მოყოლებული) ფეოდალურ საქართველოს სამეფოში უშფოთველად ცხოვრობენ. ფეოდალური საქართველო თავის აპოგეას მე-13 საუკუნეში აღწევს, რადგან არაბები სუსტდებიან და ბიზანტიის მართლმადიდებლურ იმპერიას თავს ესხმის დასავლური, ლათინური, ფეოდალური რომი. კონსტანტინოპოლი, დედაქალაქი, იე-

géorgien devient la puissance régionale, l'Arménie détruite par les différentes invasions des turcs Seldjoukides, devient une région «protégée» par les rois géorgiens.

Malheureusement les invasions mongoles, devenus musulmans, détruisent les états caucasiens. La Géorgie, après 9 campagnes meurtrières et destructives de Tamerlan, met des siècles à se relever de ce fléau.

A part une courte période de redressement au XVe siècle, la Géorgie devient le théâtre de la lutte des empires turc et perse pendant plus de 3 siècles.

Le pays se divise en 3 royaumes et 5 principautés qui au gré des victoires et des défaites, sont occupés par les envahisseurs, payent tribut, ou acquièrent une relative indépendance. Après ces siècles de combats et de destructions, le royaume de Géorgie signe avec la Russie, en 1783 un traité de paix. Celle-ci reconnaît la Géorgie comme un royaume indépendant. La Russie, loin de soutenir son allié, laisse les invasions turques et persanes continuer à l'affaiblir.

რიშმიტანილი და გაძარცულია. ქართულმა ფეოდალურმა სახელმწიფომ გაზარდა თავისი გავლენა რეგიონში. თურქ-სელჩუკთა მრავალი შემოსევის შედეგად დანგრეულ და განადგურებულ სომხეთს მფარველობას ქართველი მეფეები უწევდნენ.

სამწუხაროდ, მონღოლების და მეშმდგომში – მაჰმადიანების შემოსევებმა გაანადგურეს კავკასიური სახელმწიფოები.

საქართველოს საუკუნეები დასჭირდა, რათა კვლავ ფეხზე დამდგარიყო იმ უბედურებებისა და გასაჭირის შემდეგ, რაც მას თემურ ლენგის განადგურებელმა და დამლუპველმა ლაშქრობებმა მოუტანა.

მე-15 საუკუნიდან მოყოლებული, აღორძინების მოკლე პერიოდის გარდა, საქართველო სამი საუკუნის მანძილზე წარმოადგენდა თურქული და სპარსული იმპერიების ბრძოლის არენას.

ქვეყანა სამ სამეფოდ და ხუთ სამთავროდ დაიყო, რომლებიც, გამომდინარე თურქთა თუ სპარსთა გამარჯვებისა თუ მარცხისა, მათი ბატონობის ქვეშ არიან, იხდიან ხარკს, ან მოიპოვებენ ხოლმე დროებით თავი-

En 1801, au mépris du traité de 1783, la Russie annexe et commence l'occupation de la Géorgie, région par région, malgré une résistance acharnée du peuple.

L'apparition de la social-démocratie géorgienne.

Le régime tsariste applique une rigoureuse politique colonialiste d'assimilation; déportation de la noblesse et de la famille royale, élimination de la langue géorgienne des administrations, répression des mouvements démocratiques.

Un premier mouvement d'opposition, organisé par la noblesse, sous la forme d'un coup d'état, échoue. En 1832 les organisateurs sont arrêtés.

A partir de cette période, une opposition nationaliste prend forme, en s'appuyant sur la défense de la langue, des valeurs des traditions géorgiennes, la glorification de la «grande Géorgie féodale». Cette opposition est représentée par Ilia Tchavchavadze, grand écrivain et poète.

Une autre opposition se développe menée par

სუფლებას. ამ საუკუნეების მანძილზე გაგრძელებული ამ ბრძოლებისა და ნგრევის შემდეგ, 1783 წელს, საქართველოს სამეფო ხელს ანერს რუსეთთან სამშვიდობო ტრაქტატს, რომლითაც რუსეთი აღიარებს საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელ სამეფოს. მაგრამ რუსეთი, შორს მყოფი იმ აზრისგან, რომ მხარი დაუჭიროს თავის მოკავშირეს, არაფერს აკეთებს, რათა თურქთა და სპარსთა შემოსევებმა აღარ დაასუსტოს საქართველო. 1801 წელს, 1783 წელს დადებული ტრაქტატის მიუხედავად, რუსეთი ახდენს საქართველოს ანექსიას და იწყებს მისი რეგიონების თანდათანობით ოკუპაციას, მიუხედავად ხალხის გამმაგებული წინააღმდეგობისა.

ქართული სოციალ-დემოკრატიის დაბადება

ცარისტული რეჟიმი ასიმილაციის კოლონიალურ პოლიტიკას იწყებს. ეს გულისხმობს თავადაზნაურთა და სამეფო ოჯახების გადასახლებას, მმართველობიდან ქართული ენის ამოღებას, დემოკრატიული მოძრაობის რეპ-

la bourgeoisie libérale. Cette opposition ou la défense de la Nation géorgienne prend, elle aussi la forme du développement de la langue et de la civilisation géorgienne. Guïorgui Tsereteli, grand écrivain démocrate, Niko Nikoladze, journaliste et Jacob Gogiebachvili, qui rédige «Déda Ena» la méthode de lecture encore employée aujourd'hui, représentent ce courant.

Pendant cette période se développent 3 phénomènes importants:

- les opposants russes exilés dans le Caucase, principalement à Tiflis, développent des idées et une littérature démocratiques,

- le développement du capitalisme dans le Caucase; pétrole à Bakou, mines de Charbon et de manganèse en Géorgie, construction de la ligne de chemin de fer de Bakou à Batoum, jette les paysans géorgiens dans la production industrielle,

- la politique chauvine russe repousse les paysans géorgiens dans des luttes diverses contre l'occupation.

Les jeunes étudiants, très souvent, d'origine pay-

რესირებას. პირველმა ეროვნულმა მოძრაობამ, რომელიც თავადაზნაურობის მიერ სახელმწიფო გადატრიალებას ისახავდა მიზნად, მარცხი განიცადა. 1832 წელს დააპატიმრეს მისი ორგანიზატორები.

ამ პერიოდიდან მოყოლებული, ეროვნული ოპოზიცია ყალიბდება ქართულ ენაზე, ქართული ტრადიციულ ლირებულებებსა და დიდი ფეოდალური საქართველოს დიდებაზე დაყრდნობით. ამ ოპოზიციას წარმოადგენს დიდი ქართველი მწერალი და პოეტი – ილია ჭავჭავაძე. ჩნდება სხვა ოპოზიციური მიმდინარეობაც, რომელსაც ლიბერალური ბურჟუაზია უდგას სათავეში. ეს ოპოზიციაც ქართული ენისა და ცივილიზაციის დაცვის ფორმას იღებს. ამ მიმდინარეობას წარმოადგენენ გიორგი წერეთელი – დიდი დემოკრატი მწერალი, ნიკო ნიკოლაძე – ჟურნალისტი და იაკობ გოგებაშვილი – ავტორი „დედა ენისა“, წერა-კითხვის შესწავლის მეთოდისა, რომელსაც დღესაც იყენებენ.

ამ დროისთვის სამი მნიშვნელოვანი მოვლენა ხდება:

sanne, s'emparent du marxisme qui se développe et rencontrent les premières formes d'organisation ouvrières. La social-démocratie géorgienne naît de cette fusion.

En décembre 1892 a lieu la première conférence des groupes sociaux-démocrates géorgiens à Kvirila en Imérétie, le programme défini est d'inspiration populiste, idéologie dominante dans les mouvements d'opposition au tsarisme.

Sylvestre Djibladze, Egnaté Ninochvili, et Noé Jordania sont chargés de rédiger un programme combattant ces tendances afin de préparer le premier congrès.

Le 7 février 1893, a lieu à Tiflis qui deviendra Tbilissi, le premier Congrès du parti Social-démocrate * de Géorgie. Dans son programme, le parti se fixe comme objectifs :

- l'indépendance des nations,
- la liberté du peuple,
- le socialisme.

«Les conditions de la vie matérielle comme base de la vie de l'homme, la liberté des nations et la liberté individuelle».

Le Parti Social-démocrate de Géorgie se dresse

• კავკასიაში, ძირითადად თბილისში, გადმო-სახლებული რუსი ოპოზიციონერები ავრცელებენ დემოკრატიულ ლიტერატურასა და იდეებს.

• კავკასიაში კაპიტალიზმის განვითარება; ნავთობი ბაქოში; ქვანახშირისა და მანგანუმის მალაროები საქართველოში; თბილისიდან ბათუმამდე რკინიგზის მშენებლობა. ამ პროცესების შედეგად ქართველ გლეხებს სამრეწველო პროდუქციის წარმოებაში ერთვებიან.

• რუსეთის შოვინისტური პოლიტიკა უზიძგებს ქართველ გლეხებს ოკუპაციის წინააღმდეგ ბრძოლისკენ.

ახალგაზრდა სტუდენტები, უმეტესად გლეხები, იარაღდებიან მარქსიზმით, რომელიც ვითარდება, და ერთიანდებიან მუშათა ორგანიზაციის პირველ ჯგუფებში. სწორედ ამ გაერთიანებისგან იზადება ქართული სოციალ-დემოკრატია.

1892 წლის დეკემბერში, იმერეთში, ყვირილაში, გაიმართა ქართველ სოციალ-დემოკრატთა თავყრილობა. მისი ჩამოყალიბებული პროგრამა ემყარება პოპულისტურ შთაგონებას – ცარიზმის წინააღმდეგ მიმართული ოპო-

* En décembre 1892, à Kvirila en Imérétie, a lieu la première Conférence des groupes marxistes de Géorgie. Il y a 2 lignes en présence, celle des Populistes et celle des Marxistes. Les Populistes étant les plus nombreux dans ces groupes, leur ligne politique est adoptée majoritairement. Noé Jordania, Sylvestre Djibladzé et Egnaté Ninochvili décident d'organiser une seconde conférence sur un autre texte. Après présentation des nouveaux textes, le 7 février 1893 à Tiflis, se tient cette nouvelle conférence où les Marxistes l'emportèrent. Le «Mesamés Dasi» – Troisième cercle – est créé.

Sur ce programme adopté lors de cette conférence, le parti social-démocrate de Géorgie se développa. Il fut considéré comme le premier Congrès de ce parti, créé 5 années avant le parti russe,

Lui-même constitué à Minsk en 1898. Lors de l'unification du parti géorgien avec le parti russe en 1903, au second Congrès du parti russe qui se déroula en 2 temps, en juillet à Bruxelles et en août à Londres. Le second Congrès du parti social-démocrate de Géorgie se tint fin juillet 1920. Celui-ci entérina la réforme Agraire instituée lors de la séance de l'assemblée le 23 janvier 1919, sur un rapport élaboré par Noé Khoméni.

contre l'autocratie russe, contre les grands propriétaires terriens et la domination des capitalistes. Il se développe indépendamment du même mouvement en Russie, qui a son premier congrès en mars 1898 à Minsk.

Mais après 10 ans de travail et de luttes, il est évident que les forces révolutionnaires de cette petite nation ne suffisent pas à abattre la domination de l'empire tsariste. L'unification organisationnelle avec le mouvement russe se pose concrètement. Elle se fait en 1903 au Congrès de Londres. Cette union se base sur la mise au premier rang d'une revendication fondamentale commune dont la réalisation ouvre les portes à la réalisation de tous les autres points du programme. C'est la destruction du régime tsariste et la fondation d'une république démocratique.

La Social-démocratie géorgienne se dresse contre le bolchevisme aussitôt que celui-ci apparaît au Congrès de Londres en 1903. Tandis que les sociaux-démocrates russes se querellent avec les bolcheviques sur des questions d'organisation, la

ზიციური მოძრაობების მთავარ იდეოლოგიას. სილიბისტრო ჯიბლაძეს, ეგნატე ნინოშვილს და ნოე ჟორდანიას დაევალიათ მოემზადებინათ პროგრამა პირველი ყრილობისათვის, რომელზეც განხილული იქნებოდა შესაძლო ბრძოლა ამ ტენდენციებისათვის. 1893 წლის 7 თებერვალს, ტფილისში (შემდგომში თბილისი) გაიმართა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ყრილობა*. თავის პროგრამაში პარტიამ სამოქმედო მიზნად დაისახა:

- ერთა დამოუკიდებლობა;
- ხალხთა თავისუფლება;
- სოციალიზმი.

„ცხოვრების მატერიალური პირობები, როგორც ადამიანის ყოფის საფუძველი, ერთა თავისუფლება და პიროვნების თავისუფლება“.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია გამოდის რუსული ავტოკრატიის, მსხვილ მესაკუთრეთა და კაპიტალისტების ბატონობის წინააღმდეგ. ის ვითარდება დამოუკიდებლად იმ დროისთვის რუსეთში არსებული იმავე მიმდინარეობისაგან, რომლის პირველი ყრილობაც 1898 წელს მიწესკოში გაიმართა.

* 1892 წლის დეკემბერში, ყვირილაში, იმერეთში შედგა საქართველოს მარქსისტული ჯგუფების პირველი კონფერენცია, რომელსაც ესწრებოდა ორი მიმდინარეობა – ხალხოსნებისა და მარქსისტების. ხალხოსნები შეადგენდნენ უმრავლესობას და მათი პოლიტიკური ხაზი მიღებული იქნა ხმათა უმრავლესობით. ნოე ჟორდანიამ, სილიბისტრო ჯიბლაძემ და ეგნატე ნინოშვილმა გადაწყვიტეს, ჩატარებინათ მეორე შეხვედრა განსხვავებული მიმართულებით. ახალი რედაქციული შესაბამისების შემდეგ თბილისში, 1893 წლის 7 თებერვალს შედგა ეს ახალი ყრილობა, რომელზეც მარქსისტები იმარჯვებენ. ასე ჩამოყალიბდა „მესამე დასი“.

ყრილობაზე მიღებული პროგრამის მიხედვით, ამოქმედდა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია. აღნიშნული ყრილობა ჩაითვადა როგორც პარტიის პირველი ყრილობა, რომელიც დაფუძნდა იმავე მიმართულების რუსულ პარტიაზე ხუთი წლით ადრე.

რუსული სოციალ-დემოკრატიული პარტია შეიქმნა მიწესკოში 1898 წელს. ქართული პარტიის გაერთიანება რუსულთან მოხდა 1903 წელს რუსული პარტიის მეორე ყრილობაზე, რომელიც ჩატარდა ორ ეტაპად, ბრიუსელში ივლისის თვეში და ლონდონში აგვისტოში. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მეორე ყრილობა შედგა 1920 წელს, რომელზეც მიღებული იქნა ნოე ხომერვიკის აგარული რეფორმა, მოსმენილი 1919 წლის 23 იანვრის ასამბლეის სხდომაზე.

Social-démocratie géorgienne, par sa pratique, son ancienneté, son implantation dans les milieux ouvriers et les campagnes, vainc complètement les organisations bolcheviques dans le Caucase et en Géorgie.

La première vague révolutionnaire de 1905 qui secoue tout l'Empire russe, blesse le tsarisme mais ne l'abat pas. En Géorgie, la social-démocratie géorgienne prend la tête du mouvement, des grèves couvrent le pays d'organisations de masse et l'on voit une «République de Gourie» avec un contre pouvoir républicain et révolutionnaire soutenu par des milices paysannes. Les forces tsaristes répriment sévèrement le mouvement démocratique et fait de nombreuses victimes. Malgré la répression la social-démocratie par ses organisations légales et illégales continue son travail politique.

La social-démocratie géorgienne déjoue les nombreuses provocations, organisées par le pouvoir tsariste cherchant à opposer les nationalités caucasiennes entreselles.

მაგრამ 10-წლიანი ბრძოლისა და მუშაობის შემდეგ ნათელი გახდა, რომ ამ პატარა ერის რევოლუციური ძალები არ იყო საკმარისი ცარისტული იმპერიის ბატონობის დასამარცხებლად. კონკრეტულად დადგა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მოძრაობასთან ორგანიზაციული გაერთიანების საკითხი, რაც გადწყდა კიდეც ლონდონის 1903 წლის ყრილობაზე. ეს გაერთიანება ემყარება საერთო ფუნდამენტური მოთხოვნის პირველ პლანზე წამოწევას, რომლის განხორციელებაც გზას უხსნის პროგრამის სხვა დანარჩენი საკითხების შესრულებას. ესაა ცარისტული რეჟიმის დანგრევა და დემოკრატიული რესპუბლიკის ჩამოყალიბება.

ქართული სოციალ-დემოკრატია ბოლშევიზმის წინააღმდეგ გამოდის, 1903 წლის ლონდონის ყრილობაზე ამ უკანასკნელის გამოჩენისთანავე. მაშინ, როდესაც სოციალ-დემოკრატები დავობენ ბოლშევიკებთან საორგანიზაციო საკითხებზე, ქართული სოციალ-დემოკრატია თავისი გამოცდილებით, სოფლებსა და მუშათა წრეებში ჩართულობით პირწმინდად ამარ-

Dans les 4 Doumas, parlement russe que le pouvoir tsariste est obligé d'installer après 1905, le peuple géorgien élit comme représentants une majorité de socialistes. Tous les groupes sociaux-démocrates, de toutes les Doumas sont dirigés par des socialistes géorgiens : Isidore Ramichvili, Noé Jordania, Irakli Tsereteli, Nicolas Tcheïdze... Ceux-ci payent leurs prises de position, de leur vie pour certains, et par la déportation en Sibérie pour d'autres.

La République démocratique et indépendante de Géorgie.

Après la Révolution de 1905, où les leaders de la social-démocratie ont joué un grand rôle, la deuxième vague révolutionnaire de février 1917 abat le régime tsariste et proclame la République en Russie. L'organe principal issu de ce grand bouleversement, le Soviet démocratique de Petrograd est dirigé par Nicolas Tcheïdze, socialiste géorgien, député à la IVe Douma.

Le coup d'état bolchevique d'octobre mettant à

ცხებს ბოლშევიკურ ორგანიზაციებს კავკასიასა და საქართველოში. 1905 წლის პირველმა რევოლუციურმა ტალღამ შეარყია რუსეთის იმპერია, ჭრილობა მიაყენა ცარიზმს, მაგრამ ძირს ვერ დასცა. საქართველოში მოძრაობას სათავეში ქართული სოციალ-დემოკრატია უდგება. ქვეყანა მასობრივმა თვითორგანიზებულმა გაფიცვებმა მოიცვა. უკვე იკვეთება „გურიის რესპუბლიკა“, რესპუბლიკური და რევოლუციური კონტრხელისუფლებით, რომელსაც მხარს გლეხთა მთელი არმია უჭერს. ცარიზმის ძალები სასტიკად უპირისპირდებიან დემოკრატიულ მოძრაობას, რასაც უამრავი ადამიანი ეწირება. რეპრესიების მიუხედავად, სოციალ-დემოკრატია, თავისი ლეგალური და არალეგალური ორგანიზაციებით, კვლავ განაგრძობს პოლიტიკურ საქმიანობას.

ქართულმა სოციალ-დემოკრატიამ აღკვეთა ცარიზმის ხელისუფლების მიერ მონყობილი მრავალი პროვოკაცია, რომელთაც მიზნად ჰქონდათ ერთმანეთთან დაეპირისპირებინათ კავკასიის ერები. 1905 წლის შემდეგ მეფის ხელისუფლება

bas la République démocratique de Russie, plonge le pays dans l'anarchie.

Par le traité de Brest-Litovsk signé avec l'Allemagne et son allié la Turquie, la politique des bolcheviques abandonne le Caucase aux troupes turques. Les chemins de la Géorgie et de la Russie se séparent complètement.

En avril, une éphémère République Démocratique Fédérative de Transcaucasie, regroupant l'Arménie, l'Azerbaïdjan et la Géorgie, voit le jour et éclate devant l'attaque des troupes turques. Les peuples caucasiens ne peuvent trouver d'attitude commune devant cette invasion.

Le 26 mai 1918, le Conseil National géorgien déclare l'indépendance de la Géorgie, abolie 117 ans auparavant par son annexion par la Russie. Le parti Social-démocrate de Géorgie est à la tête de tous les organes révolutionnaires avec Noé Jordania comme président du Soviet de Tiflis, et du gouvernement national, avec Noé Ramichvili comme président du gouvernement.

Un accord avec l'Allemagne évite l'invasion des troupes turques.

იძულებული გახდა, რუსეთში პარლამენტი – სახელმწიფო დუმა დაეშვა, რომლის ოთხივე შემადგენლობაში ქართველმა ხალხმა სოციალისტები აირჩია. ყოველი დუმის ყველა დემოკრატიულ ფრაქციას ქართველი სოციალისტები ხელმძღვანელობენ: ისიდორე რამიშვილი, ნოე ჟორდანია, ირაკლი წერეთელი, ნიკოლოზ ჩხეიძე. საკუთარი პოზიციის შენარჩუნება, ზოგიერთ მათგანს სიცოცხლის, ზოგს კი ციმბირში გადასახლების ფასად დაუჯდა.

საქართველოს დემოკრატიული და დამოუკიდებელი რესპუბლიკა

1905 წლის რევოლუციის შემდეგ, რომელშიც სოციალ-დემოკრატიის ლიდერებმა დიდი როლი შეასრულეს, 1917 წლის მეორე რევოლუციურმა ტალღამ დაამარცხა ცარიზმი და რუსეთში რესპუბლიკური წყობა გამოაცხადა. მთავარი ორგანო, რომელიც ცარიზმის დამხობის შედეგად წარმოიქმნა, იყო პეტროგრადის დემოკრატიული საბჭო მეოთხე დუმის დეპუ-

La première force armée de la social-démocratie, la Garde Rouge, évite le pillage du pays, des 500 000 soldats russes démobilisés du front turc, qui rentrent en Russie. Elle évite l'anarchie et la guerre civile qui secouent la Russie.

La Garde Rouge repousse toutes les forces qui tentent d'envahir la jeune république, les troupes turques, les troupes de Denikine, et fait échouer les tentatives de déstabilisation fomentées par les bolcheviques.

Les élections pour l'Assemblée Constituante de février 1919, où hommes et femmes de plus de 20 ans peuvent voter, donnent une large majorité de plus de 80% au Parti Social-démocrate de Géorgie, faisant de la Géorgie «le premier pays socialiste démocratique du monde». Le socialisme géorgien est un socialisme national et populaire comportant des aspects originaux. Le gouvernement démocratique :

- met en application une réforme agraire, présentée par Noé Khomeriki, au nom du Parti social-démocrate. L'ancienne noblesse est dépossédée de ses terres

ტატის ნიკოლოზ ჩხეიძის ხელმძღვანელობით.

ოქტომბრის ბოლშევიკურმა სახელმწიფო გადატრიალებამ დაამხო რუსეთის დემოკრატიული რესპუბლიკა და ქვეყანა ანარქიაში ჩაძირა.

გერმანიასთან და მის მოკავშირე თურქეთთან დადებული ბრესტ-ლიტოვსკის ხელშეკრულებით, ბოლშევიკებმა კავკასია თურქეთის ჯარის ხელში დატოვეს. საქართველოს და რუსეთის გზები სრულებით გაიყო.

აპრილში იქმნება ამიერკავკასიის ფედერაციული, დემოკრატიული, ეფემერული რესპუბლიკა, რომელიც სომხეთს, აზერბაიჯანსა და საქართველოს აერთიანებს. ის მაშინვე ილაშქრებს თურქეთის ჯარის წინააღმდეგ. კავკასიის ხალხებმა ვერ შეძლეს თურქების ამ შეიარაღებული შემოსევის წინააღმდეგ საერთო პოზიციის გამოწევა.

1918 წლის 26 მაისს ეროვნულმა საბჭომ გამოაცხადა საქართველოს დამოუკიდებლობა, რომელიც 117 წლის წინ გაუქმდა რუსეთის მიერ მისი ანექსიის შედეგად. ყველა რევოლუციურ ორგანოს სათავეში საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული

sans indemnité. Toutes les terres sont distribuées aux paysans qui n'avaient aucune propriété ainsi qu'aux petits paysans. Les forêts, les pâturages et les grands domaines cultivés sont déclarés «biens nationaux»,

- aide le secteur coopératif à se développer, principalement dans le domaine agricole, relance la production industrielle et le petit commerce, tandis que les gisements miniers, les moyens de communication, les eaux et les biens appartenant au trésor russe, sont déclarés propriété d'état,

- met en application des réformes démocratiques ; pluralisme des partis politiques, vote et éligibilité des femmes, reconnaissance et mesures concrètes pour l'autonomie administrative des minorités nationales, ayant-elles aussi le droit de vote et la possibilité de présenter des candidats, abolition de la peine de mort, jurys populaires,

- met en application des réformes sociales; éducation obligatoire des enfants, interdiction du travail des enfants de moins de 16 ans, interdiction du travail de nuit pour les mineurs et les femmes enceintes, caisses de solidarité pour

მთავრობა უდგას. თბილისის საბჭოს და ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიას, მთავრობის თავმჯდომარე – ნოე რამიშვილი.

გერმანიასთან დადებული შეთანხმებითს შედეგად თავიდან იქნა აცილებული თურქული ჯარების შემოჭრა.

სოციალ-დემოკრატიის პირველი შეიარაღებული ძალის, წითელი გვარდიის საშუალებით, ქვეყანა თავიდან იცილებს 500 000 ჯარისკაცის მიერ ძარცვას, რომლებიც თურქეთის ფრონტის მოშლის შემდეგ რუსეთში ბრუნდებიან. მან ქვეყანა იხსნა ანარქიისა და სამოქალაქო ომისგან, რამაც შეარყია რუსეთი.

წითელი გვარდია იგერიებდა ყველა ძალას, რომელიც ახალგაზრდა რესპუბლიკის დაპრყობას ცდილობდა, კერძოდ – თურქულ და დენიკინის ჯარებს. ამასთანავე, ბოლშევიკების მიერ გამონეული დესტაბილიზაციის ყოველ მცდელობას შლიდა. 1919 წლის თებერვლის დამფუძნებელი კრების არჩევნებში, რომელშიც 20 წლის ზევით მამაკაცებს და ქალებს ჰქონდათ მონაწილეობის მიღების უფლე-

les accidentés du travail,
les veufs et les retraités,

Le gouvernement doit
faire face aux agressions
des voisins belliqueux

- aux armées turques,
qui veulent reconquérir les
territoires caucasiens qu'ils
avaient conquis, au XVIe
siècle,

- aux forces armées des
« Russes blancs » de Deni-
kine, qui ne reconnaissant
pas l'indépendance des
états caucasiens, essaient
de les envahir pour recons-
tituer l'empire russe,

- aux forces des trou-
pes soviétiques de Mos-
cou, qui après avoir
anéanties les troupes
armées de Denikine et de
Wrangel essaient d'enva-
hir tout le Caucase,

- mais aussi aux Alliés
qui désirent que les nou-
veaux Etats Caucasiens
soutiennent les forces
armées de Denikine, et
pensent récupérer le
pétrole de Bakou.

Face à cette situation,
le gouvernement géorgien
essaie de former l'unité
des Etats caucasiens, le 7
mai 1920, signe avec la
Russie soviétique un traité
de reconnaissance mu-
tuelle et essaie d'obtenir
une reconnaissance inter-
nationale de la Société
des Nations.

ბა, ხმათა დიდ უმრავლე-
სობას – 80 პროცენტზე
მეტს საქართველოს სო-
ციალ-დემოკრატიული
პარტია აგროვებს და
ამით საქართველოს „მსო-
ფლიოში პირველ დემოკ-
რატიულ რესპუბლიკად“
აქცევს. ქართული სოცია-
ლიზმი არის ეროვნული
და სახალხო სოციალიზ-
მი, რომელიც თავისებურ
ასპექტებს მოიცავს. დე-
მოკრატიული მთავრობა:

- ატარებს აგრარულ
რეფორმას ნოე ხომერი-
კის მეთაურობით, სოცია-
ლ-დემოკრატიული პარ-
ტიის სახელით. ყოფილ
თავად-აზნაურობას ჩა-
მოერთვა მიწები კომპენ-
საციის გარეშე. მიწები
დაურიგდათ გლეხებს,
რომლებსაც არანაირი სა-
კუთრება არ ჰქონდათ,
ასევე, მცირემიწიან გლე-
ხებსაც. ტყეები, საძოვ-
რები, დიდი დამუშავებუ-
ლი ადგილ-მამულები ერ-
ოვნულ ქონებად გამოც-
ხადდა.

- ეხმარება კოოპერაცი-
ულ სექტორს განვითარე-
ბაში, განსაკუთრებით
სოფლის მეურნეობის
სფეროში. ზრდის სამრეწ-
ველო პროდუქციას და
ვაჭრობას მაშინ, როცა
მაღაროები, კომუნიკაცი-
ის საშუალებები, წყალი
და რუსეთის კუთვნილი

CHAPITRE 1

L'invasion de la république démocratique de Géorgie – l'installation des troupes soviétiques – La première grève ouvrière – Le peuple contre les élections communistes.

L'invasion de la république démocratique de Géorgie

Le 27 janvier 1921, l'indépendance «de jure» de la Géorgie est reconnue par la Société des Nations. Mais il est trop tard, les troupes soviétiques ont déjà anéanti la République du Caucase Nord, malgré l'aide apportée par la Géorgie, la République d'Azerbaïdjan est conquise par ces mêmes troupes en mai 1920 et la République Arménienne tombe en décembre 1920. Le gouvernement géorgien est au courant des plans de Moscou et pense que la communauté internationale ne laissera pas faire.

Le 11 février 1921, sans aucune déclaration de guerre, rompant le traité de Reconnaissance mutuelle et d'amitié signé le 7 mai 1920, les troupes

ქონება სახელმწიფო საკუთრებად გამოცხადდა.

• ატარებს დემოკრატიულ რეფორმებს; პოლიტიკური პარტიების პლურალიზმი, არჩევნები და ქალთათვის საარჩევნო უფლების მინიჭება, არჩევნებში ხმის მიცემის და კანდიდატის წარდგენის უფლების მქონე ეროვნული უმცირესობების აღიარება და მათი ადმინისტრაციული ავტონომიების ზუსტი საზღვრების დადგენა, სიკვდილით დასჯით გაუქმება და სახალხო სასამართლოს შექმნა.

• ატარებს სოციალურ რეფორმებს: ბავშვებისათვის სავალდებულო განათლება. 16 წლამდე ბავშვებისათვის მუშაობის აკრძალვა. მაღაროელებისა და ფეხმძიმე ქალებისათვის ღამის ცვლაში მუშაობის აკრძალვა, სოლიდარობის საღაროები სამუშაოს შესრულებისას უბედური შემთხვევის გამო დაზარალებულთათვის, ქვრივებისა და პენსიონერებისათვის.

მთავრობამ უნდა გაუწიოს წინააღმდეგობა ომს მოწყურებული მეზობლების აგრესიას:

• თურქულ არმიას, რომელსაც სურს ხელახლა დაიპყროს კავკასიის ის

russes attaquent la Géorgie sur 5 fronts différents venant le long de la mer Noire, du Nord Caucase, du col de Darial, de l'Azerbaïdjan et de l'Arménie.

A partir du 16 février, se déroule la bataille de Tiflis. Le 22 février, le Parlement, lors de sa dernière session à Tbilissi, sous les bombardements russes, vote la Constitution.

Malgré une résistance héroïque autour de Tbilissi, le 25 février, le gouvernement pour ne pas être encerclé, est obligé de se replier sur l'ouest du pays, d'abord la ville de Gori, puis le col de Khachouri, col qui sépare la Géorgie de l'ouest et la Géorgie de l'est. Ce col peut être fortifié, mais la ville de Koutaïssi, seconde ville du pays est menacée par les troupes des XIe et VIIIe Armées Rouges qui viennent d'envahir l'Abkhazie et la région d'Ossétie du sud.

Pour ne pas être complètement encerclés le gouvernement et les forces armées continuant à défendre la République décident de se réfugier à Batoumi, ville fortement fortifiée, au bord de la mer Noire.

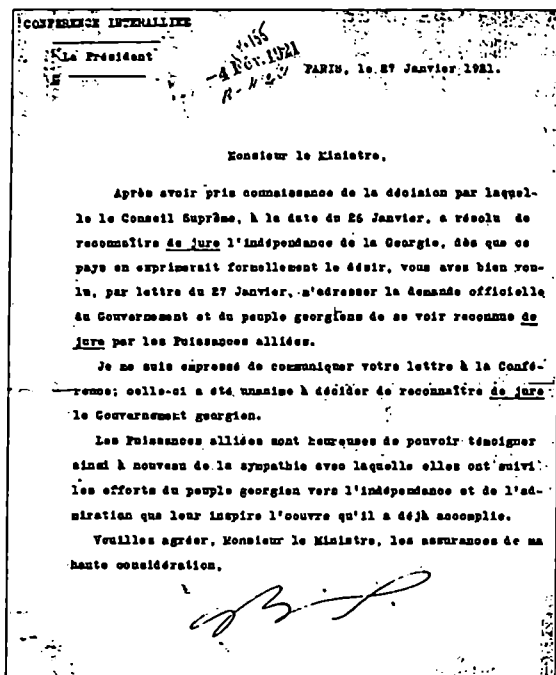
ტერიტორიები, რომლებსაც ისინი ჯერ კიდევ მე-16 საუკუნეში ფლობდნენ.

• დენიკინის თეთრგვარდიელთა შეიარაღებულ ძალებს, რომლებიც, არ აღიარებენ რა კავკასიის სახელმწიფოთა დამოუკიდებლობას, ცდილობენ დაიპყრონ ისინი რუსეთის იმპერიის ასალორძინებლად.

• საბჭოეთის სამხედრო ძალებს, რომლებიც დენიკინისა და ვრანგელის ჯარების განადგურების შემდეგ ცდილობენ მთელი კავკასიის დაპყრობას.

• ასევე დაუპირისპირდეს მოკავშირეებს, რომელთა სურვილია, ახალმა კავკასიურმა სახელმწიფოებმა მხარი დაუჭირონ დენიკინის შეიარაღებულ ძალებს და რომლებიც მიზნად ისახავენ ბაქოს ნავთობის დაუფლებას.

ასეთი სიტუაციაში საქართველოს მთავრობა ცდილობს შექმნას კავკასიის სახელმწიფოთა კავშირი. 1920 წლის 7 მაისს საბჭოთა რუსეთთან ხელს აწერს ურთიერთცნობის ხელშეკრულებას და ცდილობს მიიღოს ერთა ლიგის საერთაშორისო აღიარება.

თავი 1

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაპყრობა – საბჭოთა ჯარების შემოყვანა – მუშათა პირველი გაფიცვა – ხალხი კომუნისტური არჩევნების წინააღმდეგ

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაპყრობა

1921 წლის 27 იანვარს ერთა ლიგამ დე-იურე აღიარა საქართველოს დამოუკიდებლობა, მაგრამ უკვე ძალიან გვიანია. საბჭოთა ძალებმა გაანადგურეს ჩრდილოეთ კავკასიის რესპუბლიკა, მიუხედავად საქართველოს მხარდაჭერისა. რუსეთის იმავე ჯარებმა 1920 წლის მაისში დაიპყრეს აზერბაიჯანი. სომხეთის რესპუბლიკა 1920 წლის დეკემბერში დაცა. საქართველოს მთავრობა მოსკოვის გეგმების საქმის კურსშია და ფიქრობს, რომ საერთაშორისო საზოგადოება ამას არ დაუშვებს.

1921 წლის 11 თებერვალს, არღევს რა 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებას ურთიერთალიარების და მეგობრობის შესახებ, რუსეთი, ომის გამოუცხადებლად, თავს ეს-

Annnonce
de la reconnaissance
officielle
de l'indépendance
de la Géorgie

საქართველოს
დამოუკიდებლობის
ოფიციალური
აღიარების
დოკუმენტი

Mais la Turquie Kémaliste, qui avait promis son aide au gouvernement géorgien, baisse le masque, et après avoir passé un accord avec les bolcheviques, attaque la Géorgie. Les forces armées turques, après avoir envahie toute la région de Batoumi, à marche forcée essaient de prendre la ville d'assaut.

La République démocratique de Géorgie doit maintenant se battre contre les forces armées de 2 pays, 4 armées bolcheviques et l'armée tur-

Le Général
Mazniachvili

გენერალი
მანიაშვილი

cier, avec les troupes russes, le 15 mars. Ces négociations ont pour but de faire retarder l'avancée de l'Armée rouge.

Le Parlement se réunit une dernière fois en cession, les 15/16 mars. Les parlementaires votent un mandat à des membres du gouvernement qui devront, de l'étranger, continuer la résistance et lutter pour l'indépendance

ბერვალს მთავრობა, იმ მიზნით, რომ არ მოქცეულიყო მტრის ალყაში, იძულებული გახდა, გადასულიყო ქვეყნის დასავლეთით, ჯერ გორში, შემდეგ კი ხაშურის ხეობაში, რომელიც დასავლეთ საქართველოს აღმოსავლეთ საქართველოსგან ჰყოფს. ეს ხეობა, შეიძლება, გამაგრებული იყო, მაგრამ ქვეყნის მეორე ქალაქს - ქუთაისს საფრთხე ემუქრებოდა რუსეთის მე-11 და მე-8 წითელი არმიების მხრიდან, რომელთაც უკვე აღებული ჰქონდათ აფხაზეთი და სამხრეთ ოსეთი. მთლიანად რომ არ მოქცეულიყვნენ მტრის ალყაში, საქართველოს მთავრობამ და შეიარაღებულმა ძალებმა, განაგრძობდნენ რა რესპუბლიკის დაცვას, მიიღეს გადაწყვეტილება, გახიზნულიყვნენ შავი ზღვის პირას, საკმაოდ კარგად გამაგრებულ ქალაქ ბათუმში.

მაგრამ, ქემალისტურმა თურქეთმა, რომელმაც დახმარება აღუთქვა საქართველოს მთავრობას, ჩამოიხსნა ნილაბი და მას შემდეგ, რაც გაურიგდა ბოლშევიკებს, იერიში მიიტანა საქართველოზე. ბათუმის მთელი ოლქის დაპყრობის შემდეგ, თურქული შეიარაღებული ძალები

de la Géorgie. C'est sous les bombardements des canons russes et turcs que se déroule cette séance.

L'état se resserre autour des dernières forces armées géorgiennes, le 17 mars, Noé Jordania, fait relâcher les dirigeants bolcheviques géorgiens, prisonniers à Batoumi et leur demande de négocier avec les troupes russes, une trêve qui permettra aux troupes géorgiennes de reprendre Batoumi, afin «de conserver Batoumi et sa région, au sein de la Géorgie, quel que soit le régime».

Dans la nuit du 17/18 mars, les membres du gouvernement, mandatés pour continuer la lutte s'embarquent sur un navire italien.

Les 18 et 19 mars, les troupes armées géorgiennes, sous le commandement du Général Mazniachvili, après avoir combattu près de 6 semaines contre un ennemi supérieur en nombre et en armement, luttent contre les nouvelles troupes fraîches turques.

Les combats sont acharnés, quartier après quartier, rue après rue, et l'impossible devient réa-

ჩქარობენ ქალაქის იერიშით აღებას.

ახლა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ რესპუბლიკას ორი ქვეყნის შეიარაღებული ძალების, ოთხი ბოლშევიკური და თურქული არმიის წინააღმდეგ უწევს ომი. იწყება ბათუმისთვის ბრძოლა.

საქართველოს მთავრობა, პარლამენტი, არმია და ეროვნული გვარდია ჩადის ბათუმში, რომელიც გარშემორტყმულია სამხრეთით და აღმოსავლეთით თურქული ჯარის მიერ, რომელიც იპყრობს გარეუბნებს ბოლშევიკური არმიის კვალდაკვალ.

ხედავენ რა, რომ ბრძოლები მალე დასრულდებოდა და მახე მალე ამოქმედდებოდა ბათუმში, საქართველოს მთავრობა, სამხედრო მინისტრის მოადგილის გრიგოლ ლორთქიფანიძის ხელმძღვანელობით, ემისრებს აგზავნის რუსის ჯართან მოსალაპარაკებლად. ამ მოლაპარაკებების მიზანია, შეაყოვნონ წითელი არმიის წინსვლა. 15-16 მარტს პარლამენტი ბოლო სხდომისთვის იკრიბება. პარლამენტარები კენჭს უყრიან დადგენილებას, მანდატით აღჭურვონ მთავრობის ზოგიერთი წევრი, განაგრძონ საზღვარგარეთიდან წინააღმდეგობა და ბრძო-

Bataillon de la Garde
Populaire

სახალხო გვარდიის
ბატალიონი

1. La République démocratique de Géorgie a duré du 26 mai 1918 au 20 mars 1921 et non jusqu'au 25 février 1921, date de la prise de Tiflis par l'armée rouge. La date du 25 février 1921 fait partie de l'historiographie communiste et ne relève pas de l'histoire. Il est étonnant de constater que certains « patriotes » ou descendant d'immigrés politiques géorgiens continuent à retenir cette date comme la fin de la première République de Géorgie.

lité, l'armée géorgienne écrase l'armée turque, qui s'enfuit dans un désordre le plus complet. Cette bataille sanglante, mais victorieuse se déroule devant les troupes russes qui attendent leur heure. Batoumi et sa région resteront géorgiennes.

Le 20 mars 1921, l'armée géorgienne est démobilisée, la République démocratique de Géorgie vient de vivre ses derniers jours.

Les combats auront durés 6 semaines, il aura fallu, plus de 50 000 hommes et 4 armées soviétiques aguerries par 3 ans de guerre civile, et les troupes armées turques pour envahir la République Géorgienne.

L'Europe, sortant de 4 années de guerre mon-

ლა დამოუკიდებლობისთვის. ეს სხდომაც რუსული და თურქული ზარბაზნების გრუხუნის ფონზე მიმდინარეობდა.

ქართული არმიის უკანასკნელი შენაერთის შეჩერების შემდეგ, 17 მარტს ნოე ჟორდანია ათავისუფლებს ბათუმში დატყვევებულ ბოლშევიკ ლიდერებს, სთხოვს მათ, აწარმოონ მოლაპარაკებები რუსეთის ჯართან დროებითი ზავის შესახებ, რომელიც მისცემდა ქართველ ხალხს საშუალებას, „ხელახლა აეღოთ ბათუმი, რათა შეეცნარნენ ბინათ ქალაქი და, მთელი ოლქი, მიუხედავად რეჟიმის ხასიათისა“

17-18 მარტის ღამეს საქართველოს მთავრობის წევრები, საზღვარგარეთიდან ბრძოლის გაგრძელების მანდატით აღჭურვილნი, იტალიურ გემზე ადიან.

18-19 მარტს, ქართული შეიარაღებული ჯარები, გენერალ მაზნიაშვილის ხელმძღვანელობით, თითქმის 6 კვირის მანძილზე, რაოდენობითაც და ძალითაც აღმატებულ მტერთან ბრძოლის შემდეგ თურქეთის ახალი ჯარების წინააღმდეგ იბრძვიან.

მიდიოდა გააფთრებული ბრძოლები ყოველ უბანსა და ქუჩაში და შე-

diale et de l'échec de sa politique d'intervention contre Moscou, ne réagit pas.

Déjà l'Angleterre qui avait soutenu les troupes armées des « Russes blancs » de Wrangel et Denikine, vient de signer des accords économiques et un début de reconnaissance avec l'Etat soviétique.

La France qui reçoit le gouvernement géorgien en exil, n'a même pas livrée les armes que la jeune République lui avait achetées.

La Géorgie paie son refus de participer au « front antibolchevique », sous la direction des généraux « blancs » Wrangel et Denikine, que voulaient imposer l'Angleterre et les Alliés. L'ancienne « armée blanche » voulait rétablir l'ordre ancien tsariste et reconquérir le Caucase, en tant qu'ancienne province de l'Empire russe.

La Société des Nations, naissante est complètement impuissante.

Aucune capitulation n'a été signée, par la République démocratique de Géorgie, les représentants de son gouvernement, mandatés par le Parle-

ment géorgien réagissant. ქართული არმია ანადგურებს თურქეთის არმიას, რომელიც გაქცევით შველის თავს. ეს სისხლით შეღებილი, მაგრამ ძლევამოსილი ბრძოლა რუსეთის ჯარების თვალწინ მიმდინარეობს, რომლებიც თავიანთ რიგს ელიან. ბათუმი და მისი ოლქი ისევ საქართველოს შემადგენლობაში რჩება.

1921 წლის 20 მარტს¹, ქართული არმია დემობილიზებულია, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ბოლო დღეებს ითვისებს. საქართველოს რესპუბლიკის დასაპყრობად 6-კვირიანი ომი, 50 000-ზე მეტი კაცი, სამწლიან სამოქალაქო ბრძოლებში გამობრძმებული ოთხი საბჭოთა არმია და თურქული ჯარი გახდება საჭირო.

ოთხწლიანი მსოფლიო ომის და მოსკოვის წინააღმდეგ მისი ინტერვენციის პოლიტიკის მარცხიდან გამომდინარე, ევროპა არ რეაგირებს. ინგლისმა, რომელიც აქამდე მხარს უჭერდა ვრანგელი-სა და დენიკინის „თეთრ რუსეთს“, ეს-ესაა ხელი მოაწერა შეთანხმებებს საბჭოთა სახელმწიფოსთან ეკონომიკური ურთიერთობების და აღიარების შესახებ.

1. საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ იარსება 1918 წლის 26 მაისიდან 1921 წლის 20 მარტამდე და არა 1921 წლის 25 თებერვლამდე, ნითელი არმიის მიერ ტფილისის აღების დღემდე 1921 წლის 25 თებერვლის ეს თარიღი კომუნისტური ისტორიოგრაფიის წანილია და არ ასახავს რეალურ ისტორიას. გასაკვირია იმისი დადასტურება, რომ ზოგიერთი „პატრიოტი“ თუ ქართველ ემიგრანტ პოლიტიკოსთა მთამომავალი საქართველოს პირველი რესპუბლიკის დასასრულად ეკლავაც ამ თარიღს მოიხსენიებს.

ment, vont continuer la lutte de l'étranger, les militants socialistes, restent en Géorgie et commencent avec les citoyens restés fidèles à la République, une longue résistance qui va durer, sous différentes formes, pendant plus de 30 ans. La lutte pour la reconquête de l'indépendance commence.

L'installation des troupes soviétiques

Le 10 avril 1921, avec l'autorisation des troupes d'occupation², le Comité Central du parti Social-démocrate de Géorgie organise une réunion publique, 3 000 personnes y participent. Le parti social-démocrate vote et publie une motion où il déclare:

«1. Notre ligne politique, dans son ensemble, reste dans les conditions nouvelles, la même que précédemment Vers le Socialisme par la Démocratie,

2. Pour le parti social-démocrate, l'indépendance de la Géorgie demeure toujours l'une des bases de son action, et celle ci tendra, comme

საფრანგეთმა, რომელმაც შეიფარა ემიგრაციაში მყოფი საქართველოს მთავრობა, არ გადასცა მას ის იარაღი, რომელიც ახალგაზრდა რესპუბლიკამ მისგან იყიდა.

საქართველოს ძვირად დაუჯდა უარი მონაწილეობაზე „თეთრი“ გენერლების, კრანგელისა და დენიკინის მეთაურობით წარმოებულ ანტიბოლშევიკურ ფრონტში, რომელიც სურდათ თავს მოეხვიათ ინგლისსა და მის მოკავშირეებს. „თეთრ“ არმიას კავკასიაში ცარისტული რეჟიმის აღდგენა ეწადა.

დაბადების პროცესში მყოფი ერთა ლიგა სრულიად უმოქმედოა.

საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ არანაირ კაპიტულაციას არ მოაწერა ხელი. პარლამენტის მიერ უფლებამოსილებით აღჭურვილი მთავრობის წევრები აგრძელებენ ბრძოლას საზღვარგარეთიდან. სოციალისტი მებრძოლები რჩებიან საქართველოში და რესპუბლიკის ერთგულ მოქალაქეებთან ერთად იწყებენ წინააღმდეგობას, რომელიც სხვადასხვა ფორმით 30 წელზე მეტ ხანს გასტანს. ბრძოლა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად დაიწყო.

2. Les Bolcheviques Géorgiens et les autorités Moscovites espéraient que le socialiste Géorgiens et le peuple, allaient se rallier à leur pouvoir.

avant, à l'affermissement de cette indépendance,

3. Vu les conditions anormales et compliquée, dans lesquelles se trouve la Géorgie nous trouvons désirable que l'Internationale Ouvrière intervienne amicalement dans les rapports intérieurs au sein de la classe ouvrière de Géorgie. Nous voudrions que les deux courants du mouvement ouvrier de l'Europe – socialiste et communiste³ – forment une commission mixte sous le contrôle de laquelle aurait lieu, en Géorgie, un vote libre qui traduirait la volonté des travailleurs du pays».

En mai 1921, les troupes d'occupation arrêtent plus de 2 000 militants du parti Social-démocrate.

D'avril à novembre, le Comité Révolutionnaire, organisation créée par Moscou, met en application sa politique d'occupation.

Les premières décisions concernant les frontières, dans la continuité de la politique des Tsars consistant à opposer les nationalités les unes aux autres.

Moscou crée de toute pièce la République soviétique d'Abkhazie, le 21

საბჭოთა ჯარების შემოყვანა

1921 წლის 10 აპრილს საოკუპაციო ჯარების² ნებართვით, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტი აწყობს სახალხო კრებას, რომელშიც 3000 კაცი მონაწილეობს. სოციალ-დემოკრატიული პარტია კენჭისყრით იღებს და აქვეყნებს რეზოლუციას, სადაც ის აცხადებს:

„1. ახალ პირობებში ჩვენი პოლიტიკური ხაზი, მთლიანობაში, იგივე რჩება, რაც იყო წინათ: სოციალიზმისაკენ დემოკრატიის გავლით.

2. სოციალ-დემოკრატიული მთავრობისთვის საქართველოს დამოუკიდებლობა კვლავაც რჩება ერთ-ერთ სამოქმედო ბაზად და ის, ისევე, როგორც ადრე, ამ დამოუკიდებლობის განმტკიცებისკენა მიმართული.

3. იმ უჩვეულო და რთული პირობების გათვალისწინებით, რომლებშიც იმყოფება საქართველო, ჩვენ სასურველად მიგვაჩნია, რომ მშრომელთა ინტერნაციონალი მეგობრულად ჩაერიოს საქართველოს მუშათა კლასის შიდა საქმეებში. გვსურს, რომ ევროპის მუშათა ორმა მოძრაობამ – სოციალისტურმა და კომუ-

2. ქართველი ბოლშევიკები და მოსკოვის ხელისუფლება იმედოვნებდნენ, რომ ქართველი სოციალისტები და ხალხი აბუჩად აიგდებდა თავის ხელისუფლებას.

3. La motion parle des 2 internationales : la seconde internationale – Internationale Socialiste – et la Troisième internationale – l'Internationale Communiste. La Seconde Internationale reconnaissait la Géorgie et la Troisième avait été créée par Moscou.

3. რეზოლუცია ორ ინტერნაციონალზე ლაპარაკობს: მეორე ინტერნაციონალი – სოციალისტური და მესამე ინტერნაციონალი – კომუნისტური. მეორე ინტერნაციონალი აღიარებდა საქართველოს, მესამე კი მოსკოვის მიერ იქნა დაარსებული.

mai 1921, détachant plus d'un huitième du territoire historique de la Géorgie. La région de Zakathala autre région historique géorgienne est «remise» à L'Azerbaïdjan. Une partie du district de Bortchalo, la région de Lori est «donnée» à l'Arménie.

Une partie de la région de Batoumi, l'un des foyers de la civilisation géorgienne, Ardahan et Artvin est laissée à la Turquie.

Batoumi devient un port franc.

Les 120 000 soldats de l'Armée Rouge vivent complètement sur la population et terrorisent les villages.

Les premières contributions de la «Géorgie soviétique» à la «Russie soviétique» se traduisent par un pillage systématique du pays, produits de l'agriculture, pétrole et matériel ferroviaire.

Des populations affamées de la Russie du sud sont déportées et installées en Géorgie.

Des fonctionnaires russes sont nommés dans toutes les administrations, de ce fait, le russe devient la langue officielle en Géorgie et dans tout le Caucase.

ნისტურმა³, შექმნან ერთობლივი კომისია, რომლის კონტროლქვეშაც საქართველოში ქვეყნის მშრომელთა ნების გამოხატველი არჩევნები ჩატარდებოდა."

1921 წლის მაისში, საოკუპაციო ჯარი სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის 2000-ზე მეტ მებრძოლს აპატიმრებს. აპრილიდან ნოემბრამდე მოსკოვის მიერ დაარსებული რევოლუციური კომიტეტი ატარებს თავის საოკუპაციო პოლიტიკას. საზღვრებთან დაკავშირებული პირველი გადაწყვეტილებები, რომლებიც ცარიისტული პოლიტიკის გაგრძელებად მოიაზრება, მიზნად ისახავს ერებს შორის შუღლის ჩამოგდებას.

რუსეთმა საქართველოს ჩამოაცილა მისი კუთვნილი ტერიტორიის 1/8-ზე მეტი და 1921 წლის 21 მაისს იქ აფხაზეთის საბჭოთა რესპუბლიკა დააარსა. ზაქათალას ოლქი, საქართველოს კიდევ ერთი ისტორიული რეგიონი, აზერბაიჯანს გადაეცა. ბორჩალოს მაზრის ნაწილი, ლორეს რაიონი სომხეთს გადასცეს.

ბათუმის ოლქის ნაწილი, ქართული ცივილიზაციის ერთ-ერთი კერა, არტაანი, ართვინი თურქეთს დაუტოვეს. ბათუმი თავი-

La gestion des villages, œuvre de la première République est donnée ou à des fonctionnaires russes, à des collaborateurs du nouveau pouvoir ou à des repris de justice libérés en échange de leur docilité.

Simultanément avec la destruction des institutions démocratiques de la République, le peuple géorgien se voit privé de toutes les libertés dont il jouissait depuis la révolution de 1917. Les journaux non communistes sont fermés, même les organes des syndicats ouvriers et des sociétés coopératives.

Toutes les réunions sont interdites, même les réunions dépourvues de caractère politique.

Les partis, à l'exception du parti communiste sont interdits et les militants persécutés.

Les citoyens sont constamment menacés de perquisitions et d'arrestations, sans aucune forme légale. Personne n'est sûr de sa liberté ni même de sa vie.

Les tribunaux indépendants qui constituaient une garantie efficace des droits des citoyens sont remplacés par l'inquisition

არიან დანიშნული. აქედან გამომდინარე, მთელს კავკასიაში და საქართველოში რუსული ოფიციალური ენა ხდება.

საბჭოელები ცდილობენ დაანგრიონ ყოფილი რესპუბლიკის სტრუქტურები. მათ დაშალეს ცარიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში ჩამოყალიბებული და პირველი რესპუბლიკის პერიოდში დამტკიცებული მუშათა ორგანიზაციები. ქართველი მუმები გადაასახლეს რუსეთში, რათა ჩანაცვლებოდნენ იქიდან წამოსულ მუმებს.

გაძარცული კოოპერატივები ველარ კომპობენ და მათ თანდათანობით ისინი მოსკოვის მიერ თავსმოხვეული სახელმწიფო კოოპერატივები ცვლიან. ეს უკანასკნელნი კი ხელს უწყობენ ქვეყნის ძარცვას რუსეთის სასარგებლოდ. ადგილობრივი მმართველობა, პირველი რესპუბლიკის მონაპოვარი, რუს მოხელეებსა და ახალი რესპუბლიკის თანამშრომლებს ჩააბარეს, ან გათავისუფლებულ რეციდივისტებს გადასცეს მათი მორჩილების სანაცვლოდ.

რესპუბლიკის დემოკრატიული ინსტიტუტების რღვევასთან ერთად, ქართველ ხალხს ჩამოერთვა ყოველგვარი თავისუფლება, რომლითაც ის 1917

des Commissions Extraordinaires «Tcheka» (commission extraordinaire de répression).

Celles ci arrêtent, par dizaines, ceux qui sont coupables d'avoir défendu leur pays dans les rangs de la Garde Nationale et de l'Armée Républicaine. Elles persécutent les anciens fonctionnaires de la République, et procèdent à des exécutions sommaires.

Mais, c'est surtout contre les socialistes que les occupants dirigent leur répression. Le nombre des membres du parti social-démocrate emprisonnés s'élève à environ 3 000.

En juin 1921, les forces d'occupation organisent une réunion publique à Koutaïssi.

Pour augmenter l'intérêt de cette réunion, les organisateurs lui donnent l'aspect d'une séance de tribunal. Après que des orateurs communistes eurent prononcé des discours accusant de tous les crimes le président du gouvernement démocratique, Noé Jordania, le public fut invité à rendre son verdict sur Jordania et Lenine, et l'on passe au vote. Le verdict rendu à l'unanimité est

ნლის რევოლუციის დროიდან მოყოლებული სარგებლობდა. დაიხურა არაკომუნისტური გაზეთები, კოოპერაციული საზოგადოებები და პროფკავშირული ორგანიზაციები.

აიკრძალა ყოველგვარი შეკრება, თუნდაც არაპოლიტიკური ხასიათის. აიკრძალა ყველა პარტია კომუნისტური პარტიის გარდა და დაიწყო სხვა პარტიათა აქტივისტების დევნა. დევნიან ავინროებენ მოქალაქეებს. არავინ არის დარწმუნებული საკუთარ თავისუფლებასა და სიცოცხლის უსაფრთხოებაშიც კი.

დამოუკიდებელი სასამართლოებს, რომლებიც მოქალაქეთა დაცვის ეფექტურ გარანტს წარმოადგენდნენ, ჩეკას საგანგებო სადამსჯელო კომისიები ცვლის.

მისი კომისრები აპატიმრებდნენ ათეულობით ადამიანს, რომელთაც ბრალად ედებათ რესპუბლიკურ არმიასა და ეროვნულ გვარდიაში ბრძოლა საკუთარი ქვეყნის დასაცავად. მათ მიერ რესპუბლიკის ყოფილი მოხელეების დევნას გაუსამართლებლად დახვრეტები მოჰყვა.

მაგრამ, ამ რეპრესიებს, ოკუპანტები განსაკუთრებული სისასტიკით სოცია-

le suivant «confiance à Jordania, peine capitale pour Lenine!».

Ce vote donne lieu à de nouvelles répressions de la part des bolcheviques, les arrestations commencent à la porte même de la réunion.

Le 5 juillet 1921, Staline convoque les ouvriers de Tiflis afin de les haranguer et leur faire ressortir tous les avantages du communisme. Plus de 5 000 ouvriers se rendent à la réunion. Mais pas une parole de bienvenue n'accueille l'apparition du Commissaire. Les premiers mots de l'orateur qui félicite les ouvriers d'avoir secoué le joug menchevique déclenchent une tempête de cris d'indignation.

Cet échec de Staline amène la démission de Makharadze, qui avait occupé jusqu'alors le poste de président du Conseil des Commissaires du peuple. Il est remplacé par Boudou Mdivani et la terreur bolchevique redouble.

La première grève ouvrière

Le 6 août 1921, 3 449 ouvriers de Tiflis signent

ლისტების მიმართ ატარებდნენ. სოციალისტური პარტიის დაპატიმრებულ წევრთა რიცხვმა 3000-ს მიაღწია.

1921 წლის ივნისში საოკუპაციო ძალები ქუთაისში სახალხო კრებას იწვევენ.

იმისთვის, რომ დაესაბუთებინათ ამ კრების სარგებლიანობა, ორგანიზატორები მას სასამართლო სხდომის სახეს აძლევენ. მას შემდეგ, რაც კომუნისტმა ორგანიზატორებმა თავიანთ გამოსვლებში ყოველგვარ დანაშაულებში ბრალი დასდეს დემოკრატიული მთავრობის მეთაურს – ნოე ჟორდანიას, ხალხი მოიწვიეს, რათა თავიანთი განაჩენი გამოეტანათ ჟორდანიასა და ლენინისათვის. გადავიდნენ კენჭისყრაზე. ერთსულოვნად გამოტანილი ვერდიქტი ასეთი იყო: „ნდობა ჟორდანიას, სასჯელის უმაღლესი ზომა ლენინისათვის.“

ამ კენჭისყრამ ბოლშევიკთა მხრიდან რეპრესიების ახალ ტალღა მოჰყვა. დაპატიმრებები კრებიდან გამოსვლისთანავე დაიწყო.

1921 წლის 5 ივლისს სტალინმა მოიწვია ტფილისის მუშები, რათა მიემართა სიტყვით და გამოეკვეთა მათთვის კომუნიზმის ყველა უპირატესობანი. კრებაზე 5000-ზე მეტი მუშა გამოცხადდა, მაგრამ

un appel qu'ils adressent aux organisations ouvrières européennes.

En septembre et octobre 1921, se déroulent les premières élections dans les coopératives. Les candidats communistes n'obtiennent que 3 % des voix, les candidats socialistes 95 %. Les élections sont cassées et les communistes nomment tous leurs délégués.

Du 8 au 17 octobre 1921, les organisations syndicales géorgiennes organisent des réunions et décident de rédiger une pétition au «Comité Révolutionnaire», organe dirigeant de l'envahisseur, et de la présenter aux partis politiques nationaux.

Le 24 octobre, une délégation composée de 9 personnes, représentant les organisations syndicales, se présente au palais gouvernemental, siège du Comité Révolutionnaire.

Après des heures d'attente, la délégation est conviée à revenir et au moment de repartir, tous les membres sont arrêtés et envoyés à la prison de Métékhi⁴, après avoir été interrogés au siège de la Tcheka.

კომისრის გამოჩენას ერთი გულთბილი სიტყვაც არ გამოუწვევია. ორატორის პირველივე სიტყვებს, რომლითაც მან მუშებს მენშევიკური ულლის გადაგდება მიულოცა, შეძახილების ქარიშხალი მოჰყვა.

სტალინის ამ მარცხის გამო გაათავისუფლეს მახარაძე, რომელსაც აქამდე სახალხო კომისართა საბჭოს თავმჯდომარის პოსტი ეკავა. ის შეცვალა ბუდუ მდივანმა და ბოლშევიკური ტერორი გაორმაგდა.

მუშათა პირველი გაფიცვა

1921 წლის 6 აგვისტოს, ტიფლისის 3449 მუშამ ხელი მოაწერა ევროპელი მუშების ორგანიზაციებისადმი მიმართულ მოწოდებას.

1921 წლის სექტემბერსა და ოქტომბერში კოოპერატივების პირველი არჩევნები გაიმართა. კომუნისტთა კანდიდატებმა ხმათა მხოლოდ 3% დააგროვეს, სოციალისტთა კანდიდატებმა კი – 95%. არჩევნებს აუქმებენ და კომუნისტები ნიშნავენ მათ დეპუტატებს.

1921 წლის 8-დან 17 ოქტომბრამდე ქართული პროფკავშირული ორგანიზაციები მართავენ კრე-

4. La prison de Métékhi. Cette prison fut construite par les troupes d'occupation tsaristes et reprise par les troupes bolcheviques.

LA GÉORGIE

**SOUS LA DOMINATION
DES ARMÉES BOLCHEVISTES**

PARIS

DÉPUTATION DE LA PRÉSIDENCE DE L'ASSEMBLÉE
NATIONALE DE LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

Octobre 1921

Brochure éditée par le
Gouvernement
en exil en octobre 1921

ემიგრაციაში მყოფი
საქართველოს
მთავრობის მიერ
1921 წლის ოქტომბერში
გამოცემული ბროშურა

Les syndicats et le parti
social-démocrate répli-
quent immédiatement. Le
28 octobre, des tracts cir-
culent dans toute la ville,
informant les habitants de
Tiflis de l'arrestation de la
Délégation.

Le 29 octobre, dans les
2 journaux communistes,
«Le Communiste» et
«Pravda Grousiï» Boudou
Mdivani, fait une déclara-
tion invitant à sévir envers
«les contre-révolutionnair-

ბებს და იღებენ გადანყე-
ვტილებებს, შეადგინონ პე-
ტიცია დამპყრობთა მთა-
ვარი ხელმძღვანელი ორ-
განოსათვის - „რევოლუ-
ციური კომიტეტისთვის“
და გააცნონ ის ეროვნულ
პოლიტიკურ პარტიებს.

24 ოქტომბერს 9-კაცი-
ანი დელეგაცია, რომელიც
წარმოადგენდა პროფკავ-
შირულ ორგანიზაციებს,
მიდის მთავრობის სასახ-
ლეში, სადაც განლაგებუ-
ლია რევოლუციური კომი-
ტეტი.

საათობით ლოდინის
შემდეგ, დელეგაცია სხვა
დროისთვის მიიწვიეს, ბო-
ლო გამოსვლისას დელე-
გაციის ყველა წევრი დაა-
პატიმრეს და ჩეკაში მათი
დაკითხვის შემდეგ მეტე-
ხის ციხეში ჩასვეს.

პროფკავშირები და სო-
ციალ-დემოკრატიული
მთავრობა დაუყოვნებლივ
ხმას იმაღლებს ამ ფაქტის
წინააღმდეგ. 28 ოქტომ-
ბერს მთელს ქალაქში გავ-
რცელდა პროკლამაციები,
რომლებიც ტფილისის მო-
სახლეობას დელეგაციის
წევრების დაპატიმრებას
ამცნობდა. 29 ოქტომბერს
ორ კომუნისტურ გაზეთში
- „კომუნისტი“ და „პრავ-
და გრუზიი“ (საქართვე-
ლოს სიმაართლე) ბუდუ
მდივანი აქვეყნებს გან-
ცხადებას, რომლითაც
„კონტრრევოლუციონე-

2. მეტეხის ციხე ცარი-
ზმის საოკუპაციო ჯარებ-
მა ააწენეს და ბოლშევი-
კურმა ძალებმა აიღეს.

es, les nationalistes, les sociaux-démocrates et les ouvriers».

Les syndicats et le parti social-démocrate décident d'organiser une grève de protestation pour le 1er novembre.

Le 1er novembre, dès 7 heures du matin, la mobilisation débute. Les transports, trains et trams sont interrompus, les administrations et usines de productions arrêtent toutes activités.

Le 2 novembre, les forces de répression tentent d'arrêter tous les meneurs et leaders des meetings organisés le 1er novembre.

Le 3 novembre, la presse communiste s'attaque aux sociaux-démocrates et qualifie de «trahison les différentes motions de soutien à la Délégation ouvrière».

Le soir même, les Syndicats professionnels de toutes les usines et administrations de Tiflis se réunissent. Le Secrétaire Général du Parti communiste géorgien, M. Orakhe-lachvili se présente à la réunion, accompagné de ses gardes du corps. Malgré ses interventions, le Conseil des Syndicats professionnels vote une

რების, ნაციონალისტების, სოციალ-დემოკრატებისა და მუშების" წინააღმდეგ საბრძოლველად მოუწოდებს.

პროფკავშირებმა და სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ გადაწყვიტეს, მოეწყოთ საპროტესტო გაფიცვა 1 ნოემბრისათვის.

1 ნოემბერს, დილის 7 საათიდან, მობილიზაცია იწყება. ჩერდება ყველანაირი ტრანსპორტი. ადმინისტრაციული დაწესებულებები და ქარხნები წყვეტენ მუშაობას.

2 ნოემბერს ძალოვანი სტრუქტურები ცდილობენ დააპატიმრონ 1 ნოემბერს ჩატარებული მიტინგის ლიდერები და წინამძღოლები.

3 ნოემბერს კომუნისტური პრესა ილაშქრებს სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ და მუშათა დელეგაციის მხარდასაჭერად მიღებულ სხვადასხვა რეზოლუციას ლალატად აფასებს.

იმავე საღამოს იკრიბებიან ტფილისის სამმართველოების და ქარხნების პროფესიული კავშირები. საქართველოს კომუნისტური პარტიის გენერალური მდივანი ნ. ორახელაშვილი კრებაზე პირადი მცველების თანხლებით მიდის. მიუხედავად მისი

LE PROLETARIAT GEORGIEN

CONTRE

L'IMPERIALISME BOLCHEVISTE

Edition du Bureau
de Presse géorgien
en novembre 1921

ქართული პრესის
ბიუროს გამოცემა,
1921 წლის ნოემბერი

motion «demandant la mise en liberté, immédiate, de la délégation ouvrière.»

Pendant ce temps, à l'Université un meeting rassemblant plus de 2 000 étudiants, est organisé. Cette assemblée vote la motion de soutien à la Délégation ouvrière. A la fin du meeting, l'hymne national de la République démocratique de Géorgie «Didéba» est chanté par l'assistance.

Le 4 novembre, les travailleurs des Poste et télé-

არაერთგზის ჩარევისა, პროფკავშირთა საბჭომ კენჭი უყარა რეზოლუციას, რომელიც „მოითხოვდა მუშათა დელეგაციის დაუყოვნებლივ გათავისუფლებას“

ამ დროს, უნივერსიტეტში ეწყობა მიტინგი, რომელიც 2000 სტუდენტს უყრის თავს. სტუდენტთა შეკრება კენჭისყრით იღებს მუშათა დელეგაციის მხარდაჭერის რეზოლუციას. იქ მყოფმა სტუდენტებმა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ჰიმნი „დიდება“ იმღერეს.

4 ნოემბერს ფოსტა-ტელეგრაფის მმრომელები აწყობენ მიტინგს, რომელიც 2000-ზე მეტი ადამიანი მონაწილეობს. კენჭისყრით მიღებულია მუშათა დელეგაციის მხარდასაჭერი რეზოლუცია.

3-დან 6 ნოემბრამდე ხელისუფლება 3000-ზე მეტ ადამიანს იჭერს. პატიმართა 90% მუშები არიან. მათგან უმრავლესობა სოციალ-დემოკრატია.

9 ნოემბერს ბუდუ მდივანი, როგორც ყოველთვის, პირადი მცველების თანხლებით მიდის რკინიგზის ცენტრალურ სახელოსნოში, რომელიც ქართული მუშათა კლასის ცენტრად და დებატების ადგილად ითვლებოდა. ის

graphes organisent un meeting rassemblant plus de 2 000 personnes. Une motion de soutien à la délégation ouvrière est votée.

Du 3 au 6 novembre, le pouvoir arrête plus de 300 personnes. 90 % des emprisonnés sont des ouvriers, la plupart sont des sociaux-démocrates.

Le 9 novembre, Boudou Mdivani, toujours accompagné de ses gardes du corps vient à l'atelier central des chemins de fer, considéré comme le centre de la classe ouvrière géorgienne et le centre de la contestation. Il menace les travailleurs s'ils continuent leurs actions.

L'action continue. Les hésitants, ceux qui pensaient s'accommoder du nouveau pouvoir, n'ont plus de doute.

Le peuple géorgien contre les élections communistes.

En décembre 1921, face à cette première grève ouvrière, les occupants décident de maintenir les élections, afin de donner un semblant de légitimité à leur pouvoir.

ემუქრება მშრომლებს და მოუწოდებს, რომ აქციები შეწყვიტონ.

აქცია გრძელდება. მოსახლეობის იმ ნაწილს, რომელსაც ეგონა, რომ შეწყობოდა ახალ ხელისუფლებას, იმედი გაუცრუვდა.

ქართველი ხალხი კომუნისტური არჩევნების წინააღმდეგ

1921 წლის დეკემბერში, მუშათა ამ პირველი გაფიცვის ფონზე, ოკუპანტები ცდილობენ არჩევნების ხელახლა დანიშვნას, რათა თავიანთ ხელისუფლებას მეტი მოჩვენებითი ლეგიტიმურობა შესძინონ. თედო ლლონტი, საქართველოს სოციალ-ფედერალისტური პარტიის ყოფილი პასუხისმგებელი მუშაკი, რომელიც ემხრობოდა ოკუპანტებს, აყალიბებს 3-დან 10 დეკემბრამდე გასამართი არჩევნების წესდებას:

„სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას და სხვა ანტიბოლშევიკურ პარტიებს არ აქვთ არჩევნებში მონაწილეობის უფლება“

სოციალ-დემოკრატიული პარტია გამოსცემს და ავრცელებს მოწოდებებს არჩევნებისადმი ბოიკოტის გამოცხადების შესახებ. ყველა პოლიტიკური

Tédo Glonti, ancien responsable du parti social-fédéraliste géorgien, rallié aux occupants, précise les règles des élections qui doivent se dérouler du 3 au 10 décembre 1921:

«Le parti social-démocrate et les autres partis antibolcheviques ne peuvent se présenter aux élections...»

Le parti social-démocrate édite et diffuse un appel à boycotter les élections. Tous les partis géorgiens se rallient à cette position et appellent au boycott des élections.

Le 3 décembre 1921, les élections, dans les grandes villes, débutent. Elles durent jusqu'au 8 décembre à Tiflis, Koutaïssi et Batoumi. Elles sont boycottées à plus de 70 %.

Pour Moscou, seuls les «travailleurs» peuvent voter. C'est sur les lieux de travail que doivent se dérouler les élections. Des représentants du nouveau pouvoir, interviennent dans les ateliers, où seules les listes de «communistes» sont présentées. Les ateliers sont bouclés pour empêcher les travailleurs de sortir et les obliger à voter. Partout le scénario

პარტია ემხრობა ამ პოზიციას და მოუწოდებს, ბოიკოტი გამოუცხადონ არჩევნებს.

1921 წლის 3 დეკემბერს დიდ ქალაქებში არჩევნები იწყება და ტფილისში, ქუთაისსა და ბათუმში 8 დეკემბრამდე გრძელდება. არჩევნებს მოსახლეობის 70%-ზე მეტი ბოიკოტს უცხადებს.

მოსკოვის აზრით, მხოლოდ მშრომელებს აქვთ ხმის მიცემის უფლება. მხოლოდ სამუშაო ადგილებში უნდა ტარებოდეს არჩევნები. ახალ ხელისუფლებას წარმომადგენლები მუშათა მხოლოდ იმ საამქროებში ჰყავს, სადაც „კომუნისტების“ სიებია წარმოდგენილი. აპატიმრებენ მუშათა ბრიგადებს, რათა აღკვეთონ გამოსვლები და ამ უკანასკნელთ არჩევნებში მონაწილეობა აიძულონ. სცენარი ყველგან ერთი და იგივეა: მუშები პატიმრობისგან თავის დასაღწევად, ისმენენ ერთადერთი არსებული სიის არგუმენტებს და ხმას აძლევენ „დაუხსნრებლად“

არჩევნები მხოლოდ იქ შედგა, სადაც ხმა მისცეს ან დაძალებით, ან უცხოელებმა, კოლაბორაციონისტებმა და რუსმა ჯარისკაცებმა, რომელთაც დაეპყროთ საქართველო.

est identique, les travailleurs refusent de se laisser enfermer, d'écouter les arguments de l'unique liste présentée, et de voter à «main levée».

Là où elles se déroulent, c'est par la force et avec le vote des étrangers, des collaborateurs et des soldats russes qui occupent la Géorgie.

Par exemple, le 6 décembre 1921, au matin, les troupes armées des Tchekas, encerclent l'atelier des chemins de fer, cœur de la classe ouvrière géorgienne, où devrait avoir lieu du vote. Devant ce déploiement de forces, les ouvriers s'enfuient. Sur les 3 800 ouvriers ou employés qui travaillent sur ces lieux, les forces spéciales rassemblent 170 personnes, celles qui n'ont pas réussi à s'enfuir.

Le vote s'effectue, la liste unique des communistes reçoit 60 voix.

Qu'importe, les autorités font voter les 300 militaires, venus pour «assurer l'ordre». Les 15 «candidats communistes» sont élus à l'unanimité!!!

Cette même opération se déroule, vers 13 heures au dépôt des chemins de fer, là, les troupes tchékistes arrêtent l'équipe de

მაგალითისთვის, 1921 წლის 6 დეკემბერს, დილით, ჩეკას შეიარაღებული ძალები გარს ერტყმიან ქართველ მუშათა კლასის გულს – რკინიგზის სახელოსნოებს, სადაც უნდა გამართულიყო არჩევნები. ძალების დემონსტრაციის შედეგად, მუშები გაიქცნენ. იმ ადგილზე მომუშავე 3800 მუშიდან და მოსამსახურეებიდან სპეციალურმა ძალებმა მაინც შეკრიბეს ის 170 ადამიანი, რომლებმაც გაქცევა ვერ მოახერხეს.

არჩევნები შედგა, კომუნისტების ერთადერთი სია 60 ხმას ღებულობს.

მიუხედავად ამისა, ხელისუფლება აძლევს 300 სამხედროს არჩევნებში მონაწილეობის უფლებას და იღებს მათგან ხმებს. თხუთმეტივე კომუნისტი კანდიდატი ერთსულოვნად იქნა არჩეული.

ეს ოპერაცია რკინიგზის სახელოსნოებში 13 საათისთვის ჩატარდა. იქ ჩეკას ნაწილები დღის მეორე ნახევარში მომუშავე 400-კაციან ბრიგადას აპატიმრებენ, რომელთაგან 40 ქართველია. ქართველი მუშები ძალის გამოყენებით გადაიყვანეს რუსეთში და ისინი უმუშევარი რუსებით, სომხებით და სხვა კავკასიელებით ჩაანაცვლეს.

l'après midi, qui comprend 400 travailleurs, dont 40 Géorgiens. Les travailleurs Géorgiens ont été «mutés» de force en Russie et ont été remplacés par des Russes, des Arméniens et autres Caucasiens, sans travail.

Même discours, même liste unique de communistes, même réaction, les travailleurs demandent à être entendu, même pression des baïonnettes des militaires. La liste unique ne reçoit que 75 voix. On fait immédiatement voter les soldats, la majorité, sont des militaires Russes.

Le lendemain, par la presse, le peuple géorgien apprend que le dépôt a élu 7 communistes à l'unanimité, dont Ordjonikidze et le «camarade Lénine»!

Le 22 décembre 1921, deux décrets paraissent en Géorgie, réglant les élections rurales, et dont les dispositions confèrent le droit électoral à tous ceux qui se trouvent en ce moment en territoire géorgien et à l'armée rouge.

Fin décembre, les communistes commencent la campagne électorale dans les villages et ce n'est qu'à partir du 7 janvier qu'ils procèdent aux élections.

ერთი და იმავე შინაარსის მქონე მოხსენებები, ისევე იგივე, ერთადერთი კომუნისტური სია, იგივე რეაქცია – მუშები მოითხოვენ, რომ მათ მოუსმინონ, სამხედროების ხიმტების ისეთივე ზენოლა. ერთადერთი სია მხოლოდ 75 ხმას იღებს. დაუყოვნებლივ აღეზინებენ არჩევნებში მონაწილეობას ჯარისკაცებს, რომელთა უმრავლესობაც რუსია.

მეორე დღეს ქართველი ხალხი პრესის საშუალებით შეიტყობს, რომ დეპოში ერთსულოვნად აირჩა 7 კომუნისტი, რომელთა შორის არიან ორჯონიკიძე და „ამხანაგი ლენინი“

1921 წლის 22 დეკემბერს საქართველოში გამოდის ორი დეკრეტი, რომლებიც წარმართავდა არჩევნებს სოფლად და რომელთა მიხედვითაც საარჩევნო უფლება ენიჭებოდა ყველას, ვინც იმ მომენტში საქართველოს ტერიტორიაზე და წითელ არმიამ იმყოფებოდა.

დეკემბრის ბოლოს კომუნისტები იწყებენ საარჩევნო კამპანიას სოფლებში და მხოლოდ 7 იანვრიდან იწყებენ არჩევნებს.

ქართული სოფლები მტრულად არიან განწყობილი არჩევნებისადმი: ისინი ყველგან უარს ამბობენ არჩევნებში მონაწილე-

Les campagnes géorgiennes sont toutes hostiles aux élections; elles refusent partout de participer au vote.

Les soldats russes, les agents des Tchekas et les immigrants parcourent les campagnes et votent à la place de la population. Il est rare de voir un boycott comprendre, la quasi totalité des habitants.

Puis commencent les perquisitions des maisons et les arrestations. Les arrêtés sont envoyés dans les prisons de Tiflis, avant d'être exilés en Russie.

La même chose se répète dans tout le district de Tiflis. En Géorgie occidentale, de même qu'en Géorgie orientale, la lutte électorale et le boycott mettent face à face la Nation géorgienne, les forces d'occupation et leurs agents.

Durant les premiers temps, les bolcheviques croyaient que les partis socialistes ne boycotteraient pas les élections. La population ne venant pas aux urnes, les élections se terminent en quelques jours. Le résultat est pitoyable. Moscou présente qu'une seule liste partout, celle des communistes. Les journaux mêmes, par-

ობაზე. რუსი ჯარისკაცები, ჩეკას აგენტები და იმიგრანტები დადიან სოფლებში და ხმას აძლევენ მოსახლეობის ნაცვლად. ბოიკოტი, რომელიც თითქმის მთელს მოსახლეობას მოიცავს, იშვიათია.

შემდეგ იწყება სახლების ჩხრეკა და დაპატიმრებები. პატიმრები რუსეთში გადასახლებამდე ტფილისის ციხეებში გადაჰყავთ.

იგივე მეორდება ტფილისის მთელ მაზრაში. როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში, არჩევნებისთვის ბრძოლა და მისი ბოიკოტი ქართველ ერს, საოკუპაციო ძალებს და მათს აგენტებს ერთმანეთს უპირისპირებს.

თავდაპირველად, ბოლშევიკები ფიქრობდნენ, რომ სოციალისტური პარტიები არჩევნებს ბოიკოტს არ გამოუცხადებდნენ. მოსახლეობა საარჩევნო ყუთებთან არ მიდიოდა. არჩევნები რამდენიმე დღეში მთავრდება – შედეგი სავალალოა. მოსკოვი ყველგან ერთ, კომუნისტთა სიას წარადგენს. გაზეთებიც კი ამაზე წერენ. მათი თავდაპირველი სიები მხოლოდ კომუნისტ კანდიდატებს მოიცავს. მოგვიანებით, საერთო უკმაყოფილების დასამოწმინებლად, სიას დაუმატეს ის პირები, რომ-

lent de cela. Les premières listes communistes ne comprenaient que des candidats communistes. Plus tard, pour apaiser le mécontentement général, des personnes n'appartenant à aucun parti, sont rajoutées. Les candidats du groupe Tédო Glonti, ancien social fédéraliste rallié au pouvoir d'occupation, sont favorisés.

Suivant le compte rendu officiel, les résultats des élections donnent:

- 252 représentants pour les villes et les villages,

- 99 représentant l'armée rouge, alors que les soldats ont voté dans tout le pays,

En tout 351 membres, dont 305 communistes, 36 n'appartenant à aucun parti et 10 du groupe Tédო Glonti.

Après ces élections, tous les géorgiens comprennent vite la nature du nouveau régime. La révolution russe de 1917 avait donné le droit de se présenter et de voter, la République démocratique de Géorgie avait renforcé ces droits, y compris aux communistes, la «Révolution bolchevique» supprime ces droits.

ლებიც არც ერთ პარტიაში არ შედიოდნენ. საოკუპაციო ხელისუფლების მომხრე, ყოფილი სოციალ-ფედერალისტის, თედო ლლონტის ჯგუფის წევრებმა წარმატებას მიაღწიეს. ოფიციალური ოქმის მიხედვით, არჩევნებმა ასეთი შედეგი აჩვენა:

- 252 წარმომადგენელი ქალაქებისა და სოფლებისათვის

- 99 წარმომადგენელი წითელი არმიიდან, მაშინ, როცა ხმა მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე მისცეს.

სულ 351 წევრი, რომელთაგან 305 კომუნისტია, 36 არც ერთ პარტიას არ ეკუთვნის, 10 კი თედო ლლონტის ჯგუფიდანაა.

არჩევნების შემდეგ, ქართველები მალევე მიხვდნენ ახალი რეჟიმის ბუნებას. 1917 წლის რუსეთის რევოლუციამ ხალხს არჩევნებზე მისვლის და ხმის მიცემის უფლება მისცა. საქართველოს დემოკრატიულმა არჩევნებმა ეს უფლებები განამტკიცა, მათ შორის, კომუნისტებისთვისაც. „ბოლშევიკურმა რევოლუციამ“ კი ეს უფლებები მოსპო.

Extraits du livre: «MOS-COU ET LA GÉORGIE MARYTYRE», de Raymond DUGUET, militaire français:

Le gouvernement et la Constituante, restés à Tiflis jusqu'au dernier moment, partent avec l'arrière garde. Dans cette même journée du 25, l'armée géorgienne, se repliant toujours en bon ordre, atteint Mtskhéta, où elle passe la nuit, gagnant ensuite Gori, ville qui ne peut être quittée qu'après un combat acharné, les bolcheviks étant parvenus à prendre les Géorgiens à revers. La retraite continue, méthodique, et le 1er mars, on atteint Khachouri, où, pendant deux jours, les rouges sont victorieusement repoussés. A ce moment, les Géorgiens sont las du rôle passif que, depuis de si longs jours, les circonstances leur ont imposé, de la défense, ils passent soudain à l'attaque. Alors, on voit, dans cette plaine sans couverts ni abris d'aucune sorte, dans cette plaine absolument plate, sans un arbre, sans un fossé, dans cette plaine que recouvre une neige si épaisse que l'on y enfonce généralement jusqu'aux genoux, ces Géorgiens fatigués, ces héros qui ont, pendant toute la semaine précédente, reculé sans cesser de se battre, s'élancer contre un ennemi très supérieur en nombre et autrement mieux en forme!

Ces fils de la Géorgie, puisant dans leur patriotisme une énergie nouvelle, avancent victorieusement dans un terrain aussi défavorable, la victoire est bientôt à eux, et, si belle, qu'ils arrivent, en fin de journée, à prendre de flanc l'aile droite des rouges,

ამონაწერი ფრანგი ოფიცრის რაიმონ დიუგუეს ნიგნიდან „მოსკოვი და წამებული საპარტიველო“:

მთავრობა და დამფუძნებელი კრება, რომელიც ბოლო მომენტამდე ტფილისში რჩებოდა, მიდის არიერგარდთან ერთად. იმავე დღეს, 25-ში, ქართული არმია იწყებს უკან დახევას და მაგრდევს მცხეთაში, სადაც ის ღამეს ათევს, შემდეგ ჩადის გორში, რომელიც მხოლოდ გამშავებული ბრძოლების შემდეგ დატოვა. ბოლშევიკებმა ქართველებს ზურგიდან დაარტყეს, უკან დახევა თანმიმდევრულად გრძელდებოდა. 1 მარტს ქართული ნაწილები მიაღწენ ხაშურს, სადაც ორდღიანი ბრძოლების შემდეგ წარმატებით უკუაქციეს მტერი. ამ დროისთვის ქართველები დათრგუნული არიან შექმნილი გარემოებებით, რაც ნაკარნახევია ასეთი ხანგრძლივი პასიურობით. თავდაცვიდან ისინი უცხად შეტევაზე გადადიან და ამ ტრიალ მინდორში, სადაც არანაირი თავშესაფარიც კი არაა, ამ აბსოლუტურად ღია ველზე ყოველგვარი ხისა და ორმოს გარეშე, ამ მდელზე, რომელიც მუხლამდე თოვლითაა დაფარული, ეს დაღლილი ქართველები, ეს გმირები, რომლებიც მთელი კვირის მანძილზე ბრძოლის შეუწყვეტლად უკან იხევდნენ, კვლავ ეკეთენ მათზე რაოდენობრივად და ძალითაც უპირატეს მტერს.

საქართველოს ეს შვილები, რომლებმაც თავიანთი პატრიოტიზმი ახალი სულისკეთებით განამტკიცეს, ძლევამოსილად მიიწევენ წინ ასეთ არახელსაყრელ ადგილას. მალე გამარჯვებაც მოდის და ეს გამარჯვება ისეთი დიდებულია, რომ დღის

5. Raymond DUGUET, journaliste français, favorable aux thèses nationales du parti National-démocrate géorgien.

5. რაიმონ დიუგუე – ფრანგი ჟურნალისტი, საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ნაციონალური თეზისების მომხრე.

qui, ainsi menacés, commencent à battre en retraite, les chefs bolcheviks étant alors pris de panique, ainsi qu'on l'apprit plus tard.

Extraits du livre: «MON PASSE», de Noé JORDANIA

En ce qui me concerne, j'étais tellement sûr que notre retraite avait un caractère stratégique et que nous reviendrions rapidement à Tbilissi, qu'avant de partir, je passai à la rédaction d'Ertoba. Je rédigeai et fit composer sur place un appel à la population où j'expliquais le caractère temporaire de notre recul et promettais un retour rapide. Chalva Maklakhelidze emporta cet appel et le diffusa. Il fallait absolument créer une base militaire quelque part en Géorgie et là se fortifier. J'ai pensé à l'Adjara et à la Svanétie, mais nous apprîmes que des bandes bolchevistes avaient pénétré par ce côté dans le Caucase du Nord et qu'ils se dirigeaient vers Koutaïssi. Au même moment, l'armée de Moscou attaquait en direction de Soukhouმი et le chef d'escadre français l'amiral Dumesnil tira quelques obus sur eux. Finalement, nous décidâmes de prendre position sur la rive gauche du fleuve Rioni – à la jonction de l'Imérétie et de la Gourie et d'y livrer bataille. Là, la population était sûre ; on pouvait trouver des vivres et c'était aussi stratégiquement acceptable. Nous nous installâmes à Batouმი Mais notre plan capota à cause de la Turquie qui attaqua par surprise Batouმი, où nous étions installés, pour s'en emparer. Nous étions pris entre deux feux et n'avions pas d'issue. Il fallait soit se résigner à la situation et reconnaître l'occupation de

ბოლოს ქართველები ახერხებენ უკან დახეული ნოთლების მარცხენა ფლანგიდან აღებას. როგორც მოგვიანებით ხდება ცნობილი, ბოლშევიკთა მეთაურები პანიკაში არიან.

ამონარიდი ნოე ჟორდანიას წიგნიდან „ჩემი წარსული“:

მე კი ისეთი დარწმუნებული ვიყავი, რომ უკან დახევას აქვს სტრატეგიული ხასიათი და ტფილისში ისევე ჩქარა დაებრუნდებოდა, რომ წამოსვლის წინა საღამოს, შვეიარე „ერთობის“ რედაქციაში, დავსწერე და ავანყობინე იქავე მოწოდება მცხოვრებლებისადმი, სადაც ვხსნიდი დახევის დროებით ხასიათს და ეპირდებოდი ჩქარა დაბრუნებას. ეს ფურცელი წაიღო და გაავრცელა შ. მაღლაკელიძემ. საჭირო იყო რაიმე საომარი ბაზის გაჩენა საქართველოში და იქ გამარჯვება. ვფიქრობდი აჭარა-სვანეთზე, მაგრამ გავიგეთ, რომ ამ მხრიდან ბოლშევიკური ბანდები შემოსულობებზე წარდგნა კავკასიაში და მოინებდნენ ქუთაისისკენ. ამავე დროს, მოსკოვის ჯარი უტყედა სოხუმის მიმართულებით. მათ რამდენიმე ყუმბარა ესროლა საფრანგეთის ესკადრის უფროსმა დიუმენსილმა. ბოლოს გადავსწყვიტეთ გამგზავრება რიონის მარცხენა ნაპირას, იმერეთ-გურიის ხაზზე და იქ მივცემა ბრძოლის. აქ ხალხი იყო საიმედო, შეგნებული, სურსათიც იშოვებოდა და სტრატეგიულადაც მისაღები იყო. დავზინავდით ბათუმში, მაგრამ ეს პლანი ჩავსებით ჩავეინგრია ოსმალეთმა; უცებ მოულოდნელათ დაგვარტყა ბათუმის მხრით და მოინდომა ქალაქის დაჭრა. აღმოვჩნდით ორ ცეცხლს შუა. გამოსავალი არ იყო, ან საზღვარგარეთ გასვლა ნაციონალური დროებით და იქ ბრძოლების გაგრძელება. დროის მოსაგებათ

Moscou, soit partir à l'étranger avec le drapeau national pour poursuivre la lutte. Pour gagner du temps, nous acceptâmes d'engager les pourparlers avec les bolcheviks afin d'élaborer les conditions de la paix que le gouvernement devait ratifier à Batoum. Nous déluguâmes Grégoire Lortkipanidzé avec comme mandat de prolonger les discussions, le plus possible.

Extraits du livre: «MON PASSE», de Noé JORDANIA :

Nous libérâmes les leaders bolcheviks arrêtés à Batoum. Ils vinrent négocier dans mon wagon. L'entretien fut bref. Je leur ai déclaré «Nous avons un seul et unique intérêt commun conserver Batoum et sa région au sein de la Géorgie, quel que soit le régime. Si vous pouvez agir selon cette ligne, alors aidez notre armée à chasser les Turcs de Batoumi » L'entrevue s'est terminée là-dessus.

Extraits du livre: «MOSCOU ET LA GÉORGIE MARYTE», de Raymond DUGUET, militaire français

Le 18, des troupes rouges approchaient donc de Batoumi par chemin de fer, tandis que, dans la ville, la bataille déjà faisait rage, entre Géorgiens et Turcs. Les bolcheviks, alors, de s'arrêter, sans pénétrer dans la place, jouant maintenant le rôle de spectateurs. Le 19 mars vil, je ne dirai pas la défaite, mais la déroute des Turcs, entièrement expulsés de la place forte. Le gouvernement géorgien était déjà, à ce moment, en pleine mer sans qu'avant son départ aucun

ჩვენ დაეთანხმდით ბოლშევიკებთან მოლაპარაკებაზე და ზავის პირობების გამოშვებაზე, რის რატიფიკაცია უნდ ამომხდარიყო ბათუმში მთავრობის მიერ. დელეგატად გაეგზავნეთ გრ. ლორთქიფანიძე, მანდატით – საუბარი გააგრძელოს.

ამონარიდი ნოე ქორდანიას ნიგანიდან „ჩემი წარსული“:

ბათუმში დაპატიმრებული ბოლშევიკები გავანთავისუფლეთ; მოვიდნენ ჩემ ვაგონში მოსალაპარაკებლათ. საუბარი იყო მოკლე; ჩვენი საერთო ინტერესია მხოლოდ ერთი – ბათუმის და მისი ოლქის საქართველოს საზღვრებში დარჩენა, რაგინდ წყობილება იყოს აქ; თუ შევიძლიათ ამ ხაზზე იმოქმედოთ, დაეხმარეთ ჩვენს ჯარებს ოსმალთა ბათუმიდან გასარეკათ, – განვუცხადე მე. ამით დავმორდიოთ.

ამონანერი ფრანგი ოფიცრის რაიმონ დიუშას ნიგანიდან „მოსკოვი და ნაშაბული საქართველო“:

18 მარტს ნითელი არმიის ნაწილები ბათუმს რკინიგზით მიადგნენ, მაშინ როცა ქალაქში უკვე ბრძოლა მძვინვარებდა თურქებსა და ქართველებს შორის. ბოლშევიკები შეერდნენ, არ შეიჭრნენ ქალაქში და მაყურებლის როლს დასჯერდნენ. 19 მარტს ვერ დავარქმევდი მარცხს, ეს უფრო დამარცხებული თურქების ჯარის გაქცევა იყო, რომლებიც პირწმინდად გააძევეს გამაგრებული პოზიციებიდან. საქართველოს მთავრობა ამ დროს უკვე შუა ზღვაში იმყოფება ისე, რომ გამგზავრებაზე არანაირ ხელშეკრულებაზე ხელი არ მოუწერიათ ნითლებთან. ამ მძიმე კამპანიამ, ამ ხანგრძლივმა უკანდახევამ, რომელიც ისევე

traité ait pu être signé avec les rouges. Cette dure campagne, cette longue retraite aussi bien organisée qu'exécutée, révélèrent, à ceux qui ne les connaissaient pas encore, le patriotisme intense, la bravoure sublime, les qualités militaires des troupes géorgiennes. Celles ci, luttant toujours contre un ennemi très supérieur en nombre, dans la proportion moyenne d'un contre cinq, ont opéré, depuis Tiflis, une retraite méthodique, marquée chaque jour de durs combats, dont je me suis bornée à signaler les principaux. Souffrant des intempéries, ces héros ont conservé, jusqu'au dernier jour, tout le courage nécessaire, utilisant chaque obstacle, mettant à profit toute occasion de résister aux envahisseurs et de retarder leur marche en avant, ne reculant que devant le nombre et devant la menace d'être tournés, ne laissant aux mains de l'ennemi, ni une locomotive ni un wagon. C'est enfin à Batoumi que ces vaillants défenseurs du sol natal ont écrit, dans l'histoire de la Géorgie, l'une des pages les plus belles, nous faisant assister à un spectacle dont on trouve peu d'exemples dans l'histoire. Celui d'une arme refoulée pied à pied par l'envahisseur, d'une armée qui, luttant pendant cinq semaines, a effectué, par le froid et la neige, sans cesser de combattre, et en bon ordre, une retraite d'environ deux cent cinquante kilomètres, et qui possède encore assez de force morale et d'énergie pour quoque sachant que c'en est fait de l'indépendance de sa partie non seulement lutter avec avantage contre des troupes toutes fraîches et composées de soldats qui comptent parmi les plus courageux du monde, les Turcs,

კარგად იყო ორგანიზებული, როგორც შესრულებული, მათი მხრივ, ვინც ეს ჯერ კიდევ არ იცოდა, გამოავლინა ძლიერი პატრიოტიზმი, დიადი სიამაყე და ქართველ მეომართა სამხედრო ღირსებები. ამ უკანასკნელთ, იბრძოდნენ რა ყოველთვის რაოდენობრივად უპირატესი მტრის წინააღმდეგ, პროპორციით 1:5, განახორციელეს თანმიმდევრული უკან დახევა, რომლის ყოველი დღეც მძიმე ბრძოლებით აღინიშნებოდა და რომლის პრინციპზე ყურადღების მიპყრობითაც მე შემოვიფარგლები: იტანჯებოდნენ რა უამინდობით, ამ გმირებმა შეინარჩუნეს უკანასკნელ დღემდე საჭირო სიამაყე, იყენებდნენ რა თითოეულ დაბრკოლებას, სარგებლობდნენ ყოველი შემთხვევით, წინააღმდეგობა გაენიათ დამპყრობთათვის და შეეფერებინათ მათი წინსვლა. დაიბნე მხოლოდ რაოდენობრივად დიდი ჯარისა და სიკვდილის საფრთხის წინაშე, არ დატოვეს მტრის ხელში არც ერთი ლოკომოტივი თუ ვაგონი. სწორედ ბათუმში დანერგეს თავიანთი მინის მამაცმა დამცველებმა საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე ლამაზი ფურცლები და გაგვზადეს შონმე იმგვარი მაგალითებისა, რომლის მსგავსი ცოტა თუ მოიპოვება ისტორიაში. საქმე ეხება არმიას, რომელსაც დამპყრობი ფეხდაფეხ უჟუაღებდა, არმიას, რომელმაც ხუთკვირიანი ბრძოლების შემდეგ, მიუხედავად სიცივისა და თოვლისა, ისე რომ ბრძოლა არ შეუწყვიტია, მონესრიგებულად, დაახლოებით 250 კილომეტრით უკან დაიხია და რომელსაც კვლავ ჰქონდა შერჩენილი საკმაო მორალური ძალა და ენერგია – იცის რა, რომ ეს ქვეყნის დამოუკიდებლობისთვისაა – არა მხოლოდ იბრძოლოს უპირატესობით სულ ახალი ჯარების წინააღმდეგ, რომელთა შორის იყვნენ მსოფლიოში ყველაზე მამაცად ცნობილი თურქი ჯა-

mais encore leur infliger une défaite telle que les forces turques, battues et désorganisées, s'enfuirent en désordre ! Cette victoire étonnante, pour qui ne connaît pas l'âme géorgienne est l'aureole qui montre sous son vrai jour la valeur de cette armée, pourtant si jeune, à peine instruite.

Extraits du livre: «MON PASSE», de Noé JORDANIA :

Le Parlement n'a envoyé en mission à l'étranger que le seul gouvernement. Et nous n'emmenâmes avec nous que ceux qui pouvaient nous être utiles, qui pouvaient rendre des services techniques. Tous les autres ont fui leur pays de leur propre initiative. Notre mot d'ordre était rester au pays, pour continuer, avant tout, la lutte politique et se tenir aux côtés de la population. C'est par une mesure spéciale que fut rendue possible l'envoi à l'étranger du Présidium du parlement, en tant que représentation juridique de celui-ci et pour travailler de concert avec le gouvernement. Aucun social-démocrate, organisateur connu ou militant, ne partit de son propre chef. Au contraire, le parti décida de rester sur place à Batoumi avec la population.

Extraits du livre: «LA GÉORGIE SOUS LA DOMINATION DES ARMÉES BOLCHEVISTES», brochure éditée par le gouvernement géorgien en exil.

La grande réunion publique convoquée par les bolcheviks à Koutaïssi, fin juin, en fut l'une des preuves. Selon l'idée des organisateurs, qui croyaient avoir dupé la population par

რისკაცებიც, არამედ იმისთვის, რომ ისინიც ისევე დაესაჯათ მარცხით, როგორც თურქთა ჯარები, რომლებიც დამარცხებულნი და დეზორგანიზებულნი გაიქცნენ სრულ ქაოსში. ეს გამარჯვება – გასაკვირი მათთვის, ვინც არ იცნობს ქართულ არმიას – არის მარავენადედი, რომელიც ამჟღავნებს ამ არმიის ღირსებას, მიუხედავად იმისა, რომ ის ასეთი ახალგაზრდა და სულ ახლად ფორმირებულია.

ამონარიდი ნოე ჟორდანიას ნიგნიდან „ჩემი წარსული“:

„საზოგადოდ, დამფუძნებელმა კრებამ მხოლოდ მთავრობა გამოგზავნა მისიით და ჩვენ წამოვიყვანეთ ისინი, ვინც საქმისთვის გამოგვადგებოდა და ტექნიკური სამსახურის გამგენი, ყველა დანარჩენი მისით გარბოდნენ. ჩვენი ლოზუნგი იყო პირიქით: შინ დარჩენა და იქ ბრძოლის გაგრძელება, პირველ ყოვლისა, პოლიტიკურად და ხალხის გვერდში ამოდგომა. აგრეთვე, დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმის გამოგზავნება მოხდა სპეციალური დადგენილებით, როგორც ამ კრების იურიდიული გამოხატულება მთავრობასთან ერთად სამუშაოთ. სოციალ-დემოკრატების არც ერთი ცნობილი ორგანიზატორი და მებრძოლი თავისი ნებით არ წამოსულა. პირიქით, პარტიამ დაადგინა ბათუმში დარჩენის თავის ალაგას ხალხთან ერთად.

ნაწყვეტი ნიგნიდან: „საპარ-თველო გოლშევიკური არმიის პატრონობის ქვეშ“, საქართველოს ლტოლვილი მთავრობის მიერ გამოცემული ბროშურა.

იენისის ბოლოს, ქუთაისში ბოლშევიკების მიერ მოწვეული იქნა დიდი სახალხო კრება. ორგანიზატორების აზრით, რომლებიც

leurs promesses démagogiques, cette réunion devait se prononcer sur le régime renversé par les baïonnettes de Moscou, ainsi que sur le nouveau pouvoir. Pour augmenter l'intérêt de cette réunion, les bolcheviks lui donnèrent l'aspect d'une séance de tribunal. Après que des orateurs communistes eurent prononcé des discours accusant de tous les crimes le président du gouvernement démocratique, Noé Jordania, le public fut invité à rendre son verdict sur Jordania et Lénine, et l'on passa au vote. Le verdict rendu à l'unanimité fut le suivant: «confiance à, Jordania, peine capitale pour Lénine».

Ce vote donna lieu de nouvelles répressions de la part des bolcheviks. Les arrestations commencèrent à la porte même de la réunion.

L'arrivée à Tiflis de Staline Djougachvili, un des Commissaires du peuple de Moscou, démontra une fois de plus, à quel point le prolétariat géorgien est hostile au nouveau pouvoir.

L'envoyé du dictateur de toute la Russie convoqua, le 5 juillet, les ouvriers de Tiflis afin de les haranguer et leur faire ressortir tous les avantages du communisme.

Plus de 5000 ouvriers se rendirent à la réunion. Mais pas une, parole, de bienvenue n'accueillit l'apparition du Commissaire. Les premiers mots de l'orateur qui félicitait les ouvriers d'avoir secoué le joug mencheviste déchaînèrent une tempête de cris, d'indignation:

«Mensonge ! Le joug mencheviste n'existait pas chez nous ! Il n'y avait pas de révolution communiste en Géorgie ! Vos troupes ont supprimé notre liberté !»

ფიქრობდნენ, რომ მოსახლეობა დემაგოგიური დაპირებებით მოატყუეს, ამ კრებას უნდა ეთქვა თავისი სიტყვა მოსკოვში ხოშტებით ჩამოგდებულ რეჟიმზე, ისევე როგორც ახალ ხელისუფლებაზე. იმისთვის, რომ კრებასადმი ინტერესი გაეზარდათ, ორგანიზატორებმა მას სასამართლო სხდომის სახე მისცეს. მას შემდეგ, რაც კომუნისტმა ორატორებმა თავიანთ გამოსვლებში ბრალი დასდეს დემოკრატიული მთავრობის თავმჯდომარეს, ხალხს მიმართეს, რათა მათ განაჩენი გამოეცანათ ჟორდანიასა და ლენინისთვის. გადადიან კენჭისყრაზე. ერთხმად გამოტანილი ვერდიქტი ასეთი იყო: „ნდობა ჟორდანიას და სასჯელი უმაღლესი ზომა ლენინს“.

ამ კენჭისყრამ დასაბამი მისცა ბოლშევიკების მხრიდან რეპრესიათა ახალ ტალღას. კრების კარებთანვე დაიწყო დაპატიმრებები.

მოსკოვის მთავრობის ერთ-ერთი სახალხო კომისრის, სტალინ-ჯულაშვილის ტფილისში ჩამოსვლამ ერთხელ კიდევ აჩვენა, თუ რამდენად მტრულად იყო განწყობილი ქართული პროლეტარიატი ახალი ხელისუფლებისადმი.

რუსეთის დიქტატორის ნარმოგზავნილმა 5 ივლისს მოინვია ტფილისის მუშები, რათა მათთვის მიემართა სიტყვით და ხაზი გაესვა კომუნიზმის ყველა უპირატესობისათვის.

კრებაზე 5000-მეტი მუშა მივიდა, მაგრამ კომისრის გამოჩენას ერთი გულთბილი სიტყვაც კი არ გამოუწვევია. ორატორის პირველივე სიტყვას, რომლითაც მან მენშევიკური უღლის გადაგდება მიულოცა, უკმაყოფილების გამომხატველი შეძახილების მთელი ქარიშხალი მოჰყვა:

„ტყუილია! ჩვენში მენშევიკური უღელი არ არსებობდა. საქართველოში არ ყოფილა კომუნისტური რევოლუცია! თქვენმა ჯარმა მოსპო ჩვენი თავისუფლება.“

Pendant une demi-heure, Staline ne put se faire entendre et il ne reprit la parole que pour être interrompu à nouveau par des cris de haine et par des questions auxquelles il ne pouvait rien répondre.

L'atmosphère de l'assemblée se précisa davantage encore dans les ovations enthousiastes prodiguées à Alexandre Dguebouadzé et à Isidore Ramichvili, montés à la tribune pour développer le point de vue antibolcheviste.

Le président (un communiste qui n'avait pas été élu par l'assemblée) refusa de mettre aux voix une résolution par laquelle l'assemblée voulait stigmatiser les crimes des envahisseurs, et la séance fut levée au milieu d'un tumulte indescriptible.

Extraits de «LE PROLÉTAIRAT GÉORGIEN CONTRE L'IMPÉRIALISME BOLCHÉVISTE», Edition du Bureau de Presse géorgien. Constantinople 1921.

«Aux Meetings!»

Le 1er Novembre, on ne parlait que de la délégation ouvrière. De bonne heure les ouvriers se dirigèrent vers les centres industriels.

Partout, dans tous les coins, dans toutes les rues, un mouvement inconnu jusqu'alors.

«9 ouvriers emprisonnés à la forteresse de Métékhi.»

«Un attentat contre le prolétariat de Tiflis.»

«Boudou Mdivani déclare effrontément n'avoir pas arrêté la délégation.»

Le journal «Communiste» fait paraître de violents articles contre la délégation ouvrière,

On entend partout: «Aujourd'hui, il y aura grève»

ნახევარი საათის განმავლობაში სტალინი ხალხს ხმას ვერ აწვდენდა. როგორც კი მან ხელახლა აიღო სიტყვა, მისი ხმა კვლავ ჩაახშო სიძულვილის შეძახილებმა და შეკითხვებმა, რომელთაც ის ვერაფერს უპასუხებდა.

კრების დამოკიდებულება კიდევ უფრო მეტად გამოიკვეთა ანტიბოლშევიკური შეხედულების ჩამოსაყალიბებლად ტრიბუნაზე ასული ალექსანდრე დგებუაძისა და ისიდორე რამიშვილისადმი მიმართული ენთუზიაზმით აღსავსე ოვაციებით.

თავმჯდომარემ (კომუნისტი, რომელიც არ იყო არჩეული კრების მიერ) უარი თქვა კენჭი ყვარათ რეზოლუციისათვის, რომლითაც კრებას სურდა დაეგმო დამპყრობთა დანაშაული და სხდომა დაიხურა.

ამონარიდი ქართული პრესის ბიუროს გამოცემიდან – „ქართული პროლატარიატი ბოლშევიკური იმპერიალიზმის წინააღმდეგ“. კონსტანტინოპოლი, 1921 წელი.

„მიტინგებზე!“

1 ნოემბერს ყველა მხოლოდ მუშათა დელეგაციაზე ლაპარაკობდა. დილაადრიაზე მუშები სამრეწველო ცენტრებისკენ მიემართებოდნენ.

ყველგან, ყველა კუთხეში, ყველა ქუჩაში, მანადრე უცნობი მოძრაობა შეინიშნებოდა.

„9 მუშა მეტეხის ციხეშია მოთავსებული.“

„თავდასხმა ტფილისის პროლეტარიატის წინააღმდეგ.“

„ბუდუ მდივანი უსიციხეოდ აცხადებს, რომ არ დაუპატიმრებია დელეგაცია.“

გაზეთი „კომუნისტი“ მუშათა დელეგაციის სანინააღმდეგოდ მრისხანე სტატიებს აქვეყნებს.

ყველგან გაისმის: „დღეს გაფიცვა იქნება“.

შესაძლოა ამბოხი დაიწყოს.

Il est possible que des troubles éclatent.

Telles sont les conversations échangées par les citoyens dans les rues. A 9 heures, on entend le coup de sifflet de l'atelier central dans le rayon de la voie ferrée. A toutes les stations, dans tous les dépôts, sur la voie, dans les ateliers, le travail a cessé. A la gare centrale, la confusion, la terreur gagnent le public

«A l'atelier central.»

«Au Meeting!»

Entendation des voix. Et tout le monde y courait.

«Qu'est-il advenu? Qu'y-a-t-il?»

Se demandaient les voyageurs effarés à la gare de Tiflis.

Les Communistes, défenseurs de l'ordre, avaient perdu la tête.

La Grève

En moins d'une demi-heure, les ouvriers abandonnèrent la voie ferrée. Ils coururent à l'atelier central, tout travail cessa sur la voie, la circulation s'arrêta.

Dès 7 heures, au dépôt du tram, à la section électrique principale, le travail cessa, la circulation s'arrêta. Les ouvriers se réunissaient par groupes.

Dans les ateliers d'Avlabar, dans les divers centres industriels l'agitation se propagea dès le matin. Les communistes, les commissaires, les personnalités responsables du comité révolutionnaire ne se montrent pas.

A Ortatchala, dans les fabriques d'Adelkhanov, de Tolle les meetings commencèrent à 8 heures. Le travail cesse. Les ouvriers discutent, appréciant la portée des choses qui viennent d'avoir lieu; ainsi dans toutes les branches de l'industrie, aux dépôts, aux gares de Kakhet-Navtloug Saloglou, sur la voie, dans les ateliers dès 7 heures du

assez saუბრობდნენ მოქალაქეები ქუჩებში.

9 საათზე გაისმა საყვირის ხმა რკინიგზის მთავარი საამქროდან. ყოველ სადგურში, ყოველ დეპოში, რკინიგზაზე, საამქროებში მუშაობა შეწყდა. მთავარ საამქროში შიში და ტერორი იპყრობს საზოგადოებას.

– „მთავარ საამქროში!“

– „მიტივგზე!“

ისმოდა ხმები და ყველა იქით მიიბოდა.

– „რა მოხდა? რაშია საქმე?“ –

ეკითხებოდნენ ერთმანეთს თავგზააბნეული მგზავრები ტფილისის სადგურში.

კომუნისტი ნესრიგის დამცველები სულ დაიბნენ.

გაფიცვა

ნახევარ საათზე მოკლე ხანში მუშებმა რკინიგზა დატოვეს. ისინი ცენტრალური საამქროსკენ მიიბოძნენ. რკინიგზაზე ყოველგვარი სამუშაო შეწყდა, გაჩერდა მატარებლების მოძრაობა. 7 საათიდან ტრამვაის დეპოში, მთავარ ელექტროსადგურზე მუშაობა შეწყდა, გაჩერდა მოძრაობა. მუშები ჯგუფ-ჯგუფად იკრიბებოდნენ ავლაბრის საამქროებში. სამრეწველო ცენტრებში მღელვარება დილიდანვე დაიწყო. კომუნისტები, კომისრები, რევოლუციური კომიტეტის პასუხისმგებელი პირები არ ჩანან.

ორთაქალაში, ადელხანოვის და ტოლის ფაბრიკებში მიტინგები 8 საათზე იწყება. სამუშაო პროცესი წყდება. მუშები ბჭობენ, აფასებენ მომხდარის მნიშვნელობას. ამგვარად, მრეწველობის ყველა დარგში, დეპოებში, კახეთ-ნავთლულ-სოღანლულის სადგურებში, რკინიგზაზე, საამქროებში მუშაობა დილის 7 საათიდანვე წყდება. გაფიცვა და მიტინგები იწყება.

ბოზარჯიანცის ფაბრიკაში, ზარაფხანაში, სტამბებში და სხვა მცირე დანესებულებებში მუშები მიტინგებს აწყობენ.

matin, le travail cessa. La grève, les meetings commencèrent

A la fabrique de Bozardjantz, à l'hôtel des monnaies, aux imprimeries et dans d'autres petits établissements, les ouvriers organisèrent des réunions.

Ceux de l'arsenal cessèrent le travail à 11 heures et organisèrent des meetings.

A 11 heures, les centres ouvriers, les établissements industriels étaient transformés en locaux où se tenaient les meetings

La gare ne pouvait recevoir les trains arrivant de différentes directions

L'agitation ouvrière se répandit dans la ville avec la rapidité de la poudre. Dans les rues, on n'entendait parler que de l'arrestation de la délégation et du mouvement ouvrier.

Le Meeting des cheminots

A 10 heures, commence le meeting populaire à l'atelier central. Plus de 10 000 ouvriers sont présents. Tous les ouvriers du quartier de Nadzaladevi y étaient. La réunion a été déclarée ouverte par son président M. Dsadsamia, reçu avec des ovations en gagnant la tribune. Il fit la déclaration suivante

«Camarades !

Nous assistons aujourd'hui au premier meeting général que les ouvriers révolutionnaires des chemins de fer tiennent depuis la conquête de la Géorgie.

Camarades !

Notre réunion est due à une action spontanée.

Il a été définitivement établi que notre délégation se trouve à la forteresse de Métékhi. Le Président du Comité Révolutionnaire de Géorgie nous répondit en la mettant en prison. Au lieu

არსენალის მუშები მუშაობას 11 საათზე წყვეტენ და აწყობენ მიტინგს.

11 საათზე მუშათა ცენტრები, სამრეწველო ობიექტები მიტინგების ჩატარების ადგილად გადაიქცნენ.

სადგური ელარ აუდიოდა სხვადასხვა მიმართულებიდან შემოსულ მატარებლებს.

მუშათა მღელვარება ელვისებური სისწრაფით მოედო მთელ ქალაქს. ქუჩებში მხოლოდ მუშათა დელეგაციის დაპატიმრებასა და მუშათა მოძრაობაზე ლაპარაკობდნენ.

რკინიგზელთა მიტინგი

10 საათზე იწყება სახალხო მიტინგი მთავარ საამქროში. 10 000-ზე მეტი მუშა გამოცხადდა. იქ იყო ნაძალადევის უბნის ყველა მუშა. კრება გახსნილად მისმა თავმჯდომარემ მ. ძაძამია გამოაცხადა, რომელსაც ტრიბუნაზე ასვლის დროს ოვაციებით შეხვდნენ. მან შემდეგი განცხადება გააკეთა: „ამხანაგებო!

ჩვენ დღეს ვესწრებით პირველ საყოველთაო მიტინგს, რომლის მონაწილესაც რკინიგზის რევოლუციონერ მუშებს საქართველოს ოკუპაციის დროიდან უნდოდათ.

ამხანაგებო!

ჩვენი კრება ამ სპონტანური აქციიდან გამომდინარეობს. საბოლოოდ დადგინდა, რომ ჩვენი დელეგაცია მეტეხის ციხეში იმყოფება. საქართველოს რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარემ ჩვენი დელეგაციის დაპატიმრებით გვიპასუხა. იმის ნაცვლად, რომ დელეგაციის წევრები მიეღო და ჩვენი განცხადებები მოესმინა, მუშათა დელეგაცია 24 ოქტომბერს მთავრობის სახლში დააპატიმრეს.

გაისმოდა ხმები:

„სირცხვილი!“

„აუტანელია!“

„გაუმარჯოს დელეგაციას!“

de la recevoir et d'entendre notre déclaration, la délégation de la classe ouvrière a été arrêtée au Palais, le 24 Octobre.

On entend des voix:

Honte!

Exécration!

Vive la délégation!

Vive le prolétariat! Vive la Géorgie!

Le 29 Octobre, continue Dsadsamia, le président du comité révolutionnaire déclarait officiellement n'avoir pas arrêté la délégation. Les journaux ont fait paraître des articles provocateurs et calomnieux à notre adresse. Dans les moments difficiles, alors que les armées russes ravagent la Géorgie, les voies ferrées sont détruites et pillées, toute liberté est supprimée alors que les familles d'ouvriers meurent de faim, alors qu'on renvoie et déporte les ouvriers, qu'un crime se perpète, et contre lequel nous avons élevé notre voix et donné mandat à notre délégation, le comité révolutionnaire a violé nos droits et s'est moqué des revendications de milliers d'ouvriers de Tiflis. Le Président Mdivani et le Comité Révolutionnaire ont commis cet acte. C'est pourquoi nous élevons notre voix pour condamner publiquement cet acte et demander la cessation de l'arbitraire continu.

Le meeting a répondu par des applaudissements aux paroles du président. Pendant qu'il lisait sa déclaration, on entendait des voix dire: «Allons leur demander des comptes».

Non loin de la foule agitée, un va et vient de communistes armés de la commission extraordinaire, intimidés des proportions du mouvement.

Après les paroles du président, le communiste Oboladze vint dire

„გაუმარჯოს პროლეტარი-ატს. გაუმარჯოს საქართველოს!“

29 ოქტომბერს, რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარემ, ძაძამიამ ოფიციალურად განაცხადა, რომ დელეგაცია არავის დაუპატიმრებია. გაზეთებში ქვეყნდება პროვოკაციული და ცილისმწამებლური სტატიები ჩვენს წინააღმდეგ. ამ მძიმე წუთებში, როცა რუსული ჯარები ანადგურებენ საქართველოს, რკინიგზა დანგრეული და გაძარცვულია, ყოველგვარი თავისუფლება აყრილი, მაშინ, როცა მუშათა ოჯახები მიმძიმისაგან იხოცებიან, როცა სამსახურიდან ათავისუფლებენ და ასახლებენ მუშებს, ამ მძიმე წუთებში, დახმაულებები გრძელდება. ამ დანაშაულებათა წინაშე ჩვენ აღვიძალდებით ხმა და ნდობით აღექვრებით დელეგაციის წევრები. რევოლუციურმა კომიტეტმა დაარღვია ჩვენი უფლებები და დასცინა ტფილისის ათასობით მუშის მოთხოვნას. ეს დანაშაული თავმჯდომარემ და რევოლუციურმა კომიტეტმა ჩაიდინეს. ამიტომაც ვიმადლებთ ხმას, რომ სახალხოდ დავეგმოთ ეს ქმედება და მოვითხოვთ, შეწყდეს უთავბოლო თვითნებობა.

მომიტინგებმა თავმჯდომარის სიტყვებს ტაშის დაკვრით უპასუხეს. იმ დროს, როცა ის თავის განცხადებას კითხულობდა, ისმოდა შეძახილები: „მოვთხოვთ მათ ჩვენი ანგარიში!“

აღელვებულ ხალხთან ახლოს განსაკუთრებული კომისიის შეიარაღებული კომუნისტები გადიგამოდიოდნენ, რომლებიც, ცოტა არ იყოს, მოძრაობის პროპორციებით შემინებული ჩანდნენ.

თავმჯდომარის გამოსვლის შემდეგ, კომუნისტმა ობოლადზე განაცხადა: „შეარაფერი ვიცი დელეგაციის დაპატიმრების შესახებ. მხოლოდ ეს-ესაა გავიგე, რომ მათი დაპატიმრება, შესაძლოა, გამოწვეულია დელეგაციის წევრთა შორის შეწყვეტილების ყოფნით.“

«Je ne sais rien de l'arrestation de la délégation. Je viens d'apprendre maintenant que leur arrestation a été probablement due à la présence de menchevistes parmi elle...»

Les paroles d'Oboladze provoquèrent une agitation.

Des voix: «Assez Eloignez le!»

Oboladze n'a pu terminer son discours.

«Que Bolkvadze parle», demandèrent tout d'un coup les assistants

Bolkvadze, ouvrier d'atelier, gagna la tribune

«Camarades. Vous savez que depuis l'invasion des forces étrangères et la conquête de la Géorgie, s'en est fait de notre liberté, acquise au prix de longues luttes. La liberté d'association, d'élection, de réunion, la liberté de la parole, de la presse, de la demeure et la liberté personnelle n'existent plus. L'indépendance de la Géorgie n'est plus qu'une fiction. La langue géorgienne a été supprimée. Alors que nous tous subissons les plus graves privations matérielles, nous venons d'être placés sous le régime exceptionnel de guerre. On a violé notre dignité. On renvoie de leurs emplois les ouvriers mûrs et capables. On en déporte à l'étranger la plus grande partie. Aujourd'hui, toute la voie ferrée et aux mains d'étrangers, qui la détériorent et l'abîment. Les conquérants de la Géorgie poursuivent les ouvriers de même que les personnalités émérites pour arriver plus vite à leur but. Alors que les réactionnaires de toutes catégories se promènent librement dans notre pays, la meilleure partie de notre nation est reléguée de la vie publique et les paysans et ouvriers se trouvent, sans raison en prison.

ობოლადის სიტყვებმა მღელვარება გამოიწვია.

ხმები: „ეშარა! გაიყვანეთ!“

ობოლადემ ვერ მოახერხა სიტყვის დამთავრება.

„ბოლქვადემ ილაპარაკოს“, – ერთხმად მოითხოვეს დამსწრეთ. ტრიბუნა დაიკა ბოლქვადემ, საამქროს მუშამ.

„ამხანაგებო. თქვენ იცით, რომ უცხოელთა ჯარების შემოჭრისა და საქართველოს დაპყრობიდან მოყოლებული, დამთავრდა ჩვენი ხანგრძლივი ბრძოლის ფასად მოპოვებული თავისუფლება. ასოციაციის, არჩევნების, შეკრებების, სიტყვის, პრესის, საცხოვრებლის და პირადი თავისუფლება აღარ არსებობს. საქართველოს თავისუფლება ნარსულში დარჩა. გაუქმებულია ქართული ენა. მაშინ, როცა თითოეული ჩვენგანი მატერიალურ გაჭირვებას განიცდის, ჩვენ საომარ მდგომარეობაში ვიმყოფებით. ხელყოფილია ჩვენი ღირსება, სამსახურებიდან აგდებენ გამოცდილ და უნარიან მუშებს. მათს დიდ ნაწილს საზღვარგარეთ ასახლებენ. დღეს მთელი კონიგზა უცხოელთა ხელში, რომლებიც მას აზიანებენ და ანგრევენ. საქართველოს დაპყრობელები დევნიან მუშებს ისევე, როგორც გამოჩენილ ადამიანებს, რათა რაც შეიძლება მალე მიაღწიონ თავიანთ მიზანს. მაშინ, როცა ყველანაირი სახის რეპეტიციონერები თავისუფლად დასაქმრობენ ჩვენს ქვეყანაში, ჩვენი ერის საუკეთესო ნაწილი ჩამოშორებულია საზოგადოებრივ ცხოვრებას და გლეხები და მუშები უმიზეზოდ არიან ციხეებში გამომწყვდეულნი.

ტფილისის მუშებს, რომელთაც თავისი წარსული გააჩნიათ, არ შეუძლიათ ხმა ამოიღონ მიმდინარე მოვლენებზე. ამიტომ, გადაწყვეტილად გაგვეგზავნა დელეგაცია რევოლუციურ კომიტეტში, რათა გაგვეცნო ჩვენი შეხედულებანი, გადაგვეცა ჩვენი

Les ouvriers de Tiflis qui ont leur passé, ne peuvent ne pas élever leur voix sur ce qui se commet. C'est pourquoi nous avons décidé d'envoyer une délégation au Comité Révolutionnaire pour lui faire part de nos points de vues, lui transmettre notre déclaration et lui faire connaître la situation grave de notre pays. Quelle fut la réponse faite à notre délégation ? On la fit attendre 5 heures durant, au palais, puis on l'arrêta. Nous croyons que le Président du Comité Révolutionnaire aurait réparé sa faute. Mais le 9 Octobre, il a officiellement nié l'arrestation de la délégation et donné de fausses nouvelles au peuple.

On ne peut se moquer davantage du peuple et fouler aux pieds les droits des ouvriers. Que pouvons-nous attendre de plus du Comité Révolutionnaire ?

Le 24 Octobre, il s'est rendu coupable de crime envers la classe ouvrière et le 29 pour cacher son crime, il a voulu nous tromper et tromper la nation entière, alors que nos mandataires avaient été violentés, perquisitionnés et jetés en prison.

Le Comité Révolutionnaire nie l'arrestation de la délégation, tandis qu'elle se trouve à la forteresse de Méthékhi. Nous élevons aujourd'hui notre protestation au sujet de cet acte et demandons que la délégation soit mise en liberté.

Nous proclamons publiquement que le 24 Octobre le Comité Révolutionnaire arrêta notre délégation. Que tous entendent notre verdict équitable!»

Le citoyen Bolkvadzé a terminé son discours au milieu d'ovations.

Dans l'assistance on entendait les mots

განცხადება და გვესაუბრა ჩვენს ქვეყანაში შექმნილ რთულ მდგომარეობაზე. როგორი პასუხი გაცეს ჩვენს დელეგაციას? სასახლეში 5 საათი ალოდინეს, შემდეგ კი დააპატიმრეს. ვფიქრობდით, რომ რევოლუციური კომიტეტის თავმჯდომარე გამოასწორებდა თავის შეცდომას. მაგრამ, 29 ოქტომბერს, მან ოფიციალურად უარყო დელეგაციის დაპატიმრების ფაქტი და ხალხს არასწორი ინფორმაცია მიანოდა.

მეტად აღარ უნდა დასცინონ ხალხს და აღარ უნდა გათელონ ფეხქვეშ მუშათა უფლებები. ამაზე მეტს რაღას უნდა ველოდოთ რევოლუციური კომიტეტიდან?

24 ოქტომბერს, მან მუშათა კლასის წინაშე დანაშაული ჩაიდინა, 25 ოქტომბერს კი ეს დანაშაული დამალა. მას უნდოდა არამარტო ჩვენი მოტყუება, არამედ მთელი ერის შეცდომაში შეყვანა მაშინ, როცა ჩვენი წილობით აღჭურვილ პირებზე იძალადეს, გაჩხრიკეს და ციხეში ჩააგდეს.

რევოლუციურმა კომიტეტმა უარყო დელეგაციის დაპატიმრება მაშინ, როცა ის უკვე მეტიხის ციხეში იყო გადაყვანილი. დღეს ჩვენ პროტესტს გამოეთქვათ ამ ქმედებაზე და მოვიტხოვთ დელეგაციის გათავისუფლებას.

ჩვენ საქვეყნოდ ვაცხადებთ, რომ 24 ოქტომბერს ცენტრალურმა კომიტეტმა დააპატიმრა ჩვენი დელეგაცია. ყველამ მოისმინოს ჩვენი სამართლიანი ვერდიქტი.

მოქალაქე ბოლქვაძემ თავისი გამოსვლა ოვაციების ფონზე დაასრულა. შეკრებილ საზოგადოებაში გაისმოდა ნამოძახილები:

„უღირსი, რა სირცხვილია!“

კომუნისტებს სურდათ სიტყვით გამოსვლა, მაგრამ ხალხმა არ მოუსმინა. საპროტესტო რეზოლუციას კენჭი ეყარა. გამოცხადდა გაფიცვა და ხალხმა დატოვა საამქრო. იქ მხოლოდ ობოლადე და ოციოდე თავზარდაცემული კომუნისტი დარჩა.

«Indigne, quelle honte.»

Des Communistes ont voulu prendre la parole. Ils ne purent se faire entendre. Une résolution de protestation fut votée. On proclama la grève et le public quitta l'atelier. Il n'y resta qu'Oboladze et environ une vingtaine de communistes effrayés.

Le même élément se produisit sur la voie de Navtlug Kakhétie. Ici des membres du Comité Extraordinaire voulurent attaquer le président, mais ils en furent éloignés par les assistants.

Les ouvriers de l'arsenal furent pris dans la cours. On leur ferma l'issue. A deux heures, vint le communiste russe Lissovski, pour les apaiser. Ce qui ne lui réussit pas. A Navtloug, Avlabar, Ortachala, les ouvriers cessèrent, après le meeting, le travail dans les fabriques, dans la gare principale, la marche des trains n'a pas repris. Les trains ne sont plus partis pour Bakou, Erivan et Batoum. Toute la journée se passa dans l'agitation. Tiflis se reveilla, Tiflis est ressuscitée. Le mouvement inattendu de la classe ouvrière a bouleversé le repos des cercles dirigeants.

Des réunions à huis clos, des ordres au sujet des mesures à prendre. Indécision parmi certains communistes. D'aucuns disent «Mdivani n'aurait pas dû arrêter la délégation».

La soirée fut tranquille. On voyait peu de gens dans la rue. Les trains stationnaient aux gares. Les voyageurs parlaient de grève, de délégations, du Comité Révolutionnaire.

La grève du 1er Novembre n'ayant été déclarée qu'en vue de protestation, les chefs ouvriers prirent des mesures pour que la marche des trains, ne fût pas totalement arrêtée. Après quoi, ils annoncèrent que le train pour

იგივე მოხდა ნავთლულ-კახეთის შემთხვევაშიც. საგანგებო კომიტეტის წევრებმა სცადეს თავ-მჯდომარეზე თავდასხმა, მაგრამ ისინი მომიტინგეებმა გაიყვანეს.

არსენალის მუშები ეზოშივე აიყვანეს. მათ გასასული ჩაუკეტეს. 2 საათზე მათ დასაშობ-მინებლად მოვიდა რუსი კომუნისტი ლისოვსკი. იგი ვერაფერს გახდა. ნავთლულში, ავლაბარში, ორთაჭალაში მუშებმა მიტინგის შემდეგ შეწყვიტეს მუშაობა ფაბრიკებში, ცენტრალურ სადგურში. არ განახლდა ტრამვაის მოძრაობა. არ გასულან მატარებლები ბაქოს, ერევნის და ბათუმის მიმართულებით. მთელმა დღემ მღელვარებაში ჩაიარა. ტფილისი გამოცოცლდა. მუშათა კლასის მოულოდნელმა მოძრაობამ მმართველ წრეებს მოსვენება დაუკარგა. დაბურული კრები, ბრძანებები გასატარებელ ზომებთან დაკავშირებით. ზოგიერთ კომუნისტი ყოყმანობს. ზოგიერთნი ამბობენ: „მდივანს არ უნდა დაეპატიმრებინა დელეგაცია.“

სალამომ მშვიდად ჩაიარა. ქუჩაში ცოტა ხალხი თუ ჩნდებოდა. მატარებლები სადგურში იყო გაჩერებული. მგზავრები გაფიცვაზე, დელეგაციასა და რევოლუციურ კომიტეტზე ლაპარაკობდნენ.

1 ნოემბრის გაფიცვა მხოლოდ პროტესტის ნიშნად იყო გამოცხადებული, მმართველთა ლიდერებმა მიიღეს ზომები, რათა მატარებელთა მიმოსვლა სრულად არ შეჩერებულიყო, რის შედეგადაც ისინი ამცნობენ, რომ მატარებელი ბათუმის მიმართულებით იმავე საღამოს გავიდოდა, ბაქო-ერევნის მატარებელი კი მომდევნო დღეს.

ღამით ხელმძღვანელმა წრეებმა, ცენტრალურმა კომიტეტმა და კომუნისტურმა პარტიამ საგანგებო კრება მოიწვიეს.

Batoum partait le soir, celui de Bakou-Erivan, le jour suivant.

La nuit, les cercles dirigeants, le Comité Révolutionnaire et le parti communiste tinrent une réunion extraordinaire.

Texte de la pétition présentée par la délégation ouvrière au «Comité Révolutionnaire»

1. Le Rétablissement des droits violés de la Géorgie indépendante.

2. La protection de la langue géorgienne,

3. L'évacuation de l'armée russe...

4. L'inviolabilité des organisations ouvrières, des élections, de la liberté de la parole, d'association, de la presse, de la liberté individuelle et de la demeure.

5. L'amélioration des conditions matérielles des ouvriers pour prévenir l'extermination de leurs familles par la famine.

6. La cessation du renvoi des ouvriers et de leur déportation à l'étranger. La suppression de l'arbitraire national des fonctionnaires étrangers.

7 La cessation de l'activité des contingents de répression dans les villages.

8. La remise en liberté des détenus politiques et des personnes poursuivies.

Concernant les élections, le Comité Central du parti social-démocrate de Géorgie fit paraître l'appel suivant:

«Prolétaires de tous les pays, unissez vous».

Camarades et citoyens,

Depuis dix mois, la Géorgie est administrée par le Comité révolutionnaire nommé de Moscou. Depuis dix mois, ce

რევოლუციური კომიტეტი-სადმი მიმართული მუშათა დელეგაციის პეტიციის ტექსტი

1. დამოუკიდებელი საქართველოს დარღვეული უფლებების აღდგენა.

2. ქართული ენის დაცვა.

3. რუსული ჯარის გაყვანა.

4. მუშათა ორგანიზაციების, არჩევნების, სიტყვის თავისუფლების, ასოციაციის, პრესის, პირადი თავისუფლებისა და საცხოვრებლის ხელშეუხებლობა.

5. მუშათა მატერიალური პირობების გაუმჯობესება, მათი ოჯახების მიმშოლისგან დახოცვის თავიდან აცილება.

6. მუშათა გათავისუფლების და მათი უცხოეთში გადასახლების შეწყვეტა. უცხოელ მოხელეთა თვითნებობის აღკვეთა.

7 სოფლებში რეპრესიების შეჩერება.

8. დევნილი პირებისა და პოლიტპატიმრების გათავისუფლება.

არჩევნებთან დაკავშირებით, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტი აქვეყნებს შემდეგ მონოღებას:

„პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!“

ამხანაგებო და მოქალაქენო, ათი თვეა, რაც საქართველოს მოსკოვის მიერ დანიშნული რევოლუციური კომიტეტი მართავს. ათი თვის განმავლობაში ეს კომიტეტი ცდილობს, საქართველოს მოაშოროს მუშათა ძირითადი ნაწილი, რომელთაც ის ათასობით აგზავნის რუსეთში ან ციხეებსა და ჩეკას (საგანგებო იურიდიული კომისიები) ნესტიან სარდაფებში ყრის. დღეს, ამ ათეიანი მზადების შემდეგ, რევოლუციურმა კომიტეტმა გაბედა მოენცია, მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა საბჭოსმადგარი

Comité s'applique à éloigner de Géorgie les principaux ouvriers qu'on a envoyés par milliers en Russie ou jetés dans les prisons et les caves humides des Tchékas (commissions judiciaires extraordinaires). Aujourd'hui, après cette préparation qui a duré dix mois, le Comité révolutionnaire a osé convoquer un semblant de Soviets d'ouvriers, paysans et soldats. Tout ce système de terreur, engé par l'armée étrangère contre la nation géorgienne, la violation de la liberté, de parole, de la presse et d'association, l'emprisonnement des, représentants et des meilleurs éléments de la classe laboneuse de Géorgie, rendent impossible aux ouvriers et paysans la manifestation publique de leur volonté. Par le système qu'a adopté le Comité révolutionnaire, ce sont les éléments, jouissant de la confiance de l'armée d'occupation et composés d'individus, venus des gouvernements de Saratov, Riasan et Woronej et autres localités de l'intérieur de la Russie, qui domineront dans les Soviets.

C'est à ces individus qui, secondés par des milliers de fonctionnaires soviétistes et de leurs familles, qu'appartient désormais l'arène politique. Le vote émis n'étant plus secret, les électeurs géorgiens, ne peuvent plus exprimer leurs préférences, car, pour toute manifestation de volonté hostile aux communistes, ils doivent redouter l'emprisonnement dans les forteresses et les caves de la Tcheka.

Dans ces conditions, le Soviet des ouvriers, paysans et soldats, comme l'appelle le Revkom, ne sera pas celui des classes laborieuses de Géorgie. Ce sera le Soviet de l'armée russe qui a assujéti le peuple travailleur de Géorgie, ou des fonctionnaires,

ორგანო. ქართველი ერის სანინალმდეგოდ უცხოელთა არმიის მიერ შექმნილი ტერორის მთელმა ამ სისტემამ, სიტყვის, პრესის, ასოციაციის თავისუფლების ხელყოფამ, საქართველოს მუშათა კლასის საუკეთესო წარმომადგენლების დაპატიმრებამ მუშებისა და გლეხებისთვის საკუთარი აზრის სახალხოდ გამოხატვა შეუძლებელი გახადა. რევოლუციური კომიტეტის მიერ შემუშავებული სისტემის მიხედვით, საბჭოებში ვორონეჟის, რიზანის, სარატოვის და რუსეთის სხვა მხარის მთავრობებიდან მოსული, რევოლუციური კომიტეტის ნდობით მოსარგებლე პირებისაგან შემდგარი ელემენტები ბატონობენ.

ამიერიდან პოლიტიკური არენა სწორედ ამ პირებს ეუთვნით, რომელთაც ხელს უწყობს ათასობით საბჭოთა მოხელე. აღარაა რა არჩევნები ფარული, ქართველ ამომრჩეულებს აღარ შეუძლიათ გამოხატონ თავიანთი არჩევანი, რადგან მათ მიერ კომუნისტების წინააღმდეგ გადადგმულ ყოველ ნაბიჯს ციხეებსა და ჩეკას სარდაფებში დატუსაღება მოსდევდა.

ამ პირობებში მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა საბჭო, ანუ, როგორც მას უწოდებენ, რეკომი, აღარაა საქართველოს მშრომელთა კლასის საბჭო, ის გახდება ან იმ რუსული არმიის საბჭო, რომელმაც დაიმორჩილა საქართველოს მუშათა კლასი ან იმ მოხელეებისა, რომლებიც ქვეყანას კვლავ დაეპატრონნენ და უცხოელთა მასების, რომლებმაც წაღეს ის საბჭოს მიერ მიღებული ყოველი გადაწყვეტილება, ყოველი დეკრეტი, ყოველი კანონი საქართველოს მშრომელთა ხელშეუვალი უფლებების დარღვევა. ეგრეთ წოდებული სახალხო წარმომადგენლობის, როგორც მას უწოდებენ, მუშათა, გლეხთა და ჯარისკაცთა საბჭოების მონ-

redeviens les maîtres du pays, et des masses étrangères qui viennent de l'inonder. Toute décision rendue par le Soviet, tout décret, toute loi ne peut être que la violation des droits imprescriptibles du peuple travailleur de Géorgie. Par la convocation de cette soi-disant représentation populaire que l'on appelle du nom de Soviets d'ouvriers, paysans et soldats de Géorgie, le Revkom, nommé par les communistes de Moscou, prépare à la Géorgie une nouvelle invasion.

Non contents du meurtre physique de la Géorgie, les conquérants veulent maintenant attenter à son moral. Ils veulent faire passer leurs voix pour celle de la Géorgie. L'histoire n'a jamais dû être témoin d'une telle falsification criminelle et il est du devoir de tout citoyen géorgien de déjouer les projets criminels des conquérants. Il est de son devoir de faire connaître à l'univers que la voix, venant des Soviets convoqués par les traîtres, n'est point la sienne. Cette considération met en garde le peuple géorgien de se faire le complice de cette falsification qui s'appelle les élections aux Soviets de Géorgie. En refusant de participer aux élections, le peuple géorgien refuse dès à présent, sa confiance aux Soviets.

Aucun électeur Géorgien, sauf les traîtres, n'ira aux urnes. Aucun parti, sauf celui des traîtres, ne peut engager ses adhérents à participer au vote,

Le peuple géorgien ne peut aller aux urnes que si l'armée russe qui occupe son territoire, le, quitte et lui donne la faculté d'exprimer librement son opinion. Jusqu'alors ce sera le boycottage des envahisseurs et de leurs élections.

Vive, la Géorgie indépendante!»

ევით, მოსკოვის მიერ დაარსებული რევკომი საქართველოზე ახალ შეიარაღებულ თავდასხმას ამზადებს.

არ კმაყოფილებიან რა საქართველოს ფიზიკური განადგურებით, დამპყრობნი ახლა მისი მორალის წაქეზას ცდილობენ. მათ სურთ თავიანთი ხმა საქართველოს ხმად წარმოაჩინონ. ისტორიას არ ახსოვს მსგავსი დანაშაულებრივი ფალსიფიკაცია და ყოველი მოქალაქის ვალია წამალს დამპყრობთა კრიმინალური განზრახვანი. მისი მოვალეობაა, მთელს მსოფლიოს აცნობოს, რომ მოღალატეების მიერ მოწვეული საბჭოების ხმა არაა მისი. ასეთი თვალსაზრისით, ქართველი ხალხი ფრთხილობს, რომ არ გახდეს თანამონაწილე იმ ფალსიფიკაციისა, რომელსაც საქართველოს საბჭოების არჩევნები ექვია. უარს ამბობს რა მონაწილეობა მიიღოს არჩევნებში, ქართველი ხალხი ამიერიდან აღარ ენდობა საბჭოებს.

არც ერთი ქართველი ამომრჩეველი, გარდა მოღალატისა, არ მიდის საარჩევნო ყუთთან. ევრც ერთი პარტია, გარდა მოღალატეთა პარტიისა, ევრ აიძულებს თავის წევრებს, მიიღონ მონაწილეობა არჩევნებში.

ქართველი ხალხი მხოლოდ მაშინ შეძლებს ხმის მიცემას, თუ რუსული არმია, რომელსაც მისი ტერიტორია უკავია, დატოვებს მას და მისცემს აზრის თავისუფლად გამოხატვის საშუალებას. მოთხოვნების სრულად შესრულებამდე კი ქართველი ხალხი ბოიკოტს უცხადებს დამპყრობლებს და მათს არჩევნებს.

გაუმარჯოს დამოუკიდებელ საქართველოს!

1922-1923: L'organisation moscovite du Caucase et débat au sein des communistes géorgiens – Les forces républicaines s'organisent face aux troupes d'occupation.

1922-1923 წლები: კავკასიის მოსკოვური ორგანიზაცია და დებატები ქართველ კომუნისტთა რიგებში – რესპუბლიკური ძალები ერთიანდებიან საოკუპაციო ჯარების წინააღმდეგ.

L'organisation moscovite du Caucase et débat au sein des communistes géorgiens.

კავკასიის მოსკოვური ორგანიზაცია და დებატები ქართველ კომუნისტთა რიგებში

Du 2 mai au 4 juillet 1921, une Commission de Moscou est chargée d'étudier les limites de chaque «République» caucasienne.

1921 წლის 2-დან 4 ივლისამდე მოსკოვის კომისიას ევალება შეისწავლოს თითოეული კავკასიური ეროვნული რესპუბლიკის „საზღვრები“

Le 25 novembre 1921, la Commission de Moscou, chargée de proposer une organisation administrative communiste, écarte l'idée des «Républiques nationales» et présente son rapport pour la création de la «République de Transcaucasie». Cette question divise les communistes géorgiens

1921 წლის 25 ნოემბერს მოსკოვის კომისია, რომელსაც ევალება ადმინისტრაციული ორგანიზაციის შექმნა, გვერდს უვლის „ნაციონალური რესპუბლიკების“ შექმნის იდეას და წარადგენს თავის ანგარიშს „ამიერკავკასიის რესპუბლიკის“ შექმნის შესახებ. ამან ქართველი კომუნისტები ორად გაჰყო :

• Eliava et Ordjonikidze sont pour,

• ელიავა და ორჯონიკიძე თანახმანი არიან

• Mdivani, Kavtaradze, Svanidze et Tsintsadze sont contre.

Face à la résistance des communistes géorgiens, Moscou envoie de fin novembre 1921 au 22 février 1922, une commission d'enquêtes, composée de Frounze, Commandant en chef des armées d'Ukraine et Zinoviev, président de l'Internationale Communiste.

Ils enquêtent sur l'attitude des dirigeants géorgiens qui n'acceptent pas la disparition des républiques au bénéfice de la création de la République de Transcaucasie. Leurs différents rapports accusent les dirigeants du Parti Communiste de Géorgie, de «nationalisme».

Du 23 décembre 1921 au 1er février 1922, se déroule le premier Congrès du PC Géorgien.

Ordjonikidze, Orakhelashvili (Secrétaire), Makharadze, Todria, Sabachvili, Mdivani sont élus à sa tête.

Le 25 février 1922 débute le premier Congrès des Soviets de Géorgie.

Le 3 mars 1922, sa clôture voit l'élection des dirigeants:

• Mdivani (président), Kalandadze (secrétaire), Okoudjava (vice-prési-

• მდივანი, ქავთარაძე, სვანიძე და ცინცაძე კი ეწინააღმდეგებიან.

ქართველი კომუნისტთა წინააღმდეგობის მიუხედავად, მოსკოვი 1921 წლის ნოემბრის ბოლოდან 1922 წლის თებერვლამდე აგზავნის საგამოძიებო კომისიას, რომელშიც შედიან უკრაინის ჯარების მთავარსარდალი ფრუნზე და კომუნისტური ინტერნაციონალის თავმჯდომარე ზინოვიევი.

ისინი აგროვებენ ცნობებს იმ ქართველ ლიდერთა მოსაზრებების შესახებ, რომლებიც არ ეთანხმებიან რესპუბლიკის გაუქმების იდეას ამიერკავკასიის ერთიანი რესპუბლიკის შექმნის სასარგებლოდ.

ისინი თავიანთ მოხსენებებში საქართველოს კომუნისტური პარტიის ლიდერებს ნაციონალიზმში სდებენ ბრალს.

1921 წლის 23 დეკემბრიდან 1922 წლის 1 თებერვლამდე მიმდინარეობს საქართველოს კომუნისტური პარტიის პირველი ყრილობა, რომლის სათავეშიც ორჯონიკიძე, ორახელაშვილი (მდივანი), მახარაძე, თოდრია, საბაშვილი, მდივანი არიან არჩეულნი.

dent), Makharadze, Orakhelachvili, Kavtaradze, Todria et Svanidze,

Tsintsadze, Eliava et Kavtaradze à la création d'une Fédération de Transcaucasie.

Le 11 mars 1922, Moscou décide de créer la Fédération de Transcaucasie.

En mars 1922, Moscou crée le Parti Communiste de Transcaucasie avec Orakhelachvili (président), Kirov, Narimanov, Mdivani, Makharadze, Loukachine et Miasnikian, membres du présidium.

Les tensions se développent entre les partisans de la «République de Transcaucasie», soutenus par Moscou et tous les communistes «nationaux». De juin à juillet 1922, Moscou organise une campagne d'épuration des partis communistes cauciens:

1922 წლის 25 თებერვალს იხსნება საქართველოს საბჭოების პირველი ყრილობა.

1922 წლის 3 მარტს, ყრილობის დახურვისას, აირჩიეს ხელმძღვანელები:

- მდივანი (თავმჯდომარე), კალანდაძე (მდივანი), ოკუჯავა (თავმჯდომარის მოადგილე), მახარაძე, ორახელაშვილი, ქავთარაძე, თოდრია და სვანიძე.

- ცინცაძე, ელიავა და ქავთარაძე ეწინააღმდეგებიან ამიერკავკასიის ფედერაციის ჩამოყალიბებას.

1922 წლის 11 მარტს, მოსკოვი იღებს გადაწყვეტილებას, შექმნას ამიერკავკასიის ფედერაცია.

1922 წლის მარტში, მოსკოვი აყალიბებს ამიერკავკასიის კომუნისტურ პარტიას ორახელაშვილის თავმჯდომარეობით, რომლის პრეზიდი-

	Гео́ргие საქართველო	Армэ́ние სომხეთი	Азери́даҟан აზერბაიჯანი
Мембры иҟсриҟы პარტიის წევრები	18 748	8 521	17 548
Мембры «эҟурэҟы» პარტიიდან გარიცხულები	3 781	2 243	5 738
%	20 %	27 %	30 %

Le 20 octobre 1922, les dirigeants communistes géorgiens opposants à la «République de Transcaucasie» démissionnent.

Le nouveau Comité Central est constitué de Tskhakaya (président), Eliava (président du Conseil des Soviets), Orakhelachvili, Lominadze, Stouroua et Khanoyan.

Le 25 novembre 1922, Félix Djerzinski, chef de la Tcheka, est envoyé par Lenine en Géorgie pour comprendre le différent qui oppose les membres géorgiens du Comité Central et Orjonikidze.

Le 10 décembre 1922, se déroule à Bakou le premier Congrès des Soviets de Transcaucasie.

Le 30 décembre 1922, à Moscou se déroule le premier Congrès des Soviets de toutes les Républiques soviétiques, qui décide la création de l'URSS. Moscou vient de trancher contre les «Républiques nationales».

Le 25 janvier 1923, le Politburo du Comité Central du PC de l'URSS, sur le rapport de Djerzinski, approuve l'attitude d'Orjonikidze et décide d'éloigner les dirigeants communistes géorgiens opposants: Mdivani, Tsints-

უშშიც შედიან კიროვი, ნარიმანოვი, მდივანი, მახარაძე, ლუკაშინი და მიასნიკიანი.

მატულობს დაძაბულობა მოსკოვის მიერ მხარდაჭერილ „ამიერკავკასიის რესპუბლიკის“ მომხრეებსა და „ნაციონალ“ კომუნისტებს შორის. 1922 წლის ივნის-ივლისში მოსკოვი კავკასიის კომუნისტური პარტიების წმენდის კამპანიას აწყობს (იხ. ცხრილი წინა გვერდზე).

1922 წლის 20 ოქტომბერს გადადგნენ ის ქართველი კომუნისტები, რომლებიც ეწინააღმდეგებოდნენ ამიერკავკასიის რესპუბლიკის შექმნას.

ახალ ცენტრალურ კომიტეტს შეადგენენ ცხაკაია (თავმჯდომარე), ელიავა (საბჭოს სათათბიროს თავმჯდომარე), ორახელაშვილი, ლომინაძე, სტურუა და ხანოიანი.

1922 წლის 25 ნოემბერს ლენინი საქართველოში აგზავნის ფელიქს ძერჟინსკის, ჩეკას მეთაურს, რათა ჩაწვდეს პოზიციათა იმ სხვადასხვაობებს, რაც არსებობს კომიტეტის ერთმანეთთან დაპირისპირებულ ქართველ წევრებსა და ორჯონიკიძეს შორის.

1922 წლის 10 დეკემბერს ბაქოში იმართება

dze, Kavtaradze et Makharadze.

Le 14 mars 1923, se déroule le second Congrès du PC géorgien, l'opposition est écartée de la direction. Lominadze est élu président.

Le 19 mars 1923, se tient le second Congrès des organisations bolcheviques de Transcaucasie.

En juin 1923, Mdivani, dirigeant communiste géorgien est relevé de toutes ses fonctions par Moscou. La ligne de Moscou a gagné, les communistes géorgiens «nationaux» sont battus, écartés du pouvoir et persécutés par les forces qu'ils ont aidé à mettre au pouvoir.

Les forces républicaines et socialistes s'organisent face aux troupes d'occupation.

Le 10 juin 1921, les représentants des 4 gouvernements caucasiens en exil de l'Arménie, de l'Azerbaïdjan, de Géorgie et du Nord Caucase créent «le Comité Paritaire pour l'Indépendance». Cette structure doit rassembler toutes les forces républicaines et nationales

ამიერკავკასიის საბჭო-
ბის პირველი ყრილობა.

1922 წლის 30 დეკემბერს ტარდება ყველა საბჭოთა რესპუბლიკის პირველი ყრილობა, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებას საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის შექმნის შესახებ. მოსკოვში, ამ ნაბიჯით, ყოველგვარი გზა მოუჭრა ნაციონალური რესპუბლიკების არსებობას.

1923 წლის 25 იანვარს, სსრკ-ის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიურო, ძეგუნიშვილის მოხსენების თანახმად, იწონებს ორჯონიკიძის პოზიციას და იღებს გადაწყვეტილებას, საქმეს ჩამოაშოროს ქართველი ოპოზიციონერი კომუნისტები: მდივანი, ცინცაძე, ქავთარაძე და მახარაძე.

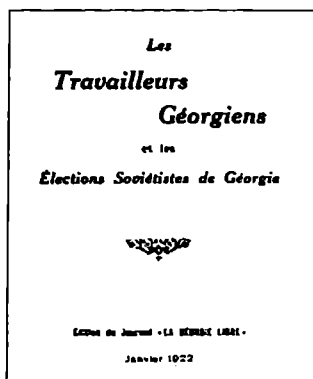
1923 წლის 14 მარტს იმართება საქართველოს კომუნისტური პარტიის მეორე ყრილობა, ოპოზიციური ფრთა მმართველობიდან ჩამოშორებულია. თავმჯდომარედ ლომინაძე აირჩიეს.

1923 წლის 19 მარტს
შედგა ამიერკავკასიის
ბოლშევიკური ორგანიზა-
ციების მეორე ყრილობა.

1923 წლის ივნისში,
ქართველ კომუნისტთა

Edition du journal
«La Géorgie libre»,
en janvier, 1922

ჟურნალ
„თავისუფალი
საქართველოს“
1922 წლის
იანვრის ნომერი

pour lutter contre les forces armées d'occupation des territoires caucasiens.

Le 12 août 1921, Akaki Tchenkeli intervient au «Conseil suprême des Alliés» pour demander «l'évacuation des troupes d'occupation russe du Caucase»

Le 23 août 1921, Akaki Tchenkeli, pour les Géorgiens et Aharonian, au nom des arméniens, sont reçus par Aristide Briand, président du «Conseil suprême des Alliés».

Fin novembre 1921, le parti Social-démocrate de Géorgie publie et diffuse un journal bihebdomadaire, «Sakartvélos Khma» (La Voix de la Géorgie).

Le 5 février 1922, le parti Social-démocrate de Géorgie organise une Conférence clandestine de ses organisations. Le parti décide de créer un

ლიდერს მდივანს მოსკოვ-მა ყველა ფუნქცია ჩამოართვა. მოსკოვის ორიენტაციამ გაიმარჯვა, „ნაციონალი“ ქართველი კომუნისტები დამარცხდნენ და ჩამოსცილდნენ ხელისუფლებას. ამათ დევნიან ძალები, რომლებსაც ისინი ხელისუფლებაში მოსვლაში დაეხმარნენ.

რესპუბლიკური
და სოციალისტური
ძალები
საოკუპაციო ჯარების
წინააღმდეგ
ერთიანდებიან

1921 წლის 10 ივნისს კავკასიის ოთხი განდევნილი მთავრობის – სომხეთის, აზერბაიჯანის, საქართველოსა და ჩრდილოეთ კავკასიის მთავრობები ქმნიან „დამოუკიდებლობის გაერთიანებულ კომიტეტს“ ეს სტრუქტურა მონოდებულია ყველა რესპუბლიკური და ეროვნული ძალის გასაერთიანებლად კავკასიის ტერიტორიების ოკუპანტთა წინააღმდეგ.

1921 წლის 12 აგვისტოს აკაკი ჩხენკელი შეხვდა მოკავშირეთა უმაღლეს საბჭოს წევრებს და კავკასიიდან რუსული საოკუპაციო ჯარების განდევნა სთხოვა.

«Comité Paritaire pour l'Indépendance», travaillant en coordination avec le gouvernement en exil, réunissant tous les partis géorgiens.

Le 11 février 1922, pour protester contre l'invasion de la Géorgie par les troupes russes, un an plus tôt, 60 000 jeunes, sous la direction de la Jeunesse Socialiste, manifestent dans tout le pays. De nombreux manifestants sont arrêtés.

Le parti Social-démocrate publie et diffuse un hebdomadaire «Tchveni Ertoba» (Notre Union).

Le 17 février 1922, Silvestre Djibladze⁶ (1858-1922) décède, après que la Tcheka l'a arrêté et relâché très malade.

En Janvier et en février 1922, des dizaines de dirigeants et militants du parti Social-démocrate de Géorgie sont déportés en Russie et en Sibérie.

Le 10 avril 1922, s'ouvre la Conférence de Gènes. Tenue par les alliés, elle a pour but de normaliser les relations entre les états européens. Le cas de la Russie soviétique doit être débattu.

Vlassa Mguéladze⁷, cadre du parti Social-démocrate

23 აგვისტოს აკაკი ჩხენკელი ქართველთა სახელით და აგარონიანი სომეხთა სახელით მიიღო მოკავშირეთა უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარემ არისტიდ ბრიანმა.

1921 წლის ნოემბრის ბოლოდან საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის კვირაში ორჯერ უშვებს გაზეთს „საქართველოს ხმა“

1922 წლის 5 თებერვალს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია ატარებს არალეგალურ კონფერენციას. პარტიამ გადაწყვიტა, ჩამოაყალიბოს დამოუკიდებლობის გაერთიანებული კომიტეტი, რომელიც გააერთიანებს ყველა ქართულ ძალას და ითანამშრომლებს ლტოლვილ მთავრობასთან.

1922 წლის 11 თებერვალს რუსული ჯარების საქართველოში შემოჭრის წლისთავთან დაკავშირებით და ახალგაზრდა სოციალისტთა ლიდერობით 60 ათასმა ახალგაზრდამ საპროტესტო მანიფესტაცია გამართა მთელი ქვეყნის მასშტაბით.

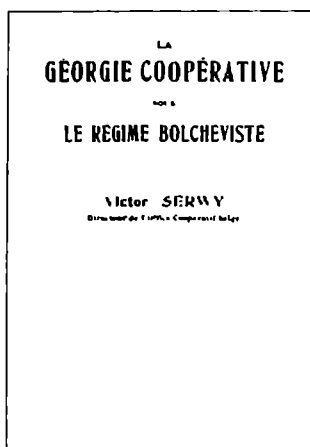
სოციალ-დემოკრატიული პარტია უშვებს ყოველკვირეულ ჟურნალს „ჩვენი ერთობა“

6 Silva (Silvestre) Djibladze (1858-1922). Au Séminaire de Tiflis, il malmène le Recteur qui déclarait que «le géorgien était une langue de chien». Il fut condamné à 3 ans de compagnie disciplinaire. Il est l'un des fondateurs du premier groupe social-démocrate de Géorgie en 1885. En 1892, il participe à la première Conférence des groupes sociaux-démocrates de Géorgie à Kvirila. Il devint l'un des dirigeants avec Egnat' Ninochvili et Noé Jordania, du parti Social-démocrate de Géorgie, créé en 1893 contre les thèses populistes. En 1898, il fut envoyé en Russie pour prendre contact avec le parti social-démocrate russe qui venait de se créer. Il fut à plusieurs reprises arrêté sous le tsarisme. Pendant la période de l'indépendance de la Géorgie, il fut député à l'Assemblée constituante de Géorgie. En 1922, le pouvoir bolchevique l'a arrêté puis libéré, malade, peu avant sa mort qui se produisit le 17 février 1922

7. Vlassa Mguéladze (1865-1943) Ouvrier typographe, cadre du parti social-démocrate, poète, orateur.

Edition de l'Office
Coopératif belge.
Bruxelles 1922.

ბელგიის კოოპერაციული
სამმართველოს
გამოცემა.
ბრიუსელი, 1922 წელი.

ბ. სილვა (სილიბისტრო) ჯიბლაძე (1858-1922). იგი ტფილისის გიმნაზიაში უხემად მოეპყრო რექტორს, რომელიც ამბობდა, რომ ქართული ძალების ენა იყო. მას მიესაჯა 3 წელი დისციპლინარულ ასეულში. ის არის 1985 წელს დაარსებული სოციალ-დემოკრატიული პარტიის პირველი ჯგუფის ერთ-ერთი დამფუძნებელი. 1892 წელს იღებს მონაწილეობას ყვირილაში გამართულ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ჯგუფების პირველ თავყრილობაში. ის ხდება პარტიის ერთ-ერთი ლიდერი, პარტიისა, რომელიც შეიქმნა 1893 წელს პოპულისტური თეზისების საწინააღმდეგოდ. 1898 წელს ის გააგზავნეს რუსეთში, რათა დაემყარებინა კავშირი რუსეთის ახალწამოყალიბებულ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიასთან. ის მრავალგზის დაიჭირეს ცარიზმის პერიოდში. საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდში ის იყო საქართველოს დამფუძნებელი კრების დეპუტატი. 1922 წელს მას ბოლშევიკური ხელისუფლება აპატიმრებს და სიკვდილამდე მცირე ხნით ადრე მძიმედ ავადმყოფს ათავისუფლებს. სილიბისტრო ჯიბლაძე 1922 წლის 17 თებერვალს გარდაიცვალა.

7. ვლასა მგელაძე (1865-1943) სტამბის მუშა. სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, პოეტი, ორატორი.

crate de Géorgie, apporte de Géorgie une pétition signée par les ouvriers géorgiens dénonçant le scandale des élections en Géorgie, demandant le retrait des troupes russes d'occupation.

Les 24-25 et 26 mai 1922, le parti Social-démocrate organise dans les villes et les villages des manifestations pour commémorer l'anniversaire de l'indépendance du 26 mai 1918. Des dizaines de milliers de manifestants y participent. A Kvirila, Samtrédia, Tchokhataouri et d'autres localités, les troupes russes tirent sur la foule. Il y a de nombreuses victimes. Dès cette période, les troupes d'occupation commencent la répression contre les autres partis géorgiens.

1922 წლის 17 თებერვალს, მას შემდეგ, რაც ჩეკამ ის დააპატიმრა და უკვე ძლიერ ავადმყოფი გაათავისუფლა, გარდაიცვალა სილიბისტრო ჯიბლაძე (1858-1922).

1922 წლის იანვარსა და თებერვალში, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ათამდე ხელმძღვანელი და წევრი რუსეთსა და ციმბირში გადაასახლეს.

1922 წლის 10 აპრილს იხსნება გენუის კონფერენცია. მოკავშირეების მიერ ორგანიზებულ ამ კონფერენციას მიზნად აქვს ევროპულ სახელმწიფოთა მხრიდან ურთიერთობის ნორმალიზაცია. კონფერენციას უნდა განეხილა აგრეთვე საბჭოთა რუსეთის საკითხიც.

კონფერენციაზე საქართველოს წარმოადგენს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი ვლასა მგელაძე, რომელიც ამხელს რა საქართველოში ჩატარებულ სკანდალურ არჩევნებს, მოითხოვს რუსეთის საოკუპაციო ჯარების გაყვანას.

1922 წლის 24, 25 და 26 მაისს, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია ქალაქებსა და

En mai 1922, 80 dirigeants et militants du parti Social-démocrate de Géorgie sont déportés en Russie et en Sibérie.

Du 28 mai au 23 juin, Victor Serwy, Directeur de l'Office Coopératif Belge, au nom de l'Alliance Coopératif International, fait une enquête en Géorgie sur la situation du secteur coopératif en Géorgie.

Il conclut

«Il règne dans tous les milieux géorgiens une haine sourde contre la tyrannie russe. Une région de Géorgie dans la montagne s'est affranchie des Soviets. Des révoltes se sont produites dans les pays voisins. Il ne serait point étonnant qu'un jour la Géorgie dont l'esprit est profondément démocratique, se lève pour chasser l'opresseur.»

La Réforme agraire, instaurée par le gouvernement démocratique de Géorgie est abolie par le nouveau pouvoir. Toutes les terres qui avaient été confisquées au domaine impérial au Clergé et aux grands propriétaires fonciers, redistribuées aux paysans par le gouvernement de la République démocratique de Géorgie, sont réquisitionnées.

სოფლებში 1918 წლის 26 მაისს მიღებული დამოუკიდებლობის წლისთავის აღსანიშნავად აწყობს დემონსტრაციებს. მასში ათიათასობით დემონსტრანტი იღებს მონაწილეობას. ყვირილაში, სამტრედიაში, ჩოხატაურსა და სხვაგან რუსული ჯარები ცეცხლს უხსნიან შეკრებილ ხალხს. მსხვერპლი დიდია. ამ დროიდან მოყოლებული, რუსული საოკუპაციო ჯარები სხვა დანარჩენი პოლიტიკური პარტიების წინააღმდეგაც იწყებენ რეპრესიებს.

1922 წლის მაისში, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის 80 ხელმძღვანელი და წევრი გადაასახლეს რუსეთსა და ციმბირში. 28 მაისიდან 23 ივნისამდე ბელგიის კოოპერაციული სამმართველოს ხელმძღვანელი ვიქტორ სერვი, საერთაშორისო კოოპერაციული ალიანსის სახელით, ატარებს კვლევას საქართველოში კოოპერაციული სექტორის მდგომარეობის შესახებ.

ის ასკვნის:

„ქართველთა ყველა ფენაში მეფობს ფარული სიძულვილი რუსული ტირანიის წინააღმდეგ. საქართველოს ერთმა მთი-

Vlása Mguéladze
ვლასა მგელაძე

Les paysans qui avaient été acteurs dans la lutte contre le tsarisme et avaient apprécié la réforme agraire instaurée par le gouvernement géorgien, s'opposent à la nationalisation imposée les communistes.

La Géorgie n'est pas un pays de vastes horizons et de grandes propriétés, au contraire, à part les terres de la plaine de Colchide et celles de la région de Kakhétie, elle est un pays montagneux, ou seule la petite agriculture, faite de champs «ar-rachés» à la montagne.

C'est pour cela que les paysans qui avaient reçu de 7 à 15 hectares de terre soutenaient la réforme agraire de la République démocratique de Géorgie.

Dès l'annonce de la loi de nationalisation des terres, le parti Social-démocrate de Géorgie organise immédiatement la riposte contre celle-ci.

Au sein des grandes villes et dans toute la Géorgie, le parti Social-démocrate de Géorgie se réorganise et développe une presse et l'action illé-gales.

Face aux résistances diverses des ouvriers des

ანმა რეგიონმა თავი და-
აღწია საბჭოეთს. მეზო-
ბელ ქვეყნებსაც გადაუა-
რა აჯანყებების ტალღამ
და გასაკვირი არ იქნება,
რომ ერთ დღეს, საქარ-
თველო, რომელიც ღრმა
დემოკრატიული სული-
საა, აღდგეს მჩაგვრელის
წინააღმდეგ.“

ახალმა ხელისუფლე-
ბამ გააუქმა საქართვე-
ლოს დემოკრატიული
მთავრობის მიერ შემუშა-
ვებული აგრარული რე-
ფორმა. ყველა ის მიწა,
რომელიც საქართველოს
დემოკრატიულმა მთავ-
რობამ თავადაზნაურებს,
ეკლესია-მონასტრებს და
მსხვილ მემამულეებს ჩა-
მოართვა და გლეხებს გა-
დასცა, რეკვიზირებული
იქნა საბჭოთა ხელისუფ-
ლების მიერ. გლეხები,
რომლებიც ცარიზმის წი-
ნააღმდეგ ბრძოლაში მო-
ნანიღობდნენ და რო-
მელთაც მოსწონდათ სა-
ქართველოს მთავრობის
მიერ გატარებული აგრა-
რული რეფორმა, ეწინა-
აღმდეგებიან კომუნის-
ტების მიერ თავს მოხვე-
ულ ნაციონალიზაციის
პროცესს. საქართველო
არაა დიდი მამულების
ქვეყანა, პირიქით, კოლ-
ხეთის დაბლობისა და კა-
ხეთის რეგიონის მიწების
გარდა, ის მაღალმთიან-

villes et des paysans, à qui ont reprend les terres, Moscou accentue la répression et envoie dans tout le pays ses soldats qui vivent sur l'habitant.

En automne 1922, débute sous la direction de Kakoutsa Tcholokhachvili⁸, un soulèvement des partisans des montagnes, contre les troupes d'occupation russes.

Le 9 novembre 1922, un rapport secret de l'armée reconnaît qu'en Géorgie et en Azerbaïdjan:

- les montagnards attaquent les détachements militaires,

les listes communistes, seules présentées aux élections des Soviets, ont en réalité, obtenues moins de 30 %.

Le 17 janvier 1923, le Parti Social-démocrate de Géorgie organise une Conférence clandestine de ses organisations. Cette conférence fait le bilan de l'action du parti des 2 dernières années, entérine la création du «Comité Paritaire pour l'indépendance», le rôle du gouvernement en exil, enregistre 26 000 adhérents et 5 000 adhérents aux Jeunesses Socialistes.

ნია, სადაც მცირე მინათ-მოქმედებას მხოლოდ მთებისგან გამოთავისუფლებულ ტერიტორიებზე მისდევენ. ამიტომაც უჭერდნენ 7-დან 15 პექტრამდე მინის მიმღები გლეხები მხარს საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის მიერ გატარებულ აგრარულ რეფორმას.

მიწების ნაციონალიზაციის გამოცხადებისთანავე, იგი დაუყოვნებლივ წინააღმდეგობას შეხვედა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მხრიდან. საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე, დიდ ქალაქებში საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია იწყებს არალეგალურ საქმიანობასა და პრესის გამოცემას. ქალაქის მუშების და მიწაჩამორთმეული გლეხების წინააღმდეგობის ფონზე მოსკოვი განაგრძობს რეპრესიებს და ქვეყანაში აგზავნის ჯარისკაცებს, რომლებიც მოსახლეობის ხარჯზე ცხოვრობენ.

1922 წლის შემოდგომაზე ქაქუცა ჩოლოყაშვილის⁹ ხელმძღვანელობით იწყება პარტიზანული აჯანყება საქართველოს მთიანეთში რუსული საოკუპაციო ჯარების წინააღმდეგ.

8. Kakoutsa Tcholokhachvili, ancien colonel de la Première République, cadre du parti National-démocrate.

9. ქაქუცა ჩოლოყაშვილი – პირველი რესპუბლიკის ყოფილი პოლკოვნიკი, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრი.

De janvier à juin 1923, la Tcheka lance une grande opération pour tenter d'arrêter les militants illégaux du parti Social-démocrate de Géorgie.

En février 1923, le tchékiste Oboladze est envoyé en Gourie, Géorgie de l'ouest, pour réprimer les révoltes. Il massacre, emprisonne des paysans, pille et brûle des villages. Près d'Ozourghéti, alors qu'il est entouré de 15 de ses gardes, il est abattu.

Le 13 février 1923, en représailles, 92 prisonniers, la plupart militants socialistes, sont fusillés à Tiflis.

En février, après une trahison ou une indiscretion, le général Abkhazi, de l'ancienne armée républicaine géorgienne, responsable du comité militaire du «Comité paritaire pour l'Indépendance» est arrêté avec 14 officiers dont Alexandre Andronikachvili, Varden Tsouloukidze, le colonel Guiorgui Khimchiachvili, Simon Bagration-Moukhraneli, Elizbar Goulisachvili et Rostom Mouskhelichvili.

Le 20 mai 1923, ils sont exécutés.

Le 25 mai 1923, le Comité pour l'Indépendance

1922 წლის 9 ნოემბერს, არმიის საიდუმლო მოხსენება იუნყება, რომ საქართველოსა და აზერბაიჯანში:

- მთიელები თავს ესხმიან სამხედრო შენაერთებს.

- საბჭოების არჩევნებში წარდგენილმა კომუნისტების ერთადერთმა სიამ სინამდვილეში 30%-ზე ნაკლები ხმა მიიღო.

1923 წლის 17 იანვარს, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია აწყობს თავისი ორგანიზაციების არალეგალურ კონფერენციას. ეს კონფერენცია აჯამებს პარტიის მუშაობას ბოლო ორი წლის მანძილზე და ამტკიცებს დამოუკიდებლობის პარიტეტული კომიტეტის (დამკომის) შექმნას და ემიგრაციაში მყოფი საქართველოს მთავრობის როლს, აერთიანებს თავის რიგებში 26 000, ხოლო ახალგაზრდა სოციალისტებში – 5000 წევრს.

1923 წლის იანვარში, ჩეკა ატარებს დიდ ოპერაციას, რომლითაც ის ცდილობს დააპატიმროს საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის არალეგალი მებრძოლები.

1923 წლის თებერვალში ჩეკისტი ობოლაძე ამ-

fait parvenir un appel, sur la situation du pays, à la Société des Nations.

Pour faire face à la répression qui s'abat sur tout le pays, à Paris le Comité paritaire pour l'Indépendance, en Géorgie, les organisations clandestines, les partis politiques, les syndicalistes et les patriotes préparent les conditions d'un soulèvement.

Cette opération demande plusieurs conditions, comme une coordination des différents soulèvements dans toutes les régions caucasiennes, l'unité et la coordination des différents mouvements et partis dans chaque pays et la coordination avec le Comité paritaire pour l'indépendance, représentant tous les gouvernements en exil à l'étranger et, du moins certains y croient, le soutien des puissances européennes.

ბოხებების ჩასახშობად დასაელეთ საქართველოში, გურიაში გაგზავნეს. ის მუსრს ავლებს და იჭერს გლეხებს, ძარცვავს და წვავს სოფლებს. ოზურგეთის მახლობლად, მიუხედავად იმისა, რომ 15 მცველი ახლავს, ობოლადეს კლავენ.

1923 წლის 13 თებერვლის რეპრესიების დროს ტფილისში დახვრიტეს 94 პატიმარი, მათგან უმეტესობა – სოციალისტი მებრძოლი. თებერვალში, ლალატისა თუ დაუდევრობის გამო, საქართველოს ყოფილი რესპუბლიკური არმიის გენერალი აფხაზი, დამოუკიდებლობის პარიტეტული კომიტეტის სამხედრო ცენტრის ხელმძღვანელი, დააპატიმრეს 14 ოფიცერთან ერთად, რომელთა შორის არიან: ალექსანდრე ანდრონიკაშვილი, ვარდენ ნულუკიძე, პოლკოვნიკი გიორგი ხიმშიაშვილი, სიმონ ბაგრატიონ-მუხრანელი, ელიზბარ გულისაშვილი და როსტომ მუსხელიშვილი.

1923 წლის 20 მაისს ისინი დახვრიტეს.

1923 წლის 25 მაისს დამოუკიდებლობის კომიტეტი ერთა ლიგას უგზავნის მემორანდუმს ქვეყანაში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ.

DOCUMENTS

Extraits du Compte-rendu de l'activité du Parti Social-démocrate de Géorgie 1921-1922. Le Comité central du parti social-démocrate de Géorgie lors de sa seconde Conférence Nationale Clandestine, le 17 Janvier 1923

Lorsqu'il fut établi que le Gouvernement de Moscou avait rejeté la proposition du Comité Exécutif de la Seconde Internationale, demandant à envoyer une Commission mixte en Géorgie, notre Comité Central convoqua une réunion secrète de tout le parti en Géorgie pour le 5 Février 1922 dans le but d'éclaircir la situation créée. Cette conférence constata que les troupes russes étaient venues en Géorgie dans des buts impérialistes et formula pour la seconde fois sa proposition d'avril concernant la nomination d'une commission mixte la conférence s'occupa aussi tout particulièrement du renforcement de l'activité politique en Géorgie et de la consolidation des organisations.

Etant donné que l'occupation du pays est la raison principale de la ruine de la nation et particulièrement de la classe ouvrière, la conférence posa au parti, comme but principal de son action, le rétablissement de l'indépendance. La Conférence jugea de même indispensable l'action coordonnée des partis politiques en cette question. Cette décision trouva son expression dans la création d'un Comité paritaire, dans lequel, outre les sociaux-démocrates, entrent les socialistes indépendants, les socialistes révolution-

ქვეყანაში მიმდინარე რეპრესიების საწინააღმდეგოდ, დამოუკიდებლობის პარიტეტული კომიტეტი პარიზში, იატაკქვეშა ორგანიზაციები, პოლიტიკური პარტიები, პროფკავშირელები და პატრიოტები ამზადებენ პირობებს აჯანყებისთვის საქართველოში.

ამ ოპერაციისათვის მრავალი სხვადასხვა პირობა იყო გასათვალისწინებელი, როგორცაა კავკასიის ყველა რეგიონში სხვადასხვა აჯანყების კოორდინაცია, ასევე, თითოეული ქვეყნის სხვადასხვა საპროტესტო მოძრაობის ერთმანეთთან დაკავშირება და შეთანხმებული მოქმედება დამოუკიდებლობის პარიტეტულ კომიტეტთან, რომელიც საზღვარგარეთ ემიგრაციაში მყოფ მთავრობას წარმოადგენდა და, ასევე, ზოგიერთის აზრით, სულ მცირე, ევროპის სახელმწიფოების მხარდაჭერას.

naires géorgiens, les socialistes fédéralistes et les nationaux démocrates. Seules les décisions du Comité paritaire, qui obtiennent l'assentiment de tous les représentants des différents partis, sont obligatoires. L'accord entre les parties a été fait sur la base de la coopération avec le gouvernement légal présidé par le camarade Jordania en vue du rétablissement de l'indépendance nationale suivant les lois fondamentales empreintes de l'esprit démocratique, que vota la Constituante de Géorgie. Aujourd'hui encore, ce Comité paritaire poursuit son action.

Le Comité paritaire fit parvenir un mémoire à la démocratie et aux cercles dirigeants de l'Europe sur la situation présente de la Géorgie. Sur l'initiative de notre parti, il decida en même temps d'organiser une démonstration populaire sur tout le territoire de la République pour le jour de l'anniversaire de l'indépendance, le 26 Mai 1922. Des manifestations populaires eurent lieu. Du 24 au 26 Mai, le peuple par dizaines de mille prit part aux manifestations dans les villes comme dans les villages. Quoique les démonstrations fussent des sorties paisibles, dans certaines localités, comme par exemple à Kvirila, Samtrédia, Tchokhataouri et autres, les troupes russes firent feu sur les habitants, causant ainsi des victimes dans les rangs de nos camarades. Après ces démonstrations, le pouvoir d'occupation arrêta également les représentants des autres partis politiques et se trouva en présence d'un front unique. Deux forces se trouvent aujourd'hui en présence l'une de l'autre en Géorgie, d'une part, le pouvoir d'occupation et de l'autre, le peuple géorgien,

დოკუმენტები

ამონარიდი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მოხსენებიდან 1923 წლის 17 იანვარს გამართულ პარტიის მეორე არალეგალურ ყრილობაზე 1921-22 წლებში საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საქმიანობის შესახებ.

როგორც კი მოსკოვის ხელი-სუფლებამ უარყო მეორე ინტერნაციონალის მიერ შეთავაზებული წინადადება საქართველოში შერეული კომისიის გაგზავნის შესახებ, ჩვენმა კომიტეტმა 1922 წლის 5 თებერვლისთვის მოინვია საიდუმლო კრება საქართველოში არსებული ყველა პარტიის მონაწილეობით, რომლის მიზანი ქვეყანაში შექმნილი მდგომარეობის გარკვევა იყო. ამ კრებამ დაადგინა, რომ რუსული ჯარები საქართველოში შემოვიდნენ იმპერიალისტური მიზნების განსახორციელებლად და შეიმუშავა წინადადება შერეული კომისიის დანიშვნის შესახებ. კრებამ საგანგებოდ განიხილა საქართველოში პოლიტიკური აქტიურობის გაძლიერებისა და ორგანიზაციების კონსოლიდაციის საკითხი.

იმის გათვალისწინებით, რომ ერისა და, განსაკუთრებით, მუშათა კლასის წგრევის მთავარ მიზეზად ქვეყნის ოკუპაცია ითვლება, კრებამ პარტიას სამოქმედო მიზნად თავისუფლების აღდგენა დაუსახა. კრებამ ამ საკითხის გადასაწყვეტად აუცილებლად მიიჩნია პოლიტიკური პარტიების კოორდინირებული მოქმედება. ამ გადაწყვეტილებამ თავისი გამოხატულება პპოვა პარიტეტული კომიტეტის შექმნაში, რომელშიც სოციალ-დემოკრატების გარდა, შედიოდნენ დამოუკიდებელი სოციალისტები, ქართველი სოციალ-რევოლუციონერები, სოციალ-ფედერალისტები და ეროვნულ-დემოკრატები. მხოლოდ პარიტეტულ კომიტეტში შესული სხვადასხვა პარტიის წარმომადგენელთა ერთობლივი თან-

9. Revkom Comité Révolutionnaire installé par Moscou et son armée d'occupation.

dont l'action est dirigée comme par le passé par le parti social-démocrate.

Outre son action politique générale, la propagande et les démonstrations, notre parti prit position contre certains décrets du Revkom⁹. Le Revkom fait journellement paraître des décrets qui n'ont aucun rapport avec la nation géorgienne et ses besoins quotidiens.

Ceux qui formellement visent le bien-être de la population restent lettre morte. Les autres, dénotent un caractère purement impérialiste et c'est ce genre de décrets que le Revkom tâche par tous les moyens de mettre en vigueur en Géorgie. Comme tel, on peut citer le décret instituant la Fédération Transcaucasienne, rendu en 1921, sur un ordre de Moscou, par le Bureau du Parti communiste sans consultation préalable du peuple ni même des partis communistes nationaux. Notre parti vit dans ce décret, la sanction de l'annexion de la Géorgie.

Le soi-disant Sovnarkom de Géorgie ne possède plus aujourd'hui aucune des attributions étatiques principales (affaires étrangères, défense nationale, commerce, finances, voies et communications, travail). Cette compétence revient maintenant au Gouvernement de Moscou.

La Géorgie a été réduite à l'état de simple province russe. Cette dernière mesure suscita une vive animosité dans les rangs même des communistes géorgiens qui passent à l'opposition et se considèrent comme «dissidents».

Ce décret de fusion fut suivi par la dépréciation de la monnaie géorgienne dont le cours était de 88 fois supérieur, à celui des autres républiques soviétiques.

ხმობის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილებების შესრულება საუკლებული. ეს შეთანხმება მიღწეულ იქნა ამხანაგ ჟორდანიას მეთაურობით, კანონიერ მთავრობასთან თანამშრომლობით, რათა დემოკრატიული სულისკვეთებით აღბეჭდილი ფუნდამენტური კანონების კვალდაკვალ, მომხდარიყო ეროვნული დამოუკიდებლობის აღდგენა, რომელიც საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ გამოაცხადა. პარიტეტული კომიტეტი დღესაც აგრძელებს საქმიანობას.

პარიტეტული კომიტეტი ხმას აწევენ დემოკრატის და ევროპის მმართველ წრეებს უგზავნის მემორანდუმს საქართველოში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ. ჩვენი პარტიის ინიციატივით, კომიტეტი იღებს გადაწყვეტილებას, რომ ერთსა და იმავე დროს მთაწმისს სახალხო დემონსტრაცია მთელი რესპუბლიკის ტერიტორიაზე ეროვნული დამოუკიდებლობის დღის აღსანიშნავად, 1922 წლის 26 მაისს. მართლაც, საქართველოს ქალაქებსა თუ სოფლებში გაიმართა სახალხო მანიფესტაციები, რომლებშიც 24-დან 26 მაისის ჩათვლით ათი ათასობით ადამიანმა მიიღო მონაწილეობა. მიუხედავად იმისა, რომ დემონსტრაციები ძირითადად მშვიდობიანი იყო, ზოგიერთ ადგილას, მაგალითად ყვირილაში, სამტრედიამი, ჩოხატაურსა თუ სხვაგან რუსულმა ჯარებმა დემონსტრანტებს ცეცხლი მაინც გაუხსნეს და ბევრი ჩვენი ამხანაგის სიცოცხლე შეინირეს. ამ დემონსტრაციების შემდეგ, ოკუპაციურმა მთავრობამ დააპატიმრა ასევე სხვა პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლები და აღმოჩნდა ერთიანი ფრონტის წინაშე. დღეს საქართველოში ორი ძალა უპირისპირდება ერთმანეთს: ერთი მხრივ, ესაა ოკუპაციური ხელისუფლება და, მეორე მხრივ, ქართველი ხალხი, რომელსაც, ისევე როგორც წარსულში, სოციალ-დემოკრატიული პარტია ხელმძღვანელობს.

გარდა თავისი მთავარი პოლიტიკური საქმიანობისა, პროპაგან-

Cela signifie la ruine de la richesse nationale de la Géorgie, l'aggravation des conditions de la vie ouvrière et autres. Les feuilles du parti eurent à relever maintes fois ces conséquences déplorables

Le second décret concernait la question agraire. La question avait été solutionnée par le Gouvernement de la Géorgie indépendante conformément aux exigences économiques et sociales présentes. Il n'existait en Géorgie ni le système de la propriété communale, ni celui de la grande propriété. Il n'y avait que de grands propriétaires et le fermage de l'époque féodale qui opprimait le paysan.

Le Gouvernement de la République démocratique procéda à la confiscation des grandes propriétés au dessus de la norme minimum d'exigence. Parmi les terres dépossédées, les domaines cultivés suivant les procédés rationnels, les forêts, les pâturages, les mines et les eaux furent déclarés biens nationaux, tandis que les terres arables qui auparavant étaient données en fermage par leurs propriétaires aux paysans, furent remises en toute propriété aux cultivateurs qui n'en avaient pas du tout ou en possédaient très peu. C'était la liquidation définitive et radicale des vestiges de la féodalité

Dans ce domaine les communistes n'avaient plus rien à faire, si toutefois ils avaient eu en vue les intérêts de la révolution et de la classe rurale. Mais le Revkom abolit cette loi et nationalisa toutes les terres, ce qui sous le régime de l'occupation équivalait à la transmission des terres géorgiennes au gouvernement de Moscou. Le parti social démocrate s'est élevé contre l'applica-

დისა და დემონსტრაციებისა, ჩვენმა პარტიამ თავისი პოზიცია გამოხატა რევკომის⁹ ზოგიერთი დეკრეტის საწინააღმდეგოდ. რევკომი ყოველდღიურად აქვეყნებს დეკრეტებს, რომელთაც არანაირი კავშირი არ აქვს ქართველ ერთან და მის ყოველდღიურ საჭიროებებთან. ეს დეკრეტები, რომლებიც ფორმალურად ქართველი ხალხის კეთილდღეობას ითვალისწინებს, ფარატინა ქალაქად რჩება. სხვა დეკრეტები პირნიშინად იმპერიალისტური ნიშნით გამოირჩევიან და რევკომი საქართველოში ყველანაირი საშუალებებით სწორედ ამ ხალხის დეკრეტების გატარებას ცდილობს. მაგალითისთვის შეიძლება მოვიყვანოთ ამირკავკასიის ფედერაციის დამფუძნებელი დეკრეტი, რომელიც 1921 წელს, მოსკოვის ბრძანებით, კომუნისტური პარტიის პოლიტბიურომ ხალხთან და ნაციონალურ კომუნისტურ პარტიებთან ყოველგვარი წინასწარი კონსულტაციების გარეშე მიიღო. ჩვენმა პარტიამ ამ დეკრეტში საქართველოს ანექსიის სანქცია დაინახა.

ეგრეთ ნოდებულ „სოფნარკომს“ აღარ გააჩნია არც ერთი ძირითადი სახელმწიფოებრივი ფუნქცია (საგარეო საქმეები, ეროვნული თავდაცვა, ვაჭრობა, ფინანსები, გზები და კომუნიკაციები, შრომა). ეს კომპეტენციები ახლა მოსკოვის მთავრობის ხელშია.

საქართველო რუსეთის უბრალო პროვინციად იქცა, ამაზე კი ძლიერი უკმაყოფილება და მტრული დამოკიდებულება გამოიწვია ქართველ კომუნისტთა რიგებშიც კი, რომლებიც გადადიან ოპოზიციაში და ამის მერე დისიდენტებად მიიჩნევიან.

ამ დეკრეტს შეერთების შესახებ მოჰყვა ქართული ფულის გაუფასურება, რომლის ფარსი 88-ჯერ მაღალი იყო, ვიდრე სხვა საბჭოთა რესპუბლიკებში, ეს კი ნიშნავდა საქართველოს ეროვნული სიმდიდრის განადგურებას, მშრომელთა და სხვა მცხოვრებთა პირობების გაუარესებას. პარტიის გაზუთვებმა მრავალჯერ სცადეს, ეჩვენებინათ,

9. რევკომი – მოსკოვისა და მისი საოკუპაციო ჯარის მიერ დაარსებული ეროვნულ-ეთნიკური კომიტეტი.

tion de ce décret; son application s'est limitée pour le moment à la distribution des lots réservés aux cultivateurs géorgiens dépourvus de terre, aux étrangers (alors que le paysan russe possède de 10 à 20 fois plus de terre que le paysan géorgien).

Cette dernière mesure ne fait qu'augmenter l'animosité et les rancunes nationales. Il faut dire que Moscou pratique en Géorgie une politique de colonisation évidente. Elle continue la politique tsariste, avec cette différence, que la Russie soviétique agit en cette circonstance avec moins de déférence et de sans gêne que l'ancien régime absolutiste.

Le troisième décret concerne l'Université géorgienne. La dite Université est, pour toute la nation géorgienne, un objet d'orgueil et de fierté. Elle est relativement à sa hauteur voulue, environ 5 000 étudiants y fréquentent les cours. C'est le foyer de notre civilisation et de la propagation de la culture nationale en langue géorgienne. Aussi, les occupants ne peuvent ils la voir d'un oeil indifférent. L'autonomie de cette institution fut dernièrement abolie dans le but de la faire dépendre de Moscou. On proclama aussi la décision d'épurer l'Université des étudiants suspects politiquement et une commission de tchékistes fut nommée dans ce but. Cette commission éloigne dudit établissement les meilleurs éléments, principalement les étudiants socialistes qui, par leur maturité politique et leurs connaissances spéciales, occupaient les premiers rangs. Nous avons des raisons de croire que de telles mesures inquisitoriales furent prises dans le but de provoquer une révolte d'étudiants, d'abattre d'un coup les meilleurs éléments de la jeu-

თუ რა საეკლალაო შედეგები მოჰყვებოდა ყოველივე ამას.

მეორე დეკრეტი აგრარულ საკითხს ეხებოდა. ეს საკითხი, ქვეყანაში არსებული სოციალური და ეკონომიკური მოთხოვნილებების შესაბამისად, დამოუკიდებელი საქართველოს მთავრობის მიერ უკვე გადაჭრილი იყო. საქართველოში არ არსებობდა არც კომუნალური საკუთრების (სათემო მამულების) და არც მსხვილი მესაკუთრეობის სისტემა - იყვნენ მხოლოდ მსხვილი მიწათმესაკუთრეები და მოქმედებდა ფეოდალიზმის დროინდელი მიწის საარენდო გადასახადი, რითაც გლეხები იჩაგრებოდნენ.

დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ მოახდინა მსხვილ მესაკუთრეთა მიწების კონფისკაცია საქირო მიწიშემის ზევით. ამ ჩამორთმეულ მიწებში მემკვიდრე კარგად დამუშავებული მამულები, ტყეები, საძოვრები, მალაროები და წყალი სახელმწიფო საკუთრებად გამოცხადდა, მაშინ, როცა სახანავი მიწები, რომლებიც ადრე მიწათმფლობელებს გლეხებზე ჰქონდათ გასხვისებული, მთლიანად გადაეცათ საკუთრებაში მიწათმოქმედებს, რომლებიც ან საეროოდ არაფერს, ან მხოლოდ ძალიან მცირე მიწას ფლობდნენ. ეს ფეოდალიზმის ნარჩენების საბოლოო და რადიკალური ლიკვიდაცია იყო.

ამ სფეროში კომუნიტებს ალარაფერი ჰქონდათ გასაკეთებელი, თუ ისინი რევოლუციისა და სოფლის მოსახლეობის ინტერესების გატარებას ისახავდნენ მიზნად. მაგრამ რევკომი აუქმებს ამ კანონს და ახდენს მთელი მიწების ნაციონალიზაციას, რაც საოკუპაციო რეჟიმის დროს ქართული მიწების მოსკოვის მთავრობისადმი გადაცემის ტოლფასია. სოციალ-დემოკრატიული პარტია გამოვიდა ამ დეკრეტის გატარების წინააღმდეგ. მისი განხორციელება ჯერჯერობით შემოიფარგლა ქართველი გლეხების კუთვნილი მიწების უცხოელთათვის დარიგებით (მაშინ, როცა რუსი გლეხი ფლობს 10-ჯერ და 20-ჯერ მეტ მიწას, ვიდრე ქარ-

nesse intellectuelle et de fermer ensuite l'Université ou de la livrer aux mains des Russes. L'armée d'occupation aussi bien que la Tcheka, comptent dans leurs organisations nombre d'agents provocateurs de l'époque tsariste qui trament ces crimes. Nous avons conseillé aux étudiants de ne pas se laisser prendre à cette provocation et de supporter avec patience ce régime inquisitorial.

**Extraits de «LES HÉRI-
TIERS DE LA TOISON D'OR»
rédigé par le colonel, LOUIS
COQUET¹⁰ (Maisonneuve Frères, Paris 1931):**

Si l'on se reporte à la magnifique carte économique de la Georgie dressée par V Babet et gravée par Lobrot, on voit que ce territoire s'enfonce, comme une equerre aigüe, entre l'Europe et l'Asie, avec sa base sur la Mer Noire et son sommet vers Signakhi, en Kakhétie.

En longueur, deux vallées, celles du Rion et de la Koura, riches en céréales, sur les flancs deux zones forestières réservant d'immenses exploitations, puis les hauts pâturages des plateaux montagneux, enfin, au nord, la bordure neigeuse des sommets caucasiens, Elbrouz et Kazbek. La domination bolcheviste s'étendait dans les vallées et les grands centres urbains, entre Mer Noire et Caspienne.

Contre ses tanks, ses canons, ses flottes de croiseurs et de canonnières, rien à faire.

Mais dans les vallées moyennes et hautes des affluents du Rion, en Svanétie et Letchkoui et de ceux de la Koura, en Kakhétie et Pchavie, sur les pentes plongeant à pic dans la mer, en Abkhazie, de

თველი). ამ უკანასკნელმა ზომამ ეროვნული სიძულვილი და უმადყოფილება მხოლოდ გაზარდა. აქ უკვე უნდა ითქვას, რომ მოსკოვი საქართველოში ამკარა კოლონიალურ პოლიტიკას ატარებს. ის აგრძელებს ცარიისტულ პოლიტიკას იმ განსხვავებით, რომ საბჭოთა რუსეთი უფრო ნაკლები მოკრძალებით და უცერემონიოდ იქცევა, ვიდრე ყოფილი აბსოლუტისტური რეჟიმი.

მესამე დეკრეტი ეხებოდა ქართულ უნივერსიტეტს. უნივერსიტეტი ქართველი ერისთვის სიამაყისა და დიდების საგანია. ის სასურველ სიმაღლეზე: ლექციებს დაახლოებით 5000 სტუდენტი ესწრება. ესაა ჩვენი ცივილიზაციისა და ქართულ ენაზე ეროვნული კულტურის გავრცელების კერა. რალა თქმა უნდა, ოკუპანტები ვერც უნივერსიტეტის მიმართ იქნებინა გულგრილნი. ამ სასწავლებლის ავტონომია საბოლოოდ გააუქმეს იმ მიზნით, რომ ის მოსკოვის დაქვემდებარებაში გადაედიეს. ასევე, უნივერსიტეტის პოლიტიკურად ექვემდებარებული სტუდენტებისგან განმეზის გადანაცვებულება მიიღეს. ამისთვის საგანგებოდ შეიქმნა ჩეკისტებისგან შემდგარი კომისია. ამ კომისიამ, უნივერსიტეტს საუკეთესო ნაწილი, ძირითადად, სოციალისტი სტუდენტები, მოაცილა, რომლებიც თავიანთი პოლიტიკური სიმნიფითა და კოდნით პირველ რიგებში იყვნენ. გააქვს მიზეზი ვიფიქროთ, რომ ასეთი ინკვიზიციური ზომები გაატარეს იმისთვის, რომ გამოეწეათ სტუდენტების უმადყოფილება, ერთბაშად გაენადგურებინათ ინტელექტუალური ახალგაზრდობის საუკეთესო ნაწილი და, შემდეგ, დაეხურათ უნივერსიტეტი, ან, ის რუსებისთვის გადაეცათ. საოკუპაციო ჯარი, ისევე როგორც ჩეკა, თავის ორგანიზაციებში მრავლად ითვლის ცარიზმისდროინდელ აგენტებს, რომლებიც ამ ბოროტმოქმედებებს ჩადიან. ჩვენ უფრეთ სტუდენტებს, არ აპყოლოდნენ ამ პროვოკაციას და მოთმინებით აეტანათ ეს ინკვიზიციური რეჟიმი.

10. Louis Coquet, Colonel français, à la retraite ayant travaillé à l'état major. Politiquement très conservateur, avoue une certaine admiration pour «les chefs socialistes». D'autres parts, on peut remarquer son esprit réactionnaire et antisémite, idéologie dominante dans les hautes sphères françaises, de l'époque.

10. ლუი კოკე - გადამდგრი ფრანგი პოლკოვნიკი, მუშაობდა სახელმწიფო მაიორატში. პოლიტიკურად - ზედმეტად კონსერვატორი, გამოხატავდა გარკვეულ სიმპათიას „სოციალისტი წინამძღოლების“ მიმართ. მეორე მხრივ, უნდა აღინიშნოს მისი რეაქციონერული და ანტიემიგრაციული აზროვნება - იმ პერიოდის საფრანგეთის მაღალი წრეების დომინანტური იდეოლოგია.

temps immémorial, se sont toujours réfugiés les guerriers de la libre Géorgie, lorsque le sort des armes avait trahi leurs efforts contre les Perses, les Mongols ou les Turcs.

C'est là encore que devaient se concentrer les noyaux de résistance à l'oppression et à la cruauté bolchevistes.

Parfaitement renseignés, bien armés mais insuffisamment pourvus de munitions, les nobles dépossédés, les officiers sans solde, les intellectuels persécutés, les commerçants expulsés de leurs établissements, tous surveillaient la situation et les événements dans les vallées.

Vers eux, vers leurs âpres repaires, montaient les plaintes de leurs concitoyens opprimés, torturés moralement et même physiquement, les cris d'agonie des vieillards, des femmes et des enfants que n'épargnait même pas la barbarie des Mongols tchékistes, les lueurs des métairies et des domaines incendiés. Visions d'horreur d'où leurs yeux se tournaient, ces yeux ariens d'un bleu d'acier perçant ou d'un noir profond, vers les jeunes chefs que leur confiance avait élus Mkéidzé, capitaine de cavalerie en Mingrétie ; Tokadzé en Gourie ; Tchikovani, lieutenant dans le Bortchali, et enfin, dans la Kakhétie, cet admirable colonel, prince Tcholokachvili, qui allait bientôt s'illustrer sur le versant sud du Caucase, comme l'Iman-prince Chamil, 90 ans auparavant, s'était illustré, en Daghestan, dans sa lutte contre les mêmes Russes.

Au début, l'occupation bolcheviste en Géorgie avait été assez bénigne. Les commissaires soviétiques, se servant de leurs affiliés de Tiflis, s'étaient essayés à conquérir, par leur

ნაწყვეტი პოლკოვნიკ ლუი კოკეს "თხოზლებიდან „მაროს საწმისის მამაკიძეები" (Maisonneuve Frères, პარიზი, 1931 წელი):

თუ გადავხედოთ ვ. ბაგეს მიერ შედგენილ და ლობროს მიერ გრავირებულ საქართველოს დიდებულ ეკონომიკურ რუკას, დაინახავთ, რომ ეს ტერიტორია, რომელიც გადაშლილია ევროპასა და აზიას შორის, ნააგავს გონიოს, რომელიც ფუძით ემიჯნება მავ ზღვას, ხილო წვერით - სილნალს, კახეთში.

ამ ტერიტორიის მთელ სიგრძეზეა გადაქიმული რიონისა და მტკვრის ხეობები. აქაურობა მდიდარია მარცვლული კულტურით, მისდევნ სოფლის მეურნეობას, მთიან ადგილებში გადამლილია საძოვრები. ხილი წრდილოეთით მოჩანს კავკასიონის თოვლიანი მწვერვლები - იალბუზი და ყაზბეგი.

სწორედ ამ ლამაზ ხეობებსა და დასახლებულ ცენტრებში, ბავი ზღვიდან კასპიის ზღვამდე, ბატონობენ ბოლშევიკები.

ადვილი არ იყო დაპირისპირება მათ ტანკებთან და ზარბაზნებთან, კრეისერებთან თუ კვედებიან ნაევებთან.

თუმცა მდინარეთა შესართავებში, სვანეთსა თუ ლეჩხუმში, მტკვრის მიდამოებში, კახეთში, ფშავსა თუ აფხაზეთში უხსოვარი დროიდან თავს აფარებდნენ თავისუფალი საქართველოსთვის მებრძოლი ქართველები, რომლებსაც ბედმა სპარსელებთან, მონღოლებთან თუ თურქებთან ბრძოლა არგუნა. სწორედ მათ გარშემო ყალიბდებოდა წინააღმდეგობის მოძრაობა ბოლშევიკური სისასტიკის წინააღმდეგ.

წინებულად ინფორმირებული, თუმცა არასაკმარისი საბრძოლო იარაღით აღჭურვილი ქონებაწამორთმეული თავდაზნაურობა, ხელფასის გარეშე დარჩენილი ოფიცრები, დევნილი ინტელიგენცია და საკუთარი შენობებიდან გაძევებული კომერსანტები გაერთიანდნენ და თვალყურს ადევნებ-

propagande et la méthode persuasive, les esprits à leur système. Ils y étaient aidés par les mercantis arméniens et juifs.

Mais la Tcheka moscovite s'aperçut, bien vite, que les ouvriers et les paysans géorgiens, fidèles aux directives de leurs chefs socialistes même exilés, étaient loin d'être aussi résignés et passifs que les moujiks avec lesquels elle avait habituellement affaire

Dans ce riche pays, heureux jusque là sous ses chefs propres, le désordre, l'incurie, l'anarchie bolcheviste, avaient réalisé promptement l'effet dévastateur d'un vol de criquets.

Ouvriers mal payés, paysans pressurés d'impôts fonctionnaires malmenés, intellectuels de toute catégorie, ne lardèrent pas à manifester leur mécontentement.

Les commissaires se rendirent compte, comme l'avait déjà publié Ramsay Macdonald dans la «Contemporary review» que la Géorgie n'était pas bolcheviste, mais au contraire, résolument antibolcheviste. Et dès lors, la Tcheka reçut l'ordre d'appliquer ses procédés habituels dissolution des corps élus, des conseils municipaux (érobas), des syndicats professionnels, confiscation des immeubles, liquidation des coopératives, etc...

Des le 25 mars, le régime commençait à fonctionner et l'état de siège était proclamé.

3 000 adhérents socialistes, réunis à Tiflis, rédigèrent une protestation et des vœux dont il ne fut tenu aucun compte. Les perquisitions, les arrestations commencèrent.

La période que la Géorgie avait connue après ses annexions de 1801-1804, sous les tzars, et jusqu'en 1857, se

დნენ ხეობებში მიმდინარე მოვლენებს.

სახელდახელოდ გაკეთებულ თავშესაფრებში გახიზნულების ყურთასმენამდე ხშირად აღწევდა დაწაგრული თანამომძეგების ვაება. მათ უსწორდებოდნენ როგორც მორალურად, ასევე ფიზიკურად.

გამუდმებით ისმოდა უსახლკაროდ დარჩენილი მოხუცების, ქალებისა და ბავშვების ვაება. ჩეკისტები მათ ისევე უზუგავდნენ კარმიდამოს, როგორც აშას ერთ დროს მონღოლი ბარბაროსები აკეთებდნენ და ყოველივე ამის შემდეგ, გაქირებული ხალხის მზერამ გადაინაცვლა არიული წარმოშობის ცისფერთვალა თუ შავთვალა ახალგაზრდა წინამძღოლებისკენ. ესენი იყვნენ მათი რჩეულები, მხეიძე – კავალერიის კაპიტანი სამეგრელოში, თოხაძე – გურიამი, ლეიტენანტი ჩიქოვანი – ბორჩალოში და ბოლოს, კახეთის მომხიბვლელი პოლკოვნიკი – თავადი ჩოლოყაშვილი, რომელმაც მალე სახელი გაითქვა კავკასიონის სამხრეთ ფერდობზე ბრძოლაში, ისევე, როგორც პრინცმა შამილმა, 90 წლის წინ, დაღესტანში, ასევე რუსთა წინააღმდეგ ბრძოლაში.

საქართველოს ოკუპაციის სანყის ეტაპზე ბოლშევიკები საკმაოდ ღმობიერად იქცეოდნენ. საბჭოთა კომისრები დარწმუნების მეთოდებითა და პროპაგანდით ცდილობდნენ ქართული აზროვნების მორგებას თავიანთ სისტემაზე. მათ ამ საქმეში სომეხი და ებრაელი ვაჭრები ეხმარებოდნენ.

მაგრამ მოსკოვის ჩეკამ მალევე შენიშნა, რომ ქართველი მუშები და გლეხები მაინც ერთგულობდნენ გადასახლებაში მყოფი სოციალისტი წინამძღოლების ღირქტივებს. ქართველები არ აღმოჩნდნენ ისეთივე მორჩილნი და პასიურნი, როგორებიც იყვნენ მათი „მუუიკები“, რომლებთანაც ჩეკას, ჩვეულებრივ, პქონდა ურთიერთობა.

და სულ მალე, ამ მდიდარ და ბედნიერ ქვეყანას კალეშის გამანადგურებელი შემოსევისასათვის გადაუარა ბოლშევიკურმა ანარქიამ

renouvelait. Le néo-militarisme rouge singeait l'impérialisme des Romanoff.

Du haut de leurs observatoires montagneux, les chefs observaient. Ils étaient parfaitement lenus au courant du mécontentement croissant et se tenaient en liaison avec un comité secret d'indépendance dirigé par le prince Andronikachvili". Les armes étaient rassemblées, des dépôts de munitions et de provisions aménagés.

Au printemps 1923, une première tentative de soulèvement échoua. Quinze officiers supérieurs, des meilleures familles, furent fusillés. La répression fut sanglante; les caves de la Tcheka étouffèrent les cris des victimes torturées. Les commissaires resserrèrent les lacs de leur surveillance et de leur inquisition.

En 1924, soupçonnant une préparation plus méthodique d'une insurrection, constatant la recrudescence du mécontentement des ouvriers et des paysans, et cela même dans, les districts de la campagne les plus travaillés par leurs agents, ils procédèrent à l'arrestation en masse d'otages. En mai, ils redoublèrent leurs mesures répressives à Zougdid, à Poti, en Mingrélie, dans le Bortchal, des prisonniers furent torturés ou soumis pendant deux semaines à la famine. Les victimes de la Tcheka (police politique des Soviets russes de Transcaucasie) enfermées, et martyrisées dans les caves de ce tsarisme, se chiffraient par centaines.

Enfin, en juillet, les bolchevistes mirent le comble au mécontentement populaire en emprisonnant et en condamnant à mort plusieurs cheminots de la

და უნესრიგობამ. დაბალი ანაზღაურების მქონე მუშებმა, გადასახადებისგან შენუხებულმა გლეხებმა და ყველა კატეგორიის ინტელექტუალებმა აღარ დააყოვნეს და თავიანთი უკმაყოფილება გამოხატეს როგორც ეს რამსეი მაკდონალდმა გამოაქვეყნა „Contemporary review“-ში, კომისრებმა გაათვითცნობიერეს, რომ საქართველო არ იყო ბოლშევიკური, პირიქით, ის იყო ძირითადად ანტიბოლშევიკური ქვეყანა. ჩვენამ მიიღო ბრძანება, გაეტარებინა ჩვეული პროცედურები: მოხდა საარჩევნო კოლეგიის, მუნიციპალური საბჭოების (ეროვნების) და პროფესიული სინდიკატების დათხოვნა, კონესიკაცია ჩაუტარდა შენობებს, გაუქმდა კოოპერატივები და ა. შ.

25 მარტიდან მოყოლებული, რეჟიმმა ფუნქციონირება დაიწყო და საგანგებო მდგომარეობა გამოცხადდა. თბილისში შეკრებილმა 3000-მა სოციალისტებმა წარადგინა საპროტესტო ნერილი, რომელიც ყურად არავინ იღო.

დაიწყო ხალხის დევნა, ჩხრეკა და დაპატიმრება.

განმეორდა პერიოდი, რომელიც საქართველომ 1801-1804 წლების ანექსიიდან 1857 წლამდე, ცარიზმის დროს გაიარა. ნიუთლი ცნომილიტარიზმი რომანოვების იმპერიალიზმს ბაძავდა.

პარტიზანთა წინამძღოლები კი მოვლენათა მსვლელობას მთელიდან ადევნებდნენ თვალს. ისინი ფლობდნენ ინფორმაციას უკმაყოფილების ზრდის შესახებ და ჰქონდათ კავშირი დამოუკიდებლობის საიდუმლო კომიტეტთან, რომელსაც ხელმძღვანელობდა პრინცი ანდრონიკაშვილი

მათ ყველაფერი ჰქონდათ მზადყოფნაში, იარაღიც და სხვა საბრძოლო აღჭურვილობაც.

1923 წლის გაზაფხულზე, ამბოხების პირველი მცდელობა მარცხით დასრულდა. 15 უფროსი ოფიცერი, საუკეთესო ოჯახებიდან, დახვრიტეს, რეპრესია იყო სისხლიანი; ჩეკას სარდაფებიდან

11. «Le Prince Andronikachvili». Seuls les bolcheviques et un officier Français, conservateur pouvaient lire de «Prince» Koté Andronikachvili. Ancien noble ayant rejoint l'idéologie de la social-démocratie géorgienne et ses rangs, en était devenu l'un des dirigeants. Condamné par le tsarisme, il avait été déchu de ses droits et avait été emprisonné

11. „პრინცი ანდრონიკაშვილი“ - კოტე ანდრონიკაშვილს ბოლშევიკებმა და ფრანგმა ოფიცრებმა იმთავითვე პრინცი უწოდეს. თავადიშვილი, გაიზიარა რა ქართველი სოციალ-დემოკრატების იდეოლოგია, და შეუერთდა რა მათ რიგებს, შემდგომში მათი ერთ-ერთი წინამძღოლი გახდა. ცარიზმის მიერ გასამართლებულს და დაპატიმრებულს, მას ყველა უფლება ჩამოერთვა.

ligne Bakou-Batoum, sous prétexte qu'ils sabotaient la voie et le matériel, alors que les nombreux accidents des derniers temps étaient uniquement dus au mauvais état des locomotives, du matériel et des substructures, non entretenus, ni réparés pendant et depuis la guerre.

Des assemblées de protestations ouvrières se tinrent à Bakou, Tiflis, Khachouri elles oblinrent que les condamnés ne fussent pas exécutés. Mais les rigueurs de la Tcheka continuèrent en fin juillet, 91 détenus furent déportés en Russie.

Entre temps, les persécutions contre les personnes et contre l'esprit national avaient aussi redoublé. Les dirigeants du Soviet central de Tiflis, russes, arméniens ou juifs pour la plupart, proscrivaient l'enseignement de la langue géorgienne, tout comme les anciens gouverneurs des tzars persécutaient l'université et l'École polytechnique et les « épuraient »

ისმოდა ნამებულ მსხვერპლთა ყვირილი. კომისრები თავიანთ ჩვეულ პროცედურებს ამკაცრებდნენ.

1924 წელს, რუსეთს არ გამოჰპარეია, რომ მზადდებოდა კარგად ორგანიზებული აჯანყება. იზრდებოდა მუშებისა და გლეხების უკმაყოფილება ისეთ უბნებშიც კი, სადაც რუსეთის აგენტები დღი მონდომებით მუშაობდნენ. ამიტომაც, ჩვენამ მასობრივი დაპატიმრებები დაიწყო. მაისში კი რეპრესიულები გააორმაგეს: ზუგდიდში, ფოთში, სამეგრელოსა და ბორჩალოში პატიმრებს ანამებდნენ და ორი კვირის განმავლობაში ამიშილებდნენ. ზაქეკას (საბჭოთა პოლიტიკური პოლიცია ამერკაკეასიამი) სარდაფებში ასობით ადამიანი იყო ნანამები და დატუსაღებული.

საბოლოოდ, ივლისში, ბოლშევიკებმა ჩააბნეს სახალხო უკმაყოფილება და სიკედილით დასჯა მიუსაჯეს ბაქო-ბათუმის ხაზის უამრავ რკინიგზელს იმ მიზეზით, რომ ისინი საბოტაჟს აწყობდნენ რკინიგზაზე. არადა, უბედური შემთხვევები მხოლოდ იმის გამო ხდებოდა, რომ დაზიანებული იყო ლოკომოტივები და სხვა ინვენტარიც გასაახლებელი იყო, რამდენადაც ომის დროს და მის შემდეგაც მათ განახლებაზე არავეს უზრუნია.

ბაქოში, თბილისსა და ხაზურში მუშები საპროტესტო გამოსვლებს აწყობდნენ. შედეგად, მათ მიადნეს იმას, რომ დაპატიმრებულებს სიკედილით აღარ დასჯიდნენ, თუმცა ჩეისტების სისასტიკე გრძელდებოდა. ივლისის ბოლოს, 91 პატიმარი რუსეთში გადაასახლეს.

დროთა განმავლობაში, გარკვეული პიროვნებებისა და ეროვნული ზაროვნების წინააღმდეგ ბრძოლა გაორმაგდა. თბილისის ცენტრალური საბჭოს მმართველები, უმეტესად – რუსები, სომხები და ებრაელები, მოითხოვდნენ ქართული ენის სწავლების აკრძალვას, ისევე, როგორც ცარიზმის უზუცესი წარმომადგენლები ეწინააღმდეგებოდნენ უნივერსიტეტისა და მრავალპროფილიანი სკოლის არსებობას.

La préparation et la création du Comité pour l'Indépendance – Le début de l'insurrection à Tchiatoura – L'insurrection nationale de 1924 – La répression.

La préparation et la création du Comité pour l'Indépendance.

En France, dès leur arrivée en exil, le gouvernement géorgien entreprend des pourparlers avec les partis géorgiens, représentés au Parlement et, qui en mars 1919, avaient refusé de participer au gouvernement.

Ces partis – parti national-démocrate, parti social-fédéraliste et social-révolutionnaire – espéraient que le gouvernement socialiste allait s'effondrer et que le peuple géorgien, qui avait apporté sa confiance à plus de 80% au parti social-démocrate de Géorgie, lors des élections de février 1919, allait l'abandonner et changer son vote.

La création du Comité Paritaire pour l'Indépendance – Damkom - est dé-

დამოუკიდებლობის კომიტეტის მომზადება და მისი დაარსება – აჯანყების დაწყება ტიათურაში – 1924 წლის ეროვნული აჯანყება – რეპრესიები.

დამოუკიდებლობის კომიტეტის მომზადება და მისი დაარსება.

საფრანგეთში, ემიგრაციაში ჩასვლისთანავე, საქართველოს მთავრობამ წამოიწყო მოლაპარაკებები საქართველოს პარლამენტში შემავალ პარტიებთან, რომელთაც 1919 წლის მარტში მთავრობაში შესვლაზე უარი თქვეს.

ეს პარტიები – ეროვნულ-დემოკრატიული, სოციალ-ფედერალისტური და სოციალ-რევოლუციური – იმედოვნებდნენ, რომ სოციალისტური მთავრობა ვერ გაამართლებდა და ქართველი ხალხი, რომელმაც 1919 წლის თებერვლის არჩევნებზე 80%-ზე მეტი ხმით გამოუცხადა ნდობა სოციალ-დემოკრატებს, ზურგს აქცევდა მათ და არჩევანს შეცვლიდა.

გადაწყდა, საფრანგეთშიც და საქართველოშიც შექმნილიყო დამოუკიდებ-

cidée en France comme en Géorgie et ratifiée par les partis concernés en mai 1922.

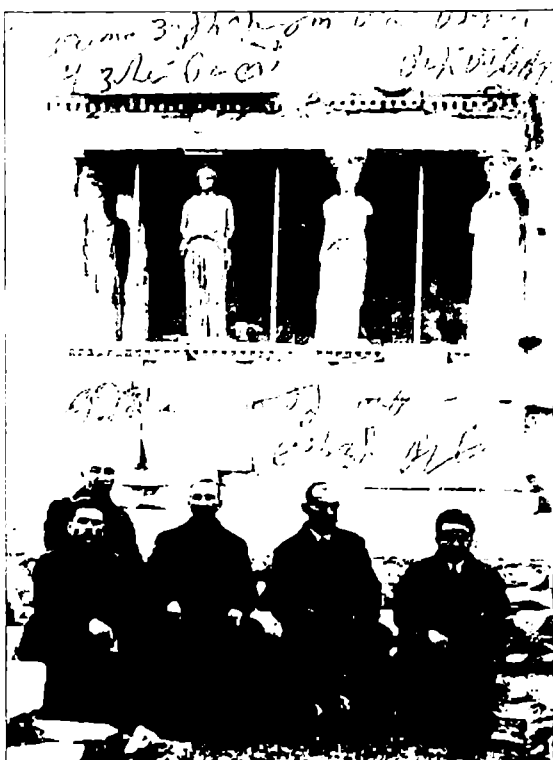
L'accord envisage le renversement du régime bolchevik à l'aide d'un soulèvement national, la restauration de la République démocratique de Géorgie et la formation d'un gouvernement de coalition.

Le Comité établit un centre militaire présidé par le général retraité Koté Abkhazi, dont la fonction est de préparer une insurrection populaire armée.

A Paris, le Comité parlementaire pour l'indépendance, regroupant tous les gouvernements en exil organise la coordination des mouvements régionaux, est en relation constante avec le Comité pour l'Indépendance en Géorgie par son «Bureau de Constantinople», basé en Turquie.

C'est autour du parti social-démocrate de Géorgie, extrêmement majoritaire, en députés, en cadres et en militants que s'organise le Comité pour l'Indépendance – Damkom. Tous les partis sont représentés dans le Damkom.

Le Comité est présidé par Goguia Pagava, avo-

ლობის პარტიტული კომიტეტი – დამკომი, და 1922 წლის მაისში დამტიცდა მასში შემავალი პარტიების მიერ.

შეთანხმება ითვალისწინებდა ეროვნული აჯანყების გზით ბოლშევიკური რეჟიმის დამხობას, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის აღდგენას და კოალიციური მთავრობის შექმნას.

კომიტეტმა დააფუძნა სამხედრო ცენტრი გადამდგარი გენერლის კო-

Victor Tsenteradze, Valiko Djougheli, Grégoire Tsintsabadze, Bénia Tchikhvishvili et Vasso Nodia, dirigeants de l'insurrection, à l'Acropole d'Athènes, le 19 février 1924, pendant leur voyage vers la Géorgie.

აჯანყების ხელმძღვანელები – ვიქტორ ცენტერაძე, ვალიკო ჯუღელი, გრიგოლ ცინცაბაძე, ბენია ჩხიკვიშვილი და ვასო ნოდია ათენის აკროპოლისში 19 თებერვალს, საქართველოსკენ მგზავრობის დროს.

cat de talent et cadre dirigeant du parti social-démocrate. Lors de son arrestation, le 15 février 1924, il est remplacé par Koté Andronikachvili, lui-même cadre du parti social-démocrate et ancien député. Pendant toute son existence, le Secrétaire du Damkom – Comité Paritaire – est Jason Djavakhchvili, cadre du Parti national-démocrate.

En Géorgie, le Comité pour l'indépendance organise la liaison des maquis, des groupes des militaires clandestins et les mouvements d'opposition.

A Paris, le gouvernement en exil expose les problèmes et la répression que subit la Géorgie. Il essaie d'obtenir le soutien des puissances occidentales.

L'organisation du parti social-démocrate, en relation avec le Comité pour l'indépendance en Géorgie envoie ses dirigeants pour l'organisation de l'insurrection.

Le 12 février 1924, Evguéni Gueguetchkori¹² et Noé Ramichvili¹³, rencontrent, pour une ultime réunion, à Marseille, les émissaires qui s'embarquent pour la Géorgie, Va-

ტე აფხაზის ხელმძღვანელობით. ამ ცენტრის ფუნქცია შეიარაღებული სახალხო აჯანყების მომზადება იყო.

პარიზში არსებული დამოუკიდებლობის პარიტეტული კომიტეტი, რომელიც აერთიანებს ემიგრაციაში მყოფ მთელ მთავრობას, ამყარებს ურთიერთობას რეგიონულ მოძრაობებთან, მუდმივ კავშირშია საქართველოში არსებულ დამოუკიდებლობის კომიტეტთან, თურქეთში დაფუძნებული მისი „კონსტანტინოპოლის ბიუროს“ მეშვეობით.

სწორედ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის გარშემო ყალიბდება დამოუკიდებლობის კომიტეტი. ამ პარტიას დამკომში ყველაზე მეტი დეპუტატი ჰყავდა, თუმცა მასში ყველა პარტია იყო წარმოდგენილი.

კომიტეტს გოგითა ფალავა ხელმძღვანელობს, ნიჭიერი ადვოკატი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერი. შემდეგ მას სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, ყოფილი დეპუტატი, კოტე ანდრონიკაშვილი ცვლის. მთელი არსებობის მანძილზე, დამკომის – პარიტეტული კომიტეტის – მდივანი იყო იასონ ჯავახიშვილი, ერო-

12. Evguéni Gueguetchkori, cadre du parti Social-démocrate et ancien Ministre de la première République.

12. ევგენი გეგუჭკორი – სოციალ-დემოკრატი, პირველი რესპუბლიკის ყოფილი მინისტრი.

13. Noé Ramichvili, cadre et organisateur du parti Social-démocrate, premier Président de la première République et ancien ministre de l'Intérieur, de l'instruction publique du gouvernement Jordania.

13. ნოე რამიშვილი – სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი და დამაარსებელი, პირველი რესპუბლიკის პირველი მთავრობის პირველი თავმჯდომარე და ჟორდანია მთავრობის შინაგან საქმეთა და საშხედრო მინისტრი.

liko Djougheli¹⁴, Bénia Tchikhvichvili¹⁵, Vasso Nodia, Grigol Tsintsabadze et Victor Tsenteradze.

Le 14 février, le bateau «Patrice» quitte Marseille avec la délégation. Ils font escale à Athènes et le 24 février arrive à Istanbul.

La délégation est reçue par les dirigeants géorgiens installés à Istanbul, Constantin Gvardjadze, Simon Mdivani, et Vasso Tsouladze. Ensuite, les émissaires géorgiens entrent clandestinement en Géorgie. rejoindre Noé Khomeriki¹⁶ ancien ministre de l'Agriculture qui est déjà rentré clandestinement en Géorgie, et le Comité pour l'indépendance.

Le 15 février 1924, Goguia Pagava¹⁷, l'un des dirigeants du parti social-démocrate et président de Comité paritaire pour l'indépendance, est arrêté par la Tcheka.

Noé Khomeriki, ancien ministre de l'Agriculture et l'un des organisateurs du parti Social-démocrate de Géorgie avec Benjamin Tchikhvichvili, député et Maire de Tiflis sont arrêtés avec des dirigeants du parti, Vasso Nodia et Gogui Tsinamzdvichvili, fin juillet 1924.

ენულ-დემოკრატიული პარტიის წევრი.

საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი ამყარებს კავშირს რაზმელებთან, იატაკქვეშა სამხედრო დაჯგუფებებსა და ოპოზიციურ მოძრაობებთან.

პარიზში ლტოლვილი საქართველოს მთავრობა დასავლეთის სახელმწიფოებს, მათი დახმარების მოპოვების მიზნით, აცნობს საქართველოში არსებულ ვითარებას.

სოციალ-დემოკრატიული პარტია, საქართველოში მოქმედ დამოუკიდებლობის კომიტეტთან შეთანხმებით, თავის ლიდერებს აჯანყების მოსამზადებლად საქართველოში აგზავნის.

1924 წლის 12 თებერვალს ეგგენი გეგეჭკორი¹² და ნოე რამიშვილი¹³ მარსელში ბოლოჯერ სათათბიროდ ხვდებიან ემისრებს, რომელთაც საქართველოში აგზავნიან: ვალიკო ჯუღელი¹⁴, ბენია ჩხიკვიშვილს¹⁵, ვასო ნოდის, გრიგოლ ცინცაბაძეს და ვიქტორ ცენტერაძეს.

14 თებერვალს, დელეგაცია, გემით „პატრიცია“ („Patrice“) მარსელს ტოვებს. გემი ათენში ჩერდება და 24 თებერვალს სტამბულში ჩადის.

14. Valiko Djougheli, cadre du parti Social-démocrate, organisateur et Commandant de la Garde Nationale.

14. ვალიკო ჯუღელი – სოციალ-დემოკრატი, ეროვნული გვარდიის დამაარსებელი და სარდალი.

15. Bénia Tchikhvichvili, cadre du parti Social-démocrate, député-maire de Tiflis

15. ბენია ჩხიკვიშვილი – სოციალ-დემოკრატი, დეპუტატი, ტფილისის მერი.

16. Noé Khomenki, cadre et organisateur du parti social-démocrate de Géorgie, ancien ministre de l'Agriculture.

17. Goguia Pagava, Avocat, cadre du parti social-démocrate de Géorgie, premier dirigeant du «Comité Paritaire pour l'Indépendance».

Noé Khomeriki
ნოე ხომერიკი

16. ნოე ხომერიკი სა-
ქართველოს ეროვნულ-
დემოკრატიული პარტიის
წევრი და დამაარსებელი,
სოფლის მეურნეობის ყო-
ფილი მინისტრი.

17. გოგიტა ფალავა - ად-
ვოკატი, სოციალ-დემოკ-
რატი, დამოუკიდებლობის
პარიტეტული კომიტეტის
პირველი ხელმძღვანელი

Valiko Djougheli, an-
cien commandant en chef
de la Garde Nationale,
arrivant de France, en-
voyé par le gouvernement
en exil, est arrêté au début
août 1924

Ils sont tous emmenés
à la prison de Souzdal,
avec Goguita Pagava, en-
voyés à la Tcheka de
Moscou, puis à Rostov où
ils sont assassinés dès le
début de l'insurrection de
1924 «pour l'exemple, afin
de décourager l'insurrec-
tion».

Le début de l'insurrection à Tchiatoura, le 28 août 1924

Dès le début de 1924,
les militants socialistes,
les syndicats et les parti-
sans préparent les condi-
tions d'un soulèvement. A
la mi-août 1924, le Comité
pour l'Indépendance, mal-
gré toutes ces arresta-
tions, décide de lancer l'in-
surrection pour la fin août.

Le 5 août, le Comité
pour l'Indépendance en-
voie un Mémoire à la
Société des Nations, qui
doit se réunir en Sep-
tembre à Genève.

L'insurrection dirigée
par le Comité pour l'indé-
pendance doit lancer l'ac-

დელეგაცია სტამბულში
მყოფმა ქართველმა ლი-
დერებმა - კონსტანტინე
გვარჯალაძემ, სიმონ მდი-
ვანმა და ვასო წულაძემ მი-
იღეს. შემდეგ, ქართველი
ემისრები ფარულად შედი-
ან საქართველოში და უერ-
თდებიან იქ მანამდე არა-
ლეგალურად დაბრუნე-
ბულ სოფლის მეურნეობის
ყოფილ მინისტრს, ნოე ხო-
მერიკს" და დამოუკიდებ-
ლობის კომიტეტს.

1924 წლის 15 თებერ-
ვალს ჩეკამ დააპატიმრა
გოგიტა ფალავა სოცი-
ალ-დემოკრატიული პარ-
ტიის ერთ-ერთი ლიდერი
და პარიტეტული კომიტე-
ტის თავმჯდომარე.

1924 წლის ივლისის ბო-
ლოს დააპატიმრეს სოფ-
ლის მეურნეობის ყოფილი
მინისტრი და საქართვე-
ლოს სოციალ-დემოკრა-
ტიული პარტიის ერთ-ერ-
თი დამაარსებელი ნოე ხო-
მერიკი, ტფილისის მერ ბე-
ნიამინ (ბენია) ჩხიკვიშვილ-
თან და სხვა პარტიულ ლი-
დერებთან - ვასო ნოდიას-
თან და გიორგი წინამ-
ძღვრიშვილთან ერთად.

1924 წლის აგვისტოს
დასაწყისში, საფრანგეთი-
დან დაბრუნების შემდეგ,
დააპატიმრეს ლტოლვილი
მთავრობის მიერ ემიგრაცია-
დან გამოგზავნილი
ვალიკო ჯუღელი, ეროვ-

tion simultanée des maquis et mouvements ouvriers et paysans dirigés par le parti social-démocrate et des zones de guérilla de Kakhétie et les régions montagneuses de Géorgie dirigées par l'ancien colonel Kakoutsia Tcholokachvili et ses lieutenants Tchikovani et autres.

Le 28 août 1924, L'insurrection débute à Tchiatoura, bassin minier de manganèse, bastion des militants ouvriers social-démocrates.

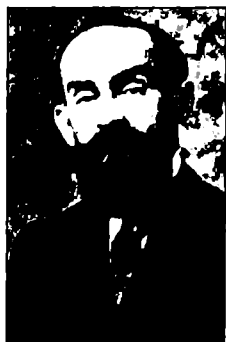
Après avoir quitté Rgani à 3 heures du matin, les insurgés se dirigent vers Tchiatoura, dirigés par Valiko Tchoubinidze

L'attaque débute vers 4 heures du matin. La ville est séparée en 4 secteurs, les bâtiments de la Tcheka, la Gare et la Poste, secteur important, puisque les trains pouvaient transporter des troupes de Zestaponi et de Chorapani, les établissements de la police.

Malgré une résistance très forte et plusieurs contre attaques des tchékistes, de 8 heures à midi, la ville est complètement libérée. Les tchékistes, policiers et militaires du pouvoir soviétique, près de 200 per-

სული გვარდის ყოფილი ხანძარი.

ისინი, გოგიტა ფაღავეასთან ერთად, გადარჩნენ სულხარის ციხეში, გადასცეს მისკოვის წყვას, შემდეგ გადააგზავნეს როსტოვში, სადაც დახვრიტეს აჯანყებულთა სულიკვეთების ჩასახშობად.

Bénia Tchikhvichvili
ბენია ჩხიკვიშვილი

**აჯანყების დასაწყისი
ჭიათურაში,
1924 წლის
28 აგვისტო**

1924 წლის დასაწყისიდანვე, სოციალისტი მეზობლები, პროფკავშირები და იატაკქვეშა რაზმები ამზადებენ პირობებს ამბოხებისათვის. 1924 წლის აგვისტოს შუა რიცხვებში დამოუკიდებლობის კომიტეტი, მიუხედავად დაპატიმრებების მთელი სერიისა, იღებს გადაწყვეტილებას, აჯანყება აგვისტოს ბოლოს დაიწყოს.

5 აგვისტოს, დამოუკიდებლობის კომიტეტი უგზავნის მემორანდუმს ერთალიგას, რომელიც ჟენევაში სექტემბრის თვეში უნდა შეიკრიბოს. დამოუკიდებლობის კომიტეტის მიერ ორგანიზებული ამბოხება უნდა დაწყებულიყო ერთსა და იმავე დროს, სოციალ-დემოკრატიული

18 Valiko TCHOUBINIDZE, cadre du parti social-démocrate de Géorgie. Après l'insurrection de 1924, il se réfugie en France. Il devient membre du Bureau à l'étranger du parti social-démocrate de Géorgie. Il sera l'un des membres du Comité des archives du gouvernement en exil.

Goguita Pagava
გოგიტა ფაღავა

18. ვალაჲო ჩუბინიძე – სოციალ-დემოკრატი, 1924 წლის აჯანყების შემდეგ ის თავს აფარებს საფრანგეთს და ბდება საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთული ბიუროს წევრი მოგვიანებით ის ბდება საქართველოს ლტოლვილი მთავრობის არქივის კომიტეტის ერთ-ერთი წევრი.

19. Simon Tsereteli, ancien colonel de la Première République, adhérent au parti social-démocrate de Géorgie.

sonnes, sont emprisonnés et les prisonniers politiques, fidèles à la république, sont libérés.

Les insurgés s'emparent des armes, des munitions et de l'argent, permettant d'armer tous les insurgés.

La réaction ne se fait attendre, des troupes soviétiques arrivent de Ithkvissi en direction de Tchiatoura.

Un détachement de partisans insurgés va dans leur direction et les écrase. Les partisans reviennent à Tchiatoura avec des prisonniers et des armes.

Le colonel Simon Tsereteli¹⁹ commandant en chef de l'opération envoie plusieurs détachements de partisans pour garder les villages de Ithkvissi, Satchkhere ainsi que les voies de communication et libérer le village de Perevisa Saliati, ce qui fut fait en fin de journée.

Dans la nuit, les insurgés apprennent qu'une offensive communiste se prépare pour reprendre Tchiatoura le lendemain.

Le 29 août, au petit matin, un détachement de partisans, affronte des détachements de l'armée soviétique, les met en

პარტიის ხელმძღვანელობით, იატაკქვეშა რაზმების, მუშათა და გლეხთა ერთობლივი გამოსვლით და, ასევე, გამოსვლებით კახეთსა და საქართველოს მთიანეთში, რომლებსაც ქაქუცა ჩოლოყაშვილი და მისი „შეფიცულები“ – ჩიქოვანი და სხვები ხელმძღვანელობენ.

1924 წლის 28 აგვისტოს აჯანყება იწყება ჭიათურაში, მანგანუმის მაღაროში, რომელიც სოციალ-დემოკრატიკ მებრძოლ მუშათა ბასტიონი იყო.

რგანის დატოვების შემდეგ, დილის 3 საათზე აჯანყებულები ვალიკო ჩუბინიძის¹⁸ მეთაურობით ჭიათურისაკენ მიემართებიან.

შეტევა იწყება დილის 4 საათისთვის. ქალაქი ოთხ უბნადაა დაყოფილი, ჩეკას შენობები, სადგური და ფოსტა (მნიშვნელოვანი უბნები, რადგან მატარებლებს შეეძლოთ გადაეყვანათ საჯარისო ნაწილები ზესტაფონიდან და შორაპნიდან), პოლიციის განყოფილებები.

მუხედავად ძლიერი წინააღმდეგობისა და ჩეკისტების მრავალი კონტრშეტევისა, დილის 8 საათიდან შუადღემდე, ქალაქი მთლიანად გათავისუფლებულია. დაიჭირეს 200-მდე ჩეკისტი და საბ-

déroute et délivre le village de Tchalovani.

Le 30 août, l'armée soviétique commence son offensive contre Tchiatoura. Les détachements de partisans abandonnent les villages libérés et se portent sur Tchiatoura et le village de Perevissa attaqués par l'armée soviétique, venue de Chorapani en train et par la route de Zestaponi.

Par 2 fois, les assauts des soviétiques sont repoussés. Un avion soviétique bombarde les positions des partisans.

A la fin de la journée les soviétiques atteignent la gare de Tchiatoura, ce qui leur permet d'acheminer des troupes par chemin de fer

Les dirigeants de cette opération sont les colonels Simon Tsereteli et Eko Tsereteli, l'officier Giorgi Tsereteli, D. Abachidze, A. Touskia, Kotsia Chachanidze, Chalva Berichvili, Valiko Tcoubinidze, G. Tsereteli, Tarkhan Djakhelidze, Solona Abachidze, Iliko Berdzenichvili, Victor Melikovi, K. Bregvadze, membres du parti social-démocrate, Alexandre Gaprindachvili, social-révolutionnaire, Shakro Vachadze, social-fédéraliste.

ჭოთა მილიციელი, რესპუბლიკის ერთგული პოლიტიკური პატიმრები კი გაათავისუფლეს.

აჯანყებულებმა ხელთ იგდეს იარაღი, საბრძოლო აღჭურვილობა და ფული, რაც ყველა მემამბოხის შეიარაღების საშუალებას იძლევა.

საპასუხო რეაქცია არ აყოვნებს. საბჭოთა ჯარები ითხივისიდან ჭიათურის მიმართულებით მიდიან. მემამბოხეთა ერთი რაზმი მათ შესახვედრად მიდის და ანადგურებს. რაზმელები ჭიათურაში ტყვეებითა და იარაღის მარაგით ბრუნდებიან.

ოპერაციის ხელმძღვანელი, პოლკოვნიკი სიმონ ნერეთელი" პარტიზანთა რაზმებს აგზავნის კომუნიკაციების დასაცავად და პერევისის და სალიეთის გასათვისუფლებლად, რაც დღის ბოლოს განხორციელდა კიდეც.

ლამით აჯანყებულები იგებენ, რომ მეორე დღისთვის მზადდება კომუნისტთა იერიში ჭიათურაზე.

29 აგვისტოს, გამთენიისას, მემამბოხეთა რაზმი საბჭოთა არმიის ქვედანაყოფებს ებრძვის, უკუაქცევს მათ და ათავისუფლებს სოფელ ჭალოვანს.

30 აგვისტოს, საბჭოთა არმია იწყებს იერიშს ჭია-

Valiko Djougheli
ვალეკო ჯუღელი

19. სიმონ ნერეთელი პირველი რესპუბლიკის ყოფილი პოლკოვნიკი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრი.

Kakoutsa Tcholakachvili
ქაქუცა ჩოლოყაშვილი

L'insurrection nationale de 1924

L'insurrection s'étend immédiatement en Géorgie de l'ouest, Gourie, Mingrétie, Imérétie et Svanétie.

Sous la direction du Parti Social-démocrate et du Comité paritaire pour l'indépendance, pratiquement toute la Géorgie de l'ouest est en insurrection.

Philippe Makharadze, membre du Comité Central du parti communiste, est même arrêté par les troupes insurrectionnelles.

Les villes de Douchétie, Manglissi, Sénaki, Tchokhataouri, Ozourghéti sont libérées.

Kakoutsa Tcholakachvili descendant de Khevsourétie avec ses partisans approche de

თურაზე. აჯანყებულთა რაზმები ტოვებენ გათავისუფლებულ სოფლებს და გეზს ჭიათურისა და პერევისისკენ იღებენ, რომლებსაც ზესტაფონის გზით შორაპნიდან მატარებლით შემოსული საბჭოთა არმიის ნაწილები ესხმიან თავს.

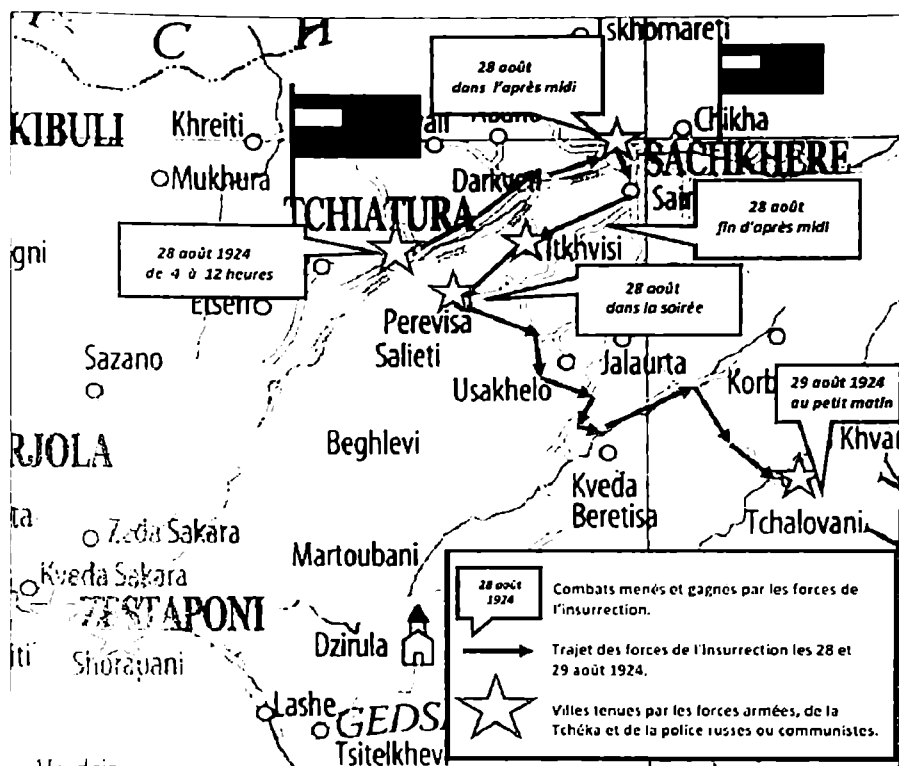
ორჯერ მოიგერიეს შეტევა. საბჭოელებმა დაბომბეს მეამბოხეთა პოზიციები. დღის ბოლოს, საბჭოელები ჭიათურის სადგურს აღწევენ, რაც მათ საშუალებას აძლევს, რკინიგზით გადმოსხან ჯარი.

ამ ოპერაციის ხელმძღვანელები არიან: პოლკოვნიკები სიმონ წერეთელი და ეკო წერეთელი, ოფიცერი გიორგი წერეთელი, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრები – დ. აბაშიძე, ა. ტუსკია, კოსტია ჩაჩანიძე, შალვა ბერიშვილი, ვალიკო ჩუბინიძე, გ. წერეთელი, თარხან ჯაყელიძე, სოლონა აბაშიძე, ილიკო ბერძენიშვილი, ვიქტორ მელიკოვი, კ. ბრეგვაძე; სოციალ-რევოლუციონერი ალექსანდრე გაფრინდაშვილი, სოციალ-ფედერალისტი შაქრო ვაშაძე.

1924 წლის

ეროვნული აჯანყება

აჯანყება მაშინვე მოედო დასავლეთ საქართვე-

Tiflis, libère les villes de Manglissi, de Douchétie, de Tianétie.

Le Colonel Simon Tsereteli, avec ses partisans, descendant du Ratcha, soutient les insurgés de Tchiatura.

Mais les grandes villes tenues par l'Armée Rouge ne peuvent réagir. Les représailles commencent le jour même de l'insurrection. Comme à Koutaïssi, les troupes d'occupation fusillent les

ლოს - გურიას, სამეგრელოს, იმერეთს, სვანეთს.

პარიტეტული კომიტეტისა და სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ხელმძღვანელობით, პრაქტიკულად მთელი საქართველო აჯანყდა.

აჯანყებულებმა კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრი ფილიპე მახარაძეც კი დაიჭირეს.

გაათავისუფლეს ქალაქები - დუშეთი, მანგლისი, სენაკი, ჩოხატაური და

Carte des événements, les 28 et 29 août à Tchiatura

28-29 აგვისტოს ქიათურაში მოვლენათა განვითარების რუკა

Simon Tsereteli
სიმონ წერეთელი

otages dont le Métropolitte Nazari, âgé de 70 ans et 10 prêtres.

Les habitants des grandes villes deviennent des otages.

Une ville se délivre des troupes d'occupation, les prisonniers sont sortis de leurs geôles et sont fusillés.

Les troupes d'occupation reculent ou sont battues, on arrête les membres des familles des personnages connus de la République. Ceux-ci servent d'otages ou de «fusillés pour l'exemple».

Le 5 septembre 1924, le Gouvernement national de Géorgie envoie un courrier au Conseil et à la cinquième Assemblée de la Société des Nations pour les informer, des combats qui se déroulent en Géorgie.

Au début septembre 1924, tout le Comité insurrectionnel du «Comité d'Indépendance de la Géorgie» est arrêté à Chio-Mghvimi

- Koté Andronikachvili, ancien prince déchu par le tsarisme, ayant rejoint le parti social-démocrate, président du Comité,

- Jason Djavakhichvili, dirigeant national-démocrate, secrétaire du Comité,

ოზურგეთი. ხევსურეთიდან რაზმელებთან ერთად მომავალი ქაქუცა ჩოლოყაშვილი თბილისს უახლოვდება. ის ათავისუფლებს მანგლისს, დუშეთსა და თიანეთს. მისი შეფიცულები ჩამოდიან სვანეთიდან და სენაკსა და ზუგდიდს ათავისუფლებენ.

პოლკოვნიკი სიმონ წერეთელი თავის რაზმთან ერთად ჩამოდის რაჭიდან და გვერდში უდგება აჯანყებულებს ქიათურაში.

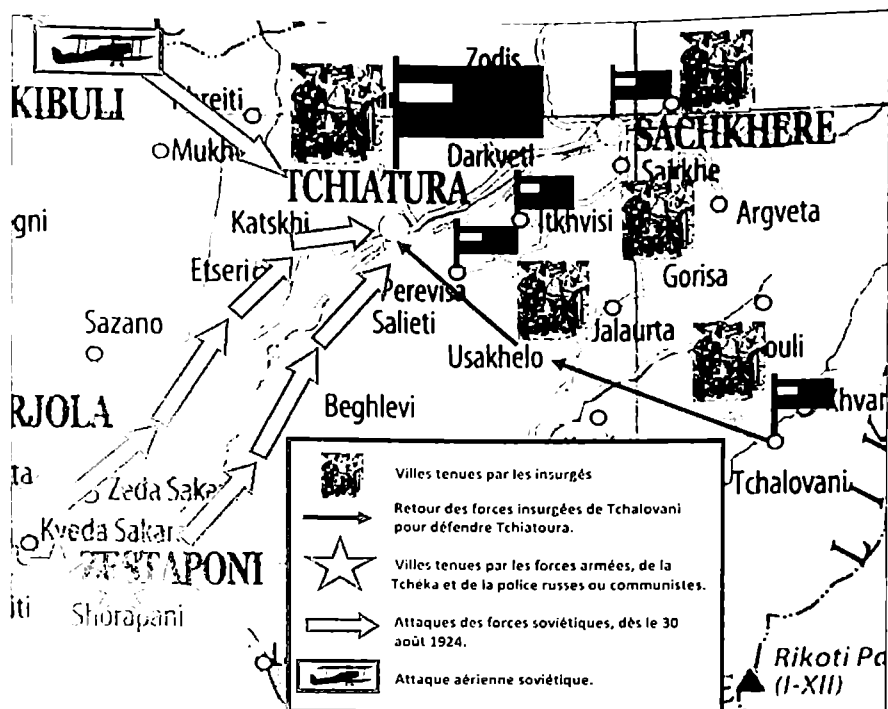
მაგრამ წითელი არმიის მიერ ალებული ქალაქები საბრძოლო პროცესში ვერ ერთვებიან. აჯანყების პირველივე დღიდან იწყება რეპრესიები. მაგალითისთვის, ქუთაისში ოკუპანტებმა დახვრიტეს მძევლები, რომელთა შორის იყვნენ მიტროპოლიტი ნაზარი და ათი მღვდელი.

მძველად აჰყავთ დიდი ქალაქების მცხოვრებნი.

ოკუპანტები ტოვებენ ქალაქს, მაგრამ მანამდე პატიმრები დილეგებიდან გამოჰყავთ და ხერხეენ.

უკან დახვეისას აპატიმრებენ ქვეყანაში ცნობილ პიროვნებათა ოჯახების წევრებს. ისინი მძველბად ან სამაგალითოდ დასახვრეტად სჭირდებათ.

1924 წლის 5 სექტემბერს საქართველოს ეროვნული მთავრობა წერილს

Gogui Djinoria, dirigeant social-démocrate, arrêté en Géorgie occidentale,

- Mikhaël Botchorichvili, dirigeant social-démocrate,

- Mikhaël Ichkneli, dirigeant social-démocrate, arrêté à Tiflis,

- David Oniachvili, dirigeant social-démocrate.

Les membres du Comité d'Indépendance signent un texte appelant à l'arrêt du soulèvement, texte rédigé sous la pression. Il est, immédiatement imprimé et diffusé

უგზავნის საბჭოს და ერთა ლიგის მეხუთე ასამბლეას, რათა ამცნოს საქართველოში მიმდინარე ამბები.

1924 წლის სექტემბრის დასაწყისში შიომღვიმის ტერიტორიაზე დაპატიმრეს საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის აჯანყების ხელმძღვანელების მთელი შემადგენლობა:

კოტე ანდრონიკაშვილი, თავადი, რომელიც სოციალ-დემოკრატი გახდა. დამკომის თავმჯდომარე.

- იასონ ჯავახიშვილი, ეროვნულ-დემოკრატი, კომიტეტის მდივანი.

Carte de l'offensive des troupes soviétiques contre Tchiatura libérée.

გათავისუფლებულ ტიათურაზე საბჭოთა ჯარების შეტევის რუკა

Le Métropolite Nazari
მიტროპოლიტი ნაზარი

dans tout le pays par l'armée russe.

Ce texte sauve des centaines d'otages qui étaient envoyés au peloton d'exécution.

Les combats durent encore, car devant l'horreur des fusillades d'innocents, la révolte se développe spontanément, réflexe humain, en dehors d'une action coordonnée.

Cette insurrection suivie de cette révolte, démontre les divergences profondes entre le peuple géorgien et l'occupant.

Les détachements armés de l'insurrection combattent jusqu'à la mi-septembre.

Le manque de munitions, l'arrestation des principaux dirigeants et la répression aveugle sur les

• გოგი ჯინორია, სოციალ-დემოკრატი ლიდერი, დაპატიმრებული დასავლეთ საქართველოში.

• მიხეილ ბოჭორიშვილი, სოციალ-დემოკრატი ლიდერი.

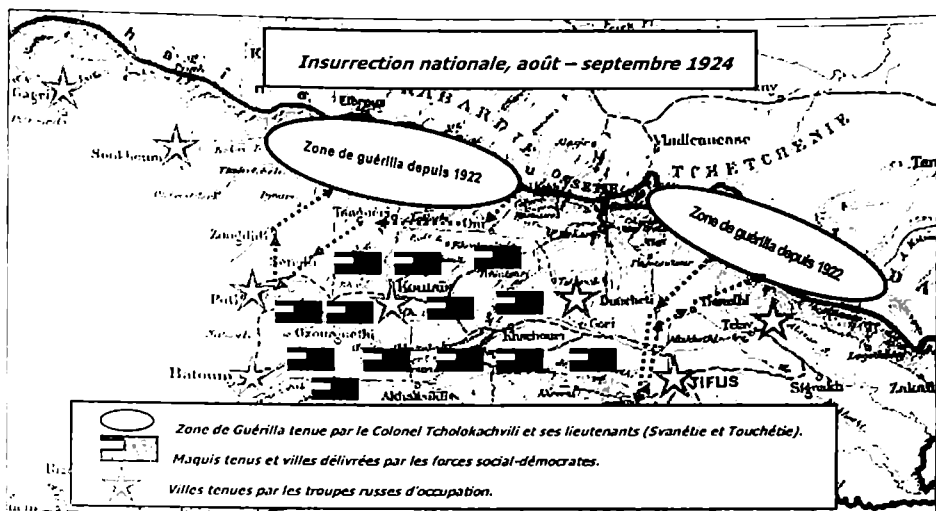
• მიხეილ იმხნელი, სოციალ-დემოკრატი ლიდერი, დაპატიმრებული ტფილისში.

• დავით ონიაშვილი, სოციალ-დემოკრატი ლიდერი.

დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრები ხელს აწერენ ზენოლის ქვეშ შედგენილ ტექსტს, რომლითაც მოუწოდებენ აჯანყების შეწყვეტისაკენ. მოწოდების ტექსტი დაუყოვნებლივ დაბეჭდეს და გაავრცელეს მთელ ქვეყანაში რუსული ჯარის დახმარებით. ამ ტექსტმა იხსნა ასობით მძევალი, რომლებიც დასახვრეტად იყვნენ განიჭრული.

ბრძოლები არ წყდება, რადგან უდანაშაულო ხალხის დახვრეტის საშინელებების ფონზე, კოორდინირებული მოქმედების მიღმა, იბადება ადამიანური რეფლექსი, ამბოხი. ეს დრტივინვა, რომელსაც ამბოხი მოჰყვა, გვიჩვენებს ღრმა შეუთავსებლობას ქართველ ხალხსა და ოკუპანტებს შორის.

აჯანყებულთა რაზმები შეიარაღებულ ბრძოლას

otages emprisonnés, les civils innocents, la non réaction de l'Europe et le manque de coordination des autres mouvements dans les autres régions caucasiennes, accélèrent la fin des combats.

La répression.

Les combats durent encore, mais d'autres troupes russes revenant en Géorgie, comme les «colonnes infernales» sèment la terreur, et détruisent principalement les zones qui accueillent les foyers de l'insurrection.

Mi septembre 1924, l'insurrection est noyée dans le sang par les troupes d'occupation. Les

სექტემბრის შუა რიცხვებამდე აგრძელებენ.

სამხედრო აღჭურვილობის ნაკლებობამ, მთავარი ხელმძღვანელების დაპატიმრებებმა, დაპატიმრებული მძევლების და უდანაშაულო მოქალაქეების ბრმა რეპრესიებმა, ევროპის ჩაურევლობამ და კავკასიის სხვა რეგიონებში არსებულ მოძრაობებთან კოორდინაციის ნაკლებობამ დააჩქარა ბრძოლის დასასრული.

რეპრესიები

ბრძოლები კელავ გრძელდება, მაგრამ საქართველოში მობრუნებული რუსული ჯარები, როგორც ჯოჯოხეთის კოლონები, თესვენ ტერორს და ანად-

Carte de l'insurrection nationale
(août-septembre, 1924)

ეროვნული აჯანყების რუკა
(აგვისტო-სექტემბერი, 1924)

Koté Andronikachvili
კოტე ანდრონიკაშვილი

maquis sont encerclés et anéantis.

Les représailles sont sans commune mesure, des milliers de civils et d'insurgés sont froidement exécutés.

Le but de l'occupant soviétique est de semer la terreur parmi la population géorgienne. Il faut à tout prix décourager et démoraliser l'insurrection en marche.

L'assassinat des innocents est par excellence, la méthode soviétique de répression du mouvement populaire, celle de toutes les dictatures.

C'est ainsi que, ce même 28-29 août, à l'heure où les pouvoirs bolcheviks n'ont encore capturé aucun insurgé, commencent les exécutions. C'est souvent des prisonniers sans défense, détenus de longue date, que la Tcheka livre à la mort.

La tactique des troupes russes d'occupation, consiste à fusiller à tour de bras les otages, la population et les membres des familles des personnalités, susceptibles de participer au soulèvement, pour décourager l'insurrection.

Plus les insurgés avancent et libèrent les villes et

გურებენ აჯანყებების ძირითად კერებს.

1924 წ. სექტემბრის შუა რიცხვებში ოკუპანტთა ჯარებმა აჯანყება სისხლში ჩაახშეს. მათ რაზმელები ალყაში მოაქციეს და გაანადგურეს. რეპრესიები ყოველგვარ ზომას გასცდა.

ათასობით მოქალაქე და აჯანყებული აუღელვებლად დასაჯეს სიკვდილით.

საბჭოელი დამპყრობლის მიზანი ქართველებში ტერორის დათესვაა. რადაც არ უნდა დაჯდეს, საჭიროა, ეროვნული აჯანყების მონაწილეთა შორის დანყებული დემორალიზაციის შეჩერება.

უდანაშაულო ხალხის მკვლელობა, უპირატესად სახალხო მოძრაობის რეპრესირების საბჭოური მეთოდია, მეთოდი ყველა დიქტატორისა. სწორედ ამნაირად, 28-29 აგვისტოს, მაშინ, როცა ბოლშევიკურ ხელისუფლებას ჯერ ერთი მემამოხეც არ ჰყავდა დაჭერილი, დაიწყო სიკვდილით დასჯები. ჩეკა, ძირითადად, დაცვის გარეშე მყოფ, დიდი ხნის პატიმრებს უსჯის სიკვდილს.

რუს ოკუპანტთა ჯარების ტაქტიკა იმაში მდგომარეობს, რომ ხელის ერთი მოსმით დახვერიტონ ყველა მძევალი, აჯანყე-

villages, et plus d'otages innocents sont fusillés...

Ordre est donné de massacrer à toutes les Tchekas locales et pendant plusieurs nuits, on tue partout des prisonniers n'ayant aucun rapport avec l'insurrection:

- A Batoumi, une ouvrière, Agathe Gordéladzé, est fusillée pour avoir donné asile à son beau-frère, ouvrier aussi, recherché par la Tcheka et fusillé de même,

- A Zestaphoni, lieu du début de l'insurrection, plus d'une centaines d'habitants, sont enfermés dans des wagons et fusillés à la mitrailleuse,

12 prisonniers malades sont extraits de l'Hôpital de la prison de Métékhi et fusillés,

Dans un seul village de Rouissi, en Kartlie, les bandes de tchékistes assassinent plus de 30 personnes de la famille Paniachvili hommes, femmes, enfants...

- En Mingrélie, les troupes russes des corps de répression sont appelées à la rescousse des Tchekas pour tuer des centaines d'hommes à la fois,

- A la prison de Télavi en Kakhétie, une véritable

ბაში ეჭვმიტანილი მოსახლეობის ნაწილი და ცნობილ ადამიანთა ოჯახის წევრები, რათა აჯანყების სულისკვეთება დასცენ.

რაც უფრო წინ მიიწევენ მემბროხები და ათავისუფლებენ ქალაქებსა და სოფლებს, მით უფრო მეტი უდანაშაულო მძევალი იხვრიტება. ყველა ადგილობრივ საგანგებო კომისიას (ჩეკას) მიეცა ხოცვა-ჟლეტის ბრძანება და, მართლაც, მრავალი ლამის მანძილზე ყველგან ხოცავენ იმ პატიმრებსაც კი, რომელთაც აჯანყებასთან არანაირი კავშირი არ აქვთ:

- ბათუმში, მუშა ქალი, ალათი გორდელაძე მხოლოდ იმისთვის დახვრიტეს, რომ შეიფარა ჩეკას მიერ ძებნილი მისი მამალი, თავადაც მუშა, რომელიც ასევე დახვრიტეს.

- ზესტაფონში აჯანყების დაწყების ადგილას ასზე მეტი მოქალაქე ჩაკეტეს ვაგონებში და ტყვიამფრქვევით ჩახრილეს.

- მეტეხის ციხის საავადმყოფოდან გამოიყვანეს 12 ავადმყოფი პატიმარი და დახვრიტეს

- სოფელ რუისში, ქართლში, ჩეკისტთა ბანდებმა 300-ზე მეტი ადამიანი ამოხოცეს – კაცები, ქალები, ბავშვები.

David Oniachvili
დავით ონიაშვილი

nuit de la Saint-Barthé-
lemy est organisée...

Le chiffre de 5 000 et
7 000 morts a été avan-
cés, et aujourd'hui, après
l'ouverture des archives,
certains historiens avan-
cent le chiffre de 12 000
personnes.

La répression dure plu-
sieurs mois. Il y a des mil-
liers d'emprisonnés et de
déportés en Sibérie.

Des villages sont pil-
lés, détruits et brûlés.

De nombreux militants
et citoyens sont obligés de
s'expatrier.

A fin septembre 1924,
120 000 soldats russes
occupent la Géorgie,
comme à la fin de l'inva-
sion de la Géorgie par l'ar-
mée rouge, en mars 1921,
3 ans plus tôt.

Ceci montre le fossé
qui sépare le peuple géor-
gien et le pouvoir de
Moscou.

L'ordre tchékiste
règne en Géorgie

საქართველოში ჩეკას
ნესრფი ბატონობს

სამეგრელოში, ჩეკას
მისაშველებლად გამოდა-
ხებულმა რუსის ჯარების
სარეპრესიო კორპუსმა
ერთდროულად ასობით
ადამიანი დახოცა.

• კახეთში, თელავის
ციხეში, ნამდვილი ბარ-
თლომეს ღამე მოაწყვეს...

დალუპულთა რიცხვი
5000-დან 7000-მდე გაი-
ზარდა და, დღეს კი, არქი-
ვების გახსნის მდედგად,
ზოგიერთი ისტორიკოსის
აზრით, ის 12 000-საც კი
შეადგენდა.

რეპრესიები მრავალი
თვის მახსილზე გაგრძელ-
და. ათასობით ადამიანი
დაიჭირეს და ციმბირში
გადაასახლეს.

სოფლები გაძარცვეს,
ააოხრეს და გადანვეს.

მრავალი ძებრძოლი და
მოქალაქე იძულებული
გახდა, სამშობლოდან გა-
დახვეწილიყო.

1924 წლის სექტემბრის
მიწურულს 120 000 რუსი
ჯარისკაცი იპყრობს სა-
ქართველოს, როგორც ეს
წითელი არმიის საქარ-
თველოში შემოჭრის ბო-
ლოს, 1921 წლის მარტში,
აჯანყებამდე 3 წლით ად-
რე მოხდა.

ამან კი ქართველ ხალ-
ხსა და მოსკოვის ხელი-
სუფლებას შორის უფ-
სკრული გააჩინა.

Extraits du Carnet journalier de Valiko Djougheli (Le 21 février 1924 – Salonique, le soir, sur le bateau. Document inédit)

Et mon esprit et mon amour reviennent toujours et encore à l'ionie antique et à ses marbres grandioses, mais, avant elle, aspirent à ma patrie !

Ma chère patrie, ma patrie bleue, douce et martyrisée.

Je l'aime d'un amour élevé et dévoué ! Je l'aime de tout mon cœur, de toute ma conscience, avec chaque fibre de ma chair et chaque parcelle de mon cœur.

Ces trois années, longues et courtes à la fois, de persécution à l'étranger étaient illuminées et pénétrées par cet amour inébranlable et vigilant. Et partout où je me trouvais, dans quelque situation que ce fût, toujours me revenait en mémoire ma patrie martyrisée et son magnifique visage au litchaki arraché.

Et, chaque fois, je faisais le serment de servir avec obstination et dévouement ma mère patrie violée, mais toujours la plus belle, d'apporter avec enthousiasme ma vie, mon amour et tout mon sang sur l'autel de la patrie. Je prêtai serment de ne jamais me réconcilier avec les ennemis de ma patrie et de ne retrouver le repos que lorsque je l'aurais délivrée de ses lourdes chaînes!

Jusqu'à aujourd'hui, j'ai été incapable de tenir mon serment et de réaliser quoi que ce soit. On ne m'a pas aidé, bien au contraire. Et les camarades ne m'y autorisaient pas, mais l'eau a bougé et la glace s'est brisée. Je me hâte déjà vers ma patrie.

ამონარიდი ვალიკო ჯუღელის დღიურიდან (1924 წლის 21 თებერვალი – თესლონიკი, საღამო გემზე. გამოუქვეყნებელი დოკუმენტი):

ჩემი გონება და ჩემი სიყვარული კვლავ ანტიკურ იონიას და მის დიდებულ მარმარილოებს დასტრიალებს, მაგრამ, მანამდე, ისინი ჩემი სამშობლოსკენ ისწრაფვიან!

ჩემი ძვირფასი სამშობლო, ჩემი ლაყვარდოვანი სამშობლო, ტბილი და ნანამები.

მე ის ამაღლებელი და თავდადებული სიყვარულით მიყვარს. მე ის მიყვარს მთელი ჩემი გულით, მთელი ჩემი არსებით, ჩემი სხეულის ყოველი ძარღვით და ჩემი გულის ყოველი ნაწილით.

ეს გრძელიც და, ამაუფროსულად, მოკლე სამი წელი საზღვარგარეთ დევნილობისა იყო გაქვნილობა ამ დაუდგომელი სიყვარულით. და ყველგან, სადაც არ უნდა ვიყო, რა სიტუაციაშიც არ უნდა ვიყო, ეს სიყვარული მუდამ ჩემი ნანამები სამშობლოს და მის ლეჩაკიდილ, მშვენიერ სახეს მახსენებს.

და ყოველთვის მე ვეძებდი ფიცს, რომ ვემსახურებოდი შუაპოვრებითა და თავდადებით ჩემს პეურაცხყოფილ სამშობლოს, რომ ჩემს სიცოცხლეს, სიყვარულს და ჩემს სისხლს სამშობლოს სამსხვერპლოზე ენთუზიაზმით მივიტანდი. მე ვეძებდი ფიცს, რომ არასოდეს შევერიგებოდი ჩემი სამშობლოს მტრებს და არ მოვისვენებდი მანამ, სანამ მას მათი მძიმე ჯაჭვებისაგან არ დავიხსნიდი.

დღემდე მე არ შემიძლო ჩემი ფიცის შესრულება და მისი განხორციელება, რადაც არ უნდა დამჯდარიყო. მე არ დამეხმარნენ, პირიქით, ამხანაგები ამის ნე-

Maintenant, je suis heureux !
L'autorisation d'avancer, de combattre, de me dévouer et de libérer mon pays m'a été donnée...

Extraits du Carnet journalier de Valiko Djougheli (Le 26 février 1924 – Istanbul, le soir. Document inédit) :

Aujourd'hui, j'ai reçu encore une mauvaise dépêche de Ioseb. A Omalo il y a eu, apparemment, de grandes "descentes" et, entre autres, l'imprimerie est tombée.

C'est, à coup sûr, un grand préjudice, vraiment sensible pour notre affaire. Nous ne savons pas encore, quelle, est la nature, l'importance et l'étendue de ce dommage.

Dans le pire des cas, j'admettrai et je me rangerai à l'avis que cette descente, est excessivement grave.

Mais je ne la crois pas, à même d'ébranler et d'enterrer notre affaire.

Supposons que l'organisation dirigeante et beaucoup de monde soient tombés, et alors ?

L'organisation renaîtra, le glaive guerrier sera de nouveau aiguïé et les détachements de combattants se reformeront, se multiplieront de nouveau.

Le peuple géorgien est avec nous, il est avec lui-même, et il ne nous faut rien d'autre.

La victoire sera, tout de même nôtre !

Seulement, pour nous, il y aura davantage de difficultés et de sang...

Maintenant, tout mon être est là-bas, dans les rangs des combattants. J'apporterai un nouveau courage, une nouvelle envie, de nouveaux espoirs et je relèverai l'étendard du combat que nous avions momentanément laissé au repos et caché !..

ბას არ მაძლევდნენ, მაგრამ წყალი დაიძრა და ყინულიც დაიმსხვრა.

მე მივიჩქარი ჩემი სამშობლო-საკენ.

ახლა მე ბედნიერი ვარ.

მე მომეცა ნებართვა, წინ წავიწიო, ვიბრძოლო, თავი გავწირო და გავათავისუფლო ჩემი ქვეყანა.

ამონარიდი ვალიკო ჯუღელის დღიურიდან (1924 წლის 26 თებერვალი, სტამბული, საღამო. გამოუქვეყნებელი დოკუმენტი):

დღეს მე იოსებისაგან ცუდი დეპეშა მივიღე. ომალოში, როგორც ჩანს, დიდი „დესანტი“ გადმოსხეს და, ამას გარდა, სტამბაც დაეცა.

ეს ნამდვილად დიდი, მართლაც საგრძნობი ზარალია ჩვენი სამშობლოსათვის. ჩვენ ჯერ არ ვიცით, როგორია ამ ზარალის მოცულობა.

უკიდურეს შემთხვევაში, დაეუშვებდი და ვიკარაუდებდი, რომ ეს „დესანტი“ უდიდეს ყურადღებას იმსახურებს, მაგრამ მე არა მგონია, რომ ამან უშუალოდ შეარყიოს და ჩაშალოს ჩვენი საქმე.

დაეუშვათ, რომ ხელმძღვანელი ორგანიზაცია და ბევრი ხალხი დაეცა, და მერე? ორგანიზაცია განახლება, ბრძოლის მახვილი კვლავ აილესება და ხელახლა შეიქმნება მებრძოლთა მრავალი რაზმი.

ქართველი ხალხი ჩვენთან ერთადაა, ის თავის თავთანაა. ჩვენ მეტი არაფერი გვჭირდება.

გამარჯვება მაინც ჩვენ გვერგება!

ახლა მთელი ჩემი არსება არის იქ, მებრძოლთა რიგებს შორის. მე მათ შევმატებ სიმხნევებს, სურვილს, იმედებს და ხელახლა აღვმართავ საბრძოლო დროშას, რომელიც ჩვენ მცირე დროით გადავმალეთ!..

«H. BARBUSSE, LES SOVIETS ET LA GEORGIE» par David CHARACHIDZE (Préface de Karl KAUSTSKY. Edition PASCAL Paris 1929) :

Pour compléter le tableau des tueries pendant les jours d'insurrection, nous reproduisons l'extrait d'un document significatif à beaucoup d'égards, il s'agit du discours de défense de Koté Andronikachvili, président du Comité insurrectionnel, discours qu'il prononça devant les juges bolchéviques en 1925.

Un «Comité d'Indépendance de la Géorgie», composé de représentants de 3 partis politiques géorgiens, se trouvait à la tête du soulèvement. Tous ses membres furent capturés par la Tcheka au début de septembre 1924, quand l'insurrection n'était encore réprimée que partiellement.

Cinq en furent amenés à la Tcheka de Tiflis. Pour la raison que l'on apprendra tout à l'heure, ils n'ont pas été mis à mort. Un an après l'insurrection, on les traduisit devant un «Tribunal spécial». Au cours du procès, connu sous le nom de «procès du Comité de l'Indépendance», son président Koté Andronikachvili, vieux militant socialiste, ayant été condamné au bagne par le tribunal du tsar faisait devant les juges bolchéviques le dramatique récit suivant:

— Nous subîmes une défaite. Le Comité de l'Indépendance fut capturé tout entier. On s'empara de nous dans la forêt de Chio Mghvimi, où nous nous trouvions réfugiés. On nous conduisit à Tiflis moi, Jason Djavakhichvili, Mikhail Botchorichvili, G. Djinoria, Mikhail Ichknéli fut arrêté à Tiflis et conduit le jour même, 4 septembre, à la Zak-Tcheka (Tcheka Transcaucasienne).

დავით შარაშიძე, «ნარი ბარბიუსი, საბჭოები და ს.ა. ქარტიშვილი» (პარლ კაუტსკის წინასიტყვაობით. გამოცემლობა „პასკალი“, პარიზი, 1929):

იმისთვის, რომ აჯანყების დღეებში მიმდინარე ზოცვა-ჟღერის სრულყოფილი სურათი შეეკმნათ, ჩვენ მოვიშველიებთ მრავალმხრივ მნიშვნელოვანი დოკუმენტის ნაწყვეტს. საქმე ეხება საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის ხელმძღვანელის, კ. ანდრონიკაშვილის დაცვით სიტყვას, რომელიც მან 1925 წელს, ბოლშევიკი მსაჯულების წინაშე წარმოთქვა.

აჯანყებას სათავეში ედგა საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტი, შემდგარი სამი ქართული პოლიტიკური პარტიის წარმომადგენელთაგან. კომიტეტის ყველა წევრი ჩეკამ 1924 წლის სექტემბრის დასაწყისში დააპატიმრა, მაშინ როდესაც აჯანყება ჯერ მხოლოდ ნაწილობრივ იყო ჩახშობილი.

ხუთი მათგანი ტფილისის ჩეკაში გადაიყვანეს. იმ მიზეზის გამო, რომელსაც მალევე მოგახსენებთ, ისინი სიკვდილით არ დაუსჯიათ. აჯანყებიდან ერთი წლის შემდეგ, კომიტეტის დაპატიმრებული წევრები განსაკუთრებული ტრიბუნალის წინაშე წარადგინეს. სასამართლო პროცესის მსვლელობისას, რომელიც „დამოუკიდებლობის კომიტეტის“ პროცესის სახელითაა ცნობილი, დამკომის თავმჯდომარე, ძველი სოციალისტი მებრძოლი, რომელსაც ცარისტული ტრიბუნალისგან 5 წლის კატორღა ჰქონდა მისჯილი, ბოლშევიკი მსაჯულების წინაშე დრამატულ ამბავს ყვება:

— დამოუკიდებლობის კომიტეტის მთელი შემადგენლობა დააპატიმრეს. ჩვენ შიომღვიმის ტყეში შეგვიპყრეს, სადაც თავს ვაფარებდით. გადაგვიყვანეს ტფილისში: მე, ისინი ჯავახიშვი-

Chacun de nous fut enrôlé isolément dans une cave de la Tcheka. Il va sans dire, que nous savions qu'on ne nous ménagerait pas, aussi étions-nous prêts à l'exécution. Dans ma cellule entra le président de la Zak Tcheka, Moguilevsky, pour me proposer de faire une déclaration suivant laquelle le parti social-démocrate géorgien aurait commis une grave faute, organisé une aventure et y aurait entraîné le peuple. Il était évident pour moi que semblable déclaration, humiliante pour le parti social-démocrate, tout en me préservant de la mort, serait utilisée par les communistes. Aussi répondis-je par un refus catégorique. Quelques instants après, Moguilevsky revint. Même proposition, même réponse de ma part. La conversation se poursuivait à haute voix et était entendue par mes camarades. Moguilevsky, fâché, claqua la porte et, environ cinq minutes après, on m'emmena de la cellule pour me conduire dans une grande pièce, pleine d'employés de la Tcheka. Dans un coin se tenaient debout, les mains liées avec une corde, J. Djavakhchvili, Djinoria et Botchorichvili. A quelque distance d'eux, et à mon grand étonnement, j'aperçus Georges Tsintsadze, lui aussi ligoté. On m'arracha mon manteau et on me lia les mains avec une corde. On me mit à côté de Djavakhchvili, Botchorichvili et Djinoria.

Jason Djavakhchvili s'adressa à moi en ces termes: «Il faut trouver une issue quelconque».

Je lui répondis: «Tout est fini. On m'a proposé de déclarer publiquement, au nom du parti social-démocrate que le mouvement n'était qu'une aventure, organisée par le parti, j'ai refusé».

Djavakhchvili me répondit: «Béria, vice-président de la

ლი, მიხეილ ბოჭორიშვილი, გ. ჯინორია. ტფილისში დაჭერილი მიხეილ იმხნელი იმავე დღეს, 4 სექტემბერს, გადაიყვანეს ზაქეკაში (ამიერკავკასიის ჩეკაში).

თითოეული ჩვენგანი ჩეკას სარდაფებში ცალ-ცალკე გამოგვკეტეს. ბუნებრივია, ვიცოდით, რომ ჩვენ არავინ გაგვიფრთხილდებოდა. ამიტომაც სასჯელის უმაღლესი ზომისთვისაც კი ვიყავით მზად. ჩემს საკანში შემოვიდა ზაქეკას თავმჯდომარე მოგილევსკი. მან შემომთავაზა, გამეკეთებინა განცხადება, რომლის მიხედვითაც, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ სერიოზული შეცდომა დაუშვა ამ ავანტიურის მოწყობით და მასში ხალხის ჩაორევით. ჩემთვის ცხადი იყო, რომ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დამამცირებელ მსგავს განცხადებას, რომელიც მე სიკვდილისგან მიხსნიდა, კომუნისტები სათანადოდ გამოიყენებდნენ. ამიტომაც, მე კატეგორიული უარით ვუპასუხე. რამდენიმე წუთის შემდეგ მოგილევსკი დაბრუნდა. მან კვლავ გამიმეორა თავისი წინადადება. ჩემი მხრიდან პასუხი იგივე იყო. ჩვენი ლაპარაკი ხმაშალა მიდიოდა და ჩემს მეგობრებს ყველგური ესმოდათ. მოგილევსკი გაბრაზდა და კარი გაიჯახუნა. დაახლოებით 5 წუთის შემდეგ, გამომიყვანეს ჩემი საკნიდან და შემიყვანეს დიდ ოთახში, რომელიც ჩეკას მოხელეებით იყო სავსე. ოთახის ერთ კუთხეში თოკით ხელგებუკრული იასონ ჯავახიშვილი, ჯინორია და ბოჭორიშვილი იდგნენ. მათგან ცოტა მოშორებით, ჩემდა ღიდად გასაკირად, გიორგი ცინცაძე შევნიშნე, ისიც – ხელგებუკრული. მე შემომავლიჯეს პალტო და თოკით შემიკრეს ხელები. დამაყენეს ჯავახიშვილის, ბოჭორიშვილისა და ჯინორიას გვერდით."

იასონ ჯავახიშვილმა ამ სიტყვებით მომმართა: „საჭიროა რაიმე გამოსავლის პოვნა."

Tchéka de Géorgie, propose au Comité de l'Indépendance de trouver une issue à la situation actuelle»

«Je ne sais pas de quelle issue parle Béria», répondis je, mais je ne m'opposerai pas à ce qu'on apprenne de lui en quoi consiste sa proposition».

Sur leur demande, on conduisit les prisonniers ligotés dans le cabinet du président de la Tcheka ou le nommé Béria leur tint le langage suivant

«Vous êtes vaincus, mais des combats partiels continuent par-ci, par-là. Certes, nous arriverons à exterminer aussi ces détachements, mais il sera nécessaire de répandre le sang en vain. C'est vous, les membres du Comité, qui pouvez arrêter, ces détachements armés.

Faites une déclaration et recommandez aux détachements isolés de nous livrer les armes et de notre côté, nous ne toucherons pas à leurs personnes et nous arrêterons également les exécutions en masses».

Après une telle communication, poursuivait Andronikachvili, nous comprimes, avec évidence, que «notre rôle n'était pas terminé».

Les tractations entre les hommes politiques se trouvant au seuil de la mort et leurs bourreaux, continuèrent: «Nous étions tous assis, les mains liées et c'est dans cet état que nous poursuivions les pourparlers. On ne nous délia les mains qu'au milieu de ces pourparlers...

Djindoria ayant été arrêté en Géorgie Occidentale, était au courant de la situation de ces régions; il n'ignorait pas non plus ce qui se passait sur la route de Tiflis; c'est ainsi qu'il nous fit un court exposé

dans lequel il signalait que le nombre d'emprisonnés était

même en augmentation: «ყველაფერი დამთავრდა. მე შემომთავაზეს, სახალხოდ გამეკეთებინა განცხადება სოციალ-დემოკრატიული პარტიის სახელით, რომ ეს იყო მხოლოდ პარტიის მიერ მონუბილი ავანტიურა, რომელზეც მე უარი განვაცხადე.

ჯავახიშვილმა მიპასუხა: «საქართველოს ჩეკას თავმჯდომარის მოადგილე, ბერია დამოუკიდებლობის კომიტეტს არსებული სიტუაციიდან გამოსავალს სთავაზობს.»

«მე არ ვიცი, რომელ გამოსავალზე ლაპარაკობს ბერია, მაგრამ არ ვიქნები წინააღმდეგი, თუ ის თავის წინადადებას გაგვაცნობს.»

მათი მოთხოვნით, ხელებმეკრული პატიმრები ჩეკას თავმჯდომარის კაბინეტში შეიყვანეს, სადაც სწორედ ბერიამ მათ შემდეგი რამ მოახსენა:

«თქვენ დამარცხდით, მაგრამ ნაწილობრივი ბრძოლები აქა-იქ მაინც გრძელდება. რა თქმა უნდა, ჩვენ გავანადგურებთ ამ რაზმებს, მაგრამ ამისთვის სისხლის ტყუილად დაღვრა გახდება საჭირო. თქვენ, კომიტეტის წევრებს, შეგიძლიათ შეაჩეროთ ეს შეიარაღებული რაზმები. გააკეთეთ განცხადება და ურჩიეთ ცალკეულ რაზმებს, ჩაგებადონ იარაღი და, ჩვენი მხრივ, არავის შევეხებით პიროვნულად და შეენწყვეტო მასობრივ დახვერტებს».

ასეთი წინადადების შემდეგ ანდრონიკაშვილმა გააგრძელა – «ჩვენ აშკარად მივხედით, რომ ჩვენი როლი სრულად არ ამოწურულა.»

გარიგებები სიკვდილის პირას მყოფ პოლიტიკოსებსა და ჯალათებს შორის გაგრძელდა. ჩვენ ყველანი ვისხედით ხელებმეკრულნი და სწორედ ამ მდგომარეობაში ვაგრძელებდით მოლაპარაკებას. ხელები მხოლოდ შუა მოლაპარაკების დროს შეგვიხსნეს. ჯინორია, რომელიც დასაე-

grand, que les arrestations continuaient toujours, qu'on fusillait en masse et que d'autres attendaient leur tour; il en avait été lui-même témoin». Les condamnés à mort acceptèrent la proposition des bourreaux, de signer la déclaration à condition qu'on donnât immédiatement l'ordre de cesser les exécutions en masse...

«Béria nous répondit, si le Comité est d'accord pour publier la déclaration, à l'instant même, en votre présence, le gouvernement donnera partout l'ordre, de cesser les exécutions».

«A la décision de la Tcheka serait elle approuvée par le gouvernement?»

Il répondit: «Ce qui sera décidé dans ce cabinet, est en même temps la décision du gouvernement».

Il faut savoir qu'assistaient à ces tractations, en dehors de Béria : Moguilevsky président de la Tcheka Transcaucasienne, et Moroz l'un des hommes les plus puissants et les plus cruels du Guépéou de Moscou.

Le marché fut conclu. «Je dois avouer en toute vérité, ajoutait Andronikachvili, que le gouvernement tint sa promesse: je connais des faits indéniables certifiant que la nuit même où nous signâmes la déclaration, à Batoumi, Tiflis, Signakhi, des centaines de prisonniers, prêts à être fusillés, évitèrent l'exécution». Quant à la «déclaration», obtenue au prix du sang, la Tcheka demanda, en outre aux membres du «Comité de l'Indépendance», d'y qualifier «d'aventure le mouvement d'août et de proclamer que c'étaient les couches supérieures de la nation qui y avaient pris part». «Il nous fut pénible, disait Andronikachvili à ses juges, d'accepter ces propositions: nous prononcions ainsi contre nous mêmes une sen-

ლეთ საქართველოში დაპატიმრეს, იქაურ რაიონებში შექმნილი მდგომარეობის საქმის კურსში იყო, მაგრამ არ იცოდა, თუ რა ხდებოდა ტფილისის გზაზე. ამგვარად, მან მოკლე მონახაზი გავიკეთა, სადაც ის აღნიშნავდა, რომ დაპატიმრებულთა რიცხვი ძალიან დიდი იყო და დაპატიმრებები კვლავაც გრძელდებოდა, რომ მიდიოდა მასობრივი დახვრეტები და ბევრი ჯერ კიდევ თავის რიგს ელოდა. ის ამის მონაშთით იყო. სიკვდილისკენი პატიმრები დათანხმდნენ ჯალათების წინადადებას, ხელი მოეწერათ წინადადებაზე იმ პირობით, რომ ეს უკანასკნელი გაცემდნენ განკარგულებას მასობრივი დახვრეტების შეწყვეტის შესახებ.

ბერიამ გვიპასუხა, რომ თუ კომიტეტი დათანხმდებოდა ამ განცხადების გამოქვეყნებას, იმავე ნუთს მთავრობა ჩვენი თანდასწრებით გასცემდა ბრძანებას დახვრეტების შეწყვეტის შესახებ.

„მთავრობა დათანხმდება ჩეკას გადაწყვეტილებას?“

მან გვიპასუხა: „ის, რაც გადაწყდება ამ კაბინეტში, იმავედროულად მთავრობის გადაწყვეტილებაც იქნება.“

ცნობისათვის: ამ გარიგებას ბერიას გარდა ესწრებოდნენ ამიერკავკასიის ჩეკას თმგვდომარე მოგილევესკი და მოროზი - მოსკოვის გეპუეს (სახელმწიფო პოლიტიკური სამმართველო) ერთ-ერთი ყველაზე სასტიკი და გავლენიანი პირი.

გარიგება შედგა. „მე ნამდვილად უნდა ვაღიარო, დასძინა ანდრონიკაშვილმა, რომ მთავრობამ შეასრულა თავისი პირობა. მე ვიცი უტყუარი ფაქტები, რომლებიც მოწმობს, რომ იმავე ღამით, როდესაც ჩვენ მოვანერეთ ხელი განცხადებას, ბათუმში, ტფილისში თუ სიღნაღში დასახვრეტად გამზადებული ასეულობით პატი-

tence de mort politique nous portions ensuite atteinte au mouvement même, encore, savions nous que les communistes les utiliseraient largement, et ils l'ont déjà fait, mais nous avons préféré sauver, au prix «d'aventure» et «couches supérieures de la nation» ce qui pouvait encore être sauvé, d'autant plus, que tout Géorgien qui jugerait attentivement la situation, comprendrait bien de quoi il s'était agi; et les mots «aventure» et «couches supérieures» ne changent rien au soulèvement d'août et ne diminuent point l'importance de ce mouvement populaire et de masse»

Ce récit que nous empruntons au compte rendu sténographique du discours de Koté Andronikachvili, soulève un coin du rideau qui voile aux yeux de l'étranger les procédés immoraux et perfides, appliqués par la Tcheka en Géorgie, contre le mouvement de masse, ainsi que contre les prisonniers politiques.

Il importe, avant tout, de constater, qu'à l'intérieur de la Tcheka et dans la salle d'un «Tribunal special» bolchévik on parlait des exécutions en masse comme de faits notoires et Indéniables.

Extraits de «LES HÉRI- TIERS DE LA TOISON D'OR», rédigé par le colonel LOUIS COQUET (Maisonnette Frères, Paris 1931) :

Le 28 août, un «rush» d'une guérilla d'une trentaine de cavaliers du Ratcha, sous le commandement du colonel géorgien Simon Tsereteli, descend des montagnes au secours des ouvriers révoltés, enlève le poste de miliciens de Tchiatoura et soulève le village. Du 29 au 31, le groupe des deux colonels

მარი აცდა ამ სასჯელს. რაც შეეხება სისხლის ფასად მიღებულ განცხადებას, ჩვენამ დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრებს ისიც მოსთხოვა, რომ აგვისტოს მოვლენა ავანტიურად შეეფასებინათ და გამოეცხადებინათ, რომ მასში ქართველი ერის მაღალმა ფენებმა მიიღეს მონაწილეობა.

„ჩემთვის მძიმე იყო, ეუბნებოდა ანდრონიკაშვილი მოსამართლეებს, დაეთანხმებოდით ამ წინადადებებს: ამით ჩვენი პოლიტიკური სიკვდილის განაჩენი ჩვენვე გამოგვეკონდა. ჩვენ ზიანს ვაყენებდით თვითონ მოძრაობას და, კიდევ, ვიცოდით, რომ კომუნისტები ამ წინადადებებს ფართოდ გამოიყენებდნენ. მათ ეს უკვე გააკეთეს კიდევ. მაგრამ ჩვენ ვარჩიეთ, გადაგვერჩინა „ავანტიურისა“ და „ერის მაღალი ფენების“ ფასად ის, რისი გადარჩენაც ჯერ კიდევ შეიძლებოდა. მით უმეტეს, რომ ყოველი ქართველი, რომელიც ყურადღებით განსჯიდა არსებულ მდგომარეობას, მიხვდებოდა, თუ რაში იყო საქმე და სიტყვები „ავანტიურა“ და „მაღალი ფენები“ აგვისტოს აჯანყებაში არაფერს ცვლიდა – ოდნავადაც არ ამცირებდა ამ მასობრივი სახალხო მოძრაობის მნიშვნელობას.“

კოტე ანდრონიკაშვილის სიტყვის სტენოგრაფიული ჩანაწერიდან ჩვენს მიერ ამოღებული ეს მონათხრობი ფარდას ხდის ერთ უპატარა ეპიზოდს, რომელიც უცხოელთა თვალში ფარავს იმ ვერაგულ მეთოდებს, რომელსაც ჩვენ საქართველოში სახალხო მოძრაობისა და პოლიტიკტიმართა წინააღმდეგ იყენებდა.

უნინარეს ყოვლისა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჩვენსა და ბოლშევიკური განსაკუთრებული სასამართლოს დარბაზში მასობრივ დახვრეტებზე ისე ლაპარაკობდნენ, როგორც საყოველთაოდ ცნობილ და უტყუარ ფაქტებზე.

Tsereteli et Tchetchinidzé résiste, avec 300 fusils, à un détachement de 1 000 réguliers russes envoyés de Tiflis.

Menacés d'être entourés, décimés des trois quarts, les débris du groupe, près avoir dérobé des armes et des vivres regagnent les hauts plateaux, non sans avoir été reconnus et dénombrés par un avion de l'armée soviétique. La répression commença, atroce. Comme nous l'avons vu, plus d'une centaine d'ouvriers émeutiers furent enfermés dans des wagons fermés et fauchés à coups de mitrailleuses. A Tiflis, à Koutaïssi, où le mouvement avait avorté, les arrestations de membres de l'opposition socialiste se multiplient, sans distinction de classe, d'âge, ni de sexe. Les notables sont emprisonnés, ceux qui étaient depuis des mois et des années dans les geôles de la « Zaktchéka », par conséquent irresponsables de l'émeute, sortis de leurs sous-sols et sauvagement exécutés.

C'est alors, seulement, que le peuple géorgien qui, jusque là, avait assisté, plutôt étonné et un peu sceptique, à cette levée imprévue de boucliers insuffisamment préparée, soulevé, à partir des exécutions des 1er et 3 septembre, d'horreur devant la cruauté froide et raisonnée des commissaires bolchévistes, prit, un peu partout, ses armes cachées.

Le 28 août, la guérilla du colonel Tcholokachvili, environ 150 fusils, 2 canons de montagne, 300 à 400 partisans occupe Manglissi, à environ 40 kilomètres à l'ouest de Tiflis. Le lieutenant Tchikovani pousse, en avant-garde, par Prioud, sur Kodjori, petite station Climatique et s'y installe en avant poste, observant les événements dans la capitale.

Les Soviets, dans les journées des 31 août et 1er septem-

ამონარიდი პოლკოვნიკი ლუი კოკეს მიერ შედგენილი „ოქროს საწმისის მემკვიდრეებიდან“ (გამომცემლობა „Maisonneuve Frères“, პარიზი, 1931 წელი):

30 ცხენოსნისგან შემდგარი რაზმი, ქართველი პოლკოვნიკის სიმონ ნერეთლის მეთაურობით, 28 აგვისტოს ეშვება რაჭის მთიანეთიდან და მოიქცარის აჯანყებულთა დასახმარებლად, ბრძოლით იღებს ჭიათურის მილიციის შენობას და სოფელს. 29-31 აგვისტოს, ორი პოლკოვნიკის ნერეთლისა და ჩხენიძის მხოლოდ 300 თოფით შეიარაღებული დანაყოფები ტფილისიდან გამოგზავნილ, 1000 ჯარისკაცისაგან შემდგარ რუსულ რეგულარულ არმიას უწევს წინააღმდეგობას.

საბჭოთა არმიის თვითმხრიანეიდან რომ არ შეენიშნათ და საბოლოოდ არ გაენადგურებინათ, უკვე ისედაც განადგურებული რაზმის ნევრებმა თავი ისევე მთებს შეაფარეს. სასტიკმა რეპრესიამაც არ დააყვნა. როგორც უკვე ვიცით, ასობით მეამბოხე მუშა გამოკეტეს ვაგონებში და ავტომატის ჯვრით ამოხოცეს. თბილისსა და ქუთაისში, სადაც ამბოხი წაახმეს, ოპოზიციის წევრთა დაპატიმრებები უფრო გახშირდა. აპატიმრებდნენ განურჩევლად წარმომადგენლობისა, ასაკისა და სქესისა. დაპატიმრეს ცნობილი პირები. ისინი, ვინც თევები და წლები გაატარებდა ზაქჩეკას დილეგებში, გამოიყვანეს და მხეტყურად დახოცეს.

ამ ვითარებამ საბოლოოდ ალაშქრათა სკეპტიკურად განწყობილი ქართველი ხალხი. 1 და 3 სექტემბერს ბოლშევიკი კომისრების მიერ ჩატარებული უმოწყალო ეგზეკუციების შემდეგ ყველამ გადამალულ იარაღს მოჰკიდა ხელი.

28 აგვისტოს მთის ორი ქვემეხით და დაახლოებით 150 თო-

bre, ayant nettement démontré qu'ils étaient en garde et, d'autre part, le soulèvement escompté ayant été paralysé par l'arrestation des membres du comité le 26 août, dans une couvent, le colonel se résolut à renoncer à une opération importante et à reprendre sa petite guerre dans les hautes régions. Entretenant un long détour circulaire au nord de la capitale, il passe la Koura, à gué, à l'ouest de Mtskheta, occupe Moukrani, Douchétie, où il ramasse les armes et les munitions ainsi que quelques tchékistes. Il est rejoint dans les environs de cette petite ville par l'avant-garde de 3 000 hommes, de la division du fameux soldat-général de cavalerie Boudienny. Tcholakachvili, avec son groupe de 400 fusils, résiste, de 4 heures du matin à 16 heures, à ces forces appuyées par deux batteries. Mais menace sur ses arrières, dans la vallée de l'Aragvi, par un détachement de bolchévistes venant de Vladicaucase par la passe du Darial, il se replie, le soir venu, sur Tianeti et les montagnes de Kakhelie.

Là, il est dans le domaine de ses ancêtres, connu, aimé, servi et protégé par tous. Sa tête est mise à prix depuis 1922, des assassins le guettent, mais ses affidés veillent sur sa personne qui est devenue, pour tous ces paysans patriotes, vrais «Vendéens du Caucase», ce qu'étaient pour les leurs, le blanc Lescure ou Bonchamp, le bleu Kléber ou Hoche.

Le 6 septembre, à Tianéti, le colonel Tcholakachvili bat et capture un régiment de cavalerie de 600 hommes et 150 miliciens bolchévistes, qu'il désarme. Les prisonniers sont renvoyés par lui en Russie sans avoir été maltraités. A l'approche du gros de la division Boudienny, il se retire sur

ფით შეიარაღებულმა 300-400-კაციანმა პარტიზანულმა რაზმმა პოლკოვნიკ ჩოლოყაშვილის ხელმძღვანელობით დაიკავა მანგლისი, რომელიც მდებარეობს თბილისის აღმოსავლეთით, დაახლოებით 40 კმ-ზე. შეფიცულმა ჩიჭოვანმა კოჯრის მიდამოებში დააყენა მცირეერიცხოვანი ჯგუფი, საიდანაც აკვირდებოდა დედაქალაქში მიმდინარე მოვლენებს.

31 აგვისტოს და 1 სექტემბერს, საბჭოელებმა დაამტკიცეს, რომ ფლობდნენ ინფორმაციას აჯანყების შესახებ და მოახდინეს მისი პარალიზება 26 აგვისტოს ავქალის მონასტერში კომიტეტის წევრების დაპატიმრებით. შედეგად, პოლკოვნიკმა უარი თქვა ფართობასტაბიან ოპერაციაზე და განაახლა თავისი მცირე ომი მთიანეთში. შემოუარა რა დედაქალაქს ჩრდილოეთიდან, მან გადაჭრა მტკეარი და დაიკავა მცხეთის დასავლეთით მდებარე მუხრანი და ღუშეთი, სადაც მოაგროვა იარაღი და ამუნიცია, მათ შორის – ჩეკისტებისაც. ამ პატარა ქალაქის შემოგარენში იგი შეეტაკა კავალერიის ცნობილი გენერლის ბუდიონის დივიზიის 3000-კაციან აენგარდს. ჩოლოყაშვილი, თავისი 400 მსროლელით, დილის 4 საათიდან 16 საათამდე იბრძოდა, მაგრამ არაგვის ხეობაში მათ დაუპირისპირდა ბოლშევიკების რაზმი, რომელიც დარიალის ხეობით გადმოვიდა ელადიკაეზიდან. ჩოლოყაშვილის რაზმმა საღამოს თიანეთისკენ დაიხია და კახეთის მთებს შეაფარა თავი.

ჩოლოყაშვილი თავისი ნინაპრების მინაზე დაცული აღმოჩნდა. იქ მას ყველა იცნობდა და ყველას უყვარდა. 1922 წლიდან მოყოლებული, მის მოკვლაზე ჯილდო იყო დანესებული, მკვლელები მას ყველგან დაეძებდნენ, თუმცა, ერთგული რაზმელები მას საიმედოდ იცავდნენ.

une position, reconnue entre Tianétie et Télavi, dominant la vallée de la Jora et du Mouk-ravani.

Le 8 septembre, le contact est repris et la fusillade crépite dans ces hauteurs boisées et sonores.

Le 11 septembre, Boudienny, avec 4 colonnes, a réussi l'encerclement du groupe des insurgés. Il l'annonce au Soviet de Tiflis celui-ci exulte, et croit déjà assurée la capture du fameux Chef de gérillas.

Des commissaires viennent pour y assister. On est mathématiquement sûr que le héros national et son groupe vont se rendre par la faim, ou s'ils tentent d'échapper, être mitraillés au seul point de passage obligé. La fusillade s'est tue. On attend. Et, tout à coup, c'est sur les arrières de Boudienny qu'elle reprend avec rage. Un détachement d'embuscade se retire sur le défile; il y est accueilli par les mitrailleuses de ses camarades. Les éléments de Boudienny, toute une matinée, se canardent et se déciment entre eux! Cette division de plus de 2400 cavaliers, avec ses canons et ses partisans, est virtuellement anéantie par 400 à 500 officiers et paysans. Cet exploit remarquable, accompli par une poignée de patriotes, rappelle et dépasse les engagements de partisans glorieux, livrés par les mobiles du général Kremer et du général Cambriels dans les Vosges en 1870-1871.

Rendant compte de ces événements au conseil de guerre des commissaires à Tiflis, l'Arménien bolcheviste Miasnikianz, dit «Miasnikof», déclara que le colonel Tcholokachvili «était inabordable, invincible et invincible». Les Soviets de la capitale, quoi qu'ils en aient fait dire par leurs informateurs de l'Humanité, complète-

6 სექტემბერს პოლკოვნიკმა ჩოლოყაშვილმა თიანეთში დაატყვევა და განაიარაღა 600 კავალერისტი და 150 ბოლშევიკი მილიციელი. ტყვედ აყვანილები მან რუსეთში გააგზავნა ისე, რომ არაფერი დაუშავებია. ბუდიონის დივიზიის მთავარი ძალების მოახლოებისას, მან უკან დაიხია და, რაზმთან ერთად, თიანეთსა და თულავს შორის გაშავრდა, საიდანაც მოწინადა იორისა და მუხროვანის ზეობები.

8 სექტემბერს მოხდა შეტაკება. ყოველი მხრიდან სროლა ისმოდა.

11 სექტემბერს, ბუდიონმა, თავისი ოთხი კოლონის დახმარებით, შეკლო შეპაპოხება ალყაში მოქცევა. მან ეს ამბავი მაშინვე თბილისის საბჭოს ამცნო; თბილისში აღფრთოვანება ვერ დამალეს. ისინი თითქმის დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ პარტიზანთა წინამძღოლი ხელში ჰყავდათ.

თვით კომისრებიც კი მოდიოდნენ სასახაობის საყურებლად. დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ ეროვნული გმირი და მისი რაზმი შიმშილს ვეღარ გაუძლებდა და ჩაბარდებოდა, ხოლო თუ გაქცეკას დააპირებდნენ, მაშინვე დაცხრილავდნენ. სროლის ხმა აღარ ისმოდა, იცდიდნენ. უეცრად ბუდიონის რაზმის უკანა რიგებში სროლა ატყდა. გარკვეული ნაწილი წამოშორდა ძირითად ჯარს და შეუერთდა მუხარბაზნეთა ჯგუფს. ბუდიონის რაზმის დარჩენილი წევრები მთელი დღლა ერთმანეთს ესროდნენ. 2400-მხედრიანი დივიზია, თავისი ქვემეხებითა და მსროლელებით, 400-500 ოფიცრის და გლეხის მიერ განადგურდა. პატრიოტთა ერთი მცირე ჯგუფის მიერ ჩადენილი ეს გმობა გვახსენებს და, აღემატება კიდეც, 1870-1871 წლებში, გენერალ კრემერისა და გენერალ კამბრიელის პარტიზანული

ment ahuris par ce soldat qui, à la menace de voir tuer sa femme et ses deux enfants emprisonnés, répond: «Si vous touchez à un de leurs cheveux, je vous enlève vos familles à domicile».

Aux 44 exécutions de la première semaine de septembre, ils ajoutent emprisonnements, confiscations, coups de brownings derrière la nuque. Tiflis, Gori, Koutaïssi, la Kartlie, l'Imérétie, la Mingrétie, les vallées sont sous la terreur. Les commissaires bolchevistes de Tiflis, longtemps indécis à poursuivre la repression dans les hautes vallées, préféreraient de beaucoup organiser et multiplier leurs entreprises contre les insurgés des centres paysans des larges vallées, mal armés et insuffisamment pourvus de munitions. 2 500 victimes sont exécutées d'abord.

De son côté, un valeureux lieutenant du colonel Tcholokachvili, le capitaine de cavalerie, Prince Mkéïdzé, avec un petit détachement d'une vingtaine de fusils, grossi bientôt à sept cents par le succès, doublait les exploits de son chef, dans la région de Mingrétie qui lui était départie. Descendu de la Svanétie, il occupe, le 28 août, Senaki, y ramasse des armes et des partisans, s'empare de la gare et capture deux mitrailleuses. Le 29, il arrête un train blindé, en tue le chef et 7 soldats et met le reste en fuite. Le 30, il occupe Abacha, petite gare à l'ouest de Samtredia, enlève un poste de 70 miliciens et tchékistes et distribue leurs armes. Deux compagnies russes de Koni, soit 300 hommes, sont envoyées pour reprendre le viaduc de la Tsénisquali, qu'il occupe sans pouvoir le faire sauter, faute d'explosifs.

La lutte est vive; le capitaine Mkéïdzé a l'avant-bras et la

რაზმების მიერ ვოზგესში გამოჩენილ თავდადებას.

როდესაც „მთასნიკოვად“ ნოდებული სომეხი ბოლშევიკი მთასნიკიანცი ტფილისის კომისარი-ატს მიმდინარე მოვლენების შესახებ ანგარიშს აბარებდა, მან განაცხადა, რომ პოლკოვნიკი ჩოლოყაშვილი „იყო მიუვალი, მოუხელთებელი და უჩინარი“ დედაქალაქის საბჭოს წევრები სრულიად გაოგნებულები იყვნენ პოლკოვნიკის პასუხით, რომელსაც შეუთვალეს, რომ ცოლს და ორ შვილს დაუბოცადნენ: თუ ერთ-ერთ მათგანს ერთი ღერი თმა მაინც ჩამოუვარდება, დედაბუდიანად ამოგწყვეტო.

სექტემბრის პირველი კვირის 44 სიკვდილით დასჯას დაპატიმრებები და კონფისკაციები მოჰყვა. ტფილისი, გორი, ქუთაისი, ქართლი, იმერეთი და სამეგრელო ტერორის ქვეშ იმყოფებოდა. ტფილისის ბოლშევიკ კომისარებს, რომლებიც დიდხანს ვერ ბედავდნენ რეპრესიების გაგრძელებას მაღალმთიან ადგილებში, ერჩივნათ გლეხებისათვის წინააღმდეგობა გაენიათ ქვედა ხეობებში; თავიდან 2500 კაცს მიუსაჯეს დახვრეტა...

თავის მხრივ, პოლკოვნიკი ჩოლოყაშვილის ღირსეულმა შეფიცულმა, კავალერიის კაპიტანმა, თავადმა მხეიძემ, რომლის პატარა დაჯგუფებას დასაწყისში ოციოდე თოფი ჰქონდა, ხოლო შემდეგ 700-მდე მოიპოვა, გააორმაგა თავისი მეთაურის გმირობები სამეგრელოში. 28 აგვისტოს სვანეთიდან ჩამოსულმა მან დაიკავა სენაკი, ხელში ჩაიგდო იარაღი და ორი ტყვეამურქვევი, შემოიერთა პარტიზანები და დაიკავა სადგური. 29-ში, მან ხელში ჩაიგდო ჯავნოსიანი მატარებელი, სიცოცხლეს გამოასალმა იქ მყოფი შვიდი ჯარისკაცი მეთაური-თურთ, ხოლო დანარჩენებს გაქცევის საშუალება მისცა. 30-ში მან დაიკავა აბაშა, პატარა სად-

cuisse traversée de deux balles. Bien que grièvement blessé, il exalte ses 700 hommes et détruit tout le détachement, sauf 12 prisonniers.

Mais devant les forcés supérieures que les Soviets dirigent contre lui, il se retranche et tient tête, jusqu'au 7 septembre, à deux bataillons envoyés de Tiflis, par trains blindés, contre son détachement. En outre, une autre force bolcheviste de Soukhoumi Kaleh, un régiment, s'avance par la route côtière de Zougdid sur Senaki, pour le prendre à revers.

Menacé d'être pris entre deux feux, Mkéïdzé abandonne, seulement le 8 septembre, sa position défendue dix jours contre des forces quintuples, et se replie en Svanétie montagnueuse, emmenant 300 otages bolchévistes, qu'il relâche ensuite après enquête, ne retenant que six chefs, convaincus d'assassins, qu'il fait fusiller.

Cependant, malgré la valeur déployée par les détachements Tcholokachvili et Mkéïdzé, il était facile, dès la seconde quinzaine du mois, de sentir que le mouvement s'éteignait, par spasmes, en Géorgie. Il semblait se ranimer, par ailleurs, dans le Daghestan de Derbent, en Tchétchénie et dans l'Ingouchie.

Chassés des vallées, les insurgés géorgiens continuèrent dans les montagnes de Mingrétie, de Svanétie et de Kakhétie, leur résistance de guérillas.

Extraits de « MÉMOIRES », rédigé par VALIKO TCHOUBI-NIDZE, en géorgien en 1953 (Traduit en français par Tamta CHABOURICHVILI) :

Nous avons quitté Rgani à 3 heures du matin, nos hommes sans arme nous suivaient. Quand nous nous sommes approchés

gური სამტრედიის აღმოსავლეთით, 70 მილიციელისა და ბოლშევიკისგან შემდგარი პოსტი და მათი იარაღი თავისი რაზმის წევრებს ჩამოურიგა. ამ დროს ხონიდან 300 კაცისგან შემდგარი ორი რუსული რაზმი გამოგზავნეს, რათა აეღოთ ცხენისწყლის ხიდი, რომელიც მხედძეს ჰქონდა დაკავებული და ვერ ააფეთქა მხოლოდ იმის გამო, რომ ასაფეთქებელი საშუალება არ ჰქონდა.

დაიწყო ბრძოლა. მხედვე მკლავსა და ბარძაყში დაიჭრა. მძიმედ დაჭრილმა ცი მოახერხა თავისი 700-კაციანი ჯგუფის გამხსნევა და 12 ტყვის გარდა რუსების მთელი რაზმი გაანადგურა.

მისი რაზმი 7 სექტემბრამდე სანგრებში გამაგრდა და წინააღმდეგობა გაუწია თბილისიდან ჯავშანმატარებლით გამოგზავნილ ორ შეიარაღებულ ბატალიონს. გარდა ამისა, დამხმარე ძალა გამოგზავნეს სოხუმიდან, რომელიც ზუგდიდისა და სენაკის გავლით მხედის რაზმის ზურგში მოექცა.

მხედძეს ტყვედ ჩავარდნა ემუქრებოდა, ამიტომ 8 სექტემბერს, ათღლიანი ბრძოლის შემდეგ, რიცხობრივად ხუთჯერ უფრო მეტ შენაერთთან ბრძოლისას, მან მიატოვა პოზიციები და მთიან სვანეთში გაიხიზნა. მძევლად თან წაიყვანა 300 ბოლშევიკი, რომლებიც დაკითხვის შემდეგ გაუშვა, დაიტოვა მხოლოდ ეგზეკუციებში უშუალოდ მონაწილე ექვსი წინამძღოლი და ექვსივე დაახვერტინა.

მაგრამ, მიუხედავად ჩოლოყაშვილის და მხედის რაზმების მიერ ჩადენილი გმირობებისა, თვის მეორე ნახევარში, აშკარად შეიმჩნეოდა, რომ საქართველოში წინააღმდეგობის მოძრაობა სუსტდებოდა. თუმცაღა, ასეთი მოძრაობები უფრო ძლიერდებოდა დაღესტანში, ჩეჩნეთსა და ინგუშეთში.

de Tchiatoura nous avons envoyés T. Bitsadze, V. Bedenachvili et P. Choubinidze, en éclaireurs. Ils n'ont rencontré personne sur leur route et nous avons positionné un homme à chaque porte.

Dès que nous avons encerclé la Tcheka, le train de Chorapani est arrivé. Comme prévu, lors de la réunion préparatoire du 27 août, j'attendais le signal. Mais Je n'entendais ni le signal du chemin de fer, ni les tirs.

Le temps passait, le matin s'approchait, les ouvriers se dirigeaient, déjà vers les mines. J'attendais encore mais toujours rien. Les personnes non armées se cachaient dans les vignes, alors que ceux qui avaient des armes, occupaient leurs postes.

Puis, à la gare, le bruit d'un tir! Nous avons entendu le secrétaire de Tcheka, Gricha Lomidze, sortant sur le balcon, ordonner aux miliciens d'intervenir sur les lieux d'où venait le tir.

À ce moment là, j'étais glacé d'effroi: «Peut-être que tout le monde est tombé?!».

Je n'avais aucune nouvelle du 3e secteur et le 1er secteur restait silencieux.

Alors, j'ai pris la décision rapide, d'attaquer la Tcheka, et le combat a commencé.

Nous avons attaqué à deux reprises, mais chaque fois nous avons été repoussés. Les tchékistes se sont enfermés dans l'immeuble et ils nous tenaient à distance, par des tirs continuels.

Tout d'un coup, les communistes nous ont attaqués de dos, avec Chabouk Meshvelidze en tête. J'ai laissé quelques personnes en place devant le bâtiment de la Tcheka, puis avec les autres, nous avons combattu le détachement de communistes. Nous avons détruit ce détache-

ლი ხეობების ნაცვლად, პარტიზანები ბრძოლას უკვე სამგერელოს, სვანეთისა და კახეთის მთიანეთში განაგრძობდნენ.

ამონარიდი პალიკო ჩუპინიძის ქართულ ენაზე დაწერილი წიგნიდან „მოგონება“ (პარიზი, 1953 წელი):

„რგანიდან გამოვედი ღამის სამ საათზე. უიარალო რაზმელები უკან მოგვდევდნენ. ჭიათურას რომ მივუახლოვდით, ორი უიარალო, ძველი ვაგონის მუშა: თ. ბინაძე და ე. ბედენაშვილი, პ. ჩუბინიძესთან ერთად გაემაგზავრეთ ჭიათურაში დასაზვერავად. მათ არავინ შეზევდრია და ყველა პოსტზე დაეაყენე ჩვენი რაზმელები. ჩეკისაკენ დაეაყენე თუ არა ქველადის რაზმი, მოვიდა კიდევ შორაპნიდან სამგზავრო მატარებელი.

როგორც იყო გადანყვებილი 27 აგვისტოს სამხედრო კომიტეტის კრებაზე, ვუცდი, რომ ორთქლმავალი ატეხდა კივილს; მაგრამ არც ორთქლმავლის საყვირის ხმა ისმის და არც სროლის...

განთიადი ახლოვდება. მეურმეები უკვე ემზადებიან მალაროებისაკენ ნასასულელად და შვეიქის ჩამოსაზიდადა.

ვიცდი კიდევ. არაფერი ისმის. უიარალო ხალხი ჩამალულია ეენახებში. იარაღიანი თავის ადგილზე სდგას.

სადგურში გაეარდა ერთი თოფი.

ჩეკის თავმჯდომარე გრიშა ლომიძე გამოვიდა გარედ აივანზე და დაუძახა უფროს მილიციონერს:

შეიტყვე სად იყო თოფის ხმაო.

ელდა მეცა: შეიძლება ყველა ჩავარდა! არ ისმის ხმა არც მესამე რაიონიდან! პირველი, სადგური, ხომ დაღუშდა!

ment et arrêté Chabouk Meshvelidze en personne ainsi que d'autres combattants communistes, dont Akvsenti Lejava et Polikarpe Lejava.

Ensuite je me suis dirigé vers le bureau de police. Là, le combat a commencé parallèlement à l'attaque de la Tcheka. Nous étions à court de munitions, mais A. Bregvadze m'a approvisionné et il m'a informé qu'à 500 mètres, près de l'usine, un détachement de 6 combattants communistes armés, s'avancait vers nous....

...j'ai envoyé P. Choubinidze et V. Bedenachvili chez mon frère pour demander des renforts.

Afin d'arrêter l'attaque du détachement communiste du côté de l'usine, j'ai envoyé trois personnes, Méthode Nikatsadze, S. Abesadze, qui furent arrêtés, et Alexandre Bregvadze, qui en a échappé et, a réussi à revenir.

Le détachement de Kotsia Chachanidze a occupé toute la rive et s'est approché de la gare. Je me suis dirigé vers l'usine. J'ai attaqué les 6 communistes et au final nous avons réussi à les désarmer.

Kotsia Chachanidze a pris d'assaut la gare. J'ai commencé l'assaut de la Tcheka accompagné d'Alexandre Bregvadze et Severian Khvedelidze. En rampant, nous sommes allés jusqu'au sommet des collines, nous nous sommes cachés derrière la maison de Djaparidze, et ainsi, étant en face du bureau de police, nous avons ouvert le feu. Les policiers se sont repliés dans la caserne. Nous avons continué l'attaque, et ils ont crié: «Ne nous tuez pas !».

D'abord les policiers gradés sont sortis, dont Simonika Sakvarelidze, Alexandre Kipchidze, Datiko Tskitchvili. Ils ont été suivis par le chef de police Alex-

იმ ნუთს გადაწყვიტე ჩეკაზე იერიშით მისვლა და დაიწყო ბრძოლა. ორჯერ შევუტით ჩეკას, მაგრამ ორჯერვე უკან დავახევინეს. ჩეკისტები ჩაიკეტნ ქუთაისის შენობაში და ძლიერი სროლით ახლოს არ გვაკარებდნენ. უცბათ ზურგიდან დაგვესხენ კომუნისტები ქაბუკ მემველიძის მეთაურობით. ოთხი რაზმელი დავტოვე ჩეკის პირისპირ და დანარჩენებით ვეკეთე კომუნისტების რაზმს. ეს რაზმი ჩვენ გავფანტეთ და დავიჭირეთ თვით ქაბუკ მემველიძე და ორი ბოლშევიკი რაზმელი: აქვსენტი ლეჟავა და პოლიკარპე ლეჟავა. ამავ დროს გადავედი მაზრის მილიციის სამმართველოსაკენ. აქ ბრძოლა დაიწყო იმ ნუთში, როდესაც ჩვენ ჩეკას შევუტით. რაზმელებს ტყვია თითქმის ელეოდათ, მაგრამ, საბედნიეროდ, ალ. ბრეგვაძემ მომიტანა 250 ცალი ვაზნა და თან შემატყობინა, რომ პერსენაკის ქარხანასთან, ჩვენი პოსტიდან ნახევარი კილომეტრის მოშორებით, ბოლშევიკების ექვს-კაციანი რაზმი, ყველა მეთიარაღებულიო... პ. ჩუბინიძე და ვ. ბედენაშვილი გავგზავნე ჩემ ძმასთან, დომენტისთან, რომ იგი თავისი ხალხით მომშველებოდა.

პერსენაკის ქარხნისაკენ ბოლშევიკური რაზმის წინააღმდეგ გავაგზავნე: ალ. ბრეგვაძე, მეთოდე ნიკაცაძე და ს. აბესაძე. ეს ორი უკანასკნელი დაიჭირეს ბოლშევიკებმა და ა. ბრეგვაძე კი უკან დაბრუნდა.

კონია ჩაჩანიძის რაზმმა თითქმის დაიკავა გალმა ჭიათურა და სადგურს მიუახლოვდა.

წავედი პერსენაკის ქარხნისაკენ, დავესხი თავის იქ მყოფ ექვს ბოლშევიკს, ავეყარე ყველას იარაღი და დაეატუსაღე.

დღის 8 საათია, 28 აგვისტო 1924 წ.

კონია ჩაჩანიძემ აიღო სადგური.

andre Vashdze, le chef de police régionale Onisime Modebadze, le secrétaire de la Tcheka Gricha Lomidze, et puis le tchékiste Gvantsaladze.

La prise de ces gradés, nous a permis de désarmer les 4 organisations armées ennemies

La Police 115 personnes,

La Police régionale 30 personnes,

La Police de district: 18 personnes

La Tcheka 14 personnes.

Tout de suite après, nous nous sommes dirigés vers le Tcheka de district, accompagné par le secrétaire de la Tcheka. Sur la route il m'a dit: «Là-bas, vous n'aurez plus besoin de vous battre». En effet, ce n'est sans aucune difficulté que nous avons pris le Tcheka de district. Nous avons ouvert les cellules et libéré 18 prisonniers. Parmi eux ceux de notre détachement, Kolia Gaprindachvili, Simon Katsiladze, Zakaria Loursmanachvili, Sardion Kakabadze etc

Avec ces combats, nous avons mis fin à la domination des communistes à Tchiourava

მე შევეუდექი ჩეკაზე მესამე შეტევის მომზადებას. ნაფიყვანე ალექსანდრე ბრეგვაძე, სევერიან ხვედელიძე. გავედით სკოლის თავზე ხოხითი, ამოვიფარე ჯაფარიძის სახლი, ამგვარად მოვექცით სამაზრო მილიციას პირდაპირ და გავხსენით მაგარი ცეცხლი.

მილიცია შეირეკა ყაზარმაში; კიდევ ერთჯერ დაესცხეთ მაგრად და მილიციამ იყვირა:

– ნუ დაგეწყვიტათო!

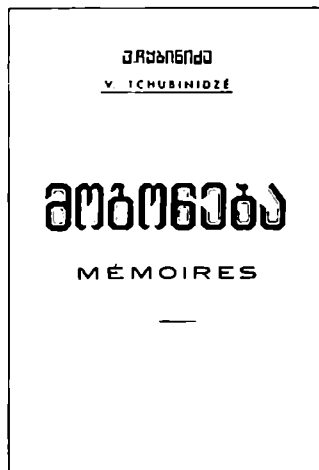
პირველად გამოვიდნენ უფროსი მილიციონერები: სვიმონიკა საყვარელიძე, ალექსანდრე ყიფშიძე, დათიკო ციტიშვილი; მათ მოჰყვა მილიციის უფროსი ალექსანდრე ვაშაძე, სარაიონო მილიციის უფროსი ონისიმე მოდებაძე... შემდეგ გამოვიდა ჩეკის თავმჯდომარე გრიშა ლომიძე და ჩეკისტი გვანცალაძე. ამგვარად, ხელთ ჩავვიყვარდა ოთხი დანესებულების მილიცია: 1. სამაზრო მილიცია – 115 კაცი; 2. სარაიონი მილიცია – 30 კაცი; 3. სამრეწველო მილიცია – 18 კაცი; ჩეკისტები – 14.

სწრაფად გავეშურეთ სამაზრო ჩეკაზე. ჩეკის თავმჯდომარე ლომიძე თან ნაფიყვანე. გზაში მან მითხრა: იქ ბრძოლა აღარ დაგჭირდებათო. მართლაც, დიდი ბრძოლა არ დაგეჭირვებია. თავისუფლად ავიღეთ ჩეკა. გავაჯეთ ჩეკის ატუსაღოს კარები და გავათავისუფლეთ 18 ტუსალი, მათ შორის იყო ერთი ჩვენი რაზმელი კოლია გაფრინდაშვილი, სვიმონ კაციტაძე, ზაქარია ლურსმანაშვილი, სარდიონ კაკაბაძე და სხ.

ჩეკის დაპატრონებით დასრულდა ბოლშევიკური ხელისუფლება ჭიათურაში.”

«Mémoires»
par Valiko Tchoubinidze,
en géorgien. Paris, 1953.

ვალიკო ჩუბინიძის
მოგონებების წიგნი,
გამოცემული პარიზში,
1953 წელს.

La reprise en main de la Géorgie et la normalisation – Les conséquences au sein des structures étatiques communistes – Les conséquences sur le gouvernement en exil et le parti social-démocrate – L'Europe ne bouge pas, ou si peu – La propagande soviétique pour justifier la répression contre l'insurrection.

La reprise en main et normalisation de la Géorgie.

Les nombreux professeurs et académiciens qui étaient favorable à la première République démocratique étaient opposés au soulèvement armés contre l'occupation, sont dans l'obligation de rédiger une déclaration, dans laquelle ils dénoncent les événements. Cela ne sauve pas leurs postes, le pouvoir soviétique qui considère que l'université est un lieu anti-soviétique. Le Recteur de l'Université, le fameux historien, Ivané Djavakhchvili, est limogé, ainsi que la plupart des professeurs et personnels. L'Université est pla-

საქართველოს ხელახლა ხელში ჩაგდება და დაურეგება – შედეგები კომუნისტურ სახელმწიფო სტრუქტურებში – შედეგები ემიგრაციაში მყოფ საქართველოს მთავრობასა და სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაზე – ევროპა არაფერს აკეთებს, ან მხოლოდ მცირედს – საბჭოთა პროპაგანდა აჯანყების სანინაალმდეგო რეპრესიების გასამართლებლად.

საქართველოს ხელახლა ხელში ჩაგდება და დაურეგება.

მრავალი პროფესორი და აკადემიკოსი, რომლებიც ემხრობოდნენ პირველ რესპუბლიკას და ოკუპაციის წინააღმდეგ შეიარაღებული აჯანყების წინააღმდეგ იყვნენ განწყობილი, ახლა იძულებული არიან შეადგინონ განცხადება, რომელშიც ისინი გამოხატავენ მოვლენებს, მაგრამ ეს მათ პოსტებს ვერ უნარჩუნებს. საბჭოთა ხელისუფლება უნივერსიტეტს ანტისაბჭოთა ბუდედ მიიჩნევს. უნივერსიტეტის რექტორი, ცნობილი ისტორიკოსი ივანე ჯავახიშვილი სამსახურიდან გაათავისუფლეს,

cée sous le contrôle direct du parti communiste. Les étudiants sont triés et le pouvoir donne la priorité aux membres du parti et de la Jeunesse Communiste. A partir de maintenant pour entrer à l'université, il faut être adhérent des organisations communistes.

De la fin de l'insurrection en 1926, la Tcheka sous les ordres de Beria et ses hommes, abattent, sans aucune forme de procès, ni arrestation formelle, plus de 500 militants socialistes.

Les conséquences au sein des structures étatiques communistes.

Devant la barbarie de la répression, les autorités de Moscou constitue une commission spéciale, menée par Ordjonikidze, pour enquêter sur les raisons du soulèvement et l'attitude de la Tcheka pendant la répression.

En octobre 1924, à la publication du rapport de la commission, certains membres de la Tcheka géorgienne sont offerts comme boucs émissaires des atrocités en tant qu'«éléments douteux».

ისევე როგორც პროფესორ-მასწავლებელთა და პერსონალის დიდი ნაწილი. უნივერსიტეტი კომუნისტური პარტიის უშუალო კონტროლის ქვეშაა. მოხდა სტუდენტების დიფერენციაცია და უპირატესობა ახალგაზრდა კომუნისტებს მიენიჭათ. ამიერიდან უნივერსიტეტში შესასვლელად საჭიროა კომუნისტური ორგანიზაციების წევრობა. აჯანყების დამთავრებიდან 1926 წლამდე, ბერიასა და მისი მოხელეების ბრძანებით, ყოველგვარი გასამართლებისა და დაპატიმრებების გარეშე, ჩეკამ 500-ზე მეტი სოციალისტი მეზობლო გამოასალმა სიცოცხლეს.

შედეგები კომუნისტურ სახელმწიფო სტრუქტურებში

ამ ბარბაროსული რეპრესიების ფონზე, მოსკოვის ხელისუფლების ორგანოები ორჯონიკიძის ხელმძღვანელობით ქმნიან სპეციალურ კომისიას, რომელსაც აჯანყების გამომწვევი მიზეზების გამოვლენა და რეპრესიების დროს ჩეკას პოზიციის დადგენა ევალება.

1924 წლის ოქტომბერში კომისიამ გამოაქვეყნა ან-

Le 7 octobre 1924, l'administration soviétique de Géorgie déclare une amnistie à tous les participants de la révolte qui se rendraient volontairement.

Au début de mars 1925, le président du Comité exécutif de l'URSS, Mikhaïl Kalinine, arrive en Géorgie et appelle à une amnistie aux participants de l'insurrection d'août 1924 et à une suspension des persécutions religieuses.

En conséquence, le Catholikos Patriarche Ambroise et les membres du Conseil patriarcal sont relâchés.

Parallèlement à la pacification militaire, une normalité semble apparaître en Géorgie.

D'un autre côté, les événements de Géorgie interrogent les communistes et posent la question de la nécessité de plus grandes concessions envers la paysannerie.

Staline déclare que «ce qui s'est passé en Géorgie peut se produire à travers toute la Russie, excepté si nous faisons un changement complet de notre attitude envers la paysannerie».

Molotov, un influent membre du Politburo, déc-

gariში, რომლის მიხედვითაც ქართული ჩეკას ზოგიერთი წევრი ამ სისასტიკეების განტევების ვაცად გამოიყვანეს, რამდენადაც ისინი საეჭვო ელემენტებად იყვნენ მიჩნეულნი.

1924 წლის 7 ოქტომბერს, საქართველოს საბჭოთა ადმინისტრაციის ხელმძღვანელობა აცხადებს ამნისტიას აჯანყების ყველა იმ მონაწილისთვის, რომელიც ნებაყოფლობით ჩაბარდება.

1925 წლის დასაწყისში საქართველოში ჩამოდის სსრკ ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე მიხაილ კალინინი და 1924 წლის აჯანყების მონაწილეთა ამნისტიისა და რელიგიური სახის დევნათა შეწყვეტისაკენ მოუწოდებს.

შედეგად, პატიმრობიდან საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ამბროსი და სინოდის წევრები.

საბრძოლო მოქმედებების დარეგულირების პარალელურად, საქართველოში მდგომარეობა ნორმალიზებას იწყებს.

მეორე მხრივ, საქართველოში მიმდინარე მოვლენებიდან გამომდინარე, კომუნისტების წინაშე დგება საკითხი გლეხობასთან დიდ დათმობაზე წასვლის აუცილებლობის შესახებ.

lare «la Géorgie présente un exemple saisissant sur la brèche entre le parti et la paysannerie».

Le parti communiste géorgien choisit temporairement, de modérer les tentatives de collectivisation.

A Moscou, ces événements relancent ce que l'on appelé «l'affaire Géorgienne». Si la Russie Soviétique, malgré le traité de reconnaissance et de paix, signé entre Moscou avec la République démocratique de Géorgie, le 7 mai 1920, se préparait à l'attaquer, l'invasion précipitée de février et mars 1921, avait opposé les dirigeants soviétiques. Lénine, d'un côté et Staline et son équipe «caucasienne» de l'autre. Ensuite le problème des «Républiques nationales» écartées au profit de la «République de Transcaucasie» avait apporté d'autres contractions et cette fois-ci entre les tenants de la centralisation Moscovite et les tenants des communistes locaux dits «nationaux». Seule la mort de Lénine, en janvier 1924, sauva Staline.

La barbarie employée, lors de la répression de l'insurrection géorgienne

სტალინი აცხადებს, რომ „ის, რაც ხდება საქართველოში, შეიძლება მოხდეს რუსეთში, თუ ძირეულად არ შეეცვლით გლეხობისადმი დამოკიდებულებას.“

მოლოტოვი, პოლიტიბუროს გავლენიანი წევრი, ამბობს: „საქართველო პარტიასა და გლეხებს შორის არსებული რღვევის კარგი მაგალითია.“

საქართველოს კომუნისტურმა პარტიამ გადანეციტა კოლექტივიზაციის პროცესის დროებით შენელება.

ამ მოვლენებმა მოსკოვში ხელახლა წარმოჭრა ე. წ. „ქართული საქმე“ თუ საბჭოთა რუსეთი, 1920 წლის 7 მაისს საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასთან დადებული სამშვიდობო და აღიარების ხელშეკრულების მიუხედავად, საქართველოს დასაპყრობად ემზადებოდა, 1921 წლის თებერვლისა და მარტის ნაჩქარევმა შემოტევამ ერთმანეთს დაუპირისპირა საბჭოთა ხელმძღვანელები – ერთ მხრივ, ლენინი და, მეორე მხრივ, სტალინი თვისი კავკასიური გუნდით. შემდგომ კი, ეროვნული რესპუბლიკების პრობლემამ, რომელიც თავიდან იქნა აცი-

fut remise en cause et manifestement, une charge allait être portée contre Staline et ses lieutenants caucasiens, par les partisans de Lenine. Mais Staline avait déjà gagné. Néanmoins, les divergences entre les dirigeants communistes, au plus haut niveau, continuent de se développer.

Les conséquences sur le gouvernement en exil et sur le parti social-démocrate.

Le parti social-démocrate, dès l'invasion de 1921, occupe le terrain de la contestation et des mouvements anti-bolcheviques de manière pacifique, malgré la répression qui s'abat sur ses militants et les citoyens. Les forces dirigées par le parti national-démocrate qui sous la direction de Kakoutsa Tchokachvili et ses lieutenants, au contraire, organisent des maquis et des mouvements de guérilla.

Au sein du parti social-démocrate de Géorgie, si la grande majorité des cadres en France et ceux qui sont en Géorgie ont décidé l'insurrection, un certain nombre s'étaient opposés, comme Carlo Tchkeï-

ლებული ამიერკავკასიის რესპუბლიკების სასიკეთოდ, კიდევ სხვა დაპირისპირებები მოიცანა, ამჯერად, მოსკოვური ცენტრალიზაციის მომხრეებსა და ადგილობრივი კომუნისტების მომხრეებს, ე.წ. „ნაციონალებს“ შორის. სტალინი მხოლოდ ლენინის სიკვდილმა იხსნა 1924 წლის იანვარში.

საქართველოს აჯანყების წინააღმდეგ მიმართული რეპრესიებისას გამოჩენილი ბარბაროსობა განხილვის საგანი გახდა და სტალინსა და მის კავკასიელ თანამოაზრეებს ნამდვილად გამოუტანდნენ სასჯელს ლენინის მომხრეები, მაგრამ სტალინს გამარჯვება უკვე მოპოვებული ჰქონდა. მიუხედავად ამისა, კვლავაც გრძელდება მმართველ კომუნისტებს შორის ზღვარგადასული უთანხმოება.

გავლენა საქართველოს ლტოლვილ მთავრობასა და სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაზე

1921 წლის ინტერვენციიდან მოყოლებული, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია,

dze, Irakli Tsereteli. La dé-cision des dirigeants regroupés autour de Noé Jordania, Noé Ramichvili, Evgeni Gueguechkori, Constantin Kandelaki, Noé Khomeriki, Valiko Djoughe-li et Bénia Tchikvichvili ainsi que les membres du «Comité pour l'Indépendance» entraînés par Goguia Pagava et Koté Andronikachvili a emporté cette quasi unanimité, d'autant plus que les nouvelles de Géorgie, apportent des arguments favorables à cette insurrection.

L'échec de l'insurrection secoue le parti social-démocrate et accentue cette division²⁰. Mais loin de disparaître, le parti social-démocrate de Géorgie reste pratiquement l'unique parti organisé en Géorgie et continue sa lutte.

Lors de l'été 1925, le parti social-démocrate organise sa IIIe Conférence clandestine, depuis l'invasion de février-mars 1921. Cette Conférence, réaffirme son soutien «plein et entier» au gouvernement en exil sous l'autorité de Noé Jordania, revendique 26 000 adhérents et plus de 5 000 jeunes socialistes.

De plus il reste la force principale organisée en

მიუხედავად იმ რეპრესიებისა, რომელიც თავს ატყუდება მეზობლებსა და მოქალაქეებს, ანტიბოლშევიკური წინააღმდეგობის მოძრაობას მაინც მშვიდობიანი გზით ეწევა. ხოლო ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ძალები, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის და მისი შეფიცულების მეთაურობით პირიქით – იატაკქვეშა მოძრაობას იწყებენ.

თუ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის რიგებშივე, საფრანგეთსა თუ საქართველოში მყოფმა მის წევრთა უმრავლესობამ მიიღო აჯანყებისა მოწყობის გადაწყვეტილება, პარტიის წევრთა გარკვეულმა ნაწილმა საპირისპირო პოზიცია დაიკავა. მათ შორის იყვნენ: კარლო ჩხეიძე და ირაკლი წერეთელი. ნოე ჟორდანიას, ნოე რამიშვილის, ევგენი გეგეჭკორის, კონსტანტინე კანდელაკის, ნოე ხომერიკის, ვალიკო ჯუღელის და ბენია ჩხიკვიშვილის გარშემო შემოკრებილი პარტიის ლიდერების და ასევე, ჯერ გოგია ფაღავას და შემდეგ კოტე ანდრონიკაშვილის ხელმძღვანელობაში მყოფი დამოუკიდებლობის კომიტეტის წევრების გადანაცვტილებამ გამო-

20. Le suicide de Carlo Tchkeidze, en juin 1926 à Leuville, n'illustre-t-il pas cet aspect ?

exil. D'autant plus qu'une vague nouvelle de jeunes, très souvent socialistes ayant participé à l'insurrection de 1924, débarque en France et renforce ses rangs.

**Les conséquences
sur les autres partis
composant
le «Comité Paritaire
pour
l'Indépendance».**

Si théoriquement, les partis ayant formé le «Comité Paritaire» restent unis, les partis social-révolutionnaire et social-fédéraliste tendent à disparaître, même si leurs dirigeants continuent d'apporter leur soutien au président Noé Jordania.

Au sein du parti national-démocrate, les positions se compliquent.

Grigol Vechapeli, dirigeant du parti National-démocrate, ex vice-président du Parlement, en décembre 1925, édite une brochure «La politique réaliste géorgienne» et déclare «que dans ces conditions, le régime autonome national dont jouit la Géorgie en ce moment-ci et qui dispose d'un gouvernement, d'un parlement et d'une armée géor-

ინვია ეს თითქმის სრული ერთსულოვნება, მით უმეტეს, რომ საქართველოდან მოდიოდა ამბები, რომ სიტუაცია ხელს უწყობდა ამ აჯანყებას.

აჯანყების მარცხმა შეარყია სოციალ-დემოკრატიული პარტია და გაამძაფრა პარტიაში არსებული უთანხმოება²⁰, მაგრამ არსებობის შეწყვეტის ნაცვლად საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია, პრაქტიკულად, საქართველოში არსებულ ერთადერთ პარტიად რჩება და აგრძელებს თავის საქმიანობას.

1925 წლის ზაფხულში, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია აწყობს თავის მესამე არალეგალურ ყრილობას 1921 წლის თებერვალ-მარტის ინტერვენციიდან მოყოლებული. ეს ყრილობა ხელახლა ადასტურებს ნოე ჟორდანიას მეთაურობით ემიგრაციაში მყოფი მთავრობის სრულ მხარდაჭერას პარტიის სახელით, რომელიც აერთიანებს 26 000 წევრს და 5000 ახალგაზრდა სოციალისტს.

მეტიც, ის რჩება ემიგრაციაში მყოფ ძირითად ძალად. მით უმეტეს, რომ პარტიის რიგებს აძლიერებს საფრანგეთში ჩასულ ახალგაზრდა ემიგრანტთა

20. განა 1926 წლის ივნისში, ლევილში, კარლო ჩხეიძის თვითმკვლელობა არაა ამის ნათელი მაგალითი?

gienne, présente, selon l'expression du professeur Z. Avaloff, l'ancien conseiller de la Légation Géorgienne à Paris, «next best solution» et on ne peut pas affirmer que la Géorgie est occupée d'autant plus que l'influence de l'élément Géorgien est très forte dans l'appareil gouvernemental fédératif des Soviets, aussi bien à Tiflis qu'à Moscou et dans la représentation diplomatique de l'Europe».

D'autres, sur le modèle des idéologies des partis totalitaristes italiens et allemands, qui sont au pouvoir ou pensent le prendre, se préparent à créer des organisations fascistes ou fascisantes géorgiennes

La majorité, sous la conduite de Guiorgui Gvazava, continue à apporter son soutien au seul gouvernement élu démocratiquement, représenté par son président Noé Jordania.

**L'Europe
ne bouge pas,
ou si peu.**

Les puissances européennes et la Société des Nations, qui vient de naître, n'ont pas bougé.

ტალა, უმეტესად სოციალისტები, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს 1924 წლის აჯანყებაში.

**გაელენა
პარიტეტულ
კომიტეტში
შეშავალ
სხვა პარტიებზე**

თუ ის პარტიები, რომელთაც შექმნეს პარიტეტული კომიტეტი, თეორიულად ერთიანი რჩებიან, სოციალ-რევოლუციონერულმა და სოციალ-ფედერალისტურმა პარტიებმა შესაძლოა, შეწყვიტონ არსებობა, თუნდაც მათმა ხელმძღვანელებმა კვლავაც გააგრძელონ ნოე ჟორდანია მხარდაჭერა.

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის რიგებში მდგომარეობა რთულდება. გრიგოლ ვეშაპელი, ეროვნულ-დემოკრატი, პარლამენტის ყოფილი თავმჯდომარის მოადგილე, 1925 წლის დეკემბერში აქვეყნებს ბროშურას „ქართული რეალისტური პოლიტიკა“ და აცხადებს, რომ „ამ პირობებში, ეროვნული ავტონომიური წყობა, რომლითაც საქართველო სარგებლობს და რომელსაც გააჩნია მთავრობა, პარ-

L'Allemagne et la Russie soviétique ont signé en 1922, le traité de Rapallo, concrétisant une politique d'échanges économiques entre les 2 pays.

L'Angleterre, qui dès 1918, a été à l'initiative de la politique «interventionniste» contre la Russie soviétique, après l'échec des généraux «blancs», commence une politique «réaliste» de reconnaissance. Les matières premières et les nouveaux marchés, intéressent les plus grandes firmes capitalistes anglaises. Après de très nombreux contacts officieux ou officiels, le 19 février 1924, le Royaume Uni reconnaît officiellement la Russie soviétique, tout en introduisant une toute petite restriction

«Le Gouvernement Britannique reconnaît l'URSS, comme le gouvernement de jure des territoires de l'ancien Empire russe qui reconnaissent son autorité».

L'Autriche, la Norvège, la Suède et le Danemark le font dans la foulée.

Différents courriers et Mémoires sont portés devant la Société des Nations, dès le 5 septembre 1924 par le Gouvernement géorgien en exil,

ლამენტი და ქართული არმია, წარმოადგენს, პარიზში საქართველოს წარმომადგენლობის ყოფილი მრჩეველის, პროფესორ ზ. ავალოვის გამოთქმის მიხედვით, „მომდევნო საუკეთესო გამოსავალს“ და არ შეიძლება იმის მტკიცება, რომ საქართველო ოკუპირებულია, მით უმეტეს, რომ საბჭოების ფედერაციულ სამთავრობო აპარატში ძალიან ძლიერია ქართული ელემენტების გავლენა როგორც ტფილისში, ასევე მოსკოვსა და ევროპის დიპლომატიურ წარმომადგენლობებში“

სხვები, ვინც უკვე არიან ხელისუფლებაში, ან, ვინც მის ხელში ჩაგდებას ცდილობენ, იტალიური თუ გერმანული ტოტალიტარისტული პარტიების იდეოლოგიების მოდელის მიხედვით, ემზადებიან, შექმნან ფაშისტური ან მოფაშისტო ქართული ორგანიზაციები.

უმრავლესობა, გიორგი გვაზავას მეთაურობით, აგრძელებს დემოკრატიული გზით არჩეული ერთადერთი მთავრობის მხარდაჭერას, რომლის თავმჯდომარეც ნოე ჟორდანიას.

suivi d'autres, des 6 et 11 septembre 1924, pendant l'insurrection.

Celle-ci analyse, écoute, débat, mais surtout attend la fin des événements. D'autant plus que se basant sur les règles de la Société des Nations stipulent, qu'elle doit «aider par des moyens pacifiques et conformes aux règles du droit international au retour de ce pays à une situation normale».

En Europe, seules les interventions des partis socialistes, dont les leaders ont fait un voyage d'études au printemps 1920 en Géorgie, dans le cadre d'une délégation de la Seconde Internationale, écrivent article sur article et organisent des réunions publiques.

Des journalistes proches du parti national-démocrate écrivent des articles pour remuer l'opinion des partis nationalistes contre l'URSS.

Les opinions publiques des pays européens n'ont pas oublié les malheurs de la grande guerre et ne veulent pas revoir «la grande boucherie», mais l'action des régimes totalitaristes, comme en Russie soviétique, où, déjà les révolutionnaires «s'exécutent» entre eux, ou comme le fascisme italien qui

ევროპა
არაფერს აკეთებს,
ან მხოლოდ მცირედს.

ახალდაბადებული ერთა ლიგა და ევროპული სახელმწიფოები ჩუმად არიან. 1922 წელს გერმანიამ და რუსეთმა ხელი მოაწერეს რაპალოს ხელშეკრულებას, რომლითაც გაფორმდა ორ ქვეყანას შორის ეკონომიკური თანამშრომლობა.

ინგლისი, რომელიც საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ „ინტერვენციული პოლიტიკის“ ინიციატორი იყო, „თეთრების“ საყოველთაო მარცხის შემდეგ, ალიარების „რეალისტურ“ პოლიტიკას ირჩევს. ინგლისის ყველაზე დიდი კაპიტალისტური ფირმები ნედლეულის რესურსებითა და ახალი ბაზრებით ინტერესდებიან. უამრავი არაფორმალური თუ ფორმალური კონტაქტის დამყარების შემდეგ, 1924 წლის 19 თებერვალს, გაერთიანებული სამეფო ოფიციალურად ალიარებს საბჭოთა რუსეთს მხოლოდ მცირე შეზღუდვით:

„ბრიტანეთის მთავრობა ალიარებს სსრკ-ს, როგორც დე-იურე ხელისუფლებას ყოფილი რუ-

démontre lui aussi, son efficacité dans la répression, contre les mouvements démocratiques, commencent à susciter des interrogations.

Toutes ces répressions sont bien décrites par la presse de droite et principalement socialiste.

Comme la division entre les partis socialistes et communistes, n'est pas «vieille», 1920 en France, la propagande communiste fait rage sur ces événements.

**La propagande
soviétique
pour justifier
la répression
contre l'insurrection.**

Il y d'abord les écrits de Trotski, qui opposé à Staline et son clan caucasien, justifie quand même cette répression. Ce ralliement à cet acte de barbarie ne le sauvera, ni de la destitution, ni de l'exil, ni même de la mort.

La répression est connue et trouble les communistes et les organisations ouvrières en Europe. Moscou fait intervenir ses brillants militants et intellectuels étrangers.

Clara Zetkine, dirigeante communiste alle-

სეთის იმპერიის ტერიტორიებისა, სადაც აღიარებენ მის ძალაუფლებას"

ავსტრია, ნორვეგია, შვედეთი და დანია ბრიტანეთის მაგალითს მიჰყვებიან. 1924 წლის 5 სექტემბრიდან ემიგრაციაში მყოფმა საქართველოს მთავრობამ ერთა ლიგას სხვადასხვა სახის წერილები გაუგზავნა. ამას მოჰყვა 6 და 16 სექტემბრის მემორანდუმები აჯანყების პერიოდში.

ერთა ლიგა აანალიზებს, უსმენს, განიხილავს, მაგრამ ის უფრო მოვლენათა დასასრულს ელოდება. მით უმეტეს, რომ, მისი წესდებიდან გამომდინარე, ერთა ლიგა უნდა „დაეხმაროს ამ ქვეყანას, მშვიდობიანი და საერთაშორისო სამართლის ნორმების გამოყენებით სიტუაციის ნორმალიზებაში"

ევროპაში გამართულ დისკუსიებში მხოლოდ სოციალისტური პარტიები ერევიან, რომელთა ლიდერებიც საქართველოში 1920 წელს, მეორე ინტერნაციონალის ფარგლებში, გაცნობითი ვიზიტით იმყოფებოდნენ. ისინი წერენ სტატიას სტატიაზე და აწყობენ სახალხო შეკრებებს.

mande connue et reconnue est envoyée à Tiflis, qu'elle visite, alors que la terre des fosses communes est encore fraîche. Elle revient et écrit un fabuleux article où elle décrit que «seules 320 personnes ont été fusillées...

En 1924, une délégation des Trade-unions britanniques, syndicats anglais, est invitée à visiter la Géorgie par les autorités de Moscou.

On peut penser que les travailleurs ont questionné leurs syndicats sur ces événements. Le rapport de cette délégation, qui est favorable aux idées soviétiques, publié aux Editions de l'Humanité (..) déclare, après avoir «longuement interviewé les responsables de l'état des organisations syndicales et politiques (communistes)»: «qu'il n'existe pas, en Géorgie de mécontentement véritable à l'égard du régime soviétique» et que «seuls, les mencheviks, installés confortablement à Paris» et recevant «l'aide des sphères financières et commerciales intéressées dans le naphte et le manganèse de ces riches régions».

სტატიებს წერენ ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიასთან ახლომყოფი ჟურნალისტებიც, რათა ნაციონალისტური პარტიების აზრი საბჭოთა კავშირის წინააღმდეგ მიმართონ.

ევროპის ქვეყნების საზოგადოებრივ აზრს არ დავიწყებია დიდი ომის საშინელებები და არ სურს ხელახლა მოხვდეს ამ „დიდ სასაკლაოზე“, მაგრამ კითხვებს ბადებს დემოკრატიული მოძრაობების წინააღმდეგ მიმართული ტოტალიტარული რეჟიმების ქმედება, ისეთების, როგორიცაა საბჭოთა კავშირი, სადაც რევოლუციონერები ერთმანეთს ებრძვიან, ან, როგორიცაა იტალიური ფაშიზმი, რომელიც ასევე ცხადყოფს თავის ეფექტურობას რეპრესიებში.

ყველა ეს რეპრესია კარგადაა აღწერილი მემარჯვენეთა და, ძირითადად, სოციალისტთა პრესაში, რადგან უთანხმოება სოციალისტებსა და კომუნისტებს შორის არ არის „ძველი“.

1920 წელს, საფრანგეთში კომუნისტური პროპაგანდა ამ მოვლენების გამო ერთ ამბავს ტყეს.

Et page 211 de ce même rapport, la délégation écrit «L'exécution de 18 otages par les mencheviks excita la fureur des bolcheviks ; les pires atrocités furent commises, au cours de cette guerre de partisans, dans les villages reculés où, comme il en est toujours le cas dans ces pays, on ne fait pas de quartier. Bien qu'il est impossible d'établir le nombre de victimes, le nombre de 3 000 tués ne sera probablement pas exagéré»...

En 1925, les Editions de l'Humanité publient une brochure «Comment furent préparées les journées d'Août en Géorgie» écrite, le dit-on par Seit Devdariani, ex dirigeant social-démocrate «retourné» – par conviction, par force ou pression sur sa famille – qui conclut ces 40 pages par « Le peuple géorgien veut la tranquillité et il ne l'aura pas tant que N. Jordania mènera le même travail à l'étranger. Ce travail ne se justifie par des perspectives ni politiques, ni économiques. Politiquement, il est proche parent du fascisme européen économique, il place la Géorgie sous la dépendance du capital étranger.»

საბჭოთა პროპაგანდა
აჯანყების
წინააღმდეგ
რეპრესიების
გასამართლებლად

არსებობს ტროცკის ჩანაწერები, რომლებიც, მიუხედავად სტალინისა და მისი კავკასიური კლანისა, ამართლებს ამ რეპრესიებს. ამ ბარბაროსული აქტისადმი ასეთი არასერიოზული მიდგომა მას ვერ იხსნის ვერც თანამდებობიდან გადაყენებისგან, ვერც გადასახლებისგან და ვერც სიკვდილისგან.

რეპრესიების შესახებ უკვე ყველაფერი ცნობილია და, ის აღამფოთებს ევროპის მუშათა ორგანიზაციებს და კომუნისტებს. მოსკოვი უხმობს თავის ბრწყინვალე უცხოელ თანამოაზრეებსა და ინტელექტუალებს.

საყოველთაოდ ცნობილ გერმანელ კომუნისტ ლიდერს კლარა ცეტკინს აგზავნიან ტფილისში, სადაც მან იმ დროს იმოგზაურა, როცა ძმათა სასაფლაოების მიწა ჯერ კიდევ არ იყო გაციებული. ის ბრუნდება და წერს უჩვეულო სტატიას, რომელშიც ის ამბობს, რომ „მხოლოდ 320 ადამიანი დახვრიტეს“

Mais toutes ces déclarations ne suffisent pas, car en 1929, le PCF fait «sonner la charge» sous la plume de l'éminent écrivain, Henri Barbusse. Dans son livre «Voici ce qu'on a fait de la Géorgie», cette fois ci, publié par les Editions Flammarion, et non celles de l'Humanité, dans ce livre de plus de 300 pages, écrit en mai 1928, «En août 1924, répondant à l'appel de leurs chefs confortablement installés à Paris, quelques partisans mencheviks tentèrent une insurrection» et sur le nombre de victimes « Si on excepte les bandits comme ceux qui ont en 1924, attaqué un train (...) et ceux qui ont été tués, les armes à la main, dans la guerre, nous nous trouvons en présence d'une liste de quelques noms...»

Si l'insurrection nationale de 1924 et sa résonance dans les pays européens n'avaient pas eut d'impact sur les organisations ouvrières, et de répercussions sur les gouvernements, pourquoi, les dirigeants de Moscou, à travers sa presse communiste en Europe auraient-il autant insisté ?

1924 წელს მოსკოვის ხელისუფლებამ ბრიტანეთის სავაჭრო კავშირების და ინგლისის პროფკავშირების დელეგაცია საქართველოში მოიწვია.

სავარაუდოა, რომ მშრომლებმა გამოჰკითხეს თავიანთ პროფკავშირებს ამ მოვლენების შესახებ. ამ დელეგაციის მოხსენება, რომელიც კეთილგანწყობილია საბჭოთა იდეებისადმი და გამოქვეყნებულია L'humanite-ს გამოცემლობაში, პროფკავშირული და პოლიტიკური (კომუნისტების) ორგანიზაციების საფუძვლიანი გამოკითხვის შედეგად ასკვნის, რომ: „საქართველოში არ არსებობს საბჭოთა სისტემის მიმართ რეალური უკმაყოფილება“ და, რომ „პარიზში კომფორტულად მონყობილი მენშევიკები, რომლებიც ფინანსურ და კომერციულ დახმარებებს იღებენ, დაინტერესებული არიან ამ მდიდარი რეგიონების ნავთობითა და მანგანუმით“

ამავე ანგარიშის 211-ე გვერდზე წერია: „მენშევიკების მიერ 18 მძევლის სიკვდილით დასჯამ ბოლშევიკთა გააფთრება გამოიწვია. უფრო უარესი სისასტიკეები ჩაიდინეს ამ პარტიზანული ომის დროს. შორეულ სოფლებში ასეთი

DOCUMENTS

La politique réaliste Géorgienne par GRIGOL VECHAPPELI, ex-député du parti national démocrate (Paris 1925)

Mais arriva l'année 1924, quand toutes les chances de l'intervention militaire et diplomatique dans les affaires russes ont été épuisées. L'Angleterre et la France ont reconnu les Soviets de facto et de jure, alors, désespéré, le parti menchevique de l'ancien gouvernement a tenté le dernier effort pour attirer l'attention de la Ligue des Nations par l'intermédiaire des socialistes français et anglais, membres influents des groupes gouvernementaux. Les mencheviques ont entraîné dans l'aventure du soulèvement le parti national démocrate géorgien. Mais la Ligue des Nations n'est pas intervenue et le soulèvement a été écrasé par les moyens habituels de la répression bolchevique.

Après ce soulèvement malheureux, il est devenu clair que le parti national démocrate devait cesser la politique de la coalition avec les mencheviques et commencer la politique réaliste.

Cette politique nous commande, au lieu d'une lutte sans espoir pour le pouvoir politique, de faire des compromis à l'état réel des choses et de diriger l'énergie nationale des classes sociales qui suivaient toujours le parti national-démocrate (intellectuels, industriels, commerçants, paysans) vers le champ égal de l'activité: travail constructif dans le domaine d'économie et de culture nationales. Nous ne trahissons pas les principes traditionnels du parti national-démocrate. Nous étions, nous

შემთხვევები კიდევ ხდება, ქვეყანაში ერთი უბანიც კი არ გამოუტოვებიათ. მიუხედავად იმისა, რომ მსხვერპლის რაოდენობის დადგენა შეუძლებელია, სულ მცირე, 3000 მოკლული მანც იქნება."

1925 წელს, L'humanite-ს გამომცემლობა აქვეყნებს ბროშურას „როგორ მომზადდა აგვისტოს დღეები საქართველოში“, დაწერილი, როგორც ცნობილია, ნებით, ძალით თუ მის ოჯახზე ზეწოლით გადებირებული ყოფილი სოციალ-დემოკრატის სეით დევდარიანის მიერ, რომელიც თავისი ბროშურის მე-40 გვერდს ასე ასრულებს: „ქართველ ხალხს სიმშვიდე სურს და მას ის არ ექნება მანამ, სანამ ჟორდანია უძღვება საქმეს საზღვარგარეთ. ეს საქმე არ არის გამართლებული არც პოლიტიკური და არც ეკონომიკური პერსპექტივებით. პოლიტიკურად ის ძალიან ახლოსაა ევროპულ ფაშიზმთან, ეკონომიკურად კი ის საქართველოს უცხოურ კაპიტალს უქვემდებარებს."

მაგრამ ყველა ეს განცხადება არ აღმოჩნდა საკმარისი, რადგან 1929 წელს, საფრანგეთის კომუნისტური პარტია ცნობილი მწერლის, ანრი ბარ-

sommes et nous resterons nationalistes, mais nous ne pouvons pas nier le fait que l'Union Soviétique n'est pas un empire Russe ressuscité, mais la fédération de nouveaux états nationaux ou de républiques transcaucasiennes (Georgie, Arménie, Azerbaïdjan), l'Ukraine et le Turkestan, sont égaux à la Russie. Nous sommes nationalistes, mais nous croyons que la Georgie étant située entre la Turquie et la Russie, ne pourrait pas conserver son entière indépendance et son territoire, sans le protectorat étranger auquel l'Angleterre seule avait des prétentions, mais elle-même les a liquidées en évacuant Batoum en 1921

Dans ces conditions, le régime autonome national dont jouit la Géorgie en ce moment-ci et qui dispose d'un gouvernement, d'un parlement et d'une armée géorgiens, présente, selon l'expression du professeur S. Avaloff, l'ancien conseiller de la Légation Géorgienne à Paris, «next best solution» et on ne peut pas affirmer que la Géorgie est «occupée» d'autant plus que l'influence de l'élément Géorgien est très forte dans l'appareil gouvernemental fédératif des Soviets, aussi bien à Tiflis qu'à Moscou et dans la représentation diplomatique de l'Europe (à Paris et ailleurs).

Enfin, nous ne voudrions pas trahir les principes de la démocratie, mais nous devons constater qu'au point de vue historique, comme tous les régimes, le régime soviétique est exposé à une certaine évolution: la réforme de la constitution soviétique de cette année-ci en est la preuve. C'est l'histoire qui nous apprend aussi que l'évolution du parti dictateur révolutionnaire

ბიუსის კალმის საშუალებით, იერიშზე გადადის. ამჯერად, გამოძცემლობა Flamarion-ის და არა L'humanite-ს მიერ 1928 წლის მაისში დაბეჭდილ მის 300-გვერდიან წიგნში „აი, რა გავაკეთეთ საქართველოში“, ის წერს: „1924 წლის აგვისტოში, პარიზში კომფორტულად მოწყობილი მათი შეფის მოწოდების პასუხად, ზოგიერთმა მენშევიკმა პარტიზანმა აჯანყების მოწყობა სცადა“ მსხვერპლის რაოდენობაზე კი ავტორი წერს: „თუ არ ჩავთვლით ბანდიტებს, რომელთა შორის არიან ისინი, ვინც 1924 წელს თავს დაესხნენ მატარებელს (...) და მათ, რომლებიც, იარაღით ხელში ბრძოლაში მოკლეს, ჩვენს წინაშე მხოლოდ რამდენიმე გვარისაგან შემდგარი სია დარჩება“

თუ 1924 წლის აჯანყებამ და მისმა რეზონანსმა ევროპის ქვეყნებში ვერ კპოვა გამოძახილი სამიზნე მუშათა ორგანიზაციებსა და მთავრობებში, მაშ რატომ ცდილობენ მოსკოვის მმართველი წრეები ევროპაში თავიანთი კომუნისტური პრესის მოშველიებას?

donne toujours plus de possibilité pour la garantie des droits de l'homme et du citoyen, que l'intervention étrangère ou la conspiration intérieure.

Voilà pourquoi nous sommes opposés aux tentatives de mencheviques ou de fascistes géorgiens de rallumer le feu de la guerre civile en Géorgie pour le pouvoir perdu.

«COMMENT FURENT PRÉPARÉES LES JOURNÉES D'AOUT EN GÉORGIE» rédigé par S. DEVDARIANI (Editions de l'Humanité, Paris 1925) :

Le peuple géorgien veut la tranquillité il ne l'aura pas tant que N. Jordania mènera le même travail à l'étranger

Ce travail ne se justifie par des perspectives ni politiques, ni économiques. Politiquement, il est proche Parent du fascisme européen économiquement, il Place la Géorgie sous la dépendance du capital étranger Il faut chercher les conditions du développement économique indépen-

დოკუმენტები

გიორგი ეშმაკელი, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრი, ყოფილი დეპუტატი. „ქართული რეალისტური პოლიტიკა“. პარიზი, 1925 წელი.

„მაგრამ დადგა 1924 წელი, როცა რუსეთის საქმეებში სამხედრო და დიპლომატიური ჩარევის ყველანაირი მანსი ამოიწურა. ინგლისმა და საფრანგეთმა საბჭოთა სახელმწიფო დე-ფაქტო და დე-იურე აღიარეს და, აქედან გამომდინარე, ძველი მთავრობის იმედდაკარგულმა მცნვეიკურმა პარტიამ ბოლო ძალისხმევით სცადა მიეპყრო ერთა ლიგის ყურადღება სამთავრობო ჯგუფების გაელენიანი წრეების, ფრანგი და ინგლისელი სოციალისტების საშუალებით. მცნვეიკებმა აჯანყების ავანტიურაში საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია ჩაითრიეს. მაგრამ ერთა ლიგა არ ჩაერია და აჯანყებები ბოლშევიკური რეპრესიების ჩვეული საშუალებებით იქნა ჩახშობილი. ამ წარუმატებელი აჯანყების შემდეგ, ნათელი გახდა, რომ ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას უნდა შეენეცია მცნვეიკებთან კოალიციური პოლიტიკა და დაენეცო რეალისტური პოლიტიკის გატარება.

ამ პოლიტიკის კურსიდან გამომდინარე, პოლიტიკური ძალაუფლებისთვის უიმედო ბრძოლის ნაცვლად, არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, ჩვენ უნდა ნავიდეთ კომპრომისზე და ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ერთგული სოციალური კლასების (ინტელიგენტები, მრეწველები, კომერსანტები და გლეხები) ნაციონალური ენერგია მივმაროთ კონსტრუქციული მოღვაწეობისკენ ეკონომიკისა და ეროვნული კულტურის სფეროებში. ჩვენ არ ვღალატობთ ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის

«Publication
moscovite»

„მოსკოვური
გამოცემა“

Comment furent préparées
les Journées d'Août
en Géorgie

1925
LIBRAIRIE DE L'HUMANITE
— 120, Rue Lafayette, PARIS —
Prix : 1 fr. 50

dant de la Georgie non pas dans des conférences avec les ministres de gouvernements étrangers ou les représentants d'entreprises Drivées de l'Europe capitaliste, mais bien dans l'Union des Republiques soviétiques.

Les résolutions du XIIe Congrès du P. C. R. sur la question nationale parlent de la politique du tsarisme et de la bourgeoisie russe comme d'une politique qui tendait à transformer les pays limitrophes exclusivement en fournisseurs de matières premières pour les centres développés industriellement.

«Abattre cette inégalité, lisons-nous plus loin dans ces résolutions, liquider cet héritage en un an ou deux est impossible, mais il est indispensable de le surmonter par une aide réelle et constante. Cette aide doit s'exprimer tout d'abord par des mesures pratiques pour l'organisation de foyers industriels dans ces républiques nationales autrefois opprimées, en employant autant que possible la main-d'œuvre locale.»

Comme nous le voyons, il n'est même pas question ici de ces «compensations» exigées par les idéologues du capital français des représentants de l'Union des républiques du Caucase.

Dans quelles conditions le développement économique de la Géorgie est-il possible avec «l'aide» que promettait le ministre français des affaires étrangères, ou bien avec celle dont il est question dans les résolutions du XIIe congrès du parti dirigeant de Russie ?

Il faut être d'une obstination à toute épreuve pour passer à côté de cette question et construire des plans d'aventures pour la «libération» de la Géorgie par l'étranger.

ტრადიციულ პრინციპებს. ჩვენ ვიყავით, ვართ და ვიქნებით ნაციონალისტები, მაგრამ არ შეგვიძლია უარვეყოთ ფაქტი, რომ საბჭოთა კავშირი არ არის ალორძინებული რუსეთის იმპერია, არამედ წარმოადგენს ფედერაციას, რომელშიც ახალი ეროვნული სახელმწიფოები თუ ამიერკავკასიის რესპუბლიკები (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი), უკრაინა და თურქმენეთი არიან თანასწორნი რუსეთთან. ჩვენ ვართ ნაციონალისტები, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ რუსეთსა და თურქეთს შორის მდებარე საქართველო ვერ შეძლებდა მთლიანად თავისი ტერიტორიისა და დამოუკიდებლობის შენარჩუნებას უცხოელთა პროტექტორატის გარეშე, რომელზეც მხოლოდ ინგლისს ჰქონდა პრეტენზიები და რომელიც საქართველოსავე მთავრობამ გააუქმა ბათუმში გაქცევით 1921 წელს

ამ პირობებში, ეროვნული ავტონომიური რეჟიმი, რომლითაც საქართველო სარგებლობდა და რომელსაც გააჩნდა მთავრობა, პარლამენტი და ქართული არმია, პარიზში საქრთველოს მისიის ყოფილი მრჩეველი, პროფესორ ზ. ავალოვის გამოთქმით, წარმოადგენს „მომდევნო საუკეთესო გამოსავალს“ და არ შეიძლება იმის მტკიცება, რომ საქართველო ოკუპირებულია, მით უმეტეს, რომ დიდად ძლიერია ქართული ელემენტების გავლენა საბჭოთა ფედერაციულ სამთავრობო აპარატში, როგორც ტფილისში, ასევე მოსკოვსა და ევროპის დიპლომატიურ წარმომადგენლობებში (პარიზში და სხვაგან).

ერთი სიტყვით, ჩვენ არ გვინდა ეულალატო დემოკრატიის პრინციპებს, მაგრამ უნდა დავადანსტუროთ, რომ ისტორიული თვალსაზრისით, როგორც ყველა რეჟიმმა, საბჭოთა რეჟიმმაც მოიტანა გარკვეული ევოლუცია. ამ წელს გატარებული საბჭოთა

«VOICI CE QU'ON A FAIT DE LA GÉORGIE», rédigé par HENRI BARBUSSE (Flammarion, Paris 1929) :

La constitution de la Géorgie nouvelle n'était qu'une modification de façade de l'ancien état de choses, avec quelque imitation, par-ci, par-là, des démocraties occidentales. On ne peut pas sérieusement prétendre que ce fut là, un gouvernement socialiste, ni même vraiment démocratique.

Pendant trois ans, aucune réforme sociale, nous l'avons vu par place, pourtant le gouvernement menchevik-géorgien avait le moyen d'agir, lui qui a accaparé, tout le trésor que l'état Russe avait laissé à Tiflis, soit près de deux milliards (Il n'a donné que 210 millions à l'Arménie). Les Conseils Ouvriers n'avaient aucun rôle dans l'Assemblée Constituante qui succéda au Conseil National.

Le gouvernement socialiste, encore qu'il arborât le drapeau rouge, laissa la terre aux mains des grands propriétaires qui le

კონსტიტუციის რეფორმა ამის ნათელი მაგალითია. ესაა ისტორია, რომელიც ასევე გვასწავლის, რომ რევოლუციური დიქტატორული პარტიის განვითარება ყოველთვის იძლევა უფრო მეტ საშუალებას მოქალაქისა და ადამიანის უფლებათა დაცვის გაზრდისა, ვიდრე უცხოეთის ჩარევა ან შიდა კონსპირაცია. აი, ამიტომ დავუპირისპირდით მენშევიკებისა თუ ქართველი ფაშისტების მცდელობებს, ხელახლა გაეწაღებინათ სამოქალაქო ომის ცეცხლი საქართველოში დაკარგული ხელისუფლებისათვის"

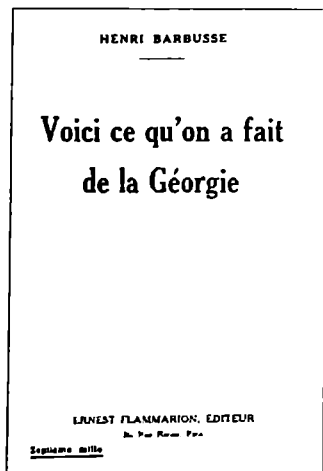
ს. დავდარიანი, „როგორ მომზადდა აგვისტოს დღე-ეზი საქართველოში“ (გამომცემლობა L'humanite, პარიზი, 1925):

ქართველ ხალხს სიმძვიდე სურს, მას კი ეს არ ექნება მანამ, სანამ ნოე ჟორდანიას იგივე საქმიანობას ეხევა საზღვარგარეთ ეს სამუშაო არაა გამართლებული არც ეკონომიკური და არც პოლიტიკური პერსპექტივით. პოლიტიკურად ის ძალიან ახლოსაა ევროპულ ფაშისტთან, ეკონომიკურად კი ის საქართველოს უცხოურ კაპიტალს უქვემდებარება. საჭიროა მოეძებნოთ საქართველოს დამოუკიდებელი ეკონომიკის განვითარების პირობები არა უცხოეთის მთავრობების მინისტრებთან და კაპიტალისტური ევროპის წამყვან კომპანიათა წარმომადგენლებთან გამართულ მოლაპარაკებებში, არამედ საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში.

რუსეთის კომუნისტური პარტიის მეთორმეტე ყრილობაზე მიღებული გადაწყვეტილებები ეროვნულ საკითხთან დაკავშირებით, მეტყველებს ცარიზმის პოლიტიკასა და რუსულ ბურჟუაზიაზე, როგორც პოლიტიკაზე, რომლის მიზანია მოსაზღვრე ქვეყნები ნედლეულის მიმწოდებლებად

Comment, cet écrivain qui a dénoncé la boucherie de la grande guerre, a-t-il pu être aussi aveuglé ?

როგორ შეიძლება ასე ახვეოდა თვალი მწერალს, რომელმაც დიდი ომის სასაქლაო ამხილა?

soulenaient. On s'était bien mis à distribuer cinq à sept hectares par personne, mais en commençant par les riches, et bientôt, il ne resta plus rien pour les non riches.

Rien au Sujet de la journée de huit heures. Même législation du travail que sous le tsarisme. Les usines ne furent pas nationalisées, l'église ne fut pas séparée de l'état, bien qu'on eût réquisitionné la fortune des églises. L'administration et la justice fonctionnaient, avec quelques modifications, d'après les lois russes antérieures. L'armée était formée comme sous le tsarisme et selon la même hiérarchie. Le gouvernement qui avait besoin de sa garde en uniforme, lui permettait tout, et elle terrorisait la population.

Quant à la vie industrielle et agricole, sous l'influence d'une politique générale anti-prolétarienne, et d'une politique économique que Clara Zetkin, qui alla l'observer sur place à ce moment, caractérisa et flétrit très justement de l'épithète de «passive», cela dit tout, elle devint, de pénible, désastreuse (Page 132).

Le soulèvement eut lieu en août 1924. En lui-même, il n'a été qu'assez peu de chose. On a profité pour le déclencher de l'amnistie et d'une démobilisation partielle. Le mouvement s'est réduit à quelques émeutes qui ont duré deux ou trois jours dans les régions paysannes de la Géorgie occidentale éloignées des centres et dont la milice était très raréfiée. Rien dans les villes. Bien au contraire, il y eut dans les grands centres une participation énergique et effective des ouvriers à la liquidation de l'aventure... On a grossi, dans l'opinion publique, la révolte. On a grossi aussi la répression. La

აქციოს მრეწველობის განვითარებული ცენტრებისათვის.

„ამ უთანასწორობის აღმოფხვრა, – ეკითხულობთ ჩვენ ამ გადაწყვეტილებებში, – ამ მემკვიდრეობის გაუქმება ერთ ან ორ წელიწადში შეუძლებელია, მაგრამ ის აუცილებლად უნდა დავძლიოთ რეალური, მუდმივი დახმარების საშუალებით... ეს დახმარება უნდა გამოიხატებოდეს, უპირველესად, სამრეწველო კერების შექმნისთვის პრაქტიკული ზომების მიღებაში იმ ეროვნულ რესპუბლიკებში, რომლებიც ადრე ძალიან დაჩაგრულები იყვნენ, იყვნებდნენ რა მათ მუშახელს, რამდენადაც შესაძლებელი იყო“.

როგორც ვხედავთ, აქ ლაპარაკი კი არაა იმ „კომპენსაციებზე“, რომელსაც ფრანგული კაპიტალის იდეოლოგები მოითხოვენ კავკასიის რესპუბლიკების კავშირის წარმომადგენელთაგან.

რა გზას აირჩევს საქართველო ეკონომიკური განვითარებისათვის? გამოიყენებს ის იმ დახმარებას, რომელსაც მას საფრანგეთის საგარეო საქმეთა მინისტრი პპირდება, თუ მიიღებს იმ დახმარებას, რომელზეც რუსეთის მმართველი პარტიის მეთორმეტე ყრილობის გადაწყვეტილებებშია ლაპარაკი? დიდი შეუპოვრობაა საჭირო იმისთვის, რომ გვერდი აუარო ამ საკითხს და უცხოეთიდან საქართველოს გათავისუფლების ავანტიურული გეგმები ააგო.

ანრი ბარბიუსი, „აი, რა ბავაპატიმ საჰართველო-ში“ (გამომცემლობა „ფლამარიონი“, პარიზი, 1929):

ახალი საქართველოს კონსტიტუცია ძველი მდგომარეობის მხოლოდ ზედაპირული მოდიფიკაცია იყო დასავლური დემოკრატიის გარკვეული იმიტაციით. შეუძლებელია სერიოზულად იმის მტკიცება, რომ აქ იყო სოცია-

grande presse d'information de l'ordre établi, a fait son fructueux métier. Le système perfectionne de dénigrement des Soviets fonctionne la plupart du temps à vide. Mais, de plus, il a multiplié des faits réels pour les jeux d'op-tique de la propagande 4 000 vic-times, a affirmé l'un, 7 000 vic-times, a spécifié l'autre ; des vil-lages détruits par l'artillerie des emprisonnements en masse, des exécutions s'amoncelant, des tortures, des raffinements de cruauté comparables à ceux qui sont employés par les polices et les gouvernements de fascisme et de terreur blanche...

Pour qui mène une enquête sérieuse et positive, cette accu-mulation se réduit à vue d'œil. Il y a eu des victimes puisqu'il y a eu guerre civile. Il y a eu des emprisonnements et il y a eu des exécutions, mais tout cela dans des proportions qui n'ont rien à voir avec les mélodramatiques exposés de la propagande réactionnaire (Page 138).

On a fait grand état de l'exécution des otages emprisonnés avant l'insurrection Djougheli, Tchikhvichvili, Khomeriki. Mais le mot d'otages ne doit pas nous donner le change. Ces prisonniers-là étaient tous des assassins et des bourreaux ayant d'innombrables crimes sur la conscience. Ils avaient institué une organisation terro-riste dont de nombreux ouvriers géorgiens avaient été les vic-times (par exemple Giorgadzé); ils avaient, comploté, avec l'aide de l'étranger, pour le compte des nobles, des curés, des officiers tsaristes et des mencheviks; ils avaient élaboré l'insurrection d'août.

Que dire du rôle joué anté-rieurement par eux ?

ლისტური, ან თუნდაც ჭეშმარი-ტად დემოკრატიული მთავრობა.

3 წლის მანძილზე არანაირი სოციალური რეფორმა არ გატა-რებულა. ჩვენ ეს ადგილზე ვნა-ხეთ. თუმცაღა, ქართულ მენშე-ვიკურ მთავრობას პქონდა მოქ-მედების საშუალება. სწორედ ამ მთავრობამ მიითვისა რუსეთის სახელმწიფოს მიერ საქართვე-ლოში დატოვებული მთელი ქო-ნება, რომელიც 2 მილიარდს აღ-ნეუდა (მაშინ, როდესაც სომხეთ-ში მათ მხოლოდ 210 მილიონი და-ტოვეს). მუშათა საბჭოებს არანა-ირი როლი არ პქონდათ დამფუძ-ნებელ კრებაში, რომელიც ეროვ-ნულმა საბჭომ შეცვალა სოცია-ლისტურმა მთავრობამ, რომელ-მაც კვლავ აღმართა წითელი დროშა, მინა მსხვილ შესაკუთრე-თა ხელში დატოვა, რომლებიც მისი მხარდამჭერნი იყვნენ. შე-უდგნენ 5-დან 7 პექტრამდე მიწის დარიგებას კაცზე, მაგრამ დაინ-ყეს მდიდრებით და მალე აღარა-ფერი დარჩა მათთვის, ვინც მდი-დარი არ იყო.

არაფერი შეცვლილა 8-საათი-ან სამუშაო დღესთან დაკავშირე-ბით; შენარჩუნდა ცარიზმისდრო-ინდელი პრომის კანონმდებლობა, არ მოხდა ქარხნების ნაციონალი-ზაცია; სახელმწიფოს არ გამოეყო ეკლესია, თუმცაღა ამ უკანას-კნელს მთელი ქონება ჩამოერთვა; ადმინისტრაცია და მართლმსა-ჯულება ფუნქციონირებდა ად-რეული რუსული კანონების მი-ხედვით, მხოლოდ გარკვეული სა-ხეცვლილებებით. არმია ისეთივე იყო, როგორიც ცარიზმის დროს, შენარჩუნებული იყო იერარქია. მთავრობა, რომელსაც ესაჭიროე-ბოდა თავისი ფორმიანი დაცვა, მას ყველაფრის ნებას აძლევდა და ისიც ტერორში ამყოფებდა მოსახლეობას.

რაც შეეხება სამრეწველო და აგრარულ ცხოვრებას, ის ძალზე მტკივნეული და კატასტროფული იყო და განიცდიდა ანტი-პროლე-

Djougheli est le monstre qui extermina un grand nombre de villages dans la province de Borchalou. De plus, il a rempli de massacres et incendies la ville de Tskhinvali et l'Ossétie tout entière, et il a ravagé aussi, atrocement, au service des socialistes gouvernementaux, l'Abkhazie, coupable de vouloir l'autonomie (Page 142).

Dans le local de la Guépéou ou Tcheka, de Tiflis, un homme haut, à large figure et aux yeux bleus, à la blouse de toile et aux bottes caucasiennes, m'a expliqué que c'étaient les méthodes leninistes

– Trois mille exécutés ! Ce chiffre est risible. Si on excepte les bandits (comme ceux, qui, en 1924, ont attaqué un train) et ceux qui ont été tués directement, les armes à la main, dans la guerre, nous nous trouvons en présence d'une liste de quelques noms

«Jamais non plus de tortures. Cela serait tout à fait en opposition avec notre esprit socialiste, et non moins brutalement, avec nos méthodes de propagande. Ce serait pour le moins une suprême maladresse Nous voulons gagner les gens. C'est si vrai, que la Guépéou peut être considérée comme une école de rééducation* (Page 145).

Rapport de la troisième Conférence clandestine du parti Social-démocrate de Géorgie (Edition du Bureau à l'étranger, Paris, 1925) :

II. Tâche immédiate et ligne de conduite à adopter par le Parti

Le but immédiat du Parti Ouvrier Social-démocrate de Géorgie reste inchangé il de-

clarer sa position et sa ligne politique en vue de la réalisation de la révolution socialiste. La tâche immédiate est de préparer la révolution socialiste. La ligne de conduite est de mener la lutte pour la réalisation de la révolution socialiste.

აჯანყება 1924 წლის აგვისტოში მოხდა. იგი თავის თავში ცოტა რამეს თუ მოიცავდა. მის დასაწყებად ამისტიითა და ნაწილობრივი დემობილიზაციით ისარგებლეს. მოძრაობა მხოლოდ რამდენიმე ამბოხებით შემოიფარგლა, რომლებიც დასავლეთ საქართველოს ცენტრებიდან მომჩივებულ სოფლებში ორ ან სამ დღეს გაგრძელდა და რომელთა სამხედრო ძალა ძალიან მცირე იყო. არაფერი მომხდარა ქალაქებში, პირიქით, დიდ ცენტრებში აღინიშნებოდა მუშათა ენერგიული და ეფექტური მოძრაობა ამ ავანტიურის ლიკვიდაციისთვის. საზოგადოებრივ აზრზე ზემოქმედების მიზნით, გაზარდეს ამ აჯანყების მოცულობები, დაამძიმეს რეპრესიებიც, არსებული რეჟიმის გაველინა და გაზრდილი ეფექტურად მუშაობდნენ, ხოლო სისტემა, დახლოებული საბჭოელების სახელის გატეხვაში, ამაოდ ირჯებოდა. ამას გარდა, გაიბერა ფაქტები – პროპაგანდის ოპტიკური გადათამაშების მიზნით – ერთი წყარო იუნყებოდა 4000 დაღუპულის შესახებ, მეორე კი 7000-ის; არტილერიით დანგრეული სოფლები, მასობრივი დაპატიმრებები, ზღვარგადასული სიკვდილით დასჯები, ნაშენები, სისასტიკის დახვეწილობა, რომელიც ფაშისტური მთავრობებისა და პოლიციელების, აგრეთვე თეთრი ტერორის მიერ გამოყენებულ სისასტიკეს შეიძლება შევადაროთ.

მათთვის, ვინც ჩაატარა სერიოზული და ფაქტებზე დაფუძნებული კვლევა, ეს აკუმულაცია საგრძნობლად მცირდება. იყო მსხვერპლი, იმიტომ რომ მიმდი-

* Cette méthode de rééducation est pratiquée à fond sur une très vaste échelle dans toutes les prisons soviétiques vis-à-vis des prisonniers de droit commun, spécialement des jeunes prisonniers, qui jouissent d'un régime dont la mansuétude et le libéralisme sont presque paradoxaux.

meure sur la base de l'Indépendance complète de la Géorgie et la lutte contre l'occupation. Ainsi le Parti tend à la réalisation des principes du 26 mai 1918 et au rétablissement de l'indépendance politique du pays. En luttant pour la réalisation de ces principes, le parti social-démocrate de Géorgie ne défend pas seulement les intérêts de la Classe ouvrière géorgienne, mais aussi ceux de toute la nation, en tant que les masses laborieuses en composent l'immense majorité, en tant aussi que l'histoire a confié à notre Parti le soin de diriger la destinée de notre nation.

L'exploitation de la classe ouvrière géorgienne dans les conditions du capitalisme d'état soviétique ne diffère en rien d'une exploitation purement capitaliste...

...L'un des foyers de la culture nationale, l'Université Géorgienne, est menacée. Le nombre des étudiants à admettre annuellement est très réduit. Les places vacantes sont partagées de préférence entre les candidats du Parti communiste, des Syndicats. Ces choses se font dans le but de «conquérir» l'Université, ce qui équivaut à la suppression totale de son caractère de culture nationale. Le livre géorgien est remplacé sur le marché par le livre russe ; c'est une des conséquences de la politique de la russification».

La gratuité de l'enseignement est une chose finie. La majorité des écoles de village n'existent que sur le papier.

La classe paysanne continue à gémir sous le poids des impôts qui, en réalité, n'ont pas été le moins du monde réduits, malgré toutes les promesses faites. La réalisation des produits de l'éco-

ნარეობა სამოქალაქო ომი; იყო დაპატიმრებები და სიკედილით დასჯები, მაგრამ ყოველივე ეს იმ პროპორციებშია, რომლებსაც არაფერი აქვს საერთო რეაქციონისტული პროპაგანდის მიერ გაკეთებულ მელოდრამატულ თხრობასთან (გვ. 138).

ძალიან დიდი მნიშვნელობა მიანიჭეს აჯანყებამდე აყვანილი მძევლების სიკედილით დასჯას, მაგრამ სიტყვამ „მძევალი“ შეცდომაში არ უნდა შეგვიყვანოს. ეს პატიმრები, ყველანი, მკვლელები და ჯალათები იყვნენ, რომელთა სინდისზეც უაპრაუი დანაშაულია. მათ დააარსეს ტერორისტული ორგანიზაცია, რომელმაც ბევრი ქართველი მუშა შეიწირა (მაგალითად, გიორგაძე); მათ, უცხოეთის ზღმძეხვობით, მოაწყვეს შეთქმულება თავდაზნაურობის, მღვდლების, მეფის ოფიცრებისა და მენშევიკების ინტერესების დაცვის გამო; მათ დაგებეს აგვისტოს აჯანყების.

რა უნდა ეთქვათ იმ როლზე, რომელიც მათ მანამდე პეონდათ შესრულებული?

ჯუღელი არის მონსტრი, რომელმაც ბორჩალოს პროვინციის მრავალი სოფელი გაანადგურა. უფრო მეტიც, მან გადანვა ქალაქი ცხინვალი და მთელი ოსეთი და მან, სოციალისტების სამსახურში მყოფმა ასევე სასტიკად ააოხრა აფხაზეთი, რომელიც დანაშაუვ იყო მხოლოდ იმაში, რომ ავტონომია სურდა (გვ. 142).

გეპუესა თუ ჩეკას შენობაში ტილოს ხალათსა და კაცასიორ ჩექმებში გამოწყობილმა ერთმა მალალმა, ფართოსახიანმა და ცისფერთვალემა კაცმა ამიხსნა, რომ ეს ლენინური მეთოდები იყო.

– 3000 სიკედილით დასჯილი! ეს სასაცილო ციფრია. თუ გამოვაცლებთ ბანდიტებს (მაგალითად მათ, ვინც თავს დაესხნენ მატარებელს 1924 წელს) და მათ,

nomie rurale ne suffit pas à couvrir même une faible partie des besoins des paysans en produits des villes

Les coopératives sont en déficit Les magasins d'état liquident peu à peu. Notre pays est transformé en un marche pour l'écoulement des marchandises russes, chères et de mauvaise qualité Une enorme quantité de matières brutes est exportée de Géorgie vers le Nord. Moscou vend à son profit les richesses naturelles de la Géorgie.

La persecution des membres de notre parti se poursuit avec la même rigueur On continue à martyriser nos camarades dans les profondes et sombres caves de la Tcheka, a torturer les détenus politiques. Le Parti communiste et la Tcheka ont usé, dans ces derniers temps, des méthodes fascistes envers les membres de notre parti et ont employé les exécutions par traîtrise, de derrière, dans le dos, comme par exemple, l'assassinat par les agents de la Tcheka de nos camarades Alpaïdzé et Pkhakadze à Koutaïssi.

Notre Parti doit intensifier la lutte contre les maux ci dessus décrits, il doit déployer dans cette lutte tous les moyens dont il dispose il doit sans cesse révéler aux masses laborieuses les méfaits du gouvernement d'occupation, expliquer les conséquences désastreuses que celui ci entraîne pour le peuple ouvrier de Géorgie. Notre Parti doit inciter ce dernier à l'organisation de la lutte contre les oppresseurs, afin de les amener à accorder diverses concessions.

IV. Le Gouvernement Démocratique de Géorgie.

Chaque parti ou chaque groupe peut avoir son opinion

ვინც პირდაპირ ომის ველზე, იარაღით ხელში იქნა მოკლული, ჩვენს წინაშე მხოლოდ რამდენიმე გვარისაგან შემდგარი სია დარჩება.

„არასდროს წამებაზე მეტი. ეს იქნებოდა ჩვენი სოციალისტური სულისა და ჩვენი მეთოდების წინააღმდეგ ნასვლა. ეს იქნებოდა, სულ მცირე, უხერხული, ჩვენი მხრიდან. ჩვენ გვინდა, რომ მოვიგოთ ხალხის გული. ეს ისეთი სიძარითლეა, რომ გეპუე შეიძლება მიეჩინოთ გადაშენების, ხელახლა აღზრდის (რეედუკაციის) სკოლა“ (გვ. 145).

სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მესამე არალეგალური ყრილობის ანგარიში, პარტიის საზღვარგარეთული ბიუროს გამოცემა. პარიზი, 1925 წელი.

II. პარტიის მიერ მისაღები სამოქმედო ხაზი და უახლოესი დავალები.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის უახლოესი მიზანი კვლავაც უცვლელი რჩება; ის ძველებურად ეფუძნება საქართველოს სრულ დამოუკიდებლობას და ოკუპაციის წინააღმდეგ ბრძოლას. ასე რომ, პარტია ისწრაფვის 1918 წლის 26 მაისის ძირითადი პრინციპების ცხოვრებაში გასატარებლად და ქვეყნის პოლიტიკური დამოუკიდებლობის აღსადგენად. ამ პრინციპების განხორციელებისათვის მიმართულ ბრძოლაში საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია იცავს არა მხოლოდ მუშათა კლასის, არამედ მთელი ერის ინტერესებს, რამდენადაც ქართველი ერის უმრავლესობას სწორედ მშრომელთა მასები შეადგენენ და, აგრეთვე, რადგანაც ისტორიამ ჩვენს პარტიას მიანდო ჩვენი ერის ბედი.

საბჭოთა სახელმწიფოს კაპიტალიზმის პირობებში, ქართველ

* რეედუკაციის ეს მეთოდი ფართოდ გამოიყენებოდა ყველა საბჭოთა ციხეში სისხლის სამართლის დამნაშავეების, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდა პატიმრების მიმართ, რომელთაც მოსწონდათ რეჟიმი, რომლის ღმობიერება და ლიბერალიზმი თითქმის პარადოქსულია.

sur le Gouvernement Démocratique géorgien se trouvant à l'étranger. La Conférence, pourtant, s'en tient rigoureusement à cette opinion que la question de l'existence du Gouvernement, de sa dissolution ou de son changement, ne peut être résolue que par un organe représentant la libre volonté de toute la nation, un organe semblable à celui qui a choisi ce Gouvernement.

Le Parti Social-démocrate ouvrier de Géorgie soutiendra à l'avenir comme par le passé les efforts du Gouvernement Démocratique de Géorgie vers le rétablissement de l'indépendance de notre Nation.

მუშათა კლასის ექსპლუატაცია არაფრით განსხვავდება სუფთა კაპიტალისტურისაგან.

...ეროვნული კულტურის ერთ-ერთი კერა, უნივერსიტეტი, საფრთხის ქვეშაა. შეამცირეს ყოველწლიურად უნივერსიტეტში მისაღებ სტუდენტთა რიცხვი. თავისუფალი ადგილები, უმეტესად, კომუნისტური პარტიისა და პროფკავშირების წევრებს შორის ნაწილდება და ეს ყოველივე მიმართულია იმისკენ, რომ „დაიპყრონ“ უნივერსიტეტი, რაც მისი ეროვნული ხასიათის ტოტალური ამოძირკეის ტოლფასია.

ქართული წიგნი ბაზარზე რუსულმა წიგნმა ჩაანაცვლა. ესაა რუსიფიკაციის პოლიტიკის ერთ-ერთი შედეგი.

გაუქმდა უფასო სწავლება. სოფლის სკოლათა უმრავლესობა მხოლოდ ქალაქებში არსებობს.

გლეხობა კვლავაც იტანჯება გადასახადებისგან, რომლებიც უამრავი დაპირების მიუხედავად ოდნავადაც არ შემცირებულა. სოფლის მეურნეობის პროდუქტების რეალიზაცია ქალაქის ნაწარმზე გლეხობის საჭიროებების სულ მცირე ნაწილსაც ვერ ფარავს.

კოოპერატივები დაზარალდნენ, სახელმწიფო მაღაზიები თანდათან უქმდება. ჩვენი ქვეყანა ძვირი და ცუდი ხარისხის რუსული საქონლის გასაღების ბაზრად იქცა. საქართველოდან ჩრდილოეთისაკენ ნედლი მასალების დიდი რაოდენობა გაედინება. მოსკოვი თავის სასარგებლოდ ყიდის საქართველოს ბუნებრივ სიმდიდრეებს.

ისევ იმავე სიმკაცრით დევნიან ჩვენი პარტიის წევრებს. აგრძელებენ ჩვენი ამხანაგების ჩეკას ბნელ სარდაფებში ტანჯვანამებას. ჩეკამ და კომუნისტურმა პარტიამ ჩვენი პარტიის წევრთა მიმართ ფაშისტური მეთოდები გამოიყენეს და ნამებით დახოცეს ჩვენი ამხანაგები, ასეთი იყო, მა-

გალითად, ჩეკას აგენტების მიერ აღფაიქისა და ფხაკაძის მეკელელობა ქუთაისში.

ჩვენმა პარტიამ უნდა გააგრძელოს ბრძოლა ზემოაღნიშნული ბოროტების წინააღმდეგ და ამ ბრძოლაში მის ხელთ არსებული ყველა საშუალება უნდა გამოიყენოს; ის უნდა დღენიადაგ ცდილობდეს, გააგებინოს ოკუპაციური მთავრობის დანაშაულებები მუშათა კლასს, აუხსნას ის დამლუპველი შედეგები, რომლებიც მას საქართველოს მუშათა კლასისთვის მოაქვს. ჩვენმა პარტიამ უნდა აამხედროს ეს უკანასკნელი მჩაგვრელთა წინააღმდეგ საბრძოლველად, რათა გარკვეულ დამოგვრებზე წაიყვანონ ეს უკანასკნელნი.

IV. საქართველოს დემოკრატიული მთავრობა.

ყოველ პარტიასა და დაჯგუფებას შეუძლია პქონდეს საკუთარი აზრი საზღვარგარეთ მყოფ საქართველოს დემოკრატიულ მთავრობაზე. ყრილობა მაინც მკაცრად დგას იმ პოზიციაზე, რომ მთავრობის არსებობის, მისი გაუქმებისა თუ შეცვლის საკითხი შეიძლება გადაწყდეს მხოლოდ მთელი ქართველი ერის თავისუფალი ნების გამომხატველი ორგანოს მიერ, მსგავსად იმ ორგანოსი, რომელმაც აირჩია დემოკრატიული მთავრობა.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მუშათა პარტია, ისევე როგორც წარსულში, მომავალშიც მხარს დაუჭერს მთავრობის ძალისხმევას ჩვენი ერის დამოუკიდებლობის აღსადგენად.

La lutte du peuple géorgien contre la collectivisation forcée – La social-démocratie géorgienne et l'Europe jusqu'à la seconde guerre mondiale – Le gouvernement géorgien en exil et le peuple géorgien pendant la guerre froide.

ქართველი ხალხის ბრძოლა იძულებითი კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ – საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია მეორე მსოფლიო ომამდე – ემიგრაციაში მყოფი საქართველოს მთავრობა ცივი ომის პერიოდში.

La lutte du peuple géorgien contre la collectivisation forcée

ქართველი ხალხის ბრძოლა იძულებითი კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ.

Si après 1924, Moscou propose une pose à la collectivisation des terres, peut-être plus en Géorgie, dès 1929, débute le premier plan quinquennal pour l'industrialisation du pays. Cette industrialisation met en priorité l'armement de l'armée. Il s'agit de ravitailler au plus vite les villes, foyers du pouvoir bolchevik, alors que la «crise des collectes» de 1927 à 1929, a obligé le rationnement urbain et démontré la fragilité du pouvoir. Cette industrialisation de l'URSS le plus rapidement possible, oblige de prélever les ressources nécessaires sur

მაშინ, როდესაც 1924 წლის შემდეგ მოსკოვი ატარებს მიწების კოლექტივიზაციის პოლიტიკას, 1929 წლიდან საქართველოში ის ინდუსტრიალიზაციის პირველ 5-წლიან გეგმას იწყებს. ინდუსტრიალიზაციის ამ პროცესის პრიორიტეტად არმიის შეიარაღება ითვლება. საქმე ეხება ქალაქების, ბოლშევიკური ხელისუფლების კერების, რაც შეიძლება სწრაფად მომარაგებას, მაშინ, როცა 1927 წლიდან 1929 წლამდე არსებულმა კოლექტივიზაციის კრიზისმა აუცილებელი გახადა საქალაქო სისტემის დარეგულირება და დაამტკიცა ხე-

les campagnes, pour moderniser le pays et le rendre capable d'affronter les pays occidentaux en cas de guerre.

La propriété privée est abolie, les terres et les moyens de production des paysans sont regroupés dans les kolkhozes ou dans des sovkhozes.

La résistance est considérable plutôt que d'abandonner leurs biens à l'état, les paysans incendient les récoltes et abattent leurs troupeaux pendant la période 1930-1932. Certaines régions sont en proie à de vrais soulèvements armés et l'autorité communiste est sérieusement ébranlée, des militants et responsables locaux prenant même parfois parti pour ces mouvements.

Les résistances sont brisées par la violence.

Rien qu'en 1929, 1300 révoltes paysannes sont écrasées dans toute l'Urss.

En mars 1930, Staline consent un recul et autorise la sortie des paysans des kolkhozes. Ceux-ci se vident aussitôt. Mais à peine la récolte de l'année assurée, des bataillons de l'armée et de volontaires recrutés dans les villes

ლისუფლების სისუსტე. საბჭოთა კავშირის ამ, შეძლებისდაგვარად, სწრაფი ინდუსტრიალიზაციის პროცესით, ქვეყნის მოდერნიზაციის მიზნით, სოფლებიდან უნდა ამოიღონ საჭირო რესურსი, რათა ის გაბედულად დაუპირისპირდეს ევროპის ქვეყნებს ომის შემთხვევაში.

გაუქმდა კერძო საკუთრება, მიწები და გლეხების კუთვნილი წარმოების საშუალებები კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში გაერთიანდა.

წინააღმდეგობა შესამჩნევია: 1930-1932 წლებში თავიანთი ქონების სახელმწიფოსათვის დატოვებამდე, გლეხები წვავენ მოსავალს და ხოცავენ ნახირს. ზოგიერთი მხარე ნამდვილი შეიარაღებული აჯანყების მსხვერპლიც კი გახდა და კომუნისტური ხელისუფლება სერიოზულად შეირყა. მებრძოლები და ადგილობრივი ხელისუფლების პასუხისმგებელი პირებიც კი ზოგჯერ ამ მოძრაობებითა მხარეზე არიან.

ეს წინააღმდეგობები ძალის გამოყენებით იქნა დაძლეული. დანყებული 1929 წლიდან, მთელ საბჭოთა კავშირში გლეხობის 1300 ამბოხება ჩაახშვეს.

repartent à l'assaut des campagnes «contre les Koulaks». Est considéré comme koulak tout adversaire réel ou supposé de la collectivisation. L'arbitraire se développe entraînant des excès de tous genres.

400 000 familles de «koulaks» sont déportées en Sibérie dans des conditions épouvantables, et abandonnées à leur sort. La totale improvisation de l'opération se conclut par une forte mortalité parmi les déportés. D'autres s'enfuient de leurs lieux d'exil et se retrouvent à errer à travers le pays dans des conditions misérables ; la plupart seront systématiquement arrêtés et liquidés.

Les exportations de blé à l'étranger continuent comme si de rien n'était.

De nombreux affamés qui refluent vers les villes sont refoulés par le Guépéou et renvoyés à la campagne. On dénombrera au moins 4 à 5 millions de morts.

En quelques années, également, 25 millions de paysans fuient les campagnes où sévissent la violence et la faim, et se réfugient dans des villes condamnées de ce fait à

1930 წლის მარტში სტალინი დათმობაზე მიღის და გლეხებს კოლმეურნეობებიდან გამოსვლის ნებას აძლევს. კოლმეურნეობები მაშინვე ცარიელდება, მაგრამ, როგორც კი წლის მოსავალი აიღეს, სამხედრო ბატალიონებს და ქალაქში მოგროვილ მოხალისეებს იერიში მიაქვთ სოფლებზე, „კულაკების წინააღმდეგ“ კულაკად ითვლება კოლექტივიზაციის ყველა ნამდვილი თუ არანამდვილი მოწინააღმდეგე. იწყება თვითნებობა, რომელსაც ყველა სახის ექსცესი მოსდევს.

400 000 კულაკის ოჯახი ციმბირში, სამინელ პირობებში გადასახლეს და ბედის ანაბარა დატოვეს. ამ ოპერაციის სრული სცენარი მთავრდება გადასახლებულთა შორის დიდი სიკვდილიანობით. სხეები, გადასახლების ადგილებიდან მორბიან და ქვეყანაში მათხოვრულ პირობებში ცხოვრობენ. მათ უმეტესობას სისტემატიურად იჭერენ და თავიდან იშორებენ.

კვლავ გააქვთ ხორბალი საზღვარგარეთ, თითქოს არაფერი მომხდარა.

ქალაქებისკენ მიმწყდარ მრავალ დამპყველ ადამიანს გეპეუ სოფლე-

une explosion démographique anarchique.

En Géorgie, le pouvoir soviétique applique aussi cette collectivisation forcée des terres, à l'inverse de la Réforme Agraire appliquée par le parti social-démocrate de Géorgie, pendant l'Indépendance.

Alors que dans toute l'URSS, les paysans et les travailleurs des villes s'affrontent directement, en Géorgie, petit pays de plus de 70 000 km², où la grande industrialisation n'existe pas, l'ouvrier et son frère intellectuel sont en contact permanent avec leur frère paysan qui est resté dans le village paternel.

Cette lutte contre la collectivisation des terres rassemble toute les couches du peuple. D'autant plus que le parti social-démocrate est loin d'être éliminé et il a l'habitude du travail avec la paysannerie, qui lui a fourni ses grands bataillons, pendant la lutte d'indépendance et de la construction de la République.

Le comité pour l'Indépendance et les militants socialistes organisent la lutte contre cette collectivisation forcée qui amène des famines dans certaines régions du pays.

ბისაკენ უკუაგდებს. 4-დან 5 მილიონამდე ადამიანი დაიღუპა.

რამდენიმე ნელინადში 25 მილიონი გლეხი გარბის სოფლებიდან, სადაც შიმშილი და ძალადობა მძვინვარებს და თავს აფარებს ქალაქებს, რომელთაც, აქედან გამომდინარე, ანარქიული დემოგრაფიული აფეთქება ელოდება.

საბჭოთა ხელისუფლება მიწების ამ იძულებით კოლექტივიზაციას საქართველოშიც ატარებს, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მიერ დამოუკიდებლობის პერიოდში განხორციელებული აგრარული რეფორმის საპირისპიროდ.

იმ დროს, როცა მთელ საბჭოთა კავშირში გლეხები და ქალაქის მშრომელები ერთმანეთს უპირისპირდებიან, საქართველოში, 70 000 კვ კმ-ზე ნაკლები ტერიტორიის მქონე პატარა ქვეყანაში, სადაც დიდი ინდუსტრიალიზაცია არ არსებობს, მუშა და მისი ინტელექტუალური ძმა მუდმივ კონტაქტში არიან თავიანთ მოძმე გლეხთან, რომელიც მის მშობლიურ სოფელში დარჩა.

მიწების კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლა მოსახლეობის ყველა

**Chalva Berichvili
avec ses groupes de
militants qui passent
clandestinement la fron-
tière géorgienne.**

მალვა ბერიშვილი
თავის მებრძოლთა
დაჯგუფებებთან ერთად,
რომლებიც
ფარულად გადადიან
საქართველოს
საზღვარს

Dans certaines régions de la Géorgie, les paysans refusèrent en masse de cultiver les terres «collectivisées».

Des manifestations et des combats armés eurent lieu.

La répression fut terrible, encore une fois, dans certains villages, des familles entières des meneurs, furent massacrées, enfants et vieillards compris. Et comme d'habitude des déportations massives en Sibirie furent entreprises.

Les militants clandestins du parti social-démocrate organisent la lutte.

Les autorités sont obligées de faire un compromis et laissent 20% des terres en propriété privée aux paysans géorgiens, fait unique en URSS.

ფენას აერთიანებს, მით უმეტეს, რომ საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია ჩართულია ამ ბრძოლაში და მას უკვე აქვს გამოცდილება მუშაობის გლეხობასთან, რომელიც მას დიდი ბატალიონებით ამარაგებდა რესპუბლიკის შენებისა და დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის დროს.

დამოუკიდებლობის კომიტეტი და სოციალისტი მებრძოლები იწყებენ ბრძოლას ამ იძულებითი კოლექტივიზაციის წინააღმდეგ, რომელმაც ქვეყნის ზოგიერთი მხარე შიმშილობამდე მიიყვანა.

საქართველოს ზოგიერთ რეგიონში გლეხობა მასობრივად უარს ამბობს, დაამუშაოს კოლექტივიზირებული მიწები. გაიმართა საპროტესტო

**La social-démocratie
géorgienne et
l'Europe jusqu'à
la seconde
guerre mondiale**

La politique des états européens est changeante par rapport à l'Urss. Dans un premier temps, si l'Angleterre et la France soutiennent les «généralistes» contre les soviétiques, après la victoire des seconds, les firmes européennes, voyant que leurs intérêts (Emprunt russe, manganèse, pétrole, minerais et matières premières) peuvent être ou récupérés ou conservés, influencent la politique du gouvernement anglais. Celui-ci, dès 1920, entreprend des contacts avec Moscou, qui aboutissent à la reconnaissance de l'Urss au début de 1924. La France suivra en octobre de la même année, tout en reconnaissant la Légation Géorgienne jusqu'en 1933.

Dans un second temps, Moscou lorgnant sur les pays Baltes, et dont les rapports avec la Turquie se sont dégradés, ne fait aucune concession et essaie de développer des mouvements en Europe.

გამოსვლები, მოხდა შეიარაღებული შეტაკებებიც. რეპრესიები საშინელი იყო. ზოგიერთ სოფელში, კიდევ ერთხელ ამოუღიტეს ლიდერთა ოჯახები, მათ შორის – ბავშვები და მოხუცებიც კი. ჩვეულებისამებრ, ამას მოჰყვა მასობრივი გადასახლებები ციმბირში.

სოციალ-დემოკრატიული პარტიის იატაკქვეშა მებრძოლები ორგანიზებას უწევენ ბრძოლას. ხელისუფლება იძულებულია, დათმობაზე წავიდეს და ქართველ გლეხებს კერძო საკუთრებაში მყოფი მიწების 20%-ს უტოვებს, რაც ერთადერთი ფაქტია მთელ საბჭოთა კავშირში.

**ქართული
სოციალ-დემოკრატია
და ევროპა
მეორე
მსოფლიო ომამდე**

ევროპის სახელმწიფოების პოლიტიკა საბჭოთა კავშირთან მიმართებაში: თუ ინგლისი და საფრანგეთი, თავდაპირველად, მხარს უჭერდნენ „კეთილშობილ თეთრებს“ საბჭოელების წინააღმდეგ, ამ უკანასკნელთა გამარჯვების შემდეგ, ევროპული ფირმები, ხედავენ რა,

Enterrement de
Noé Ramichvili
ნოე რამიშვილის
დაკრძალვა

Face à cette politique, les gouvernements de l'Europe de l'ouest, élaborèrent plusieurs plans de déstabilisation de l'Urss, voire des plans d'invasion, directement ou par le biais des peuples envahis par les Russes.

Le parti social-démocrate de Géorgie, sous la direction de Noé Jordania et Noé Ramochvili, continue la lutte contre les troupes d'occupation russes:

რომ მათი შეეძლოთ თავიანთი იმტერესების (რუსული სესხი, მანგანუმი, ნავთობი და სიაღისეული სიმდიდრეები) დაბრუნება ან შესარჩუნება, გავლენას ახდენენ ინგლისის მთავრობის პოლიტიკაზე. ეს უკანასკნელი კი 1920 წლიდან ამყარებს მოსკოვთან კონტაქტებს, რომლებიც 1924 წლის დასაწყისში საბჭოთა კავშირის ალიარებით მთავრდება. იმავე წლის ოქტომბერში, ინგლისის მაგალითის საფრანგეთი მიჰყვება, რომელიც 1933 წლამდე ალიარებდა საქართველოს წარმომადგენლობას პარიზში.

მოსკოვი, უჭირავს რა თვალი ბალტიის ქვეყნებზე, რომელთა ურთიერთობებიც თურქეთთან გაუარესდა, მეორე ეტაპზე არანაირ დათმობაზე არ მიდის

Déportés politiques
géorgiens en Sibérie,
en 1934

1934 წელს ციმბირში
გადასახლებული
პოლიტიკოსები

- par le biais du Comité pour l'Indépendance, en alliance avec les autres partis géorgiens, représentés dans l'Assemblée Nationale, élue en mars 1919,

- par le biais du mouvement Prométhéen, avec les représentants des autres pays Caucasiens (Azéris et Caucase Nord). Le financement se fera, en grande partie par les services secrets polonais, en relation avec les services français et turcs,

- par l'action directe de ses militants, en exil ou en Géorgie. Le parti social-démocrate de Géorgie désigne Chalva Berichvili comme responsable des groupes de militants qui entre clandestinement en Géorgie, soit par la Turquie, soit par l'Iran.

De 1923 à 1939, Irakly Tsereteli et Constantin Gvardjaladze participent à l'exécutif de l'Internationale Socialiste,

Avec le mouvement Prométhéen, qui rassemble tous les gouvernements en exils des ex Républiques indépendantes du Caucase, tous les partis politiques de celles-ci et des régions du Caucase Nord, Noé Jordania et surtout Noé Ra-

და ცდილობს, განავითაროს მოძრაობები ევროპაში.

ამ პოლიტიკის საპირისპიროდ, დასავლეთ ევროპის მთავრობები იმუშავებენ საბჭოთა კავშირის დესტაბილიზაციის მრავალ გეგმას, მათ შორის, პირდაპირი, ან რუსების მიერ დაპყრობილი ხალხების შეიარაღებული თავდასხმის გეგმებსაც კი.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული მთავრობა, ნოე ჟორდანიასა და ნოე რამიშვილის ხელმძღვანელობით, აგრძელებენ ბრძოლას რუსული საოკუპაციო ჯარების წინააღმდეგ:

- დამოუკიდებლობის კომიტეტის საშუალებით, 1919 წლის მარტში არჩეულ დამფუძნებელ კრებაზე სხვა ქართულ პარტიებთან კავშირში.

- პრომეთული მოძრაობის გზით, კავკასიის სხვა ქვეყნების წარმომადგენლებთან ერთად (აზერბაიჯანელები და ჩრდილო კავკასია). დაფინანსება მოხდება პოლონეთის საიდუმლო სამსახურების მიერ ფრანგულ და თურქულ საიდუმლო სამსახურებთან კავშირში.

- ემიგრაციაში თუ საქართველოში მყოფ სოცი-

Noé Ramichvili
ნოე რამიშვილი

21. Chalva Berichvili, (oncle de l'auteur) né dans une famille social-démocrate de Gourie, neveu de Noé Ramichvili. Il fait ses études d'économie à l'Université de Tiflis. Militant des Jeunesses socialiste, il en devient l'un des responsables. Il est l'un des cadres de l'insurrection à Tchiatoura. Après la répression, il s'enfuit par la Turquie et arrive en France. Il reprend ses activités, Noé Jordania et Noé Ramichvili, lui confient la responsabilité des « passeurs clandestins » qui franchissent les frontières turque et iranienne pour contacter les militants clandestins qui continuent le travail en Géorgie. Il est en relation constante avec les services secrets, français, polonais et turcs. En 1942, il franchit pour la dernière fois la frontière, il porte un message de la part du président JORDANIA, qui demande « que pendant la lutte contre le nazisme, l'activité clandestine des militants géorgiens cesse ». Attrapé, il passe plus de 25 ans de prison en Russie, avant de retourner vivre les dernières années de sa vie en Géorgie. Il est regrettable qu'un « pseudo historien » géorgien, vivant en France, ayant fait ses études à l'INALCO, le dénonce, sans aucune preuve, comme espion à la solde de Beria et qu'un « pseudo journaliste » fils de l'immigration géorgienne, vivant en France, sans croiser les faits et rechercher les preuves, reprenne cette thèse dans un article rédigé sur le site du Colisée. On peut se demander quels intérêts les unissent ?

michvili, organisent une plus grande coordination dans la lutte contre les troupes d'occupation soviétiques.

En représailles, le 7 décembre 1930, Moscou, en plein Paris fait assassiner Noé Ramichvili.

Pendant 1936 et 1937, d'importantes purges secouent toute l'URSS.

En Géorgie, les derniers dirigeants connus de l'ancienne République, qui n'ont pas été exécutés, sont entraînés devant les tribunaux et sont condamnés à mort.

En même temps, les dirigeants communistes géorgiens de la première heure, sont jugés et condamnés à mort, comme C. Eliava, les secrétaires de Beria et de P. Makhardze, L. Gueguetchkori etc.

3 000 soldats géorgiens sont envoyés en Extrême-Orient.

Pendant la seconde guerre mondiale, le Gouvernement géorgien en exil réaffirme « qu'il est du côté de la Démocratie contre la Dictature », il envoie son émissaire Chalva Berichvili²¹ qui passe clandestinement la frontière turco-géorgienne pour expliquer cette position aux organisations

ალ-დემოკრატიული პარტიის მებრძოლთა პირდაპირი მოქმედებით. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია შალვა ბერიშვილს მებრძოლთა იმ დაჯგუფებების ხელმძღვანელად ნიშნავს, რომლებიც თურქეთისა და ირანის გავლით ფარულად შედიან საქართველოში.

1923 წლიდან 1939 წლამდე ირაკლი წერეთელი და კონსტანტინე გვარჯალაძე სოციალისტური ინტერნაციონალის აღმასრულებელ ხელმძღვანელობაში არიან. პრომეთეული მოძრაობის საშუალებით, რომელიც აერთიანებს კავკასიის ყოფილი დამოუკიდებელი რესპუბლიკების ემიგრაციაში მყოფ მთავრობებს, ყველა მათ პოლიტიკურ პარტიასა და ჩრდილო კავკასიის რეგიონების პოლიტიკურ პარტიებს, ნოე ჟორდანია და, განსაკუთრებით, ნოე რამიშვილი, ამყარებენ ძალიან მნიშვნელოვან კავშირებს საბჭოთა საოკუპაციო ჯარების წინააღმდეგ ბრძოლაში.

1930 წლის 7 დეკემბერს, შუაგულ პარიზში ნოე რამიშვილს მოსკოვის დაკვეთით კლავენ.

1936 და 1937 წლებში მრავალმა წმენდამ შეარყია საბჭოთა კავშირი.

clandestines. Pendant son retour, il est fait prisonnier et condamné à 25 ans de prison.

• Pendant cette période, il n'y a aucune révolte, aucun sabotage, aucune hostilité de la part des résistants clandestins dans le pays contre les autorités soviétiques.

• Sur les 700 000 géorgiens mobilisés dans l'Armée Rouge, envoyés sur les fronts les plus menacés, plus de 350 000 périssent, représentant ainsi près de 10% de la population, alors que jamais la Géorgie ne fut occupée par les troupes allemandes.

De nombreux géorgiens enrôlés dans l'Armée Rouge, capturés par les troupes allemandes en Russie, ensuite, enrôlés dans les troupes allemandes, pour échapper à la mort et à l'extermination dans les camps, rejoignent les maquis, comme en Dordogne ou en Corrèze.

Le gouvernement géorgien en exil et le peuple géorgien pendant la guerre froide

Le Parti Social-démocrate de Géorgie continue la lutte à l'étranger

საქართველოში, ყოფილი რესპუბლიკის უკანასკნელი ცნობილი ხელმძღვანელები, რომლებიც გადაურჩნენ სიკვდილით დასჯას, სასამართლოს წინაშე წარადგინეს და დახვრეტა მიუსაჯეს.

იმავდროულად, გაასამართლეს და სიკვდილი მიუსაჯეს პირველ ქართველ კომუნისტ ლიდერებს, როგორებიც იყვნენ ბ. ელიავა, ლადო გეგეჭკორი, ბერიას მდივნები და სხვა...

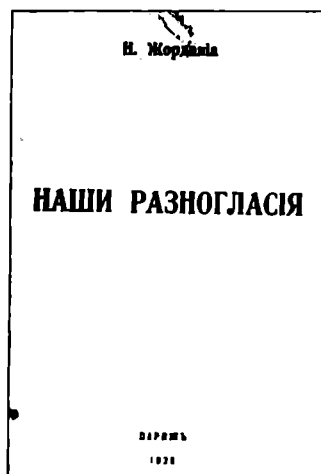
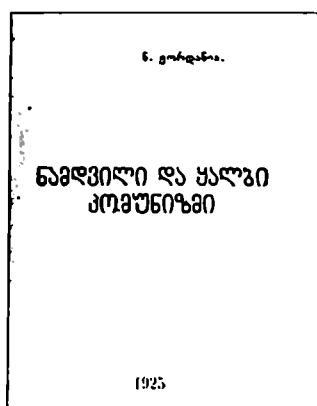
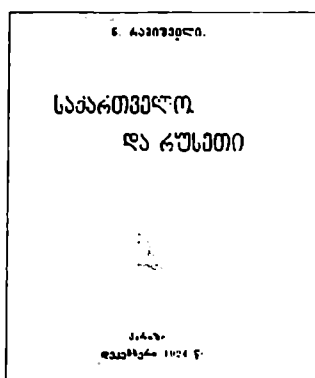
3000 ქართველი ჯარისკაცი გააგზავნეს შორეულ აღმოსავლეთში.

მეორე მსოფლიო ომის დროს, ემიგრაციაში მყოფი საქართველოს მთავრობა კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ის არის „დემოკრატიის მხარეზე დიქტატურის სანინალმდგომად“. ის აგზავნის თანის ემისარს, შალვა ბერიშვილს²¹, რომელიც ფარულად კვეთს თურქეთ-საქართველოს საზღვარს, რათა იატაკქვეშა ორგანიზაციებს აუხსნას ემიგრაციაში მყოფი მთავრობის ეს პოზიცია. უკან დაბრუნებისას ის დაიჭირეს და 25 წლით პატიმრობა მიუსაჯეს.

• ამ პერიოდის მანძილზე, ქვეყანაში იატაკქვეშა მებრძოლების მხრიდან

21. შალვა ბერიშვილი დაბადა გურიაში, სოციალ-დემოკრატიის ოჯახში. ის ნოე რამიშვილის დისშვილი იყო. მესწავლა ეკონომიკა ტფილისის უნივერსიტეტში და ახალგაზრდა სოციალისტთა ერთ-ერთი ხელმძღვანელი გახდა ის იყო ქიათურის აჯანყების ერთ-ერთი პასუხისმგებელი პირი. რეპრესიების შემდეგ გაიქცა ქვეყნიდან და თურქეთის გავლით საფრანგეთში ჩავიდა. მან ხელახლა ნაპოინყო თავისი საქმიანობა. ნოე ჟორდანია და ბნე რამიშვილი მას ანდობენ იმ ადამიანებზე პასუხისმგებლობას, რომლებიც ფარულად კვეთენ თურქეთისა და ირანის საზღვრებს, რათა დაუკავშირდნენ საქართველოში მოქმედ იატაკქვეშა მებრძოლებს. ის მუდმივ კავშირშია ფრანგულ, პოლონურ თუ თურქულ საიდუმლო სამსახურებთან. 1942 წელს ის უკანასკნელად კვეთს საზღვარს, მიაქვს რა ნოე ჟორდანისთან გზავნილი, რომელიც მოითხოვს, რომ „უაშინზის წინააღმდეგ ბრძოლის პერიოდში შეწყდეს ქართველთა იატაკქვეშა საქმიანობა“. შალვა ბერიშვილი შეიპყრეს და ის 25 წელზე მეტს ატარებს რუსეთის ციხეში, ხოლო შემდეგ ბრუნდება საქართველოში, სადაც ცხოვრების უკანასკნელ წლებს ატარებს. სამწუხაროა, რომ საფრანგეთში მცხოვრებმა ერთმა ქართველმა ფსევდონიმტორიკოსმა, რომელმაც განათლება L'inailco-ში (აღმოსავლური ენების ინსტიტუტი) მიიღო, ყოველგვარი საფუძვლის გარეშე ამიღა შალვა ბერიშვილი, როგორც ბერიას დაქირავებული ჯაშუში. ერთმა ფსევდოჟურნალისტმა, საფრანგეთში მცხოვრები ემიგრანტის შვილმა, მტკიცებულებებისა და ფაქტების გარეშე ხელახლა ნაპოინა ეს საკითხი Colisee-ს ვებგვერდზე გამოქვეყნებულ სტატიაში. ისმის კითხვა – რა საერთო ინტერესები გააჩნდათ მათ?

«Bien que sa domination sanglante dure depuis 1921, la Russie Soviétique n'a pu réussir à trouver aucun appui dans le peuple géorgien. Malgré les grands malheurs qui s'étaient abattus sur lui, il reste fidèle à la Géorgie indépendante et démocratique et continue sa résistance sans fléchir. La Géorgie a cessé la lutte contre Moscou seulement pendant la dernière guerre, aucune révolte, aucun sabotage, aucune hostilité des résistants clandestins ne se produisit dans ce pays.»

არ მომხდარა არანაირი ამბოხება, საბოტაჟი, არანაირი შუღლი საბჭოთა ხელისუფლების მიმართ.

• ნითელ არმიამი მობილიზებული 700 000 ქართველიდან, რომლებიც ყველაზე მძიმე ფრონტზე იყვნენ გაგზავნილნი, 350 000-ზე მეტი დაიღუპა, რაც მოსახლეობის დაახლოებით 10%-ს შეადგენს, მაშინ როცა საქართველოში არასდროს შემოსულა გერმანელთა ჯარები.

• ნითელ არმიამი შემავალი ბევრი ქართველი, რომლებიც რუსეთში გერმანელების ჯარებმა ტყვედ აიყვანეს, შემდგომ, გერმანელების მხარეზე გადავიდნენ, რათა თავი ეხსნათ სიკვდილისა და საკონცენტრაციო ბანაკში განადგურებისგან. ეს მებრძოლები უერთდებიან პარტიზანებს დორდონისა და კორეზის მხარეებში.

**საქართველოს
ლტოლვილი
მთავრობა და
ქართველი ხალხი
ცივი ომის პერიოდში**

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტია აგრძელებს ბრძოლას საზღვარგარეთიდან.

• ემიგრაციაში მყოფი ბევრი ქართველი სოცია-

- De nombreux militants socialistes géorgiens exilés, au péril de leur vie, passèrent clandestinement la frontière turco-géorgienne et prirent contact avec les organisations clandestines du parti Social-démocrate en Géorgie, jusqu'en 1953,

- Le Bureau à l'étranger du Parti Social-démocrate de Géorgie fait connaître la question géorgienne par de nombreuses publications,

- Il maintient l'unité des partis géorgiens et caucasiens contre l'occupation des troupes russes, tout en refusant la collaboration avec les régimes et les partis fascistes ou nazis.

En Géorgie, de 1921 à 1953

- Les organisations clandestines du Parti Social-démocrate de Géorgie fonctionnent et soutiennent tous les mouvements populaires anti-soviétiques,

- Les socialistes sont la principale cible de la Tcheka, du Guépéou ou du NKVD ils représentent 8 sur 10 des déportés, et 2 sur 3 des fusillés,

- Le Gouvernement géorgien en exil publie de très nombreuses bro-

ლისტი მეგრძოლი, თავისი სიცოცხლის რისკის ფასად, 1953 წლამდე ფარულად გადადის თურქეთ-საქართველოს საზღვარზე და კონტაქტს ამყარებს საქართველოში მოქმედ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის იატაკქვეშა ორგანიზაციებთან.

- საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთული ბიურო ააშკარავებს საქართველოს საკითხს მრავალრიცხოვანი პუბლიკაციებით.

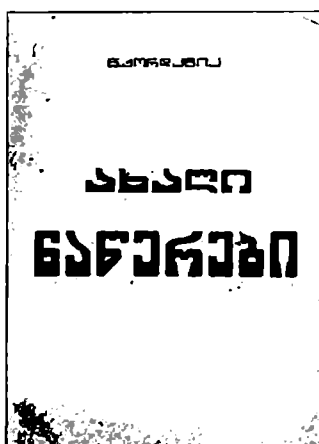
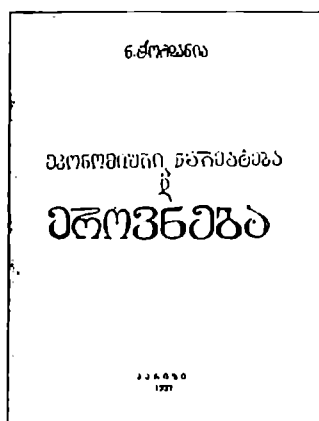
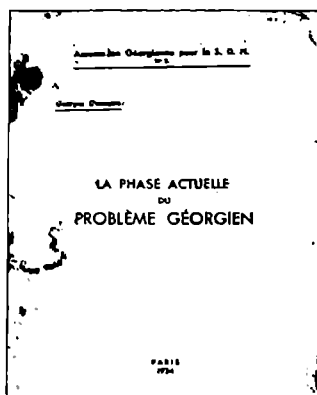
- ის ინარჩუნებს ქართული და კავკასიური პარტიების ერთიანობას რუსული ჯარების ოკუპაციის წინააღმდეგ, ამასთან, უარს ამბობს ფაშისტურ და ნაცისტურ რეჟიმებთან თანამშრომლობაზე.

საქართველოში: 1921 წლიდან 1953 წლამდე:

- საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის იატაკქვეშა ორგანიზაციები ფუნქციონირებს და მხარს უჭერს ყოველგვარ ანტისაბჭოთა სახალხო მოძრაობას.

- სოციალისტები ჩეკას, გეპეუს და ენკავედეს (ნკვდ – შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატი) მთავარი სამიზნეები არი-

„მიუხედავად იმისა, რომ 1921 წლიდან მოყოლებული, გრძელდება მისი სისხლიანი ბატონობა, საბჭოთა რუსეთმა ვერ შეძლო ევრანაირი საყრდენის გამოწახვა ქართველ ხალხში. მიუხედავად იმ დიდი უბედურებებისა, რომელიც მას თავს დაატყდა, ის მაინც დემოკრატიული და დამოუკიდებელი საქართველოს ერთგული რჩება და შეუპოვრად აგრძელებს ბრძოლას. საქართველომ მოსკოვის წინააღმდეგ ბრძოლა მხოლოდ ბოლო ომის დროს შეწყვიტა. ამ პერიოდის მანძილზე, ქვეყანაში იატაკქვეშა მებრძოლების მხრიდან არ მომხდარა არანაირი ამბოხება, საბოტაჟი, არანაირი შუღლი საბჭოთა ხელისუფლების მიმართ“.

ან; 10-დან 8 გადასახლებულს, 3-დან 2 დახვეტილს სწორედ სოციალისტები წარმოადგენენ.

ემიგრაციაში მყოფი საქართველოს მთავრობა აქვეყნებს უამრავ ბროშურას საქართველოში არსებული მდგომარეობის შესახებ.

1945 წლიდან განახლდა კონტაქტი ემიგრაციაში მყოფ მთავრობასა და საქართველოში მოქმედ ოპოზიციურ იატაკქვეშა ორგანიზაციებს შორის.

1948 წელი: ემიგრაციაში მყოფი მთავრობა აქვეყნებს ბროშურას ნოე ჟორდანია ავტორობით, „ქართული პრობლემა“

1953 წლის 11 იანვარს, ემიგრაციაში, საფრანგეთში გარდაიცვალა ნოე ჟორდანია. აქედან მოყოლებული, დადგა ემიგრაციაში მყოფი საქართველოს მთავრობის ლეგიტიმურობის საკითხი. მით უმეტეს, რომ მინისტრებისა და სახელმწიფო მოღვაწეთა დიდი უმრავლესობა უკვე გარდაცვლილი იყო. საქართველოში, ქვეყანაში, რომელიც არ დაეცა, რადგან არასოდეს ყოფილა გერმანელებისგან დაპყრობილი, აღორძინების წლებმა ცხოვრების დონე აამაღლა და ხელოვნებისა და

chures sur la situation géorgienne.

Dès 1945, les contacts entre le gouvernement en exil et les organisations clandestines et d'opposition en Géorgie reprennent.

1948 Le gouvernement en exil publie, sous la plume de Noé Jordania, la brochure «Le problème géorgien»

Le 11 janvier 1953, Noé Jordania meurt en exil, en France. A partir de cette date, s'est posé le problème de la légitimité de gouvernement en exil. D'autant plus que la très grande majorité des ministres et des secrétaires d'état étaient eux aussi, décédés. En Géorgie, pays qui n'avait pas été détruit, car jamais occupé par l'armée allemande, les années de reconstruction ont apporté une augmentation du niveau de vie et un développement non négligeable dans les domaines de la culture, des arts.

Si le bureau à l'étranger du parti social-démocrate de Géorgie continue son travail d'information auprès des partis socialistes et de l'opinion publique des pays occidentaux, en Géorgie la contestation prend d'autres formes.

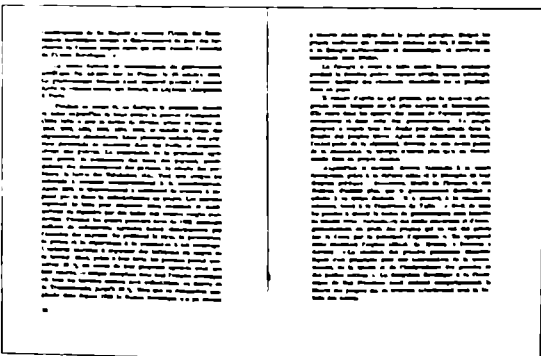
2 passeurs géorgiens, Gricha Keresseldzé et Mamia Berichvili (père de l'auteur) accompagné d'un Laze (au centre) passent la frontière clandestinement à partir de la Turquie de 1949 à 1953.

ორი ემიგრანტი ქართველი: გრიშა კერესელიძე და მამია ბერიშვილი (ამ ბროშურის ავტორის მამა) ეინმე ლაზის (ცენტრში) თანხლებით ფარულად კვეთენ თურქეთ-საქართველოს საზღვარს. (1949-1953 წწ.).

კულტურის სფეროების მნიშვნელოვანი განვითარება გამოიწვია.

რაკი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთული ბიურო აგრძელებს თავის საინფორმაციო საქმიანობას სოციალისტურ პარტიებთან და დასავლეთის ქვეყნების საზოგადოებრივ აზრთან, საქართველოში დაპირისპირება სხვა ფორმებს იღებს.

Le problème Géorgien

MÉMORANDUM sur la situation de la Géorgie. Rédigé par Noé JORDANIA (Paris, novembre 1951) :

La lutte pour la liberté nationale recommençait. Le peuple géorgien ne se soumit jamais au pouvoir d'occupation: il protestait, d'abord, dans les réunions publiques, par les démonstrations dans les rues, par les grèves et tous autres moyens de résistance et, ensuite, par les soulèvements armés, dont le plus important fut celui de 1924, suivis par la terreur acharnée et le versement de sang et les déportations de dizaines de milliers de la population Géorgienne.

L'acte de violation flagrante de la petite Géorgie, fut condamné par l'opinion publique du monde civilisé dans les réunions publiques, dans les Congrès internationaux, dans les délibérations parlementaires, dans la presse libre etc...

Parmi les innombrables résolutions adoptées pour la cause géorgienne nous indiquons ici quelques unes, des plus caractéristiques:

1. Du Congrès Universel de la paix :

«Le 31ème Congrès Universel de la Paix,

Considérant que l'U.R.S.S. a été admise dans la Société des Nations dans les conditions envisagées par le Congrès de Locarno.

Considérant que la S.D.N. est fondée notamment sur le principe du droit des peuples de disposer d'eux-mêmes.

მეგობრულად საქართველოს სიტუაციის შესახებ. ავტორი ნოე ჟორდანია (პარიზი, 1951 წლის ნოემბერი):

ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლა განაგრძდა. ქართველი ხალხი არასოდეს დამორჩილებია ოკუპანტთა ხელისუფლებას: ის აპროტესტებდა, თავდაპირველად, სახალხო კრებებზე, ქუჩის დემონსტრაციებით, გაფიცვებით და წინააღმდეგობის სხვა საშუალებებით და შემდგომ, უკვე შეიარაღებული აჯანყებებით, რომელთაგანაც ყველაზე მნიშვნელოვანი 1924 წლის აჯანყება იყო. ამ უკანასკნელს სასტიკი ტერორი, სისხლისღვრა, ათი ათასობით ქართველის გადასახლება მოჰყვა.

პატარა საქართველოზე ამკარა ძალადობის აქტი დაგმო ცივილიზებულმა სამყარომ სახალხო კრებებზე, საერთაშორისო კონგრესებზე, საპარლამენტო განხილვებზე, თავისუფალ პრესაში და ა. შ. საქართველოს საკითხზე მიღებულ მრავალრიცხოვანი დადგენილებებიდან ჩვენ მოგვყავს რამოდენიმე, ყველაზე მეტად გამოჩენილი.

1. მშვიდობის მსოფლიო კონგრესიდან:

„მშვიდობის 31-ე მსოფლიო კონგრესი.

რამდენადაც სსრკ მიიღეს ერთა ლიგაში ლოკარნოს კონგრესის პირობების გათვალისწინებით;

რამდენადაც ერთა ლიგა ძირითადად დაფუძნებულია პრინციპზე, რომ ყველა ხალხს უფლება აქვს საკუთარ ბედს თვითონ განაგებდეს;

Que ce principe est à la base même de la constitution de l'U.R.S.S., laquelle par le traité conclut obligations nées des «traités et autres sources du droit avec la Géorgie, en date du 7 mai 1920, reconnût sans réserve l'indépendance et la souveraineté de l'état Géorgien

Considérant que c'est en violation de ce traité et contrairement à ce principe que l'U.R.S.S. occupe actuellement la Géorgie

Considérant que ce maintien de la Paix, but essentiel de la S.D.N., n'est possible que dans le respect des traités et de la justice internationale.

Rappelant ses résolutions, antérieures, demandent instamment à la Société des Nations de prendre des mesures propres à mettre fin à une situation contraire aux droits des gens en invitant l'U.R.S.S. à rendre à la Géorgie son indépendance et les droits qu'elle tient à sa qualité d'Etat souverain».

*Juin 1936,
Cardif (Angleterre)*

2. De l'Internationale Socialiste

Dans un manifeste publié en 1924:

«Il y a soixante ans, le symbole du droit des peuples de disposer d'eux-mêmes était la revendication d'indépendance de la Pologne. Cette indépendance est établie. Aujourd'hui nous nous conformons à ce principe de l'Internationale, en réclamant le droit de libre disposition pour la Géorgie, symbole de tous les peuples soumis au régime de la force».

რამდენადაც ეს პრინციპი საფუძვლად უდევს თვით საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციასაც, რომელიც დამყარებულია 1920 წლის 7 მაისს, საქართველოსა და რუსეთს შორის დადებულ ხელშეკრულებაზე და რომელიც, თავის მხრივ, ემყარებოდა ხელშეკრულებებს და სამართლის სხვადასხვა წყაროებს. ამ კონსტიტუციამ, თავის მხრივ, აღიარა საქართველოს დამოუკიდებლობა და სუვერენიტეტი;

რამდენადაც ამ ხელშეკრულების და კონკრეტულად ამ პრინციპის დარღვევაა ის ფაქტი, რომ, ამჟამად, საქართველო საბჭოთა კავშირის მიერაა ოკუპირებული;

რამდენადაც ერთა ლიგის მთავარი მიზნის – მშვიდობის შენარჩუნების მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ საერთაშორისო სამართლისა და ხელშეკრულებების დაცვით, ამ წინა დებულებების შესვენებით, დაბეჯითებით მოითხოვეს, რომ ერთა ლიგამ მიიღოს სათანადო ზომები იმ სიტუაციის დასასრულებლად, რომელიც ლახავს ადამიანის უფლებებს, მოუწოდებს რა საბჭოთა კავშირს, დაუბრუნოს საქართველოს თავისი დამოუკიდებლობა და უფლებები, რომელსაც ის, როგორც სუვერენული სახელმწიფო ფლობს».

*ივნისი, 1936,
კარდიფი (დიდი ბრიტანეთი)*

2. სოციალისტური ინტერნაციონალიდან:

1924 წელს გამოქვეყნებული მანიფესტიდან:

„60 წლის წინათ სიმბოლო ერის უფლებისა, თვითონვე განაგებდეს საკუთარ ბედს, პოლონეთის დამოუკიდებლობის მოთხოვნა იყო. ეს დამოუკიდებ-

3. De la Société des Nations:

En 1922, la troisième Assemblée de la Société des Nations adopta, à l'unanimité, la résolution suivante:

«L'assemblée de la Société des Nations, ayant considéré la situation de la Géorgie, invite le Conseil à suivre avec attention les événements dans cette partie du monde, de manière à saisir les occasions qui pourraient se présenter d'aider, par les moyens pacifiques et conformes aux règles du droit international, au retour de ce pays à une situation normale».

4. De la Société des Nations:

La cinquième assemblée de la S.D.N., en 1924, confirma cette résolution, aussi à l'unanimité.

Le peuple géorgien se trouve toujours dans la même situation pénible; cependant, il continue la lutte pour la liberté nationale et pour ses institutions démocratiques pour le rétablissement de la République Démocratique Géorgienne, libre et indépendante.

Au nom de ce Peuple qui, à travers le temps plusieurs fois millénaire, a su sauvegarder sa civilisation et sa propre individualité nationale et qui lutte avec acharnement pour le même but à présent, nous nous permettons d'attirer l'attention des peuples libres et leur Organisation mondiale à sa situation actuelle.

La Nation géorgienne est convaincue que l'organisation des Nations Unies qui guide les efforts de l'humanité pour la paix mondiale, pour les « droits fondamentaux » de l'homme et des

ლობა მიღწეულია. დღეს ჩვენ, ინტერნაციონალის ამ პრინციპის შესაბამისად, მოვითხოვთ, რომ საქართველო, სიმბოლო რეჟიმის ძალით დამორჩილებული ყველა ერისა, თავად განაგებდეს საკუთარ ბედს».

3. ერთა ლიგიდან:

1922 წელს ერთა ლიგის ასამბლეამ ერთსულოვნად მიიღო შემდეგი რეზოლუცია:

„ერთა ლიგის ასამბლეა, ითვალისწინებს რა საქართველოში შექმნილ მდგომარეობას, მოუწოდებს საბჭოს, ყურადღებით მიადევნოს თვალი მსოფლიოს ამ პატარა ნაწილში მიმდინარე მოვლენებს რათა საჭიროების შემთხვევაში, დაეხმაროს მას მშვიდობიანი და საერთაშორისო ინტერნაციონალის სამართლებრივი ნორმების შესატყვისი საშუალებებით სიტუაციის ნორმალიზებაში“

4. ერთა ლიგიდან:

ერთა ლიგის მეხუთე ასამბლეამ, 1924 წელს, ერთსულოვნად მიიღო ეს რეზოლუცია.

„ქართველი ხალხი კვლავ ისეთსავე მძიმე ვითარებაში ცხოვრობს, მაგრამ ის მაინც აგრძელებს ეროვნული თავისუფლებისა და მისი დემოკრატიული ინსტიტუტებისათვის ბრძოლას – თავისუფალი და დამოუკიდებელი ქართული დემოკრატიული რესპუბლიკის აღსადგენად. ამ ხალხის სახელით, რომელმაც მრავალი ათასწლეულების მანძილზე შეძლო შეენარჩუნებინა თავისი ცივილიზაცია და ეროვნული თვითმყოფადობა და რომელიც ახლაც გაშმაგებით იბრძვის იმავე მიზნისთვის, ჩვენ თავს უფლებას ვაძლევთ, რომ

nations grandes et petites, pour maintenir «de la justice et du respect» des international », saisira comme recommandait autrefois la Société des Nations à son Conseil, toutes les occasions d'aider à rétablir en Géorgie ses droits inébranlables son indépendance politique et sa souveraineté nationale.

Pans, Novembre 1951.

*Le Gouvernement National de la
Géorgie en exil le Président,
Noé Jordania*

«COMBAT», organe mensuel du Bureau à l'étranger du Parti Social-démocrate géorgien (Paris, septembre 1925)

Une année a passé, une année de combats et de sacrifices, de vie et de mort.

L'année dernière, le peuple géorgien s'est révolté contre les tyrans. Avec la bannière tricolore, il a brandi le drapeau de la liberté. Le sentiment national, auparavant tenu en cage, a pris son envol. Une soif de renaissance s'est manifestée par les armes. L'aigle blessé s'est redressé. Il a déployé fermement ses ailes, jusque-là, abaissées.

Et il s'est produit une chose magnifique: l'appel de la nation s'est répandu à travers le pays, le bien s'est lancé à l'assaut du mal.

Alors le mal a entrepris de se venger. Et il s'est produit une chose terrible: un pouvoir enragé exterminait les prisonniers au fond de leur geôle, les innocents passant dans la rue, femmes, enfants, vieillards, sans merci, indistinctement. Il s'est formé des mares de sang et les bolcheviks se sont vautrés dedans.

Aujourd'hui, nous célébrons le réveil de la nation et nous

თავისუფალი ხალხებისა და მათი მსოფლიო ორგანიზაციის ყურადღება მის ამჟამინდელ მდგომარეობას მივაპყროთ.

ქართველი ერი დარწმუნებულია, რომ ერთა ლიგა, რომელიც წარმართავს კაცობრიობის ძალისხმევას საქვეყნო მშვიდობის, ადამიანის და დიდ და პატარა ერების ფუნდამენტური უფლებების დარღვევა, ინტერნაციონალის სამართლიანობისა და დაცვის შენარჩუნებისათვის გამოიყენებს ყველა შესაძლებლობას, როგორც ამას ადრე ერთა ლიგა ავალბდა თავის საბჭოს და დაეხმარება საქართველოს თავისი ურყევი უფლებების აღდგენაში, რაც მოიცავს მის პოლიტიკურ დამოუკიდებლობასა და ეროვნულ სუვერენიტეტს.

პარიზი, ნოემბერი, 1951

*საქართველოს ლტოლვილი
ეროვნული მთავრობის
თავმჯდომარე
ნოე ჟორდანია*

ჟურნ. „ბრძოლა“, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საზღვარგარეთული ბიუროს ყოველთვიური ორგანო (პარიზი, 1925 წლის სექტემბერი):

გავიდა ერთი წელი, წელი ბრძოლის და თავის დადების, სიკოცხლის და სიკვდილის.

შარშან აღსდგა ქართველი ხალხი მტარვალთა წინააღმდეგ, მან ამართა დროშა თავისუფლების, სამფეროვანი ალამით. შეგუებული გრძნობა ერისა გადმოფრთხილდა. წყურვილი აღდგომისა იარაღით გამოიხატა. დაკოდილი არწივი შემოტრიალდა. ჩამოყრილი ფრთები მაგრათ გაშალა. მოხდა საქმე დიდებული, ქვეყნათ გაისმა ერის ძახილი. კეთილი ეკვეთა ბოროტებას. ბოროტმა მიმართა შურისძიებას.

pleurons sur les tombes de ceux qui ont péri.

Le 29 août est un jour de joie et d'affliction, le rendez-vous de la vie et de la mort. Combat légitime et réponse perfide, offensive chevaleresque et lâche riposte, culture et barbarie, deux mondes. Deux natures se sont affrontées aujourd'hui.

La première, c'est la nôtre, celle du héros géorgien, celle de l'humanité progressiste; la seconde, c'est la leur, celle de suppôts de l'enfer, d'agents des ténébres.

L'une est géorgienne, populaire, humaine. L'autre sauvage, étrangère, traîtresse. Enfants indignes vainqueurs et la mère qui les a enfantés martyrisée, bolcheviques et identité géorgienne, entre eux, les ponts sont coupés, et l'arme qui détruit les tyrans est forgée.

L'année dernière, les meilleurs fils de la patrie, formés et entraînés dans les combats, sont tombés. Le mal l'a emporté sur le bien. Mais, par essence, il est de courte durée. Les vaincus, eux, sont immortels. La mort triomphe de la mort et redonne la vie. Le sang sacré versé, les ossements sacrés dispersés sont un flambeau allumé, une étoile scintillante, autour de laquelle le peuple géorgien se rassemble. Ils nous font un devoir d'agir, ils nous appellent à l'action. La conscience de la nation ne connaîtra pas de repos tant que leur dernier vœu n'aura pas été exaucé, le torrent de nos larmes ne s'assèchera pas tant que leurs assassins n'auront pas été punis.

La nation est immortelle. Ses agresseurs ne pourront pas l'anéantir. Elle renaîtra et avec elle renaîtront ceux qui se sont sacrifiés pour elle, ceux qui ont

მობდა საკმე საშინელი: ხელისუფლება გააფთრებული მუსრს ავლებს ციხეში გამოძევადულ ტყვეთ, ქუჩაში მოსიარულე უდანამაულო ხალხს, ქალთ, ბავშვთ, მოხუცთ, დაუნდობლათ, განურჩევლათ. დადგა უმანკოთა სისხლის გუბები და მიგ შეცურდნენ ბოლშევიკები.

და დღეს, ჩვენ ვდღესასწაულობთ ერის გამოფხიზლებას, ვგლოვობთ დაღუპულთა სამარეებს.

29 აგვისტო – ეს სიხარულის და ჭმუნვის დღეა, სიცოცხლის და სიკვდილის პაემანია.

ამკარა ბრძოლა და მუხანათური პასუხი, რაინდული შეტევა და ლაწრული თავდასხმა, კულტურა და ბარბაროსობა, ორი ქვეყანა, ორი სათავე დღეს შეეტაკა. პირველი ჩვენია, მონინავე გმირისაა, მონინავე კაცობრიობისაა; მეორე მათია, ჯოჯოხეთის მოციქულების, ბნელეთის ქურუმების. ის არის ქართული, ხალხური, კაცობრიული, ეს კი ველური, უცხო, მოღალატური. გამარჯვებულნი უღირსნი შეილნი და განანამები მშობელი დედა, ბოლშევიკები და ქართველობა – მათ შორის ხიდი ჩატეხილია და მით იარაღი მტარვალთა მოსპობის გამოჟედილია.

შარშან დაეცენ საუკეთესო მამულისშვილნი, ბრძოლაში განრთენილნი და გამოკეცილნი. ბოროტმა სძლია კეთილსა, მარა არსება მისი მოკლეა, დამარცხებულნი უკვდავი არიან: სიკვდილი სიკვდილის დამთრგუნველი და მკედრეთით ალგენელია. დანთხული წმიდა სისხლი, დაპნეული წმიდა ძელები დანთებული ლამპარია, მანათობელი ვარსკვლავია, რომლის ირგვლივ ქართველი ხალხი თავმოყრილია. ის ჩვენ გვაგალებს, ის ჩვენ გვიწოდებს მოქმედებისაკენ. ერის სუინდისი არ მოისვენებს, სანამ ეს ანდერძი არ

été amenes sur le lieu du sup-
plice Le soleil de la Géorgie se
lèvera, il eclipsera alors le soleil
des tyrans et mettra fin à leurs
agissements Bien des hordes
ont envahi la Géorgie. La der-
niere, ce fut la horde de Moscou.
Alors, prendra fin son martyr his-
torique et son âme orpheline,
aujourd'hui captive, recouvrera
la liberté.

C'est pour cet avenir que nos
camarades se sont fait tuer, c'est
à cet idéal que nos amis bien-
aimés se sont entièrement
devoués La marche du temps
nous a separes La route qu'ils
ont suivie, a nous de la suivre. Le
drapeau qu'ils ont transmis, à
nous de le porter.

La Social-démocratie géor-
gienne accomplira son devoir,
devoir politique, de camaraderie
et d'amitié. Elle monte la garde, à
son poste, et interpelle le peuple.
Georgien, n'oublie pas les tom-
bes sacrées.

Noé Jordania.

*Traduit du géorgien
par Dominique Gauthier-
Eligoulachvili*

შესრულდება, ცრემლთა ღვარი
არ შემრება, სანამ მეკლენი არ
დაისჯება.

ერი უკვდავია. მას ვერ მოს-
პობენ მოძალადენი. ის აღსდგე-
ბა და მასთან ერთად აღსდგები-
ან მისთვის თავდადებულნი,
მისთვის სამსხვერპლოზე მიტა-
ნილნი. საქართველოს მზის
ამოსვლა იქნება ამავე დროს
მტარვალთა მზის დაბნელება,
მათი ფარფაშობის დაბოლოვე-
ბა. ქართველის ზურგზე გადაი-
რეს მრავალმა ურდოებმა, უკა-
ნასკნელათ მოსკოვის ურდომ.
ამით დასრულდება მისი ისტო-
რიული განამება და ობოლო სუ-
ლი ტყვეთ ქმნილი კვლავ მოიპო-
ვებს თავისუფლებას.

ამ მერმისისათვის დაიხოც-
ნენ ჩვენი ამხანაგები. ამ იდეალს
მტლათ დაედევნ ჩვენი საყვარე-
ლი მეგობრები. ჩვენ გაგვყარა
დროთა ბრუნვამ. გზა, მათ მიერ
განვლილი, ჩვენ მიერ გასავლე-
ლია. დრომა, მათ მიერ გადმო-
ცემული, ჩვენ მიერ მისატანია.

საქართველოს სოც.-დემოკ-
რატიკა შეასრულებს თავის მოვა-
ლეობას, მოვალეობას პოლიტი-
კურს, ამხანაგურს და მეგობ-
რულს. ის დგას თავის სადარა-
ჯოზე და ერს მოუწოდებს: ქარ-
თველო კაცო, არ დაივინყო წმი-
და საფლავი...

ნოე ჟორდანია.

**PREMIÈRES
CONCLUSIONS,
PREMIÈRES
INTERROGATIONS**

**პირველი
დასკვნები,
პირველი
კითხვები**

L'Insurrection nationale de 1924, est la suite logique de «l'esprit du 26 mai 1918», qui continue et porte les luttes jusqu'en janvier 1953, date de la mort de Noé Jordania. Ce décès déstabilise les mouvements d'opposition pendant une période, mais la lutte repart et si elle ne prend pas la forme de lutte armée, de sabotages, de grèves, elle s'adapte aux nouvelles conditions et participe à la sape de «l'empire» annonçant l'indépendance des années 90.

Aujourd'hui plusieurs questions se posent

Pourquoi, certains historiens et hommes politiques veulent-ils enterrer ou dénigrer l'insurrection nationale de 1924, la traitant de simple «révolte» alors qu'elle fut la première révolte de masse, armée contre les troupes de l'armée rouge, dans le cadre de l'Urss, Fédération des républiques soviétiques à l'époque ?

Ces historiens et hommes politiques ne cèdent-ils pas à l'historiographie «bolchevique» ?

1924 წლის ეროვნული აჯანყება – დასასრული ქართველი ხალხის მოძრაობისათვის, თუ „მოძრაობის ერთ-ერთი პიკი, რომელიც სახეს იცვლის და 1953 წლამდე რეგულარულად იწენს თავს იმ წლამდე, როცა გარდაიცვალა ნოე ჟორდანია და კვლავ აღორძინდა სხვა ფორმით, რათა სისრულეში 90-იან წლებში მოვიდეს?

აი, მნიშვნელოვანი შეკითხვა, რომელიც უნდა იყოს განხილული და რომელიც დღევანდელი საქართველოსთვის გამოიღებს შედეგებს.

ზოგიერთი პოლიტიკოსისთვის, მწერლისთვის, ჟურნალისტისთვის თუ ისტორიკოსისთვის 1924 წლის აჯანყების რეპრესიებმა „ათწლეულობით გაანადგურა პირდაპირი წინააღმდეგობის ყველანაირი სურვილი“, თუ „აჯანყება იქცა ქართველთა უკანასკნელ ძალისხმევად, ბოლო მოელოთ ბოლშევიკური რეჟიმისათვის და ხელახლა მოეპოვებინათ დამოუკიდებლობა. დამოუკიდებლობის მომხრე ქართული საზოგადოების ყველაზე აქტიური ნაწილი, მათ შორის, თავადაზნაურობა, სამხედრო ოფიცრები და ინტელექტუალური ელი-

Pourquoi certains historiens et hommes politiques ne résument «cette révolte» qu'à l'action de Kakoutsa Tcholakachvili et de quelques militaires, niant l'action des dizaines de milliers d'ouvriers, de paysans, d'intellectuels et militants socialistes qui se sont engagés dans l'action, très souvent au risque de leur vie?

Pourquoi, depuis l'indépendance des années 90, aucun des 3 présidents géorgiens, élus démocratiquement, depuis l'indépendance, n'a lancé l'indispensable étude historique sur cet épisode important de l'histoire de la Nation Géorgienne?

Pourquoi, alors que des recherches par des historiens, sont apparemment en cours, les moyens financiers et matériels ne leurs sont pas donnés, afin d'exploiter les archives qui sont désormais ouvertes et favoriser, ainsi la publication d'œuvres complètes et de vulgarisation sur cette événement charnière, dramatique et héroïque.

Pourquoi autant de forces politiques et sociales géorgiennes veulent effacer de la mémoire de la Nation géorgienne, l'apport, la contribution, le mérite de la social-démocratie géorgienne? Pourquoi refusent-

ils cette contribution? Pourquoi refusent-ils de reconnaître la contribution de la social-démocratie géorgienne?"

თუ ეს სამხედრო მარცხი იყო ქართველთა უკანასკნელი მცდელობა, კვლავ მოეპოვებინათ დამოუკიდებლობა, ან პირდაპირი დაპირისპირების სურვილით აღსავსე ათწლეულების დასასრული", როგორ გავიგოთ გლეხობის ბრძოლა იძულებითი „კოლექტივიზაციის“ წინააღმდეგ, რომელმაც საქართველოში განსაკუთრებული სახე მიიღო, ისევე, როგორც ყველა მოძრაობამ, მოქმედებამ, საბოტაჟმა და მცდელობამ, რომლებიც ხდებოდა ჯერ 1942 წლამდე და, შემდგომ, 1945-დან 1953 წლამდე?

1924 წლის ეროვნული აჯანყება არის ლოგიკური გაგრძელება 1918 წლის 26 მაისის სულისკვეთებისა, რომელიც წარმოჩინდება ბრძოლებში და გრძელდება 1953 წლამდე, ნოე ჟორდანიას გარდაცვალებამდე.

საქართველოს პირველი რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარის გარდაცვალება, გარკვეული პერიოდით, ოპოზიციურ მოძრაობაში დესტაბილიზაციას იწვევს, მაგრამ ბრძოლა კვლავ იწყება და თუ მას არ აქვს შეიარაღებული ბრძოლის, საბოტაჟის, გაფიცვის სახე, ის ერგება ახალ პირობებს და მონაწილეობს იმპერიის ძირის გამოთხრაში, აცხადებს რა 90-იან წლებში დამოუკიდებლობას.

დღეს მრავალი შეკითხვა იბადება:

elles de reconnaître son rôle dans la préservation de la Nation, de la création de la République, dont elles sont les héritières et son engagement absolu dans la lutte pour l'indépendance?

Quand l'état Géorgien, sous la forme d'un monument – ou de plusieurs – commémorera la mémoire de ses dizaines de milliers de martyres qui ont montré la volonté d'indépendance du peuple géorgien?

Oui, il est vraiment indispensable que l'histoire de «l'Insurrection Nationale de 1924 du peuple géorgien contre l'occupant russe» soit écrite !

რატომ სურს ზოგიერთ ისტორიკოსსა და პოლიტიკოსს, მიჩქმალოს და გააკრიტიკოს 1924 წლის ეროვნული აჯანყება, მოიხსენიებს რა მას უბრალო ჯანყად მაშინ, როდესაც ეს იყო პირველი მასობრივი შეიარაღებული ამბოხება „იმპერიის“ წინააღმდეგ?

დამოუკიდებლობის პერიოდიდან მოყოლებული, დემოკრატიული გზით არჩეული სამი პრეზიდენტიდან რატომ არ ნამოინყო არც ერთმა აუცილებელი ისტორიული კვლევა ქართველი ერის ისტორიაში ამ მეტად მნიშვნელოვანი ეპიზოდის შესახებ?

• რატომაა, რომ ისტორიკოსთა კვლევები, რომელიც სავარაუდოდ მიმდინარეობს, არ არის სათანადოდ დაფინანსებული და მატერიალურად ხელშეწყობილი, რათა მოხდეს უკვე გახსნილი არქივების შესწავლა და ხელი შეეწყოს სრული კრებულების გამოცემას ამ დრამატული, გადამწვეტი და პეროიკული მოვლენების გასაშუქებლად?

• როდის მიაგებს ქართული სახელმწიფო ათი ათასობით წამებულთა ხსოვნას პატივს ერთი ან რამდენიმე მონუმენტის აღმართვით მათთვის, ვინც ქართველი ხალხის დამოუკიდებლობისკენ სწრაფვას გამოხატავს?

დიახ, მართლაც საჭიროა, რომ ეს ისტორია დაინეროს!